

A NEMEK KÖZTI EGYENLŐSÉG PEDAGÓGIÁJA A GYAKORLATBAN

KÉPZŐI KÉZIKÖNYV

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával

Szerkesztette:
Dagmar Krišová
Lenka Polánková

„Az Európai Bizottság támogatása ezen kiadvány elkészítéséhez nem jelenti a tartalom jóváhagyását, amely kizárólag a szerzők álláspontját tükrözi, valamint a Bizottság nem tehető felelőssé ezen információk bármilyen felhasználásáért.”

A kiadvány a „Towards Gender Sensitive Education” [Nemek közötti egyenlőség pedagógiája a gyakorlatban] (2017-1-CZ01-KA201- 035485) nevű projekt eredménye, melyet öt szervezet: Csehországból a Masaryk Egyetem (MU) és a NORA Társadalmi Nemek Információs Központ (GIC NORA), Magyarországról az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kara (ELTE PPK) és a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség (HWL), Ausztriából a Feminista Oktatást és Pedagógiai Modelleket Fejlesztő Egyesület (EfEU) valósított meg.

Szerkesztette:

Dagmar Krišová és Lenka Polánková

Szerzők

Kateřina Hodická (GIC-NORA), Juhász Borbála (HWL), Dagmar Krišová (MU), Mészáros György (ELTE), Lenka Polánková (MU), Rédei Dorottya (ELTE), Sáfrány Réka (HWL), Claudia Schneider (EfEU), Renate Tanzberger (EfEU)

Grafikai kivitelezés:

Helena Kopecká

© 2020, Towards Gender Sensitive Education: Brno, Budapest, Vienna

<https://gendersensed.eu/>

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával

Mozgás a térben	17
Feltérképezés	19
Keressen valakit, akire illik a leírás / Bingó	20
Igaz vagy hamis	22
Napló - Jegyzetek - Szabad feljegyzések	23
Gondolatok megosztása	25
Hibabarát hozzáállás, biztonságos közeg	27

Mikor azt mondjuk: „gender” (társadalmi nem)	30
Véleményvonal a társadalmi nemről	31
Vita a nők és férfiak közötti egyenlőségről	33
Google képek nőkről és férfiakra	34
A nők és szexuális kisebbségek családban, oktatásban és a politikában betöltött szerepének rövid története	35
Legyen Ön is milliomos!	37
Karikatúrák	39
A „gender” fogalmának változó definíciói - Szövegmozaik gyakorlat	41

A mondatok, amiket hallottunk	44
Gyerekkori nemi elvárások	47
Férfivá válni - ötletbörzén alapuló kirakós feladat	49
Férfikutatások	51
Iskolai emlékek állóképszínháza	52

Iskolai és iskolán kívüli társadalmi hatások	56
Nemi sztereotípiák az iskolában - szociodráma a hangadás módszerével	57

Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 1.	62
Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 2.	64
Nevelési-oktatási tevékenységek tervezése a nemek közötti egyenlőség jegyében	65
A tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából	67
A nemek közötti egyenlőségre, társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanár az iskolában - improvizáció	70
A szexuális nevelés órán - főszerepben a tanár	73
A nemek közötti egyenlőségre figyelő és a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás alapelvei	75
Bevezetés a feminista pedagógiába	77
Forrásgyűjtemény	79

Videóvetítés	81
Pályaválasztási szerepjáték	82

Homofób zaklatás - fórumszínház	84
---------------------------------------	----

Hova állok? Nemi alapú erőszak az iskolában: ki mit gondol róla?	88
Reakciók egy tanár szexista megjegyzéseire - fórumszínház	90
Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás - csoportos improvizáció	92
Lányok elleni iskolai erőszak (máshol: „nemi alapú erőszak”) ...	94
Kati története - két feladat a párkapcsolati erőszakról	95

2.4. Órán kívüli egyéni feladatok | 97

Megfigyelés: attribúciók	98
Megfigyelés: interakciók	101
Megfigyelés: az iskolai környezet	103
Szexuális zaklatás és erőszak az iskolákban, kollégiumokban és gyermekotthonokban - médiaelemzés	105
Tankönyvelemzés	107
Szakirodalom	109

2.5. Lezárás / Kiértékelés | 113

Gyors visszajelzés	114
Automatikus írás	116
Zárókör	118
Írásbeli visszajelzés a kurzusról	119

2.6. A drámatevékenységekhez felhasználható történetek gyűjteménye | 120

2.7. Videók | 125

Társadalmi nem - Gender (2.2.1.)	
The Light (Megvilágosodás)	126
Nemek közötti egyenlőség gyerekszemmel	127
Dzsenderológia	128
Felcserélt nemi szerepek a reklámokban	129
Nemi szocializáció (2.2.2.)	
Lányos játékok és fiús játékok. A BBC Stories kísérlete	130
Férfiasan tökéletes	131
Hiszünk benne, hogy a legjobbat hozzuk ki a férfiakból	132
American Male: Az amerikai férfi - videó a toxikus maszkulinitásról	133
A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás (2.3.2.)	
Inspiráljuk a jövőt! - Mérlegen az egyensúly	134
Pályaválasztás (2.3.3.)	
Pályaválasztási tanácsadó	135
LMBT+ emberek az iskolában (2.3.4.)	
Milyen, ha interszexnek születik valaki	136
Homofób zaklatás	137
Iskolában előforduló nemi alapú erőszak (2.3.5.)	
Szexuális zaklatás	138
Kérsz teát? - a szexuális beleegyezésről	139
Órán kívüli egyéni feladatok (2.4.)	
Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra	140
Kettős mérce	141

3 KURZUSLEÍRÁSOK | 142

Tanárszakos hallgatók kurzusa - Masaryk Egyetem (MU)	144
Tanárszakos hallgatók kurzusa - Feminista Oktatást és Pedagógiai Modelleket Fejlesztő Egyesület (EfEU)	147
Tanárszakos hallgatók kurzusa - Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE PPK) ..	150
Tanártovábbképzés - NORA Társadalmi Nemek Információs Központ (GIC NORA) ..	153
Tanártovábbképzés - Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség (HWL)	155

4 MELLÉKLETEK | 159

1. sz. melléklet - Feltérképezés	159
2. sz. melléklet - Keressen valakit, akire illik a leírás / Bingó	160
3. sz. melléklet - Rövid magyar nő történet, társadalmi nem és szexualitás történet	161
4. sz. melléklet - Legyen Ön is milliomos!	164
5. sz. melléklet - A „gender” fogalmának változó definíciói - Szövegmozaik gyakorlat	167
6. sz. melléklet - Férfikutatások	170
7. sz. melléklet - Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 1. ..	172
8. sz. melléklet - Nevelési-oktatási tevékenységek tervezése a nemek közötti egyenlőség jegyében	180
9. sz. melléklet - A nemek közötti egyenlőségre figyelő és a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás alapelvei	184
10. sz. melléklet - Bevezetés a feminista pedagógiába	186
11. sz. melléklet - Forrásgyűjtemény	187

12. sz. melléklet - Lányok elleni iskolai erőszak (máshol: „nemi alapú erőszak”).....	190
13. sz. melléklet - Kati története - feladatok a párkapcsolati erőszakról.	192
14. sz. melléklet - Megfigyelés: attribúciók.....	194
15. sz. melléklet - Megfigyelés: interakciók.....	195
16. sz. melléklet - Megfigyelés: az iskolai környezet.....	198
17. sz. melléklet - Írásbeli visszajelzés a kurzusról.....	199

BEVEZETÉS

2003
2003

Ez a kiadvány a „Nemek közötti egyenlőség pedagógiája a gyakorlatban” (röviden TGSE) című Erasmus+ projekt keretében megvalósult, a nemek közötti egyenlőség iránti tudatosságot növelő kurzusok bevált módszereit mutatja be. Azzal a szándékkal hoztuk létre, hogy olyan tanárképző és oktató kollégák számára szolgáljon eszköztárként, akik szeretnének tanárokat és a tanári pályára készülő hallgatókat érzékenyíteni a társadalmi nemek szempontjai iránt.

A tanárok érzékenyítése a társadalmi szempontok iránt fontos lépés egy befogadó és igazságos oktatási környezet megteremtése, valamint a nemek közötti egyenlőség – mely az Európai Unió egyik alapértéke – elérése felé. A tanároknak szükségük van olyan módszertani és elméleti segédeszközökre, amelyek segítségével az iskolában előforduló társadalmi nemi vonatkozású jelenségeket kezelni tudják. Kutatások tanúsága szerint a nemek közötti egyenlőtlenségek az oktatásban a kezdetektől fogva különféle módon újratermelődnek, melyek közül kiemelendő a hivatalos tanterv; a rejtett tanterv; a tanárok eltérő hozzáállása a lányokhoz és a fiúkhöz a saját sztereotip nemi szerepfelfogásuk és a „helyes” társadalmi nemi viszonyrendszerrel alkotott elképzelésük alapján; a gyermekek közötti kortárs nemi szocializáció; és a gyerekek nemi sztereotípiáknak megfelelő tanulmányi és karrier utak felé való terelése. Ezek a társadalmi nemi szempontoktól befolyásolt pedagógiai módszerek általában véve erősítik a társadalomban a nemek közötti egyenlőtlenségeket, és a teljesítmény nemek szerinti megítélésének mintázatai útján a nők számára hátrányos karrierválasztási döntésekhez vezethetnek, valamint a férfiak fölényének és a nők alárendelődésének belsővé tételét eredményezhetik a társadalmi és személyes kapcsolatokban és a munkaviszonyokban. Ezenkívül a nemi sztereotípiák negatívan befolyásolják az LMBT+¹ tanulókat, akik gyakran láthatatlanok a hivatalos tantervben, és osztálytársaik zaklatásának lehetnek kitéve.

A projekt háttere, kutatási eredmények

A TGSE projekt azzal a céllal jött létre, hogy segítsen növelni a társadalmi nemi szempontok és jelenségek iránti érzékenységet a jelenlegi és jövőbeli tanárok körében, különösen az általános iskola felső tagozatán, illetve a 6 és 8 osztályos középiskolák alacsonyabb osztályaiban tanító pedagógusokra összpontosítva. A projekt öt szervezet (három civil szervezet és két egyetem) együttműködésében valósult meg – az EfEU „Feminista Oktatást és Pedagógiai Modelleket Fejlesztő Egyesület” (Ausztria), a NORA „Társadalmi Nemek Információs Központ” és a Masaryk Egyetem (Csehország), valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kara és a Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség (Magyarország) összefogásában. A projekt első évében a három ország oktatási helyzetének összehasonlító kutatását végeztük el. A kutatás a vonatkozó szakirodalom és oktatáspolitikai dokumentumok áttekintését, tanárokból, tanárképzős diákokból, illetve a tanárképzés területén dolgozó oktatókból álló fókuszcsoportos kutatást, valamint az iskolákban tett megfigyeléseket foglalt magába. A kutatás eredményeiről lásd az összehasonlító jelentést: <https://gendersensed.eu/outputs/>

A szakirodalmi kutatás azt térképezte fel, hogy a nemek közötti egyenlőség kérdését hogyan építették be – ha ilyesmire egyáltalán sor került – az oktatás területére vonatkozó szakpolitikai dokumentumokba. A kutatás megmutatta, hogy Ausztria jár legelőrébb az ilyen dokumentumok terén, mind ezek száma, mind pedig a társadalmi nemi tudatosság szintje szempontjából. A vonatkozó dokumentumok társadalmi nemi szempontú kutatómunkán alapulnak, és követik a nemek közötti egyenlőség általános érvényesítésének (azaz a „gender mainstreaming”) európai uniós követelményeit. Némelyik dokumentum a szexuális irányultsággal és a nemi identitással kapcsolatos kérdésekre is reflektál.

A nemek közötti egyenlőség Csehországban szintén megjelent az oktatási szakpolitikák megalkotása során, bár a társadalmi nemi szempontokat illető tudatosság és az idevágó kutatásokra való támaszkodás mértéke a kapcsolódó dokumentumokban meglehetősen eltérő. A fókusz elsősorban a nők és férfiak közötti egyenlőség előmozdítására irányul, és a legtöbb dokumentum nem tér ki a szexuális irányultsággal és a nemi identitással kapcsolatos szempontokra.

Magyarországon mindeddig nagyon kevés figyelmet, szakértelmet és politikai akaratot szenteltek a nemek közötti egyenlőség előmozdításának az oktatás terén. A társadalmi nemekkel kapcsolatban konzervatív és hagyományos megközelítés érvényesül az oktatási dokumentumokban és másutt is, melyekben a nők és férfiak egyenlőségének témája helyett az esszencialista és biológiai alapokra

1/ Leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű. A + jel azt jelzi, hogy ezeken kívül vannak további szexuális irányultság- és nemi identitás-kategóriák is, amelyek nem tartoznak a nő/férfi identitások közé, illetve a heteroszexuális irányultságba.

szorítókozó családi értékek és sztereotip nemi szerepek erősítésére esik a hangsúly. A nemek közötti egyenlőségnek az oktatás terén történő előmozdítására és végrehajtására nincs hosszútávú jogi, intézményi és politikai keret, ezért hiányoznak a viszonyítási pontok és emiatt nincs elszámoltathatóság.

A fókuszcsoportok és az iskolai megfigyelések során további, nagyon hasznos tanulságok kerültek felszínre a társadalmi nemek kérdéséről az oktatásban, amelyek kulcsfontosságúnak bizonyultak a tanári érzékenyítő kurzusok kialakítása során. A kutatási eredmények alapján szem előtt tartottuk, hogy egy ilyen kurzus során fontos, hogy:

- megismertessük a tanárokkal a társadalmi nemek (gender), a nemek közötti egyenlőség, a nemek közötti társadalmi viszonyrendszerek, a nemek és performativitás, a sokszínűség, az interszekcionalitás és a diszkrimináció elleni küzdelem legfontosabb fogalmait, és tudatosítsuk bennük, hogy a társadalmi nemi szempontú megközelítés miért releváns az oktatásban;
- mindezeket a fogalmakat a résztvevő tanárok saját tapasztalatain keresztül magyarázzuk a képzés során, melyben olyan szakértőknek tekintjük őket, akik tudása és tapasztalatai nélkülözhetetlen erőforrást jelentenek a kurzus számára;
- biztosítsunk időt és teret a tanárok számára ahhoz, hogy a társadalmi nemek és oktatás témája kapcsán saját aggályait és kérdéseiket is kifejtthessék;
- használjunk több megtörtént szituációt az elemzéshez szolgáló kiindulópontként és illusztrációként, valamint a különféle konkrét tanítási módszerek szemléltetésére;
- hozzunk fel pozitív példákat is, nem csak olyanokat, amelyek társadalmi nemi szempontból problémásnak számítanak;
- tudatosítsuk a tanároknál, hogy kötelességük a diákokat megvédeni a szexista megnyilvánulásokkal és a nemi alapú erőszakkal szemben, és hogy a tanárok fontos kötelezettsége támogatni, ösztönözni és megerősíteni a diákokat a sztereotípiáktól mentes viselkedésben;
- integráljuk a szexualitás témáját is társadalmi nemi szempontú megközelítésben a képzésbe;
- mutassuk meg a kapcsolatot a mindennapi pedagógiai gyakorlatok és a társadalomban tapasztalható nemi viszonyrendszer között, és az iskolát olyan intézményként mutassuk be, ahol jelen vannak a társadalmi nemi hierarchiák és amelyek maguk is részt vesznek a nemek közötti társadalmi viszonyrendszer megteremtésében és újratermelésében mind szervezeti szinten (a struktúra és a szervezeti folyamatok útján), mind pedig az interakciók szintjén (az egyéni szubjektivitáson keresztül);
- segítsük a tanárokat annak belátásában, hogy a tantervek általában nem az oktatási tartalmak „értéksemleges”, „objektív” és „nemi szempontból semleges” leírásai;
- **ne** éreztetessük azt a tanárokkal, hogy ők személy szerint kötelesek a vállukon cipelni a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás „terhét”, illetve **ne** bíráljuk őket a nemek közötti egyenlőtlenségek újratermelése miatt.

A társadalmi nemek (gender) és a nemek szempontjaira érzékeny oktatás fogalma

Kurzusainkon a társadalmi és biológiai nem fogalmait különféle szempontokból vitattuk meg, kitérve a két fogalom összefonódására, ugyanakkor megkérdőjelezve a férfi-nő dichotómiát biológiai és társadalmi nemi nézőpontból.² Magát a nemet főleg az ember „biológiai” anatómiájával azonosítjuk, míg a „társadalmi nem” (angolul „gender”) azokat a társadalmi és kulturális elvárásokat jeleníti meg, amelyek kihatnak a személy fejlődésére. A „társadalmi nem” kultúrától, földrajzi helytől és történelmi korszaktól függően eltérő, míg a „biológiai nemet” általában semlegesnek és statikusnak tekintik. Ez azt is jelenti, hogy mind a női, mind a férfi testekhez társítunk bizonyos jellemzőket és értékeket, amelyek alapján a két nemhez tartozó személyeket megkülönböztetjük. Ez sosem neutrális vagy méltányos különbségtétel, mivel mind történelmileg, mind a jelenlegi társadalomban hátrányos megkülönböztetésben részesítik a nőket csupán azért, mert nők, egyéni, intézményi és társadalmi szinten egyaránt. Ezért fontosnak tartjuk a biológiai nem és a társadalmi nem kategóriájának szétválasztását, mivel rávilágít a nemek közötti hatalmi viszonyokra a társadalomban, valamint arra a tényre, hogy a társadalmi nem kategóriája a társadalmi differenciálódás és a szisztematikus diszkrimináció egyik fő tengelye. Fontos ugyanakkor

2/ Az angol „sex” és „gender” kifejezések német nyelvű megfelelői „biologisches Geschlecht” és „soziales Geschlecht”; magyar fordításuk „biológiai nem” és „társadalmi nem”; cseh megfelelőik pedig „biologické pohlaví” és „sociální pohlaví / rod”.

figyelembe venni a társadalmi nem és más kategóriák, mint például a társadalmi osztály, a szexuális orientáció, a faji vagy etnikai háttér, az életkor és az éptestűség/fogyatékoság kereszteződéseit is, mivel bizonyos társadalmi csoportok tagjai többszörös megkülönböztetést szenvednek el az alapján, hogy e kategóriák közül egynél többhöz tartoznak. A „biológiai nemről” és a „társadalmi nemről” való elméleti viták folyamatosan formálódnak, és mostanra elfogadottnak tekinthető, hogy nem mindenki írható le két egymást kölcsönösen kizáró kategória valamelyikéhez tartozóként (azaz vagy „féfíként” vagy „nőként”), és hogy a „biológiai nem” sem annyira statikus, ahogy korábban gondolták.³ A nemek közötti sokféleség elismerése és a nemek közötti egyenlőtlenségekre való érzékenység az oktatás terén fontos ahhoz, hogy a tanárok olyan tanulási környezetet teremthessenek, amelyben mindenki egyenlő és képes élni tanulási képességei nyújtotta előnyeivel.

Az oktatás a társadalom egyik legfontosabb olyan alrendszerre, amelyre egyszerre igaz az, hogy képes a társadalmi egyenlőtlenségeket enyhíteni, újratermelni és súlyosbítani. Ahhoz, hogy az oktatás eleget tegyen a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére vonatkozó felelősségének, ideértve a nemi alapú egyenlőtlenségeket is, az iskoláknak a kritikus gondolkodásra kell nevelniük, és ösztönözniük kell a diákokat, hogy kérdőjelezzék meg a társadalmi igazságtalanságot, mint normát, és annak minden formáját.

Amikor a nemek témájával foglalkozunk az oktatásban, az angol nyelvű kiadványokban olyan kifejezésekkel lehet találkozni, mint a társadalmi nemek témájában jártas / társadalmi nemekre érzékeny / társadalmi nemekre reagáló / társadalmi nemekre reflektáló oktatás stb. Projektünkben úgy döntöttünk, hogy a *társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás* kifejezést használjuk. Ezt a kifejezést olyan típusú oktatásként értelmezzük, amelyben a tanárok tisztában vannak a nemek között a társadalomban tapasztalható egyenlőtlenségekkel és az iskolák nemi szocializációban betöltött szerepével. Továbbá egy olyan oktatási megközelítésre utalunk, amelyben a tanárok megvitadják a tanulókkal saját tanítási és kommunikációs módszereiket, valamint viselkedési mintáikat. További jellemzője, hogy a tanárok nyíltan beszélnek a diákokkal a társadalmi struktúra nemi meghatározottságáról, és hogy olyan környezetet igyekeznek létrehozni, amelyben mindenki a közösség részének érzi magát, nemi identitásától, szexuális irányultságától vagy nemi önkifejezésétől (illetve a társadalmi osztály, etnikai hovatartozás vagy éptestűség kategóriáitól) függetlenül. Végül, de nem utolsósorban, ebben a fajta oktatásban a nemek közötti egyenlőség nem csak az oktatási tartalom része, hanem egy átfogó elv, amely a tanárokat a tanulókkal szembeni bánásmódjuk terén is vezérli.

Meggyőződésünk, hogy a reflexivitás – eltervezett és folyamatos önreflexió formájában – a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás alapvető része. Mindannyian keresztülmentünk (illetve folyamatosan keresztülmegyünk) társadalmi nemi szocializáción, és könnyen belátható, hogy a nemi sztereotípiák mindannyiunkban gyökeret eresztenek. Az egyéneknek nem áll módjukban ezektől egy varázsütésre megszabadulni. Ennek ellenére folyamatosan megvizsgálhatjuk saját cselekedeteinket kritikus önreflexió segítségével, észrevehetjük saját sztereotip gondolatainkat, és megpróbálhatunk felülemelkedni rajtuk. A TGSE projekt során megtartott kurzusok célja az volt, hogy irányt mutassanak a tanárok és a tanárképzős hallgatók számára az önreflexióhoz, és hogy támogassák őket abban az igyekezetükben, hogy a tanulókat igazságos és befogadó módon kezeljék.

A kézikönyvről

A kézikönyv három fő részből áll. Az első, amely a *Drámapedagógia, mint a világ megismerésének módja* címet viseli, rövid betekintést nyújt a drámapedagógiába, és számos olyan technikát bemutat, amelyet a kurzusok során használtunk. A dráma hatékony eszköz különféle társadalmi kérdések feltárására, és ezzel a fejezettel a trénereket arra ösztönözzük, hogy saját kurzusukon is használjanak drámapedagógiai technikákat, mivel ezek elősegítik a résztvevők érzelmeiken és tapasztalatokon keresztüli tanulását.

A *Témakörök és feladatok* című második, legnagyobb rész a tanárok társadalmi nemi érzékenységének növelését támogató feladatok részletes leírását tartalmazza. A *Nyitó gyakorlatok* című fejezettel kezdődik, amely a kurzus bevezetését szolgáló feladatokból áll, és a *Nemek közötti egyenlő(tlen)ség a társadalomban* című fejezettel folytatódik, amely a társadalmi nemekkel foglalkozik általánosságban, valamint a társadalmi nemi szocializációval. A következő fejezet, a *Nemek közötti egyenlő(tlen)ség az iskolában*,

3/ Ausztriában az alkotmánybíróság 2018-ban úgy határozott, hogy a „nő” és „férfi” nemek mellett egy harmadik lehetőséget is fel kell tüntetni az anyakönyvi nyilvántartásban és a hivatalos dokumentumokban.

számos, a társadalmi nemi szempontból érzékeny oktatásra vonatkozó témakört foglal magába, ideértve a karrier-tanácsadást, az iskolai nemi alapú erőszakot és az LMBT+ embereket az iskolában. A *Témakörök és feladatok* című rész tartalmaz egy *Órán kívüli egyéni feladatok* és egy *Befejező / értékelő feladatok* című fejezetet is. Kurzusaink során sok, a társadalmi nemekkel kapcsolatos személyes történetet hallottunk, amelyek esettanulmányként szolgálhatnak. A *Történetek gyűjteménye* című fejezetbe illesztettük be ezeket. A *Témakörök és feladatok* rész utolsó fejezete olyan videók rövid leírását tartalmazza, amelyeket hasznos vitaindítónak találtunk különféle társadalmi nemi kérdésekkel kapcsolatban.

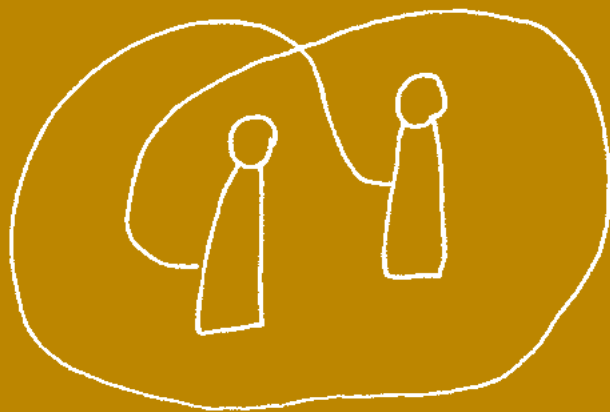
Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a gyűjteményünk alapján összeállítható kurzusok elképzelésünk szerint a feminista pedagógia alapelveivel összhangban zajlanak majd le. A feminista pedagógia a transzformatív pedagógiának az az ága, amely a hatalmi viszonyokra és a nemek közötti egyenlőségre összpontosít.

A kézikönyv harmadik részében öt lehetséges, társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatási kurzus forgatókönyvét kínáljuk. Ezek közül hármat a tanárképzésben résztvevő hallgatók, kettőt pedig gyakorló tanárok képzése céljából terveztünk. Mindegyik kurzusleírás a fenti feladatokon alapul, és azokra a kurzusokra épül, amelyeket a projekt keretében kísérleti jelleggel tartottunk. A forgatókönyvek három különböző országgal és tíz különböző résztvevői csoporttal kapcsolatos tapasztalatainkat tükrözik, mindazonáltal hangsúlyozzuk, hogy célszerű őket inkább rugalmas iránymutatásként kezelni. A trénereknek törekedniük kell arra, hogy kiegyensúlyozott és világos célokat határozzanak meg a kurzus során, amelyhez a résztvevők igényeit veszik kiindulópontként, igyekeznek a kurzust dinamikus felépíteni és a feladatokat figyelemfelkeltő módon prezentálni. Fontos, hogy mindeközben érzékenységet tanúsítsanak a résztvevők reakciói és érdeklődési körei iránt, valamint kellően rugalmasak legyenek, hogy ha kifutnának az időből, módosítani tudjanak a feladatok megvalósításán. Lehetséges, hogy a trénerek nem tudják majd mindazt beilleszteni a kurzusukba, amit eredetileg elterveztek, és esetleg hozzá kell igazítaniuk a terveiket az adott feltételekhez – például a résztvevők számához, egyedi érdeklődési körükhöz, néhány különösen beszédes résztvevőhöz stb.

A tanárok és a tanárképzős diákok érzékenyítése az oktatással kapcsolatos társadalmi nemi kérdésekre izgalmas folyamat, melynek során az oktatók is sokat tanulhatnak, folyamatosan új forrásokat fedezhetnek fel és bővíthetik tudásukat. Nincs egyetlen helyes módszer a társadalmi nemekkel kapcsolatos témák oktatására, és biztosak vagyunk abban, hogy néhány kollégánk másképp strukturálná kurzusát. Reméljük azonban, hogy kiadványunk érdekes lesz azok számára, akik inspirációt, iránymutatást és támogatást keresnek a nemek közötti egyenlőség és méltányosság előmozdításához az oktatásban.

DRÁMAPEDAGÓGIA MINT A VILÁG MEGIS- MERÉSÉNEK MÓDJA

1

Kézikönyvünkben a tanárképzésben résztvevő és a gyakorló tanároknak szeretnénk segítséget nyújtani azzal, hogy bemutadjuk, hogyan használhatóak a drámapedagógiai módszerek és technikák a nemekre érzékeny oktatásban. A drámapedagógiai módszerekre és technikákra úgy tekintünk, mint a tapasztalati tanulást segítő eszközökre. A tapasztalati tanulásban rejlő fejlődés az emberi viselkedés, önmagunk és a minket körülvevő világ megértésének eszköze. A drámapedagógia szakterületének eredményeire építünk.

Somershez (2000) hasonlóan, mi is úgy tekintünk a drámapedagógiára, mint egy olyan nézőpontra, ahol a világot történeteken keresztül értelmezzük (dramatizált jelenetek, szerepjátékok során). Ilyenkor a társadalmi kérdésekhez holisztikus módon közelítünk, fizikai, értelmi/intellektuális és érzelmi módon egyszerre. Clark és tsai. (2008) szerint az értelem és az érzelem kölcsönös függése azt jelenti, hogy az érzésekből tudás fejlődhet bennünk. Valós tapasztalatainkból hozzuk tudásunkat, tapasztalatainkat, megfigyeléseinket és érzelmeinket a drámapedagógia metaforikus terébe. A való élettel ellentétben azonban a drámapedagógiában speciális módszerekkel kontrollálni tudjuk ezeket a tapasztalásokat.

Az olyan történetek, ahol a szereplők a drámapedagógia módszereivel fedeznek fel egy témát, érzelmi szinten hatékony pedagógiai eszközök lehetnek sztereotipikus viselkedésünk feltárásában, s hozzásegíthetnek, hogy az élet problémás szituációinak megoldásához új utakat fedezzünk fel. Ezért gondoljuk, hogy a drámapedagógiai eszközök és módszerek alkalmazása hatékony lehet a nemekre érzékeny oktatás területén is.

Mivel a nemekre érzékeny oktatási anyag képzői nem biztos, hogy ismerik a drámapedagógiai módszereket, olyan módszereket is leírtunk, amelyek akkor is használhatóak, ha korábban nem tettek szert jelentősebb drámapedagógiai tapasztalatra.

A feladatok leírásánál megtalálhatják, hogyan működik a csendélet, a szerepjáték, az improvizáció, s az olyan drámapedagógiai módszerek, mint az élő szobor, fórumszínház és a szociodráma, amelyeket mind inspirálóan tartottunk a nemekre érzékeny oktatás kontextusában, mivel reflexióra készítetnek minket a társadalmi nem performativitásával kapcsolatban.

Kísérleti kurzusaink drámagyakorlatainak összeállításánál a következő elvek vezettek bennünket:

- A drámajátékokban a részvétel önkéntes volt. Akik nem szerettek volna részt venni a játékban, külső megfigyelők lettek, s ezt a nézőpontot képviselték a dramatizált jelenség megvitatásakor.
- A drámagyakorlatok bevezetéseként energetizáló vagy bemelegítő gyakorlatokat végeztünk, hogy elindítsuk a tanulási folyamatot, s a csoportban jó hangulat legyen. Bár kézikönyvünknek ezek nem képezik részét, inspirálódni lehet többek között a következő könyvekből: *175 Theatre Games: Warm-up Exercises for Actors* [175 Színházi játék: bemelegítő gyakorlatok színészeknek] (Hurley, 2009); *The Big Book of Icebreakers: Quick, Fun Activities for Energizing Meetings and Workshops* [A jégtörő gyakorlatok nagykönyve: gyors, mókás gyakorlatok értekezletek és workshopok felélénkítéséhez] (West, 1999).
- Megnyugtattuk a résztvevőket, hogy nincs szükség színészi képességekre és színjátszóköri tapasztalatra ahhoz, hogy részt vegyenek a drámapedagógiai feladatokban.

Ha most először találkozik a drámapedagógia használatával, talán fél az ismeretlentől, mikor először alkalmazza ezeket a módszereket. Ez így volt a projektben résztvevő munkatársaink egy részénél is. Kísérleti kurzusaink résztvevőinek tapasztalatai segíthetnek ezeknek a fenntartásoknak a feloldásában. A kurzusok résztvevői különösen azokat a szituációkat értékelték, mikor a való iskolai életből vett helyzeteket fordítottuk le a drámapedagógia nyelvére, s ezeket tudták eljátszani. Reméljük, ezekből a drámapedagógiai technikákból ihletet meríthetnek munkájukhoz!

Felhasznált drámapedagógiai módszerek

Élő szobor

A résztvevők (színészek) saját testük használatával fejezik ki gondolataikat egy adott téma kapcsán. A színészek vagy konkrét karaktereket személyesítenek meg (pl. nő, tanár), vagy elvont fogalmakat (pl. engedelmesség, öröm). A csoport akár együtt is megalkothat egy élő szoborcsoportot a feladat követelményeinek megfelelően. Ez a kollektív alkotói folyamat segít a résztvevőknek abban, hogy megosszák gondolataikat és véleményüket egy-egy témáról.

Zsánerkép

A résztvevők saját testüket használják, hogy egy-egy szituáció kulcsfontosságú pillanatait elevenítsék meg, így ásva a kérdés mélyére. A zsánerkép szereplőinek arckifejezése és hangulata azt tükrözi, a szereplők hogyan viszonyulnak egymáshoz és a megvitatandó témához. Egy-egy ember vagy az egész csoport is részt vehet a zsánerkép megalkotásában. A többi játékos segítségével a szituációban rejlő kulcsmomentum saját értelmezését is meg lehet jeleníteni. A résztvevők vagy „szobrot faragnak” az egyes színészekből, azokat a kívánt testtartásba instruálva érintéssel vagy szóbeli utasítással, vagy a színészek utánozhatják mások mozdulatait és arckifejezését. A zsánerképet kétféleképpen lehet felállítani: a csoportkooperáció eredményeként spontán módon az egyes szereplők belépésével a színtérbe, vagy előzetes megegyezéssel megtervezve azt.

Szerepjáték

A szerepjáték a drámapedagógia alapvető módszere. A szerepjátszás során a résztvevők testüket, hangjukat, érzelmeiket és tudatukat használják, ami tapasztalatuk alapját képezi, és eközben különböző érzések ébrednek bennük. A színészek három szinten mélyedhetnek el a szerepjátékban:

- A szimuláció szintjén a színészek saját magukat játsszák.
- Az átváltozás szintjén a színészek bizonyos szereptípusok általánosan elterjedt viselkedésmintáit utánozzák, például királlyá, bolti eladóvá válnak. Ezekben a szerepekben az eljátszott karakterek általános jellemzőit játsszák el.
- A jellemformálás szintjén a színészek elmerülnek a karakterek belső motivációiban és attitűdjeiben. Egy bizonyos helyzet speciális jellegzetességeire fókuszálnak a játék során.

Improvizáció

Az improvizáció a drámapedagógia egyik alapmódszere, mely a spontán emberi viselkedést használja a játékban. Az improvizáció sok formájának egyikében a színészek meghatározott szerepekbe helyezkednek egy előre kiválasztott drámaszituációban. A szituáció arra biztatja őket, hogy szerepeik felől közelítve reflektáljanak az adott helyzet kiváltó okára, hogy állást foglaljanak vele kapcsolatban, s hogy megpróbálják kezelni a helyzetet. Ennek a fajta improvizációnak az a célja, hogy az adott témán belül a résztvevők egyéni és társas fejlődését elősegítse.

Belső hang

A megvizsgálandó témával kapcsolatban a résztvevők élő szoborcsoporttá vagy zsánerképpé merevednek. A szereplők nevében érzéseiket, gondolataikat és kívánságaikat elevenítik meg. Így feltárhatják egy-egy helyzet összetettségét, vagy jobban beleláthatnak egy-egy szereplő döntésmechanizmusába egy adott pillanatban.

Ha a résztvevőket két csoportba osztjuk, azok megtestesíthetik egy szereplő két eltérő gondolatát, kívánságát egy adott pillanatban. Szintén megjeleníthetik egy szereplő (internalizált erkölcsi viselkedéssé általánosított) kollektív tudatát szemben a szereplő személyes vágyaival.

A tanár beszáll

A tanár/képző átveszi az egyik szerepet egy bizonyos ideig. A tanár a szerepjáték résztvevője lesz és a darabot belülről irányítja. Például a tanár egy iskolaigazgatót játszik, aki megkérdezi a tantesületet (a résztvevő színészeket), hogy beszéljék meg az elsős diákok közötti kipécézést, zaklatást,

verekedéseket. Vagy a tanár egy bántalmazott nő szerepébe bújik, aki a környezetéhez (a résztvevő színészekhez) fordul segítségért.

Elnyomottak színháza

Az elnyomottak színházát egy brazil rendező és politikus, Augusto Boal találta fel. Az elnyomottak színházának célja, hogy dialógust kezdeményezzen a színház segítségével, s a különböző elnyomott társadalmi rétegekbe tartozó embereket és közösségeket arra bátorítsa, hogy szembesüljenek saját élethelyzetükkel, ismerjék meg jogaikat és fedezzék fel a bennük lakozó erőt, mellyel változtatni tudnak a helyzetükön (lásd Boal, 2006).

Állóképszínház

Az állóképszínházban a kimondott szó helyett az érzékelés és az érzelmek kerülnek előtérbe, a problémákat ezeken a csatornákon keresztül lehet megérteni. A résztvevők némán, állóképekben mesélik el személyes tapasztalataikat. Kineveznek egy „szobrászt”, aki a szereplők testét különböző megmerevedett helyzetekbe állítja be. A hangsúlyt itt arra helyezik, hogy a testen, arckifejezésen, a testek közötti távolságon keresztül másféle tudás kerülhessen felszínre. Az így kialakított érzelmi szinten a résztvevők újra felfedezik az adott témát és közösen reflektálnak rá.

Fórumszínház

A fórumszínház társadalmi problémák etikai vonzataival foglalkozik, a célcsoportból álló közönség hozza a témákat saját életükből vett valós példák formájában. A Protagonista (a Főhős) különböző konfliktushelyzetekből próbál kikerülni, de próbálkozásai kudarchoz vezetnek. Az előadás (esetünkben a jelenet) után a nézőközönséget a játéktevező Joker invitálja közös beszélgetésre. Ők a kritikai gondolkodás eszközeivel próbálnak segíteni a főszereplőnek megoldani a helyzetet, elemzik a vázolt szituációt, és megoldási javaslatokkal élnek. A nézők azonnal ki is próbálhatják ötleteiket a színpadon a főszereplő bőrébe bújva. Így passzív nézőből cselekvő „játészó-nézők” lesznek. A fórumszínház egyedülálló lehetőséget kínál különböző ötletek, vélemények felfedezésére és ütköztetésére, s hogy egy-egy szituációra alternatív megoldási lehetőségeket találjunk. Mégis, a fórumszínház az adott helyzetre nem „megoldást” keres, hanem célja, hogy jó beszélgetés kerekedjen a téma kapcsán a közönség soraiban, s arra biztassa őket, hogy amennyiben a való életben hasonló helyzetben találják magukat, lépjenek a tettek mezejére.

Szociodráma

A szociodráma színház-alapú technikákat használ olyan társadalmi problémák tanulmányozására, mint például az előítéletek, kollektív traumák, faji konfliktusok, stb. A pszichodrámaéhoz hasonlóan a szociodráma is L.G. Moreno orvos és szociológus fejlesztette ki az 1920-as években.

Hangadás

A szociodrámaiban használatos drámatechnika, melynek célja, hogy elemezhesük és megnevezhesük, milyen hatással van a társadalom az egyéni élethelyzetekre. A színészek az improvizáció során hangot adnak az egyes szereplők gondolatainak. Miközben megállítják a szituációt a színpadon, egy kiválasztott szereplő bőrébe bújva hangosan kimondhatnak

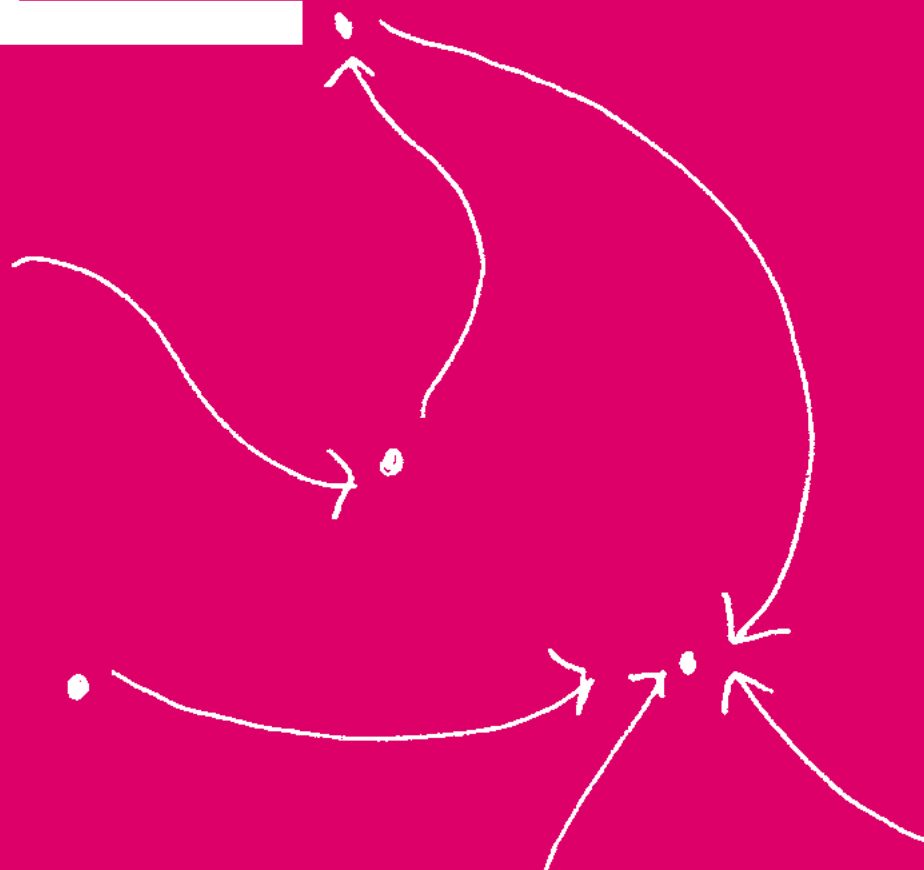
- valamit, amit az eredeti jelenetben nem mondtak, de ha másként képzeljük el a jelenetet, akkor kimondhatják;
- valamit, amit hangosan nem mondanának ki, de esetleg gondolhatják;
- valamit, amire gondolni sem mernének, vagy egy olyan gondolatot, amire máskülönben nem jutottak volna maguktól, de ami mégis kifejezheti a motivációjukat;
- valamit, amire nem gondolnának talán, de mégis kifejezi társadalmi helyzetüket, pl. egy olyan gondolat, ami társadalmi pozíciójukhoz kapcsolódik és a társadalom befolyását van hivatva bemutatni.

Reflexió

A reflexió a drámapedagógiai folyamat fontos eleme. A feladatok alatt, vagy azt követően a tréner megbeszélheti a résztvevőkkel, hogyan érzékelték az elképzelt szituációt, hogy érezték magukat benne, mit gondolnak róla, valamint a felidézett helyzet mely okait s mely következményeit tudnák megnevezni. A feladat végén a résztvevők végiggondolják a gyakorlat során megszerzett tapasztalatokat és tudást. Reflektálnak arra, hogy a gyakorlat mit jelent számukra és hogyan kapcsolódik a saját életükhöz.

TÉMAKÖRÖK ÉS FELADATOK

2

2.1. NYITÓ GYAKORLATOK

Egy kurzus, műhelymunka/workshop vagy szeminárium kezdete döntő hatással lehet annak légkörére és a résztvevők munkához való hozzáállására. Az efféle programok elindításának megtervezésénél arra kell figyelni, hogy felkeltsük a bizalmat és a hitet abban, hogy a kurzus megfelelő teret biztosít majd a tanuláshoz, valamint a szakmai és személyes fejlődéshez.

Mindenekelőtt a legtöbb bevezető gyakorlat célja – a program, az ütemterv és a szervezési kérdések bemutatása mellett – annak elősegítése, hogy a résztvevők megismerjék egymást, illetve betekintést nyerjenek a tanfolyam témáiba. Ez elősegíti, hogy a résztvevők bevonódjanak a kurzusba, és tudatosítja bennük azt, hogy ők is felelősek saját tanulásuk sikeréért.

Ezenkívül a bevezető feladatok célja lehet a résztvevők tudásának, hozzáállásának és elvárásainak a feltérképezése, és emellett jó, ha bátorítanak a témával kapcsolatos kétségek és szkeptikus gondolatok kifejezésére is.

A kézikönyvben használt módszerek némelyike lehetővé teszi a résztvevők számára, hogy személyes tapasztalataikat játékos módon össze tudják kapcsolni a társadalmi nemek témájával, mások pedig arra világítanak rá, hogy a „tantermen kívüli világ” hogyan kapcsolódik a kurzus témájához. A feladatok egy része segít abban, hogy a résztvevők tudatosan figyelemmel követhessék egyéni előrehaladásukat a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos kérdések kezelése terén.

Az általunk javasolt „hibabarát” hozzáállás jó módja annak, hogy biztonságos teret teremtsünk és segítsünk a résztvevőknek felismerni, hogy a hibák lehetőséget kínálnak a tanulásra és a fejlődésre. Célja, hogy megértesse a résztvevőkkel, hogy fontos fellépni a diszkriminatív kommunikáció ellen és kezelni azt. Fontos ösztönözni a résztvevőket a tetteikért való felelősségvállalásra és a változtatás melletti elköteleződésre, valamint motiválni őket új cselekvési lehetőségek felkutatására.

Cél

Lehetőséget teremteni arra, hogy

- a tréner megismerjék a résztvevőket és tájékozódjanak a társadalmi nemekre vonatkozó ismereteikről és hozzáállásukról, valamint a kurzust illető elvárásairól;
- a résztvevők megismerkedjenek egymással.

Várható eredmények

A résztvevők

- beszélgetni kezdenek egymással;
- bevonódnak a kurzus munkájába és tudatosan bennük, hogy ők is felelősek a saját tanulási sikerükért.

A tréner

- felméri a résztvevők ismereteit, hogy azoknak megfelelően módosíthasson a tervezett gyakorlatokon.

Munkamódszer

Egyéni munka, közös megbeszélés

Idő

30 perc

Előkészítés és anyagok

Kérdések

Folyamat

A tréner elmondja, hogy kérdéseket fog feltenni, és megkéri a résztvevőket, hogy – a válaszuiktól függően – helyezkedjenek el a terem különböző pontjain.

A tanároknak szóló kérdések között szerepelhetnek például az alábbiak:

- „Milyen típusú iskolában dolgozik?” A tanárok a különböző iskolafajták szerint rendeződnek csoportokba.
- „Ön mióta dolgozik tanárként?” A tanárok egy idővonalat alkotnak. A tréner kérdezz meg némelyüket (legalább a sor két végén állókat), hogy hány éve tanítanak.
- „Hogyan becsülné meg tudását a társadalmi nemek szempontjaira érzékeny oktatásról?” (Hiányos – nagyon felkészült). Miután a tanárok elhelyezkedtek egy sorban, a tréner megkérdezheti néhányukat, hogy a helyzetükből kiindulva mivel tudnak hozzájárulni a kurzus sikeréhez (kevesebb vagy több tudásuk alapján).
- „Mi az elvárása a kurzussal kapcsolatban?” (Konkrét – nem specifikus). Miután a tanárok elhelyezkedtek, a tréner konkrét elvárásokat gyűjt össze, kártyára írja őket, és egy falújságra/flipchart papírra kitézi őket. A tréner elmondja a résztvevőknek, hogy a kártyák az egész kurzus alatt láthatóak lesznek, és időközben a kurzussal kapcsolatos további elvárásokat is kitézhetnek melléjük. A kitézett tábla/flipchart papír viselheti a „számomra még nyitott témák” címet is, amely szintén a képzés teljes ideje alatt használható.
- A tréner a feladat lezárásaképp megkérdezi, hogy a résztvevők szeretnék-e további kérdéseket feltenni egymásnak.
- Ha a tréner szeretné, folytathatja a tanfolyam programjának bemutatását és elmagyarázhatja, mely elvárásokat a kurzus melyik pontján igyekszik teljesíteni. A tréner közölheti a résztvevőkkel, ha vannak olyan elvárások, amelyeket a kurzus nem fog tudni teljesíteni.

Tipp

Miközben a résztvevők egy sorba rendeződnek, a tréner megkérheti őket, hogy egyenes helyett alkossanak félkört. A résztvevők így jobban láthatják egymást.

Változatok

Ha a képzés tanárképzős hallgatóknak szól (és nem tanároknak), akkor az első két kérdést cserélje ki például a következőkre:

- „Milyen szakos vagy?” – a hallgatók különböző tantárgy-csoportokba rendeződnek, pl. természettudományok, sport, bölcsészettudományok.
- „Van tanítási tapasztalatod?” (igen, iskolai osztályokkal / igen, magántanításból / nincsen) – a hallgatók csoportokat alkotnak. A tréner néhányukat megkérdezi tanítási tapasztalataikról.

Cél

Annak feltérképezése, hogy a résztvevők mit gondolnak a társadalmi nemek kérdésköréről, valamint a nemek és a szexualitás jelenlétéről az iskolában.

Várható eredmények

A feladatnak köszönhetően a résztvevők

- megfogalmazzák, mit várnak a kurzustól, és áttekintik, milyen korábbi ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeznek a társadalmi nemek és a szexualitás jelenségeivel kapcsolatban az oktatás terén.

A tréner

- tájékozódik a résztvevők tudásáról és tapasztalatairól az oktatás területén fellépő társadalmi nemi jelenségekről és a képzéssel kapcsolatos elvárásairól.

Munkamódszer

Egyéni munka, majd 4–5 fős csoportokban végzett munka. A gyakorlat tetszőleges számú résztvevővel elvégezhető.

Idő

30–40 perc (a csoport méretétől függően)

Előkészítés és anyagok

A táblázat (1. sz. melléklet, 159. o.) kinyomtatva minden résztvevő és a tréner számára elegendő példányban. Készítsen egy olyan A4-es méretű táblázatot, amelyben a résztvevőknek van elég helyük leírni a saját és más csoporttagok válaszait.

Folyamat

- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy először mindenki saját maga gondolja át a kérdéseket.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy alkossanak 4–5 fős csoportokat, és beszéljék meg együtt a táblázatok kérdéseit.
- A tréner megkéri az összes résztvevőt, hogy figyeljen arra, amit a többi csoporttag mond és jegyzeteljen, mert minden csoportból felkér majd egyvalakit a megbeszéltek összefoglalására.
- A tréner ezután minden csoportból felkér egy résztvevőt, hogy foglalja össze a beszélgetést.
- A résztvevők ezután megtartják a táblázatukat, a tréner pedig jegyzeteket készítene az elhangzottakról, hogy a kurzus tervezett menetét ennek fényében átgondolhassák és módosíthassák, tekintettel a résztvevők tapasztalataira, ismereteire és érdeklődési körére.

Keressen valakit, akire illik a leírás / Bingó

Cél

Annak elősegítése, hogy a résztvevők és a trénerek jobban megismerjék egymást.

Várható eredmények

Ennek a tevékenységnek köszönhetően a résztvevők

- megismerkednek egymással;
- játékosan beszélgetnek a gyermekkori nemi szocializációról.

A trénerek

- képet kapnak a résztvevők személyes és szakmai profiljáról.

Munkamódszer

Csoportmunka – a feladat tetszőleges számú résztvevővel elvégezhető.

Idő

15–20 perc

Előkészítés és anyagok

Készítsen elő egy kérdéssort (2. sz. melléklet, 160. o.) vagy táblázatos formában (két oszloppal, ahol a kérdések a bal oldali oszlopban szerepelnek, jobb oldalon pedig egy üres oszlop), vagy rács / bingó formátumban (melyben a kérdések négy négyszögletes rácsban vannak elhelyezve három vagy négy sorban). A kérdések száma mindkét formátumban módosítható (pl. kevesebb résztvevő esetén a kérdések száma 10–15-re csökkenthető). Több résztvevő esetén jobb a rács / bingó formátumot használni. Nyomtasson ki egy-egy táblázatot vagy rácsot a kérdésekkel minden résztvevő és a tréner számára.

Folyamat

- A tréner megkéri a résztvevőket, álljanak fel, hogy vegyülni és beszélgetni tudjanak a többi résztvevővel.
- A tréner kiosztja a lapokat a résztvevőknek és a trénereknek/segítőknél, akiknek célszerű szintén részt venniük a játékban. Minden játékosnál legyen toll.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy beszéljenek minél több emberrel, és találjanak valakit, akire illik a táblázatban vagy a rácsban szereplő leírás. Csak egy-egy kérdést tegyenek fel egymásnak, majd folytassák a beszélgetést egy másik résztvevővel.
- Táblázatos megjelenítés esetén az a személy, akire illik az adott leírás, írja be a nevét a leírás melletti üres mezőbe. A bingó formátumban a résztvevőknek elegendő olyan résztvevőt kell találniuk, akik megfelelnek az összes leírásnak egy adott sorban vagy oszlopban. Ők maguk odairhatják az emberek nevét az adott mezőbe.
- A játék körülbelül 10–15 percig tart. A bingó változatban érdemes megvárni, hogy a három első résztvevő befejezze a feladatot (azaz azt mondja, „bingó”, mikor a teljes sort vagy oszlopot kitöltötte).
- Ezután az eredmények rövid megbeszélése következik. Az átgondolásra javasolt kérdések a következők:
  - Volt olyan leírás, amelyhez nehéz volt megfelelő embert találni?
  - Szeretné tudni, hogy hány emberre igaz egy adott állítás? Melyik állítás(ok) érdeklí(k)?
  - A tréner megkérdezheti a résztvevőket, akik aláírták a „Név szerint ismerek egy híres művészt” és a „Név szerint ismerek egy híres matematikust” állításokat, hogy mely művészre / matematikusra gondoltak, és hogy vannak-e férfiak és nők is a nevek között.
  - (Ha a csoportban férfiak és nők is vannak) Volt-e olyan leírás, amelyet inkább egy férfitől vagy inkább egy nőtől kérdezett meg? Ha igen, miért?

- A végén a tréner megkérdezheti, ki írta alá a „Pontos elvárásaim vannak a kurzussal kapcsolatban” kijelentést, és felkérheti a résztvevőket, hogy osszák meg elvárásaikat.

Forrás

A feladatnak több forrása létezik; az egyik német a Dissens-től származik – *Institut für Bildung und Forschung*:

https://interventionen.dissens.de/fileadmin/Interventionen/Methodenbeschreibung_Bingo_Interventionen_f%C3%BCr_geschlechtliche_und_sexuelle_Vielfalt_final.pdf

Igaz vagy hamis

Cél

Annak elősegítése, hogy a résztvevők jobban megismerjék egymást és játékos módon kapcsolják össze a személyes információkat a társadalmi nemek témájával.

Munkamódszer

Egyéni és csoportmunka. A feladat tetszőleges számú résztvevővel elvégezhető.

Idő

20–30 perc (a csoport méretétől függően)

Előkészítés és anyag

Nem szükséges

Folyamat

- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy mondjanak el két rövid történetet magukról. Az egyik történetnek hamisnak, a másiknak igaznak kell lennie.
- Tájékoztatja a résztvevőket arról, hogy a történeteknek valamilyen szempontból kapcsolódniuk kell a társadalmi nemek kérdéséhez.
- Amint a résztvevők átgondolták a történeteiket, a tréner megkéri mindannyiukat egyenként, hogy osszák meg mindkét történetüket a csoporttal.
- A tréner megkéri a csoportot, hogy találják ki, a két történet közül melyik igaz.
- A tréner kérdéseket tesz fel a résztvevőknek a következő irányvonalak mentén:
  - Mennyire volt nehéz/könnyű felidézni olyan személyes történeteket, amelyek valahogy kapcsolódtak a társadalmi nemek kérdéséhez?
  - Volt valami, ami meglepte/bosszantotta?
  - Mi segített a helyes válasz eltalálásában: inkább arra gondolt, hogy a „szokatlan” történet lehetett igaz (vagy hamis), VAGY a „tipikus”? Miért?

Tippek

Ha olyan résztvevőkkel dolgozik, akik számára nem ismerős a társadalmi nemek témája, mutasson be nekik példaként egy rövid történetet (pl. „Amikor iskolába jártam, én voltam a legjobb az osztályban matematikából”, vagy „Apám nevelt fel egyedülálló szülőként”). Fontolja meg, hogy szeretne-e magáról megosztani egy igaz és egy hamis történetet, és azt is, hogy nyilvánosságra hozza-e, melyik történet igaz és melyik hamis, VAGY mondhat példákat, amelyek nem Önről szólnak.

Célszerű arra kérni a résztvevőket, hogy ne használjanak tagadó mondatokat, mint például „Nem szerettem a matematikát”, mert túlságosan zavaró lehet annak eldöntésében, hogy mi az igaz és mi a hamis, ha egy mondat tagadó alakban áll.

Napló – Jegyzetek – Szabad feljegyzések

Cél

Annak elősegítése, hogy a résztvevők folyamatosan foglalkozzanak a kurzus témáival, jobban elmélyedjenek bennük, felülkerekedjenek a „belső cenzorukon”, és könnyebben átlássák és feldolgozzák a kurzus során felmerülő újabb kérdéseket.

Várható eredmények

A résztvevők

- tudatában lesznek a társadalmi nemi kérdések kezelésében elért egyéni fejlődésüknek;
- időnként áttekintik és értékelik naplójuk alakulását;
- felvetnek általuk érdekesnek tartott gondolatokat és kérdéseket, és ez további egyéni kutatásra sarkallhatja őket a témában.

Munkamódszer

Egyéni munka (az osztálytermen kívül vagy az osztályban)

Idő

Egyedi

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges

Folyamat

A feladat bemutatása a tanfolyam résztvevőinek (15 perc)

- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy nyissanak egy naplót vagy jegyzetfüzetet, amit a kurzus végéig vezetnek majd. Ebben lehetőségük lesz:
  - rendszeres feljegyzéseket rögzíteni (pl. képeket vagy újságkivágásokat is mellékelni hozzájuk);
  - leírni gondolataikat, kérdéseiket, reflexióikat a kurzusról (pl. mi ragadott meg a társadalmi nemek / szexuális sokféleség kezelésével kapcsolatban magán- / szakmai / iskolai életemre vonatkozóan);
  - feljegyzéseiket csoportos naplóként használni (pl. kivel találkoztak, ki mit csinált / mit készített, kinek az ötleteit hallgatták meg);
  - dokumentálni a személyes beszélgetéseiket és a társadalmi nem témáját illető tanulási folyamatukat a kurzus során.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy a tanfolyam végén vigyék magukkal naplójukat / jegyzetfüzetüket. Nyugtassa meg őket, hogy Ön mint oktató nem fogja elolvasni, ám a napló vezetésével kapcsolatos tapasztalataikat, ha szeretnék, megoszthatják a csoporttal.
- A tréner ismerteti a feladat célját. A napló jegyzeteket, ötleteket, laza asszociációkat, szabad írásokat, terveket, összefoglalókat, kutatásokat stb. tartalmaz. A napló „védett helyként” szolgál gondolatok és kérdések kifejtésére, kétségek kifejezésére, saját tapasztalataikra történő reflektálására, illetve az elolvasandó szövegek feldolgozására. Ha erre van igény, a tréner megoszthatja résztvevőkkel ezt a Ken Macrorie idézetet: „A napló olyan, mint egy kincsesház, egy raktár, egy gyűjtemény, vagy egy pillanatfelvételekkel teli fényképalbum, kísérleti laboratórium, szekrény, üzenőfal, pszichoanalízishez használt kanapé, hangszalag, egy el nem küldött levél, egy levél saját magunknak, egy életrajzi részlet, útikalauz vagy könyv saját szellemi válságunkról” (Macrorie 1984, 159. o., idézi Werder, 1995, 17. o.)
- Ösztönözze azokat a résztvevőket, akik inkább számítógépen jegyzetelnének, mert általában már nem használnak papírt és ceruzát, hogy naplójukat „régimódi”, papír verzióban vezessék, és használjanak kreatív módszereket, mint például kollázst, színeket stb. Ez lehetővé teszi az önkifejezés más, új módjait, és elősegíti az asszociatív gondolkodást.
- A kurzus során kérdezze meg a résztvevőket időről időre: „Hogyan halad a naplójával?”

- A kurzus végén a tréner megkéri a résztvevőket, hogy keressenek érdekes, releváns vagy meglepő szempontokat naplóikban, és osszák meg őket a csoporttal (ez választható, nem kötelező).

Tippek

A tréner különböző üres jegyzetfüzeteket vihet be a tanfolyamra, amelyekből a résztvevők választhatnak. A tréner megmutathatja saját naplóját a résztvevőknek, és elmesélheti nekik, hogy ez milyen szerepet játszik a saját szakmai fejlődésében.

Változatok

A foglalkozások tartalmazhatnak rövid, körülbelül öt perces naplóírási időszakokat.

Források

Bräuer, G. (1998). *Schreibend lernen. Grundlagen einer theoretischen und praktischen Schreibpädagogik* [Tanuljunk meg írni. Az elméleti és gyakorlati írásképzés alapjai]. Innsbruck: Studien-Verlag.

Macrorie, K. (1984). *Writing to be read*. [Olvasásra szánt írás] (3. kiadás). Portsmouth: Boynton/Cook.

Werder, L. V. (1995). *Kreative Schreiben in den Wissenschaften* [Kreatív írás a tudományban]. Berlin: Schibri-Verlag.

Gondolatok megosztása

Cél

A témára való ráhangolódás elősegítése a kurzus foglalkozásai között felmerülő, társadalmi nemi kérdésekkel kapcsolatos gondolatok megosztásán keresztül.

Várható eredmények

A résztvevők

- megosztják az őket foglalkoztató gondolatokat, kérdéseket;
- beszélnek az őket érdeklő témákról (amelyekre a trénerek esetleg nem készültek fel előre);
- megtapasztalják, hogy a kurzus témája hogyan kapcsolódik a „kurzuson kívüli világhoz”.

Munkamódszer

Egyéni munka, beszélgetés

Idő

10 perc

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges

Folyamat

- Célszerű minden foglalkozást (kivéve az elsőt) ezzel a gyakorlattal kezdeni.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg a társadalmi nemek témájával kapcsolatban felmerült gondolataikat. Ez magában foglalhat gondolatokat, tapasztalatokat, cikkeket, amelyeket elolvastak, filmeket, amelyeket az előző alkalom óta láttak, közlő eseményeket stb.
- A tréner ad egy kis időt a résztvevőknek; ha egyik résztvevő sem kezd beszélni, a tréner álljon készen arra, hogy saját gondolatait hozza fel példaként.
- Megkéri a résztvevőket, hogy reagáljanak egymásra, és fejezzék ki azt is, ha véleményük különbözik a többiekétől.

Figyelem!

Előfordulhat, hogy ez a gyakorlat csak tíz percet vesz igénybe, de élénk vita is kialakulhat belőle. Ha ez utóbbi megtörténik, a tréner döntse el, hogy folytatja-e a beszélgetést, vagy visszatér a tervezett programhoz, VAGY kérdezze meg a résztvevőket, hogy kívánják-e tovább folytatni a beszélgetést (számolva azzal, hogy ez kevesebb időt hagy a tervezett programra).

Tipp

Minden foglalkozás végén mondja meg a résztvevőknek, hogy a következőt az időközben felmerülő gondolatok megosztásával fogják kezdeni.

A résztvevők megjegyzései

Az egyik tanár egy társadalmi nemi szempontokra érzékeny osztályról mesélt, amelyben maguk a tanulók emlékeztették a tanárokat a nemi szempontból fair nyelvhasználat fontosságára, de amikor dolgozatot írtak és olyan mondatokat kellett befejezniük, mint pl. „Apám szeret...”, „Anyám szeret...”, sokan az „anyám szeret” kezdetű mondatokat a „főzni” igével folytatták (még akkor is, ha az anyjukra ez nem volt igaz). Amikor rájöttek, hogy ez történt, kissé meglepődtek.

Az egyik hallgató egy olyan cikkről mesélt, amelyet 1985-ben olvasott, és amely a házasságon belüli nemi erőszak témájával foglalkozott, és arról, hogy mennyire megdöbben a cikk szerzőjének véleményén.

Az egyik diák látta a „Trónok harca” filmsorozat legújabb részét, és azt mondta, hogy pozitívan meglepődött, amikor az egyik férfi szereplő elmesélte, hogy randevúja volt, majd a történet folytatásából

(„Nagyon kedves férfi volt.”) kiderült, hogy egy férfival találkozott. A kurzus résztvevője annak is tudatában volt, hogy a reakciója nem egyértelműen pozitív: ha ez a jelenség általánosan elfogadottabb lenne, akkor egyáltalán nem tűnt volna fel neki.

Hibabarát hozzáállás, biztonságos közeg

Célok

A résztvevők érzékenyítése a fennálló hatalmi struktúrákra, a társadalmi normákra és azok reprodukciójára; a résztvevők hozzásegítése annak megtapasztalásához, hogy milyen fontos visszautasítani a diszkriminatív kommunikáció újratermelését; annak lehetővé tétele, hogy a hátrányos megkülönböztetést elszenvedett résztvevők is átéljék, hogy van, aki rajtuk kívül is szól, ha diszkriminatív kommunikációt hall; annak felismerése, hogy a hibák elkövetése a tanulás és a fejlődés egyik lehetséges módja.

Várható eredmények

A résztvevők

- felelősséget vállalnak cselekedeteikért;
- felelősnek érzik magukat azért, hogy változást kezdeményezzenek;
- új cselekvési lehetőségeket teremtenek.

Munkamódszer

Prezentáció, beszélgetés

Idő

15–30 perc

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges

Folyamat

- A tréner egy rövid előadásban bemutatja a hibabarátság fogalmát (15 perc).
- A tréner ösztönzi a csoporttagokat, hogy osszanak meg olyan élményeket, amikor őket ért, illetve amikor ők követtek el hátrányos megkülönböztetést (a tapasztalatok azt mutatják, hogy a fenti bevezetőt a – többnyire kiváltságos helyzetben lévő – csoporttagok körében csend követi).
- Kérjen meg minden résztvevőt, hogy köteleződjön el a hibabarát hozzáállás iránt.

A hibabarátság fogalmának bemutatása

A hibabarátság azt jelenti, hogy senki sem tökéletes, és senki sem várja el a másiktól azt, hogy tökéletes legyen. A hibabarátság fogalma (Mecheril, 2004, 129–131. o.) azon a feltevésen alapul, hogy problémás cselekedetek és állítások bármikor előfordulhatnak, és ezekkel foglalkozni kell. Ez azt is jelenti, hogy a hibák tanulási lehetőségként szolgálhatnak (Goel, 2016, 42. o.) A legtöbb ember „helyesen akar cselekedni”, nem pedig hibázni vagy a dolgokat „rosszul csinálni” – különösen iskolai és oktatási helyzetekben nem. Ez a hibázástól való félelem akadályozza az embereket abban, hogy foglalkozzanak és szembenézzenek bizonyos problémákkal, például a diszkriminációval.

A hibabarátság fogalmának alapja annak felismerése, hogy a hatalmi viszonyok újratermelődnek. El kell ismernünk, hogy egyes embereket gyakrabban ér kirekesztés és erőszak, mint másokat, mert nem felelnek meg a társadalmi normáknak. A hibabarátság hosszú távú célja az, hogy csökkenjen az egyenlőtlen hatalommegoszlás újratermelődése és ennek negatív hatásai.

Ez akkor történhet meg, amikor a hátrányosan megkülönböztetett és marginalizált emberek már nem maradnak magukra a diszkriminációval kapcsolatos tapasztalataikkal. Mindenek felett a hátrányos megkülönböztetés által sújtott embereknek kell úgy érezniük, hogy a diszkriminatív kommunikáció újratermelését valaki megkérdőjelezi és szembeszáll vele anélkül, hogy nekik ezt kezdeményezniük kellene.

Ezenkívül az oktatásban a hibabarát hozzáállás előmozdításának célja, hogy megmagyarázzuk a kapcsolódó következményeket azoknak, akik nem ismerik azokat, ösztönözzük a felelősségvállalást az egyének

saját tetteiért, hogy felismerjék, ha valami problémás dolog történt, felelősséget érezzenek a változás kezdeményezéséért, és új cselekvési lehetőségeket teremtsenek (Arztmann et al., 2018, 8. o.)

28

A megvalósítás feltételei

A résztvevők

- értsék, hogy a hatalmi viszonyok és az erőszak újratermelődése akaratlanul történik;
- tudják, hogy a mondatok és cselekedetek akár szándékolatlanul is sérüléseket okozhatnak;
- lássák be, hogy ilyenkor fel kell lépniük a szituáció helyrehozása érdekében.

A tréner

- tartsa meg ígéretét a diszkriminatív megnyilvánulások kezelésére vonatkozóan a kurzus során – ez növeli a megvalósításba vetett bizalmat;
- a képzés során alkalmazza a hibabarátság fogalmát.

A csoport minden tagja

- ismerje fel, hogy senki sem tévedhetetlen.

Tipp

Trénerként hozzon fel egy példát a csoportnak arról, hogy miként követett el véletlenül hátrányos megkülönböztetést valakivel szemben a múltban, és hogyan vette ezt észre. Fejtse ki, mindez milyen érzelmeket (hárítás, szégyen stb.) váltott ki önből, és milyen tanulási folyamatokat tett lehetővé az ön számára.

2.2. NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐ(TLEN)SÉG A TÁRSADALOMBAN

2.2.1. Társadalmi nem („gender”)

A társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatással kapcsolatos képzés során elengedhetetlen, hogy intenzíven körüljárjuk a társadalmi nem/gender fogalmát. Az egyik lehetőség az, hogy Ön oktatóként előadást tart (lehetőleg multimédiás támogatással) a társadalmi nem jelentéseiről.

Véleményünk szerint a „társadalmi nem” témájához jobb úgy közelíteni, hogy igyekszünk megtudni, a résztvevők mire gondolnak a „társadalmi nem/gender” kifejezés hallatán (pl. Dixit kártyák segítségével), mit gondolnak a biológiai nem és a társadalmi nem jelenségeinek kapcsolatáról, illetve a nemek közötti egyenlőség megvalósításáról hazájukban.

Ezenkívül azt is bemutatathatjuk, hogy milyen, a nemekre vonatkozó sztereotip képek találhatók az interneten.

Egy másik lehetőség a társadalmi nem témájának megközelítésére, ha tényeket és adatokat sorakoztatunk fel. Ezért elkészítettünk egy „Legyen ön is milliomos show-t” és egy olyan feladatot, amely számba veszi a történelmi mérföldköveket a társadalmi nem, a szexualitás, a család, az oktatás és a nők politikai részvételének történetében. Jó módszer a társadalmi nem bonyolult témájának szórakoztató feldolgozására karikatúrák és képregények használata is.

Fontos mindazonáltal a nemek fogalmának mélyebb megértése, amihez hozzájárulhatnak a kézikönyvben összegyűjtött szövegrészletek.

Végül négy (vicces, megható, zavarba ejtő) videót mutatunk be: ["The Light" \(Megvilágosodás\)](#), [„Nemek közötti egyenlőség gyerekszemmel”](#), [„Dzsenderológia”](#), és a [„Felcserélt nemi szerepek a reklámokban”](#), amelyek kiindulópontként szolgálhatnak a társadalmi nem, a nemi szerepek, az egyenlő(tlen)ség és a hátrányos megkülönböztetés témáinak megvitatásához.

Mikor azt mondjuk: „gender” (társadalmi nem)

Cél

A „gender”/társadalmi nem fogalmának bevezetése.

Várható eredmények

A résztvevők

- a gender/társadalmi nem témájához személyes benyomásokat, történeteket idéznek fel;
- pontosabb képet kapnak arról, mi is az a gender/társadalmi nem.

Munkamódszer

Egyéni munka, csoportmunka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

30 perc

Előkészítés és anyagok

A Dixit nevű társasjáték kártyái

Folyamat

- Terítsük ki a Dixit kártyákat a padlóra. A Dixit kártyákra itt kereshet rá: <https://www.dixittarsasjatek.hu/dixit-alapjatek/>
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg a kártyákat és válasszanak ki egyet, amelyik szerintük a „gendert/társadalmi nemet” szimbolizálja.
- Várjuk meg, míg az összes résztvevő kiválaszt egy kártyát.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy mutassák fel a kártyájukat és indokolják meg a választásukat.
- Írjunk fel a táblára/flipchartra minden felvetést, ami a „gender”-rel/társadalmi nemmel kapcsolatban felmerül. Fűzzünk hozzájuk magyarázatot.
- A feladatot lezárhatjuk azzal, hogy rövid bevezetést tartunk a „gender”/társadalmi nem jelentésébe.

Véleményvonal a társadalmi nemről

(Figyelem: Ez a gyakorlat hasonlít a Mozgás a térben (17. o.) címűre, de más a célja és kicsit más a technikája is, ezért vesszük külön gyakorlatnak).

Célok

Segíteni a résztvevőket abban, hogy a társadalmi nem fogalmára reflektáljanak. Olyan hangulatot teremteni, ahol az emberek szívesen osztják meg a véleményüket, és elfogadják, ha másnak más a véleménye. Ez különösen a kurzus elején fontos.

Várható eredmények

A résztvevők

- megismerik társaik véleményét és gondolatait a „genderről”/társadalmi nemről;
- elkezdenek gondolkodni a biológiai nem és a társadalmi nem közötti különbségeken;
- megismernek néhány lehetséges érvet és elképzelést a társadalmi és a biológiai nemről;
- érveket fogalmaznak meg saját gender-értelmezésükre (ez a trénerek számára is hasznos lehet, jobban látják, honnan indul a kurzus).

Munkamódszer

Megbeszélés

Idő

8–20 perc (attól függően, milyen komoly beszélgetést kezdeményezünk, mennyi érvet hoznak fel, és mennyi idő áll rendelkezésre)

Előkészítés és anyagok

A gyakorlatot a genderről/társadalmi nemről szóló kezdő beszélgetés kell, hogy megalapozza. Külön anyagokra nincs szükség.

Folyamat

- Vezessük be a véleményvonal módszerét valahogy így: „Most teszek egy állítást, és eldönthetik, egyetértenek-e vele. Kérem, fejezzék ki véleményüket saját testük segítségével úgy, hogy a vonal egyik részére állnak. Ha a legjobboldalibb pontra mennek, ez azt jelenti, teljesen egyetértenek vele; ha a legbaloldalibb pontra, az azt jelenti, egyáltalán nem értenek vele egyet. A két szélső pont között a vonalra bárhol ráállhatnak.”
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak fel.
- Felolvassuk a következő mondatot: „A gender/társadalmi nem társadalmi konstrukció, és teljesen más, mint a biológiai nem.”
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy véleményük szerint foglalják el a vonal mentén a helyüket (újra mondjuk el, hogy a két szélső pont az egyetértés és az egyet nem értés), és kérjük meg őket, hogy kommentálják saját véleményüket vagy a másik döntését.
- Szólítsuk fel a résztvevőket, hogy nézzenek végig a csoporton, s hogy ki hol áll, milyen véleményt képvisel.
- Kérdezzünk meg néhány résztvevőt arról, miért döntött így.
- Kezdeményezzünk rövid, tömör, érvekre épülő vitát, de a résztvevők röviden reagálhassanak is egymásra, ha úgy gondolják.
- A végén foglaljuk össze a különböző véleményeket és tegyünk még hozzá újakat, ha szükséges.
- A különböző elképzeléseket rövid elméleti magyarázatokkal helyezhetjük kontextusba.

Tippek

Először mindig kérdezzük meg, ki szeretné elmondani a véleményét, de utána érdemes rákérdezni a vonal két szélső végén állókra. Előfordulhat, hogy két egymáshoz nagyon közel álló ember teljesen más miatt választotta azt a helyet, ezért akár egymás mellett állókat is érdemes megkérdezni. Hasznos lehet, ha röviden kommentáljuk a különböző érveket, például: „ezt az érvet használják a szociológusok is, amikor megkérdőjelezik a nemek esszenciális természetét”, vagy „érdekes viták zajlanak agykutatók között arról, van-e szignifikáns különbség a női és a férfi agy között, s mi lehet ezeknek a különbségeknek az oka”. (Fontos, hogy ezek a megjegyzések rövidek legyenek, bár van olyan téma, amelyet részletesebben is kifejthetünk később). A megjegyzések ne legyenek kioktatók, ne minősítsük a résztvevők véleményét, csak adjunk rövid háttérmagyarázatot.

Fontos, hogy ne tegyünk kőbe vésett kinyilatkoztatásokat. A cél, hogy megmutassuk, erről a témáról sokféle, érdekes vitaindító vélemény létezik. Lehet, hogy a kurzus során később határozottabb vagy kifinomultabb véleményt osztunk majd meg, de a beszélgetésnek ezen a pontján még jó, ha nyitva hagyjuk a kérdéseket. A tréner feladata csupán annyi, hogy „felsorolja” vagy megértesse a különböző megközelítéseket.

A gyakorlatot használhatjuk együtt a [Google képek nőkről és férfiakról](#) cíművel, és a [Felcserélt nemi szerepek a reklámokban](#) c. videóval. A három feladat együtt alkothatja a társadalmi nemről való általános beszélgetés alapját. (Először jöjjön a Google képek, majd a Véleményvonal, és a végén a videó.) Izgalmas lehet megismételni a gyakorlatot a kurzus végén, hogy megnézzük, mennyit változott a résztvevők véleménye a kurzus során.

Változatok

Ha a megbeszélés hosszúra nyúlik, nyugodtan le lehet ülni és úgy folytatni a beszélgetést. Bár ez a módszer jellemzően bevezető feladat szokott lenni, különböző témákra és célokból is bevethető. Egy másik lehetséges állítás például ez: „A nemi sztereotípiák hasznosak”, amiről egy hasonló vitát lehet kezdeményezni.

Figyelem!

Lehet, hogy lesz olyan résztvevő, aki nem szívesen mondja el a véleményét. Senkit sem szabad kényszeríteni, de meg kell próbálni olyan hangulatot teremteni, hogy sokféle gondolat napvilágot láthasson. Kerüljük a résztvevők közötti hosszas vita kibontakozását! Nyugtassuk meg őket, hogy a kurzus során még lesz mód a kérdésekben jobban elmélyedni, ez a feladat csak arra való, hogy a gender/társadalmi nem témájában elindítsa a gondolkodást.

Vita a nők és férfiak közötti egyenlőségről

Cél

Megmutatni, hogy különbség van a nemek *de iure* és *de facto* egyenlősége között, és minden országban maradtak olyan területek, ahol lehetne javítani a nők és férfiak közötti egyenlőségen.

Várható eredmények

A gyakorlatnak köszönhetően a résztvevők:

- megértik, hogy *de facto* még nem egyenlőek a nők és férfiak;
- meg tudnak nevezni néhány olyan területet, ahol az országukban még lenne mit tenni a nemek egyenlőségéért.

Munkamódszer

Csoportmunka – a gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

60 perc

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges

Folyamat

- Osszuk két részre a csoportot.
- Magyarázzuk el, hogyan folyik majd a vita. Az egyik csoport az állítás/kérdés mellett foglal majd állást, a másik csoport azzal szemben. A csoportokban először össze kell gyűjteni az álláspontjukat támogató nézeteket, majd a két csoport a témáról nyilvános vitát imitál.
- Mondjuk el a résztvevőknek a vitaindító kérdést: „Egyenlő esélyeket élveznek-e a nők és a férfiak Magyarországon?”
- Az egyik csoport lesz az egyetértőké, a másik az ellenzőké.
- Adjunk 20 percet, hogy a csoportok összegyűjtsék érveiket.
- A két csoport álljon fel egymással szemben a teremben. Kérjük meg a csoportokat, hogy adják elő érveiket ellenfeleiknek. Hagyjuk folyni a vitát körülbelül 10–15 percig. Ha úgy vesszük észre, hogy a résztvevők kifogytak az érvekből, előbb is véget vethetünk a vitának.
- A megfelelő időpontban állítsuk meg a vitát, és kérjük meg a résztvevőket, hogy osszák meg visszajelzéseiket, megjegyzéseiket, gondolataikat.

Tipp

Ezt a gyakorlatot ideális a Legyen Ön is milliomos! (37. o.) játékkal folytatni.

Google képek nőkről és férfiakra

Cél

Felhívni a figyelmet a nők és férfiak eltérő társadalmi reprezentációjára és az ezekhez kötődő nemi sztereotípiákra.

Várható eredmények

A résztvevők

- reflektálni kezdenek a nemi sztereotípiákra és a nemek társadalmi vonatkozásaira;
- fény derül arra, hogy a nemek reprezentációja kapcsán milyen diszkrimináció ér nőket és férfiakat.

Munkamódszer

Előadás, megbeszélés

Idő

10–15 perc

Előkészítés és anyagok

Kivetítő, internet-elérés

Javasoljuk, hogy a tréner nézze végig a Google keresés eredményeit, mielőtt elkezdi az órát.

Folyamat

- Vezessük be a feladatot egy rövid megjegyzéssel arról, hogy a Google bizonyos témákban tipikus és sztereotipikus képeket talál. Érdekes megfigyelni, hogyan látja a Google a nőket és a férfiakat.
- Üssük be a Google képkeresés-be a „férfi” szót, s egy másik képernyőn a „nő” szót (ezzel egyidőben megnézhetjük a „férfiak”, „nők” kifejezést is).
- Nézzük végig a képeket és beszélgessünk róluk. Tipikusan milyen nőket és férfiakat mutatnak? Egyedül vannak a képen vagy csoportban? Milyen testképet láthatunk? A szerelmi kapcsolatokban hogyan ábrázolják a férfiakat és nőket (vannak-e azonosnemű kapcsolatok is?) Milyen bőrszínűek, milyen etnikai hátterűek az emberek? Milyen társadalmi osztályhoz tartozhatnak? Milyen korúak?
- Próbáljunk néhány sztereotípiát beazonosítani (ha találunk ilyet), és néhány szokásostól eltérő képet is.
- Kezdeményezzünk rövid beszélgetést a sztereotípiákról, és arról, hogy ezek miért jönnek létre.
- Igyekezzünk röviden kidomborítani a férfidominancia, a férfitekintet és a szexualizáció jelenségét.
- Milyen férfi és milyen női testképet mutatnak fel példaként a képek?
- További képek keresésével folytathatjuk a beszélgetést. Rákereshetünk például az úgynevezett „lánys” és „fiús” játékokra, könyvekre, ruhákra, így a résztvevők megértik, hogy a társadalmi nemek szocializációja már nagyon kiskorban elkezdődik és egész felnőttkorunkban is folytatódik.

Tippek

- Talán érdemes a képek eredeti forrását ellenőrizni, hogy kontextusba tudjuk helyezni azokat.
- Ne hagyjuk a beszélgetést túl hosszúra nyúlni.
- A gyakorlatot használhatjuk a [Véleményvonal a társadalmi nemről](#) után és a [Felcserélt nemi szerepek a reklámokban](#) videó előtt. Ez a három feladat jó általános bevezetés lehet a társadalmi nemek témájába.

Változatok

Ha rendelkezésre állnak számítógépek vagy okostelefonok, a feladatot csoportmunkában is elvégezhetjük.

Figyelem!

A résztvevők maguk is tehetnek sztereotipikus állításokat. Ebben a gyakorlatban ne javítsuk ki és ne állítsuk le ezeket a megjegyzéseket, de felhívhatjuk a figyelmet arra, milyen sok elfogultság él mindenkiben a nők és férfiak ábrázolásával kapcsolatban.

A nők és szexuális kisebbségek családban, oktatásban és a politikában betöltött szerepének rövid története

Célok

Megismerni a társadalmi nemek rövid történetét, a nők családban, oktatásban és politikai döntéshozatalban betöltött szerepének történetét, s felfedezni, hogy a saját élettörténetünkre és családtörténetünkre milyen hatással voltak a nőket és férfiakat érintő strukturális és jogi keretek.

A trénernek számára feltérképezni a résztvevők már meglévő tudását a társadalmi nemek témájában.

Várható eredmények

A résztvevők

- megértik, hogy a társadalmi hatalmi viszonyok befolyással vannak életünk olyan, úgynevezett „magánéleti” szférájába tartozó területekre is, mint a szexualitás vagy a család.
- megértik, hogy az olyan fogalmaknak, mint a család, társadalmi nem és szexualitás, megvan a saját történelmük.
- megértik, hogy a társadalmi nemekre vonatkozó feltételezések időben folyamatosan változnak, és ez befolyással van az oktatáspolitikára is.
- megismerkednek a nemek egyenlőségéért folytatott küzdelem történelmi és kortárs formáival.

Munkamódszer

Csoportmunka (2–4 ember), előadás, megbeszélés

Idő

45–75 perc

Előkészítés és anyagok

Kártyákra írjuk a társadalmi nemekhez, szexualitástörténethez, és a nők családban, oktatásban és politikában betöltött szerepéhez kötődő történelmi eseményeket és fordulópontokat. Minden kártyára egy esemény vagy évszám kerül. (Magyar évszámokért lásd: [Rövid magyar nőtörténet, társadalmi nem és szexualitás történet, 3. sz. melléklet](#), 161. o.)

Az események és évszámok felsorolása papíron

Zsák/kalap/doboz, amiből kihúzhatjuk a kártyákat

Előnyös, ha nagy teremben lehetünk, és a padlón van szabad hely.

Folyamat

A feladat bemutatása (5 perc)

- A tréner elmondja a résztvevőknek, hogy történelmi eseményekről gyűjtött adatokat, amelyek közvetlenül vagy közvetve a társadalmi nemek történetéhez kötődnek. Megkéri a résztvevőket, hogy tegyék az évszámokat kronologikus sorrendbe.
- Mondjuk el, hogy lehet, hogy néhány eseménynek nem tudjuk fejből a pontos évszámát, és ezért találgatnunk kell.
- Mondjuk el, hogy a fordulópontok Magyarországra vonatkoznak, hacsak másként azt nem jelezzük.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak 2–4 fős csoportokat, vagy álljanak párba a mellettük ülőkkel.

Csoportmunka (10 perc)

- Sétáljunk körbe a zsákkal/dobozzal/kalappal; mindenki húzzon ki belőle 3–5 kártyát.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy először olvassanak utána az eseményeknek a csoportban, és csak utána próbálják kitalálni, mikor (melyik évtizedben) történtek.

A csoportmunka eredményeinek bemutatása (20–30 perc)

- Kérjük meg egymás után a csoportokat (vagy egy kiválasztott szóvivőjüket), hogy jöjjenek ki középre és tegyék le a kártyákat/eseményeket egy elképzelt időszak mentén a földre.

A megoldások megbeszélése és vita (10–30 perc)

- Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy van-e olyan esemény, amit máshova tennének.
- Javítsuk ki az eseménysort, ha vannak benne hibák (használjuk az előkészített idővonalat). Készülünk fel, hogy további háttérinformációkat adjunk az eseményekről, például beszéljünk a törvényi változásokat megelőző parlamenti vitákról, hasonlítsuk össze a magyar helyzetet más európai országokéval stb.
- Hagyjunk elég időt rá, hogy reagáljunk a résztvevők megállapításaira, kérdéseire.
- A feladat végén kérdezzük meg a következőket:
  - Volt valami meglepő a kronológiában?
  - Melyik eseményekről volt egyhangú vélemény, és melyekről volt vita?
  - Milyen események/témák/szakterületek lehetnek fontosak a nemek történetének és a nőtörténelemnek a kontextualizálásához?

Tippek

- Bizonyosodjunk meg felőle, hogy a résztvevők tisztában vannak a történelmi eseményekkel. Biztassuk őket, hogy kérdezzenek nyugodtan, és sétáljunk egyik csoporttól a másikhoz, hallgassunk bele a beszélgetésekbe.
- Tapasztalatunk szerint az idővonal használata nagyon hosszadalmassá teheti a feladatot, ha a résztvevők a második részben vitatkoznak a kronológiáról, ezért ajánljuk, hogy a csoportok felkészülten menjenek ki középre (legalább az évtizedben értsenek egyet).
- A kártyák elhelyezésekor megkérhetünk egy résztvevőt, hogy segítsen kitenni a kártyákat a padlóra.

Változatok

Az utolsó kérdést (Milyen események/témák/szakterületek lehetnek fontosak a nemek történetének, a nőtörténelemnek a kontextualizálásához?) feladhatjuk órán kívüli egyéni feladatnak is: kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzenek utána egy eseménynek a következő órára.

Legyen Ön is milliomos!

Cél

Bizonyítani, hogy bár *de iure* megvalósult a nemek egyenlősége, *de facto* még mindig van egyenlőtlenység nők és férfiak között.

Várható eredmények

A résztvevők

- a társadalom és a nemek egyenlősége, illetve az oktatás és a nemek egyenlősége terén alapismereteket szereznek;
- órákon is használható játékos módszertant kapnak ehhez;
- megtudják, hol találnak még több adatot és évszámot ebben a témában.

Munkamódszer

Egyéni munka, csoportmunka (2–5 ember csoportonként)

Idő

45 perc

Előkészítés és anyagok

A kvíz kinyomtatott példánya minden résztvevő számára – magyar példákért és évszámokért lásd:

4. sz. melléklet (164. o.)

Színes cukorkák (annyiféle, ahány csoport van, és annyi darab egy-egy fajtából, ahány ember egy csoportba kerül)

Legyen Ön is milliomos! Power Point diavetítés számítógépen (projektor, esetleg internet-elérés) Magyar adatok és évszámok a **3. sz. mellékletben** (161. o.) találhatóak

Négy kártya egy-egy betűvel (A–B–C–D) minden csoport számára

A kvíz megoldása, referenciák és válaszok egy papírra kinyomtatva – magyar adatokért és évszámokért lásd: **4. sz. melléklet** (164. o.)

Folyamat

- A tréner egy zacskóba cukorkákat készít elő, körbeadja azt, és a résztvevők vesznek egyet-egyét.
- Kiosztja a kvízt papíron a résztvevőknek.
- Megkéri a résztvevőket, hogy pipálják ki a helyes válaszokat.
- Mikor készen vannak, megkéri őket, hogy formáljanak csoportokat a cukorkák alapján.
- Kiosztja a négy kártyát, melyen a következő betűk vannak: A–B–C–D.
- Megkéri a csoportokat, hogy egyeztessék a válaszaikat.
- Mikor a csoportok készen állnak, a tréner bekapcsolja a számítógépet és a kivetítőt és elindítja a Legyen Ön is milliomos!-t. Az első kérdést hangosan felolvassa és megkéri a csoportokat, hogy a szerintük helyes választ tartalmazó betűkártyát mutassák fel. Esetleg háromig számolhat, mielőtt felmutatnák a betűket.
- A tréner elmondja a helyes megoldást, és az adott témához háttérinformációkat nyújt.
- A kvíz végéig folytatódik a játék.
- Kérdezzük meg, melyik csoportnak van 1–3, 4–6, vagy 7-nél több helyes válasza.
- A tréner körbeadja a megoldókulcsot a kérdésekhez kapcsolódó referenciákkal, minden résztvevőnek jusson egy lap.
- Indítsunk beszélgetést a nemek egyenlőségéről annak alapján, hogy volt-e meglepő válasz a résztvevők számára.
- A feladatot befejezhetjük azzal, hogy a résztvevők elmondják, tudnák-e ezt a gyakorlatot hasznosítani óráikon, s van-e valami, amin változtatnának. Megemlíthetjük, hogy a játéknak van tanulókra átdolgozott változata is: a feleletválasztós lap helyett a tanár kijelölheti az osztályterem négy sarkát A, B, C és D betűkkel, s a kérdések felolvasása után a tanulók abba a sarokba mennek, amelyek a jó megoldás betűjelét viseli. Figyelem: ez a verzió zajjal jár!

Tipp

Előfordulhat, hogy néhány résztvevő sokkal gyorsabb a többenél a válaszadásban (ugyanaz igaz a csoportokra is): ebben az esetben körbe lehet járni és további kérdéseket feltenni (volt-e olyan kérdés, amit könnyűnek találtak, vagy túl nehéznek, stb.)

Változatok

A rendelkezésre álló idő és a résztvevők számának függvényében meg lehet csináltatni a kvízt először egyénileg, majd a kiscsoportokban csak megbeszéljük az eredményeket, vagy már kezdettől kiscsoportban dolgoznak.

Figyelem!

Néha olyan kérdést teszünk fel, ami szerintünk teljesen világos, de a résztvevők félreértik azt. Ezért hasznos, ha a játék alatt körbejárunk a csoportok között és megkérdezzük, minden kérdés világos-e.

Cél

Játékos módon bevezetni a résztvevőket a társadalmi nemek témájába.

Várható eredmények

A résztvevők

- saját személyes élményeiket össze tudják kötni a társadalmi nemek kérdésével;
- szórakoztató és könnyen érthető bevezetést kapnak a témába;
- információt kapnak a társadalmi nemek témájának sokféleségéről.

A tréner

- benyomást szerez arról, mit gondolnak a résztvevők a társadalmi nemekről, milyen a hozzáállásuk a témához.

Munkamódszer

Egyéni munka, előadás, csoportmunka (2–3 résztvevő csoportonként)

Idő

45 perc

Előkészítés és anyagok

A társadalmi nemek témájával foglalkozó karikatúrák kinyomtatva (lásd például az alábbi forrás 39–42. oldalán szereplő két angol és nyolc német karikatúrát, vagy feminista karikatúristák munkáit: <https://english.emmaclit.com>, Martina Schradi <http://ohisee.org>, Jacky Fleming <https://www.jackyfleming.co.uk/cartoons/nggallery/cartoons/postcards>, Liza Donnelly <https://lizadonnelly.com>, vagy kereshetünk a témába vágó magyar karikatúrákat is).

Folyamat

- Mondjuk el a résztvevőknek, hogy hoztunk néhány olyan karikatúrát, amelyek a társadalmi nemek témájával foglalkoznak, és terítsük szét őket az asztalon, vagy ragasszuk ki őket a falra.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak fel, sétáljanak körbe, nézzék meg a képeket, és válasszák ki azt, amelyik legjobban tetszik nekik (megneveteti őket, vagy mert nem világos a poén, vagy eszükbe juttat valamit, stb.) Többen is választhatják ugyanazt a karikatúrát.
- Mikor mindenki megnézte az össze karikatúrát és kiválasztott egyet, a résztvevők elmondják, miért esett arra a választásuk.
- Mikor mindenki sorra került, adjunk időt a résztvevőknek, hogy megosszák a gondolataikat, mi pedig reagálhatunk arra, amit mondanak.
- Foglalkozunk össze a megbeszélésen elhangzott témákat, és mondjuk el, milyen témákat fogunk érinteni a kurzus során.

Tipp

Ha ez lesz a legelső feladat a kurzuson, kérdezzük meg a résztvevők nevét, hogy milyen tárgyat tanítanak, ha tanárok, milyen szakosok, ha hallgatók, s csak utána, hogy miért választották azt a rajzot.

Változatok

Ha a csoportban nem alakul ki élénk vita,

- akkor magyarázzuk el röviden, mi az a gender/társadalmi nem, és kössük össze a megállapításokat a karikatúrákkal.
- kérjük meg a résztvevőket, hogy formáljanak 2–3 fős csoportokat és beszéljék meg, milyen genderrel/társadalmi nemmel kapcsolatos témákat vetnek fel a rajzok, és van-e ezeknek bármilyen relevanciája az oktatásra/iskolára (és ha igen, mi az). A visszajelzésnél a fontosabb pontokat jegyzeteljük flipchart papírra.

Figyelem!

Mikor a résztvevők arról beszélnek, miért pont azt a rajzot választották, állítsuk állítsuk meg őket, ha túl sokáig beszélnének. Mondjuk el nekik, hogy lesz idejük még megosztani a gondolataikat, ha már mindenki sorra került.

Forrás

Schneider, C., & Tanzberger, R. (2016). *Auf dem Weg zur Chancengleichheit. Didaktische Anregungen zum Unterrichtsprinzip „Erziehung zur Gleichstellung von Frauen und Männern“ und zum Gleichbehandlungsgesetz für Berufsschullehrerinnen und -lehrer* [Irány az esélyegyenlőség! Módszertani javaslatok a „nők és férfiak közötti egyenlőség” pedagógiai alapelveihez és az Egyenlő Bánásmód Törvényhez a szakképzésben oktató tanárok számára.] Wien: AK Wien/ Abt. Frauen und Familie. https://aws.arbeiterkammer.at/assets/uploads/Auf_dem_Weg_zur_Chancengleichheit_fertig6.pdf

A „gender” fogalmának változó definíciói – Szövegmozaik gyakorlat

Cél

Bevezetni a résztvevők számára az angol „gender” (gender, dzsender, társadalmi nem, nemi identitás) fogalmát és megvilágítani annak többféle jelentését.

Várható eredmények

A gyakorlatnak köszönhetően a résztvevők

- megismerik a „gender” szó különböző jelentéseit, ahogy a tudományos életben, a civil mozgalmakban és a közpolitika-alkotásban azok megjelennek;
- képesek lesznek beazonosítani és megérteni a „gender” szó jelentését a különböző angol és magyar szövegekben.

Munkamódszer

Pármunka, előadás, megbeszélés

Idő

45 perc

Előkészítés és anyagok

A „gender” szó jelentéseit tartalmazó táblázat és szövegrészletek gyűjteménye kiosztva (5. sz. melléklet, 167. o.)

Folyamat

- A képzés előtt a tréner elolvassa Kováts Eszter magyar politológus tanulmányát, mely azt tárgyalja, hogyan változott az elmúlt évtizedekben a „gender” szó jelentése, s milyen különböző kontextusokban (tudományos, közpolitikai, civil aktivizmus) jelenhet meg a szó. A különböző országokban a folyamat különbözőképpen mehetett végbe, de a cikk jó összefoglalása annak, ami a legtöbb európai országban bekövetkezett.
(magyarul: Kováts Eszter: *A sokjelentésű gender és elhallgatott ideológiai különbségeink politikai ára* c. cikk alapján (merce.hu, 2018. dec. 29.); angolul: „The consequences of the differing meanings of gender in policy and activism for politics” (<https://blogs.lse.ac.uk/gender/2018/11/26/the-consequences-of-the-differing-meanings-of-gender-in-policy-and-activism-for-politics/>)
- A tréner elmondja a résztvevőknek, hogy a feladatban felfedezik és megvitatják, milyen szövegkörnyezetben találkozhatnak a „gender” szóval a mindennapi életben és szakmai munkájuk során. Megnyugtatja a résztvevőket, hogy nem a tudásukat akarja tesztelni ezzel a feladattal, hanem meg szeretné mutatni a „gender” szó összetettségét, hogy megértsék, egyesekből miért vált ki ellenérzést, illetve diákjaik milyen értelemben használhatják.
- A cikk alapján a tréner bevezeti a „gender” fogalmát és kontextusfüggő, eltérő jelentéseit. Felhívja a figyelmet rá, hogy ezek a jelentések hosszabb idő alatt változtak meg, s jelenleg egyszerre használjuk mindegyiket. Amennyiben még van további kérdés, további magyarázatokat ad, példákat hoz. (5 perc)
- Kiosztja a definíciós táblázatot és a szöveggyűjteményt. Megkéri a résztvevőket, hogy olvassák el magukban a „gender” szót különbözőképpen értelmező szövegeket. (5–10 perc)
- Megkéri őket, hogy dolgozzanak párban, és kössék össze az A)-ól G)-ig betűkkel jelölt szövegrészleteket a táblázatban található definíciókkal. (10 perc)
- A végeredményt közösen ellenőrzik és megbeszélik, szerintük melyik definíció illik melyik szöveghez, és miért. (10–15 perc a megbeszélésre).
- A tréner megkérdezi, a résztvevők találkoztak-e már korábban a „gender” szóval, vagy ennek magyar fordításával, s ha igen, milyen értelemben használták azt.

- A tréner megbeszéli a résztvevőkkel, hogy a tanítványaik, képzőik vagy kollégáik használták-e már a „gender” szót vagy annak magyar fordítását pedagógiai kontextusban, s ha igen, melyik jelentésében.

Megoldási javaslat (szövegek definíciókkal való párosítására): néhány esetben több megoldás is elfogadható. Ha a résztvevők nem tudják eldönteni, melyik a jó (pl. az 5. esetben), az lehetőséget ad a kérdés mélységeit is feltárni.

1 F

2 D F

3 B C G

4 A E G

5 ?

2.2.2. Nemi szocializáció

Ez a rész olyan gyakorlatokat tartalmaz, amelyek arra ösztönzik a tréning résztvevőit, hogy a (társadalmi) nemi szocializációról gondolkodjanak. A nemi szocializáció születéskor vagy akár korábban kezdődik, és a formális oktatás az egyik legfontosabb intézmény annak elsajátítására, hogy hogyan legyünk nők vagy férfiak. A nemi szocializáció az iskolában a hivatalos és a rejtett tanterven, az iskolai kultúrán keresztül megy végbe, valamint a felnőttek és a gyermekek, illetve a társak közötti formális és informális interakciók által. A nemi szocializáció a sztereotipikus nemi jellemzőknek többségében megfelelően viselkedő és kinéző (gender-konform) személyekre is hat, de különösen érinti azokat, akik nem felelnek meg ezeknek a nemi modelleknek (gender-nonkonform). Nagyon fontos, hogy a tanárok tisztában legyenek a szocializáció folyamatával, és tudják, hogy nemcsak az számít, amit tanítanak, hanem az is, hogy hogyan kommunikálnak és viselkednek a gyerekekkel. Mindez hozzájárulhat bizonyos nemi viselkedésformák és modellek (létmódok) létrehozásához.

Az itt található gyakorlatok némelyike – akárcsak a kézikönyv más gyakorlatai – olyan drámatechnikákat alkalmaz, amelyek a személyes élmények dramatizálására támaszkodnak. Tapasztalataink szerint a nemi szocializációhoz kapcsolódó személyes élmények emlékének aktív felidézése – vagy annak felismerése, hogy ezek az emlékek kapcsolódnak a nemi szocializációhoz – megkönnyítheti a jelenség mélyebb megértését, és tudatosíthatja annak jelenlétét az oktatásban.

Az ebben az alfejezetben szereplő tevékenységek némelyike a fiúkra és a férfiaságra összpontosít. A kurzusok során azt tapasztaltuk, hogy a legtöbb társadalmi nemi kérdésekre érzékeny oktatási anyag a lányokra és a lányokat érintő káros sztereotípiákra összpontosít. Kevesebb hangsúlyt fektetnek a fiúkra és az ő vélt vagy valós nehézségeikre napjaink oktatási rendszereiben, legalábbis a mi régióinkban. A női tanárok gyakran tehetetlennek érzik magukat a különböző oktatási helyzetekben lévő fiúkkal szemben. Ahelyett, hogy egyszerűen rossz magaviseletűnek bélyegeznék őket, érdemes megvizsgálni a fiúk nemi szocializációját is. Emellett egyes országokban, például Magyarországon a lányok emancipációra fókuszáló, felhatalmazó nevelése egyáltalán nem áll a hivatalos tanterv középpontjában. Az oktatási tartalmak a lányok választását néhány, meglehetősen sztereotip szerepre korlátozzák. Úgy véljük, hogy hangsúlyozni kell a lányok emancipatorikus nevelésének szükségességét a tanárok számára. Számos olyan gyakorlatot foglaltunk bele ebbe a kézikönyvbe, amelyek érintik a lányok nemek közötti egyenlőtlenségekre vonatkozó perseptíváit és tapasztalatait az oktatásban.

Négy videót ajánlunk a [Videók](#) részben, amelyek a nemi szocializáció témájával dolgoznak:

[Lányos játékok és fiús játékok. A BBC Stories kísérlete.](#)

[The Best a Man Can Get - Férfiasan tökéletes.](#)

[The Best Men Can Be - Hiszünk benne, hogy a legjobbat hozzuk ki a férfiakból.](#)

[American Male: Az amerikai férfi - videó a toxikus maszkulinitásról.](#)

A mondatok, amiket hallottunk

Cél

Reflektálni a saját nemi szocializációnk folyamatára, és elemezni a különbségeket és hasonlóságokat a férfiak és a nők nemi szocializációjára vonatkozóan.

Várható eredmények

A résztvevők a gyermekkoruk óta gyakran hallott mondatokra emlékezve:

- felfedezik a társadalom befolyását személyiségük kialakulására, különösen a két nemi kategóriát (férfi/nő) illetően;
- észreveszik, hogy társadalmunkban az eltérő nemi identitásokat vagy a sztereotipikustól eltérő nemi mintázatokat figyelmen kívül hagyják;
- tudatosítják és elemzik a nyomást, amit a társadalom gyakorol ránk, amikor férfiként és nőként kategorizál minket;
- felfedezik, hogy kik és hogyan erősítik meg és termelik újra ezt a nyomást a társadalomban;
- meg tudják nevezni azokat a tulajdonságokat és készségeket, amelyeket a társadalom megkövetel a nőktől és a férfiaktól, és hogy ezek hogyan befolyásolják személyes és szakmai életünket.

Munkamódszer

Vita. Egyéni munka. Csoportmunka. A gyakorlathoz legalább négy ember szükséges. A tevékenységek során a résztvevőket 2–6 fős munkacsoportokra osztja a tréner.

Idő

90 perc

Előkészítés és anyagok

Egyszínű öntapadós jegyzetcsomagok

Toll minden résztvevő számára

Üres flipchart papírok, amelyekre az öntapadós jegyzeteket lehet ragasztani

Táblafilcek

Lépésről-lépésre lista és vitafórumra írt kérdések flipchart papíron

Folyamat

Mondatelemzés (45 perc)

- A tréner ceruzákat vagy tollakat és öntapadós jegyzetcsomagokat oszt ki.
- Arra kéri a résztvevőket, hogy legalább öt öntapadós jegyzetet írjanak tele.
- Megkéri a résztvevőket, hogy egyénileg idézzék fel azokat a mondatokat, amelyeket gyermekkoruk óta gyakran hallanak másoktól, csak azért, mert férfiak/nők. A mondatokat otthon is hallhatták a rokonaiktól, vagy az iskolában a tanároktól, osztálytársaktól, és más helyeken, pl. a munkahelyen, vagy a médiában. A tréner kiemeli, hogy ez a gyakorlat nem a nemi identitásról szól, amit tapasztalunk, hanem ahogy minket címkéznek a társadalomban a nemünk alapján.
- A résztvevők írják le a mondatokat az öntapadós jegyzetekre (jegyzetenként egy mondat). Minden résztvevő nyugodtan írhat önnél több mondatot is.
- Körülbelül öt perc múlva a tréner megkéri a résztvevőket, hogy alkossanak csoportokat (vagy ő maga osztja fel őket). A csoportok neve: Elvárások a nőkkel szemben / Elvárások a férfikkal szemben (tehát nem szerint eltérő csoportokra oszlanak a résztvevők). Egy csoportban maximum 6 fő lehet. Minden csoport kap egy filcet és egy üres flipchart papírt, amelyre a mondataikat felrakhatják.
- A tréner arra kéri a csoportokat, hogy a következő módon osszák meg a mondataikat:
  - Osszák meg a mondatokat másokkal egyenként, és gondoljanak azokra az érzésekre, amiket ezek a mondatok váltottak ki bennük. Mely mondatok váltottak ki erős érzelmeket, és miért? Mi lepte meg a legjobban a résztvevőket? Most mire gondolnak?
  - Gondolkodjanak ezután együtt a mondatok közötti kapcsolatokról. Próbálják meg különböző kategóriákba rendezni őket. Nevezzék el a kategóriákat, és mindegyiknél jelöljék ki azt

a mondatot, ami a legjobban képviseli az adott kategóriát. Milyen kategóriában szerepel a legtöbb mondat a csoportban? Mivel magyarázzák ezt?

- A csoportok végül mutassák be a kategóriákat a többi csoportnak, és osszák meg a beszélgetésük három legfontosabb meglátását.

Élő szobor: férfi és nő (30 perc)

- A tréner megkéri a csoportokat, hogy ragasszák ki flipchart-papírjaikat, majd mindenki nézze meg a többi csoport mondatait.
- Ezután bejelenti a következő feladatot: a résztvevők egy férfi és egy nő élő szobrát modellezik a mondatok szerint.
- Megkér két önkéntest, akik a formálható „élő anyag” lesznek (egy férfi és egy nő szobrai).
- A többi résztvevő két véletlenszerű csoportra oszlik, amelyekhez attól függően csatlakozhatnak, hogy melyik szobron akarnak dolgozni.
- A tréner odaadja a megfelelő flipchart papírokat a két csoportnak. 15 percük van, hogy a mondatoknak leginkább megfelelő szobrot létrehozzák. A résztvevők modellezhetik a szobrot úgy, hogy megérintik és az önkéntest a kívánt pozícióba igazítják, vagy bemutatják a pozíciót az önkéntesnek. A csoport addig igazíthatja a szobrot, amíg teljesen elégedett nem lesz. Használhatnak jelmezeket is, mint például szoknyát a nő számára, vagy párnázott ingujjat a férfi izmainak jelzésére, stb.
- Az elkészült szobrok egymás mellett jelennek meg. A tréner megkéri a résztvevőket, hogy nézzék meg a szobrokat és írják le, hogyan látják őket és mit gondolnak róluk. Bátorítsa a csoportot támogató kérdésekkel, pl.: A szobor függőleges vagy vízszintes? Mennyi helyre van szüksége a szobornak? A szobor teste zárt vagy nyitott? Hogyan értékeljük ezeket a sajátosságokat?

Reflexió (15 perc)

A tréner megkéri a résztvevőket, hogy párokban beszéljék meg a következő kérdéseket:

- Milyen elvárásai vannak a társadalomnak irántam, mert nőként illetve férfiként tekint rám?
- Milyen elvárásokkal azonosulunk, és melyeket érzékelünk nyomásgyakorlásnak? Miért?
- Milyen tulajdonságokra (készségekre, viselkedésre) utalnak a mondatok ahhoz kapcsolódóan, hogy nőnek vagy férfinak tekint minket a társadalom? Hogyan tükröződhet mindez a személyes vagy szakmai életünkben?
- Miért gondolkodunk általában alapvetően bináris női/férfi kategóriákban? Milyen következményei vannak ennek?
- A beszélgetés végén a tréner arra buzdíthatja a résztvevőket, hogy osszanak meg néhány fontos gondolatot a páros beszélgetésekből.

Tipp

Készítsen a tréner előre néhány jegyzetet, amelyek férfiakra és nőkre vonatkozó mondatokat tartalmaznak. Egyes mondatok különböző változatokban ismétlődhetnek meg. Ha az egyik csoportban kevesebb ember van vagy nehezen találunk mondatokat, adja meg nekik ezeket az előkészített mondatokat.

A résztvevők észrevételei

Gyakran mondták, hogy legyek engedelmes, ne mondjak semmit. Még ma is nehéz kimondanom a véleményemet hangosan. Csendben vagyok és büntudatom van. (hallgató)

Rájöttem, hogy még én is sok ilyen mondatot használlok, és hogy ezek sértőek lehetnek és nyomást gyakorolhatnak a körülöttem lévő emberekre. (hallgató)

Példák mondatokra

Férfiakra vonatkozó mondatok

A fiúk nem sírnak.

Ne sírj, fiú vagy!

Komolyan egy színházi csoportban játszol...?!

Úgy nézel ki, mint egy lány.

Tanár akarsz lenni? Nem lesz pénzed!

Férfiként tudnod kell autót vezetni.

Nem tudsz semmit az autóról? Milyen férfi vagy te?

Ez női munka. Hogy tudsz így dolgozni?

*Férfi vagy, szóval segíts neki!
Nem baj, ha a fiúk csintalanok.
25 éves vagy és még mindig nem tudod, mit kezdj az életeddel?*

Nőkre vonatkozó mondatok

*Viselkedj hölgy módjára!
Ne légy hisztérikus, mint a többi nő!
A lányoknak szoknyát kellene hordaniuk.
Nem viselsz sminket? (Miért nem viselsz sminket?)
Egyenes tartás!
Egy lány legyen tiszta és rendes.
Meg kellene tanulnod főzni, különben nem házasodsz meg.
Vasalnod kéne, nő vagy.
Menj a szobádba és játssz a babáiddal!
Ez csak fiúknak való.
A fiúk majd megjavítják.
Erre nem vagy képes.
Nem akarsz gyereket?!*

Cél

A társadalmi nemi szocializáció fogalmának, folyamatának megismerése, megértése személyes élményeken, tapasztalatokon keresztül.

Várható eredmények

A résztvevők

- átgondolják a gyerekkori nemi szocializációval kapcsolatos élményeiket;
- megosztják személyes élményeiket a csoporttársaikkal;
- közösen gondolkodnak arról, hogy gyakori, hétköznapi szituációknak milyen más megoldása lehet az eredetihez képest, amelyben a nemi normák áthágását az életükben fontos felnőtt személyek elfogadják vagy akár jutalmazzák.

Munkamódszer

Csoportmunka. A gyakorlat legjobban három vagy négy 3–5 fős csoporttal működik.

Idő

60–90 perc

Előkészítés és anyagok

Nyomatott kérdéssor minden résztvevő számára VAGY a kérdések felírva a táblára

Kérdések

1. Mi az első olyan emléked, amikor már tudatában vagy, hogy lány/fiú vagy?
2. Próbálj visszaemlékezni egy vagy két olyan helyzetre, eseményre gyerekkorodból vagy fiatalokorból, amikor úgy viselkedtél, ahogy azt lányként/fiúként elvárták tőled.
3. Megjutalmaztak-e ezért a viselkedésért? Ha igen, ki és hogyan?
4. Milyen érzést okozott ez neked és hogyan reagáltál?
5. Próbálj visszaemlékezni egy vagy két olyan helyzetre, eseményre gyerekkorodból vagy fiatalokorból, amikor nem úgy viselkedtél, ahogy azt lányként/fiúként elvárták tőled.
6. Megbüntettek-e ezért a viselkedésért? Ha igen, ki és hogyan?
7. Milyen érzést okozott ez neked és hogyan reagáltál?

Folyamat

- A tréner a résztvevőket 3–4 fős csoportokba osztja.
- Miután a csoportok összeültek, a tréner minden résztvevőnek ad egy-egy kérdéssort, és megkéri a résztvevőket, hogy először olvassa el mindenki a kérdéseket magának és gondolkodjon néhány percig.
- Miután átgondolták a kérdéseket, a tréner megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg az élményeiket és érzéseiket a csoporttársaikkal.
- Minden csoport kiválaszt egy-egy történetet, amikor a csoporttag a nemi elvárásoknak megfelelően, illetve nem megfelelően viselkedett.
- Amikor minden csoport kiválasztotta a történetét, a csoportok előadják azokat szerepjáték formájában, először úgy, ahogyan az eredetileg végződött, majd pedig egy olyan befejezéssel, amiben a nemi sztereotípiák felülíródnak.
- Amikor minden csoport eljátszotta a történeteket, a teljes csoport a trénerrel közösen megvitatja az élményeket.

Megjegyzések trénereknek

1. Lehetnek olyan résztvevők, akik nem szeretnék személyes történeteket megosztani. Bátorítsuk őket azzal, hogy nem muszáj saját történeteket megosztani, olyan történeteket is mesélhetnek, amelyek ismerőseikkel történtek.
2. Fontos, hogy a résztvevők ne csak megosszák a történeteiket egymással, hanem el is játsszák őket a két különböző végződéssel, és utána reflektáljanak a történetekre. Hacsak nincs komoly csúszás a tréning időbeosztásában, ne hagyjuk ki ezt a részt.

3. Lehet, hogy van interszexuális, transznemű, magát nem binárisnak vagy „genderqueer”-nek valló résztvevő is a csoportban. Nagyon fontos, hogy a gyakorlat számukra is biztosítson lehetőséget az önkifejezésre és a témával kapcsolatos élményeik megosztására. Bátorítsuk őket arra, hogy megosszák az érzéseiket és tapasztalataikat a csoportban, a csoportot pedig arra, hogy együtt reflektáljanak a közös vagy nagyon is különböző nemi szocializációs élményeikre és a nemi szocializáció társadalmi kötöttségeire és lehetséges következményeire, amelyek bármilyen nemi identitású résztvevőt érinthetnek valamilyen módon.

Forrás

Kövesi, Gy., & Rédei, D. (2014). *MM és gender. Elmélet és gyakorlatok a Melegség és Megismerés önkéntes óraadók képzéséhez*. Budapest: Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozium Egyesület.

Néhány történet, amelyet diákok osztottak meg és dolgoztak fel az ELTE-n tartott kurzuson

1. csoport

A kettőből összevont történetben, amit a diákok előadtak, egy kislánynak az óvodában ki volt festve a körme, és az óvónő rászólt, hogy ilyet csak felnőtt nők szoktak csinálni. Utána a gyerekek az udvaron játszottak, és a lányok elfoglalták a kalózhajót, a fiúk panaszkodtak, és az óvónő azt mondta a lányoknak, hogy adják át a fiúknak a hajót és keressenek maguknak valami lányos játékot. A megváltoztatott történetben az óvónő azt mondta a kislánynak, hogy nagyon szép a körme, de a körömlakkozás inkább felnőtteknek való, a gyerekek keze és körme lakk nélkül is szép. Azután a lányok elfoglalták a kalózhajót, a fiúk jöttek és elkezdtek harcolni, de a lányok megnyerték a csatát és a hajón maradtak.

2. csoport

Az eredeti történetben a gyerekek egy születésnapra zsúron voltak, és az egyik fiú Barbie-val szeretett volna játszani. Az apukája bejött a szobába, felháborodott és azt mondta a fiának, hogy a Barbie lányos játék és ne játsszon vele. A megváltoztatott történetben az apuka támogató volt és azt mondta a fiának, hogy bármivel játszhat, amivel csak szeretne.

3. csoport

Az eredeti történetben egy lány a nagyszüleinél volt vasárnapi ebéden, és a nagypapája megkérdezte, melyik a kedvenc tantárgya. A lány azt mondta, hogy a matematika. A nagypapa gúnyosan ránézett, és azt mondta, „remélem, azért szépirodalmat is olvasol”. A megváltoztatott történetben a nagypapa támogató volt és bátorította a lányt a matematika-tanulásra.

Férfivá válni – ötletbörzén alapuló kirakós feladat

Cél

Annak tudatosítása a tanároknak, hogy melyek a férfiassággal/maszkulinitással kapcsolatos jelenlegi leggyakoribb elvárások a tizenéves fiúkkal szemben.

Várható eredmények

Ennek a gyakorlatnak köszönhetően:

- a résztvevőkben tudatosul, hogy a tizenéves fiúk sok korlátozó szerepelvárással néznek szembe ahhoz kötődően, hogy a társadalom mit követel meg a férfiaktól;
- a résztvevők képesek lesznek megkérdőjelezni, hogy a fenti, fiúkkal szembeni elvárások lennének kizárólag érvényesek, pozitívak vagy indokoltak, és érvelni tudnak majd a fiúk nemi szerepeinek sokfélesége mellett, illetve érvényesíteni tudják majd ezt a hozzáállást oktatói munkájuk során.

Munkamódszer

Egyéni és csoportmunka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

15 perc

Előkészítés és anyagok

Nyomtassa ki és vágja ki az A4-es méretű papírlapra nyomtatott egyszerű üres puzzle-mintát, pl. innen: <https://i.pinimg.com/564x/4b/9d/b7/4b9db72cb9dfc8b7e177c66c6467a2bb.jpg>.

Vágjon ki annyi darabot, ahány résztvevő van.

Folyamat

- A tréner elmagyarázza, hogy ez a gyakorlat tizenéves fiúkról és a férfivá válásról szól.
- Minden résztvevőnek ad egy üres kirakós darabot, és megkéri őket, hogy írjanak rá egy szót vagy kifejezést, amely a következő kérdésre válaszol: Milyen tulajdonságokat vagy milyen típusú viselkedést várnak el a serdülőkorú fiúktól a társadalomban a férfivá válás során?
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy néhány perc mérlegelés után egyénileg írják fel a kiválasztott szót (szavakat) a puzzle-darabra.
- Miután az összes résztvevő elkészült, egy asztalhoz mennek, ahol a puzzle-darabokat egy nagy kirakóvá illesztik össze.
- A tréner felolvassa az egyes kirakós-darabokra írt szavakat, hogy a résztvevők meghallhassák mindegyik összegyűjtött tulajdonságot.
- A tréner megkérdezi a résztvevőket, hogy ők melyik tulajdonságot vagy viselkedéstípust írták le és miért.
- Megkéri a résztvevőket, hogy vitassák meg, lehetne-e ösztönözni olyan egyéb tulajdonságok vagy viselkedésformák elsajátítását a fiúk nevelése és szocializációja során, amelyek mind saját, mind mások, köztük a nők érdekeit, jólétét szolgálják.
- A tréner megkéri a résztvevőket, beszéljék meg, tanárként mit tudnak tenni annak ösztönzésére, hogy a fiúk kipróbálják és egymás részéről is elfogadják a tulajdonságok és viselkedésformák szélesebb, differenciáltabb körét.

Megjegyzések trénereknek

1. Fontos elgondolkodni azon, hogy patriarchális társadalmunkban a férfiakhoz kapcsolódó nemi szerepek általában meglehetősen korlátozóak, heteronormatívak és az önérvényesítésre, valamint más férfiakkal és nőkkel szemben potenciálisan elkövetett erőszakra összpontosítanak. Gondoskodjon arról, hogy ezeket a szempontokat is érintsék a beszélgetés során, és hogy térjenek ki arra – ha a résztvevők ezt maguktól nem vetik fel –, hogy jobb alternatíva lenne, ha a fiúk nevelési és szocializációs folyamata erőszakmentesebb lenne.
2. Megemlítheti, hogy a férfiakkal kapcsolatos fent említett tulajdonságokról sokan úgy gondolják, hogy azok a nőkhöz társított tulajdonságok kiegészítői, és ezt gyakran pozitív jelenségként állítják be. Kérdezze meg a résztvevőket, hogy lehet-e, illetve kívánatos lenne-e több átfedés a nőkhöz és a férfiakhoz társított jellemzők között, és a két lehetséges modell közül melyik támogatná jobban a nők és férfiak közötti egyenlőséget.

Cél

Felhívni a figyelmet a férfikutatás, férfiasságkutatás (maszkulinitás tudomány) eredményeire, valamint a fiú és lánygyermek részben eltérő nevelési igényeire.

Várható eredmények

Ennek a gyakorlatnak köszönhetően a résztvevők

- megismernek több férfikutatással foglalkozó szerzőt és azok munkásságát;
- olyan reklámokat elemeznek, amelyek a férfiasság és az ún. toxikus vagy mérgező férfiasság (*toxic masculinity*) elméleteit használják fel;
- saját tapasztalataikra reflektálnak, hogy van-e különbség a lányok és fiúk nevelésében, tanításában.

Munkamódszer

Filmbejátszásokkal tarkított előadás, melyet megbeszélés követ

Idő

20 perc előadás, 3–4 perc videóvetítés, 15 perc megbeszélés

Előkészítés és anyagok

PPT prezentáció vagy szabad előadás, hangszóró és kivetítő a reklámok lejátszásához

Folyamat

A tréner előadása közben levetíti a két videót, majd beszélgetést kezdeményez.

Előadás

Diavetítés (Lásd: **6. sz. melléklet**, 170. o. – tetszés szerint további módosítások lehetségesek, új anyagok, képek, országspecifikus reklámok)

Videók

A résztvevők közösen megnézik a Gillette két, 30 év különbséggel forgatott reklámkampány videóját:

1. reklám: *The best a man can get* (1989) – *Férfiasan tökéletes.*

<https://www.youtube.com/watch?v=OAKVDCqVY6w>

2. reklám: *The best men can be* (2019) – *A legjobbat hozzuk ki a férfiakból.*

<https://www.youtube.com/watch?v=koPmuEyP3a0>

Megbeszélés

A tréner a következő kérdések segítségével beszélgetést kezdeményez:

- Látták ezeket a reklámokat? Emlékeznek rájuk?
- Mi a véleményük róluk?
- Milyen példát mutat a férfi és női szerepekre az első és a második reklám?
- Miben különbözik egymástól a két reklámszlogen?
- Mit tanítanak a fiúknak, milyen egy jó/igaz/igazi férfi?

Cél

Reflektálni a saját nemi szocializációnk folyamatára az iskolában, személyes történeteken keresztül és nem verbálisan megjelenítve azokat.

Várható eredmények

Az állóképszínház módszerének alkalmazásával és tipikus szituációkba belépve a résztvevők

- tudatosítják saját iskolai nemi szocializációjuk folyamatait;
- megértik az iskola mint intézmény hatását személyiségük alakulására a társadalmi nem szempontjából;
- megvitatják a kiválasztott problémás témákat;
- megerősítik képességüket a hasonló helyzetek kezelésére a gyakorlatban.

Munkamódszer

Dramagyakorlatok – állóképszínház, egyéni munka, csoportmunka. A gyakorlathoz legalább négy emberre van szükség.

Az ebben a gyakorlatban alkalmazott technikát az állóképszínház módszere ihlette. Az állóképszínház az elnyomottak színházának egy technikája, amelyet Augusto Boal brazil rendező és politikus talált fel. Az elnyomottak színháza dramatizáció révén nyitja meg a párbeszédet, és arra ösztönzi az egyéneket és csoportokat, akik az elnyomás különféle formáival találkoznak a társadalomban, hogy ismerjék fel saját élethelyzetüket, jogaikat és a változás hatalmát (lásd: Boal, 2002).

Az állóképszínházban a beszéd háttérbe szorul, teret adva a probléma szenzoros és érzelmi megértésének. A szavak helyett a résztvevők állóképekkel fejezik ki személyes tapasztalataikat. Ezeket az állóképeket alkotóik más résztvevők testének felhasználásával készítik. A hangsúly a megismerés verbálistól és kognitívól eltérő formáinak fejlesztésére irányul – a testen, az arckifejezéseken, a távolságokon stb. keresztül. Ezen az érzelmi szinten a résztvevők visszatekintenek, majd szóban reflektálnak a feltárt témára.

Idő

65–75 perc

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges

Folyamat

- A tréner a résztvevőket 4–6 fős csoportokra osztja.
- Megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg emlékeiket olyan iskolai helyzetekről gyermekkoruktól egészen napjainkig, amikor nemük miatt érezték magukat nehéz helyzetben. Az emlékeknek konfliktushelyzeteket kell tartalmazniuk.
- Megmondja a résztvevőknek, hogy mostantól nem beszélhetnek egymással, mert a tevékenység célja az, hogy ezekre az emlékekre másképp nézzenek vissza, szavak nélkül.

Csendes állókép (10 perc)

- A résztvevők egyenként néma állóképet alkotnak emlékeikből, csoportjuk többi tagjából készítve az élő szobrot.
  - Az adott résztvevő átalakíthatja őket úgy, hogy megérinti vagy megmutatja a kívánt pozíciót vagy arckifejezést.
  - Annyi csoporttagot használhat, amennyit csak akar.
  - Az alkotó a képet valóságghűen vagy elvont módon is elkészítheti. Például különféle karaktereket adhat a képhez az érzések kifejezésére.
  - Az alkotó része lehet a képnek, de kívül is maradhat.

- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy
  - tapintsák meg a szobrokat;
  - emlékezzenek a képre;
  - figyeljék meg a más karakterekkel való kapcsolódásukat;
  - és képzeljék el az általuk ábrázolt karakter érzéseit.
- A szobor résztvevői elgondolkodhatnak rajta, hogy a helyzet mire emlékezteti őket a saját életükben.

Mit gondolunk, kik vagyunk (15 perc)

- Miután a csoportban az összes állóképet kialakították és bemutatták, a tréner elmondja a résztvevőknek, hogy most elkezdhetnek beszélni, de a következő szabályok szerint:
  - a résztvevők az egyes képeket egyenként vitassák meg;
  - a kép alkotójának először mindig meg kell hallgatnia a szobrával kapcsolatos állításokat a többiektől;
  - a többiek elmondják, mit tapasztaltak az állókép során, kivel kapcsolódtak, és megosztják gondolataikat arról, hogy a szobor mire emlékeztette őket;
  - miután meghallgatta mások gondolatait, a szobor alkotója elmagyarázza a bemutatott helyzetet, amit meg akart jeleníteni;
  - ugyanezt a folyamatot megismételjük a többi képnél is, amelyekkel a csoport dolgozott.

A megosztás fázisa rendkívül értékes és gazdag pillanat minden állókép-alkotó számára, mivel mindannyiunknak más-más perspektívája van, és a többiek magyarázata a kép különböző értelmezéseit és a benne szereplők eltérő tapasztalatait jeleníti meg. Mások olyat láthatnak meg, amikre maga az alkotó nem is gondolt elsőre.

Történetválasztás (5 perc)

- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy válasszák ki a csoport egyik történetét és készítsenek belőle egy rövid jelenetet fórumszínház formájában.
- Emlékezteti a résztvevőket, hogy a jelenetnek véget kell érnie közvetlenül mielőtt a történet főszereplője elkezdene megoldani a helyzetet.

Fórumszínház (20 perc)

- Egy-egy csoport egy másik csoportnak mutatja be a jelenetét.
- Ezután a másik csoport résztvevői beléphetnek a főszereplő szerepébe, és különféle alternatív lehetőségeket kínálhatnak a helyzet kezelésére. A fórumszínházhoz kapcsolódó utasításokat a 83. oldalon találja ([Homofób zaklatás gyakorlat](#)).

A feldolgozást segítő kérdések (15 perc)

- Hogyan vesznek részt az iskolák a nemi sztereotípiák reprodukálásában?
- Hogyan befolyásolták az oktatási intézmények és az iskolai környezet a nemi szocializációt?
- Mit tehetek tanárként azért, hogy a nemi sztereotípiák ne termelődjenek újra az iskolai környezetben?

Példa a résztvevők által megosztott történetekre a Masaryk Egyetem kurzusán

Egy egyetemi tanár nem megfelelő / diszkriminatív megjegyzésekkel megalázza a hallgatókat az óra alatt.

Osztálytársai gúnyolódnak egy lányon. Szerintük a ruhái nem elég lányosak.

Tipp

A kiválasztott helyzet/téma feltárása a következő technikákkal gazdagítható. A résztvevőket arra kéri a tréner, hogy maradjanak ugyanabban a csoportban és hozzanak létre egy sajátos fórumszínházi jelenetet. A következő technikák kiindulópontja a csoport által kiválasztott eredeti állókép. Minden csoport párhuzamosan működik, eltérő technikát alkalmazva, és nem látják, mit csinál a többi csoport. Mivel a csoport egy része lehet, hogy nem szerepel a képen, azokat a személyeket, akik a képet alkotják, „játékosoknak” nevezzük, a csoport többi tagját pedig külső megfigyelőnek.

Az állóképben szereplő karakterek lassított jelenetben (5 perc)

- Minden játékosnak megvan a saját karaktere az állóképben.
- A tréner megkéri a játékosokat, hogy gondolják át a maguk számára, mit akar a karakterük a képen elérni.

- Taps után a képen szereplő összes játékos elkezd lassan mozogni, hogy elérje azt, amit akar. Nem beszél, nem ad ki hangot. A résztvevők hajlamosak felgyorsítani mozgásukat. Figyelmeztetni kell őket, hogy mozgásuknak valóban lassítottnak kell lennie. A mozgás révén kezd megjelenni a szereplők közötti kapcsolatok dinamikája.
- A tréner emlékeztesse a játékosokat, hogy reagálniuk kell egymásra, de oly módon, hogy mindegyikük érvényesítse akaratát.
- Körülbelül két perc múlva a tréner tapssal jelezze a jelenet végét.
- Kérje meg a résztvevőket, hogy osszák meg csoportjukon belül, mit találtak érdekesnek a saját karakterük szempontjából, illetve, ha voltak külső megfigyelők, mit láttak kívülről a lassított szituációban.

Karakterek monológjai (5 perc)

- Tapsra a képen szereplő összes karakter hirtelen monológot kezd önmagával. Ennek a technikának az a célja, hogy megmutassa az egyes karakterek szándékait és szavak útján építse fel a cselekvésük alapjait.
- Körülbelül két perc múlva a tréner tapssal jelzi a jelenet végét, és megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg a csoportjukon belül azt, ami érdekes volt számukra a saját karakterük szempontjából, illetve, ha voltak külső megfigyelők, mit láttak a monológokban kívülről.

Karakterek közötti párbeszéd (10 perc)

- Tapsra az összes szereplő párban párbeszédet indít. Hivatkoznak az állókép történetére, kommentálják és megvitatják azt. Cél, hogy az állókép minden karaktere találkozzon a többi karakterrel, és tisztázzák a kapcsolatukat a történetben.
- Körülbelül öt perccel később tapsra fejeződik be a jelenet.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg csoportjukon belül azt, ami érdekes volt számukra a saját karakterük szempontjából, illetve, ha voltak külső megfigyelők, mit láttak a monológokban kívülről.
- Ösztönözze a játékosokat, hogy ezeket a „fórum részleteket” használják a fórumszínházi jelenet létrehozásához.

Figyelem!

A drámapedagógiai tevékenységek testtel és fizikai érintéssel működnek. A dramatikus tevékenységek előtt fontos tájékoztatni a résztvevőket arról, hogy részvételük önkéntes. Ha valaki kényelmetlenül érzi magát, akkor nem kell közvetlenül bevonódnia, hanem aktív megfigyelő maradhat, aki a teljes alkotás folyamatát megfigyeli és tükrözi.

Forrás

Boal, A. (2002). *Games for Actors and Non-Actors*. [Játékok színészeknek és amatőröknek]. London: Routledge.

2.3. NEMI ALAPÚ EGYENLŐ(TLEN)SÉGEK AZ ISKOLÁBAN

2.3.1. Iskola a társadalomban, társadalom az iskolában

Az iskolai oktatás nem légyüres térben zajlik, hanem a társadalomba ágyazódik be, ezért explicit és implicit módon is befolyásolja és alakítja azt számos különféle társadalmi jelenség, intézmény, rendszer és szereplő. A nemi szocializációt illetően az oktatás társadalmi beágyazottsága tetten érhető többek között a következő tényezőkben:

- az oktatás szereplőinek a társadalmi nemekre vonatkozó értékrendszerében (pl. hogy a tanulók a családon belül a nemi sztereotípiáknak megfelelő nemi szerepmegosztást tapasztalnak-e meg);
- a hivatalos és rejtett tanterv kapcsolódásában a nemi szocializációhoz és a nemi sztereotípiákhoz;
- valamint abban, hogy az iskola mennyire tesz vagy nem tesz erőfeszítéseket a negatív jelenségek és folyamatok ellensúlyozására a nők és férfiak közötti egyenlőség előmozdítása érdekében a társadalomban (pl. hogy az iskolák foglalkoznak-e a média, az internet és a közösségi média gyakran negatív hatásaival a társadalmi nemmel kapcsolatos kérdéseket illetően).

Az ebben a fejezetben szereplő tevékenységek arra ösztönzik a tanárokat, hogy számoljanak a fenti tényezőkkel, és gondolkodjanak el intézményeik és saját maguk vonatkozó nézetein és gyakorlatain. Ezáltal erősítsenek meg egy olyan kritikus és tudatos megközelítést, amely pozitívan befolyásolhatja az iskolák nemek közötti egyenlőségre gyakorolt hatását.

Iskolai és iskolán kívüli társadalmi hatások

Cél

Végiggondolni, hogyan ágyazódik az iskola a társadalomba, s különösen a nemek szempontjából milyen társadalmi hatások befolyásolják az iskolákat.

Várható eredmények

A gyakorlat során a résztvevők

- elgondolkodnak az iskolákat befolyásoló fontosabb társadalmi tényzőkön, hogy milyen szereplők, milyen intézmények, milyen jogi keretek stb. vannak hatással az iskolákra és az oktatásra;
- megosztják egymással saját tapasztalataikat az iskola és az oktatás társadalmi beágyazódásáról, különösen annak nemi vonatkozásairól.

Munkamódszer

Csoportmunka és közös megbeszélés. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

30–40 perc (a csoport létszámától függően)

Előkészítés és anyagok

Üres flipchart papírok, vagy más nagy alakú papír (pl. sima csomagolópapír) rajzhoz és jegyzeteléshez, öntapadó jegyzettömb, színes filcek, tollak

Folyamat

- A feladat bemutatásaként a tréner egy sematikus iskolaépületet rajzol a flipchart papírra (ezt előzetesen is elkészítheti), és ráírja néhány olyan szereplő, intézmény és jogszabály nevét, melyek befolyásolják az iskolát és az oktatást, s a két terület közötti kapcsolódási pontokat, pl. iskolai szereplők (tanulók, tanárok, iskolatitkárok, portások, konyhai dolgozók, szociális munkások, iskolapszichológusok, védőnők, iskolaorvosok, iskolaőrök stb.), iskolán kívüli szereplők (pl. magyar társadalom, minisztériumok, oktatási központok, szakképzési centrumok, Oktatási Hivatal, egyházak, internet, popkultúra, beleértve az internetes pornókultúrát is, stb.)
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy alkossanak csoportokat és vitassák meg saját tapasztalataikat a következő kérdések segítségével, majd a megbeszélés alapján a csoport rajzoljon egy részletes iskola illusztrációt, felsorolva az összes szereplőt:
  - Mik a legfontosabb társadalmi tényezők, amelyek hatással vannak az iskolára és az oktatásra (pl. szereplők, intézmények, jogszabályok, tantervek stb.)?
  - Ezek a társadalmi tényezők milyen nemi vonatkozású jelenségeket, elvárásokat, konfliktusokat, kérdéseket, és problémákat vethetnek fel az iskolában és az iskolán kívül? (Itt szóba jöhet a családon belüli erőszak, a szülők válása, a túlszexualizált pop-és divatkultúra, az online zaklatás, a szegénység és/vagy etnikai hovatartozás miatti kirekesztés, a túlterhelt vagy elöregedett és elnőiesedett tanári kar, új alaptantervek, tanárok és diákok közötti szexuális kapcsolat stb.)
  - Hogyan kéne a tanároknak és az iskoláknak ezekkel a tényezőkkel megbirkóznia? Milyen elvárások vannak ezzel kapcsolatban?
- A közös megbeszélés alatt a tréner megkéri a csoportokat, hogy foglalják össze, ami a csoportban elhangzott, majd megvitatja velük, miben különböznek és miben hasonlítanak az egyes illusztrációk, különösen a társadalmi nem kérdésre vonatkozóan.

Nemi sztereotípiák az iskolában – szociodráma a hangadás módszerével

Célok

Reflektálni az emberek közötti interakciók mögött meghúzódó valóságról a nemek (és más társadalmi tényezők: etnicitás, osztály stb.) vonatkozásában.

Elgondolkodni azon, hogy társadalmi helyzetünk hogyan befolyásolhatja a saját gondolatainkat, cselekedeteinket és interakcióinkat a társadalmi nemhez kapcsolódóan.

Várható eredmények

A résztvevők

- felfedezik a társadalom befolyását a nemekkel kapcsolatos véleményünk és tevékenységeink kialakításában;
- megértik, hogy a tevékenységek és vélemények hogyan kapcsolódnak a különböző társadalmi pozíciókhoz;
- elgondolkodnak saját és mások társadalmi helyzetén, és hogy ez hogyan befolyásolhatja a közösségi és személyes interakciókat;
- megértik, hogy az iskolai nevelés-oktatás hogyan ágyazódik be a társadalomba és a társadalmi struktúrákba.

Munkamódszer

Drámajáték, vita

Idő

40 perc

Előkészítés és anyagok

Megfelelő hely a drámajátékhoz és a kapcsolódó beavatkozásokhoz

Tábla és filc, ha vannak olyan tanulságok, amiket a tréner kiemelne és a táblára írna a beszélgetés alapján

Folyamat

- A tréner felolvassa a következő történetet: *9–10 éves gyerekek játszanak a játszótéren. Egy kislány is beáll focizni a fiúkkal. A tanár így kommentálja egyik kollégájának a jelenetet: „Az anyukája nem engedi, hogy focidzésre járjon, mert az nem lányos, pedig többször próbáltam vele beszélni. A fiúk elfogadják őt. Azt mondják nekem, »tanító néni, ciki, mert ő kenterbe ver minket, fiúkat a fociban!«” Hirtelen a focizó lány kissé agresszívvé válik, a tanár figyelmezteti: „csak nőiesen!”*
- Fontos a kontextus leírása: az iskola egy szegregátum közelében van, és a tanulók nagy része nagyon szegény cigány családokból származik.
- A tréner megkér néhány tanulót, hogy egy állóképen jelenítsék meg a történet főbb szereplőit: a tanárt, a lányt, a másik tanárt, a fiúkat (és talán más tanulókat, akik valami mást játszanak a játszótéren).
- A résztvevőket ezután arra kéri, hogy adjanak különféle „hangokat” a szereplőknek egyik kezüket a vállukra téve (vagy más megfelelő jellel kapcsolódva hozzájuk). A mondataikat mindig egyes szám első személyben fogalmazzák meg. A tréner elmagyarázza a résztvevőknek, hogy a mondataik több mindent is kifejezhetnek:
  - a) valami, amit nem mondanak ki az eredeti jelenetben, de a szereplők akár hangosan is kimondhatnák, ha az eljátszott történetet némileg másképp képzeljük el;
  - b) valami, amit a szereplők nem mondanának ki hangosan, de gondolnak;
  - c) valami, amit nem mernek gondolni vagy nem képesek kifejezni, de mi úgy gondoljuk, hogy ott van a cselekedeteik motivációjában;

- d) valami, amit valószínűleg nem gondolnak, de hangot ad sajátos társadalmi pozíciójuknak: egy olyan gondolat, amely ehhez a pozícióhoz kötődik és a társadalom hatását jeleníti meg.
- A résztvevők elkezdnek hangot adni a szereplőknek. (Azok is adhatnak hangot egymásnak vagy akár maguknak, akik benne vannak az állóképben).
  - A tréner bátorítsa a résztvevőket, hogy annyi különféle mondatot („hangot”) adjanak, amennyi csak lehetséges. Nem probléma, ha egymásnak ellentmondó mondatokat is adnak ugyanannak a személynek.
  - Segítségképpen, a tréner fel is ajánlhat különféle mondatokat az eltérő kategóriáknak megfelelően, például:
    - a) az egyik fiúnak, aki focizik: „Tanárnő! Agresszív! Nem úgy viselkedik, mint egy jó kislány!”
    - b) a tanárnak: „Nagyon elegendem van ezekből az elmaradott szülőkből!”
    - b) az egyik fiúnak: „Kezdetben furcsa volt, hogy ez a lány mindig velünk focizik, de most már megszoktam, és azt is elfogadtam, hogy jobb nálam. Igazából ez király!”
    - c) a tanárnak: „Nagyon progresszívnek és menőnek érzem magam, mert elősegítem a lány egyenlő részvételét a sportban”, vagy „csak azért mondom ezt, hogy jó benyomást tegyek a kollégámra”.
    - c) a lánynak: „Szeretek focizni, és úgy érzem, el tudok érni valamit ebben a játékban, míg az életem más részein nem vagyok sikeres.”
    - d) a tanárnak: „Középosztálybeli liberális értelmiségiként el kell fogadnom ennek a lánynak a döntését, de a valóságban sok sztereotípiát él bennem a »nőies viselkedéssel« kapcsolatban is.”
  - Ha nincs további mondat a résztvevők részéről, az állókép feloldható. A tréner kérjen meg két résztvevőt, hogy hozzanak létre egy újabb jelenetet, amelyben a lány anyja és a tanár találkoznak, és a tanár szeretné meggyőzni az anyát, hogy engedje a lányát focidzésre járni. (Ez már párbeszéd lesz, nem állókép.)
  - A résztvevők elkezdik a jelenetet, és a tréner megállítja azt egy bizonyos ponton (egy tapssal). Ezután megkéri a résztvevőket, hogy adjanak hangot a két személynek (ők is hangot adhatnak egymásnak és maguknak is).
  - Néhány mondat után folytathatják a jelenetet egy következő pontig, ahol tapssal megállítja azt a tréner. Ez folytatódhat, amíg a résztvevők tudnak mondatokat mondani, illetve amíg a két szereplő tudja folytatni a párbeszédet. (A résztvevőknek nem kell feltétlenül követniük a kapott hangokat, de ezt is megtehetik a játék során.)
  - A két jelenet után a tréner vitát facilitál a csoportban a jelenetek különböző szereplőinek a társadalmi helyzetéről, és arról, hogy ez hogyan befolyásolja tevékenységüket és véleményüket, és hogyan lehetnek a nemi sztereotípiák hasonlóak és (ugyanakkor) eltérőek különböző társadalmi kontextusokban.

Tippek

Ez a technika része a szociodráma komplex módszerének, de azok is használhatják, akik nem szakértők ebben, de ismernek néhány drámatechnikát. Jó, ha a résztvevők e feladat előtt elkezdtek már reflektálni a nemekkel kapcsolatos társadalmi kérdésekre és néhány bevezető gyakorlatot is végeztek, amelyek segítenek nekik a szerepjátékban és a drámatechnikák használatában.

Ha a résztvevők vonakodnak eljátszani a szerepeket, akkor a második jelenetben is lehetnek szobrok. Később azonban jó, ha elősegítjük aktívabb bekapcsolódásukat.

A tréner ne lépjen be túl sok mondattal a jelenetekbe: a vita során más lehetséges gondolatokat is felvethet, de a feladat során csak néhány példát említsen, és hagyja, hogy a résztvevők beszéljenek.

Változatok

A második jelenetben, miután néhány résztvevő beszélt, a tréner lehetőséget adhat a résztvevőknek a tanár vagy az anya lecserelésére. A jelenet ott folytatódik az új személlyel, ahol abbahagyták. Különösen hasznos a tanár lecserelésének elősegítése. A résztvevők kipróbálhatják a különböző kommunikációs formákat, illetve megoldási módokat, és a másik személynek (szereplőnek) az alapján kell cselekednie és reagálnia, hogy hogyan érez ebben a helyzetben. Nem jó, ha egyszerre cserélik le mindkét személyt. Később, a vita során fontos megkérdezni, hogy a másik résztvevő mit érzett a probléma megoldásának különböző módjai (vagy a különféle kommunikációs stratégiák) tekintetében.

Figyelem!

Ezt a gyakorlatot más bevezető tevékenységeknek kell megelőznie, amelyek segítenek a résztvevőknek megnyílni egymás előtt, és rövid jelenetben dramatikusan játszani. Az is hasznos, ha a társadalmi helyzetről és annak a nézeteinkre és tevékenységeinkre gyakorolt hatásáról szóló beszélgetés szintén megelőzi ezt a gyakorlatot.

A résztvevők véleménye

„Jó volt összetetten gondolkodni olyan dolgokról, amik kimondatlanok maradnak.” (hallgató)

„Olyan sok kimondatlan dolog van egy helyzetben.” (hallgató)

„A hangadáson keresztül mindenki fejébe belenézhattünk.” (hallgató)

„Olyan dolgokról »beszéltünk«, amik eltérnek attól, amikről valójában beszélünk.” (hallgató)

2.3.2. A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás

Miközben az iskolai környezet, a tanórán kívüli tevékenységek és minden tanításon kívüli tevékenység is (szünet, ebéd stb.) nagyon fontos területet jelentenek a nemek közötti egyenlőség szempontjából az iskolákban, az oktatás legfontosabb terepe a tanterem marad. Az órák általában az iskolai tantárgyakhoz kapcsolódnak. Az iskolai tantárgyak oktatási tartalmi fontosak a társadalmi nem iránti érzékenység fejlesztése szempontjából, de még ha az előbbiben csak kevés ilyen elemet is talál, vagy nem talál a tanár, neki akkor is sok lehetősége van „genderérzékeny” módon szervezni az osztálytermi tevékenységeket és a tanulók tanulási folyamatát, amelyek így a tanulóknak is segíthetik ennek az érzékenységnek a kialakulását. A tanítás tervezése szükséges a professzionális oktatáshoz, és ugyanígy a nemi szempontból érzékeny, reflektívabb és tudatosabb tanításhoz.

A társadalmi nemek szempontjából érzékeny tanítás különféle módokon és eltérő szinteken történhet:

- a tanórák tartalma kifejezetten kapcsolódhat a nemekkel kapcsolatos kérdésekhez: pl. nők a történelemben vagy az irodalomban, a különféle nemek biológiája stb.;
- a társadalmi nemek kérdései más témákkal kapcsolatban is felmerülhetnek (pl. reflektálás a nők szerepére bizonyos eseményekben, a nők és férfiak közötti hatalmi kérdésekre az irodalomban; női tudósok szerepének megemlítése fontos tudományos eredményekkel kapcsolatban, stb.);
- a tanár figyelmet fordíthat arra, hogy inkluzív és nemi szempontból érzékeny legyen a tanterv különféle tényezőihez kapcsolódóan: például ne erősítsen meg vagy kerüljön el bizonyos sztereotípiákat (pl. a férfiak racionálisak, a nők emocionálisak); a matematikai szöveges gyakorlatokban a nők, lányok szintén ne sztereotipikusan jelenjenek meg (mint ahogyan ez sokszor megtörténik);
- a tanár figyelmet fordíthat a tankönyvekre, mivel ezek a férfiakra és nőkre vonatkozó sztereotip képeket közvetíthetnek, és üzeneteivel segítheti, hogy a tanulók mit lássanak és ne lássanak meg;
- a tanár figyelmet fordíthat arra a nyelvezetre, amelyet a tanulókkal való kommunikáció során használ;
- a módszerekre is, hogy azok alkalmazásakor szintén kerülje el a nemi sztereotípiákat (például azzal, hogy nem tipikusan a fiúk a csoportmunka vezetői vagy akik a racionálisabb feladatokat kapják);
- a módszereket illetően a tanár alkalmazhatja a feminista pedagógia alapelveit a hatalmi viszonyokra reflektálva és lehetőséget biztosítva, hogy mindenki hangja érvényesülhessen a tanórán.

Az óratervezés során a tanár mérlegelheti a nemi szempontokra való érzékenység különböző lehetséges szintjeit és dimenzióit a téma és

a tantárgy szerint. Más lehetőségek rejlenek a testnevelés órákban, ahol testgyakorlatokat végeznek, mint a kromoszómákról szóló biológia órákon. Minden tanórán lehetséges azonban a „genderérzékenység” bizonyos elemeinek megvalósítása (különös tekintettel a fent említett három utolsó szempontra), függetlenül a témától vagy a tantárgytól. Ez az érzékenység néha csak közvetett lesz – például a tanár által alkalmazott módszereken keresztül valósul meg. Mindazonáltal nagyon hasznos a társadalmi nemekre való érzékenység dimenziójának tudatos beépítése a tanításba a tervezés szakaszában.

A nemi szempontból érzékeny oktatás a hagyományos tantárgyak mellett az osztályfőnöki órákon, a szexedukációs órákon és a tanórán kívüli tevékenységekben is megvalósítható.

Ebben a fejezetben olyan gyakorlatok vannak, amelyek a társadalmi nemek szempontjának integrálását segítik a különféle tantárgyakba. De találhatunk gyakorlatot a társadalmi nemi szempontokra érzékeny óratervezéséhez, a tankönyvek nemi sztereotípiáinak elemzéséhez, vagy a „genderérzékeny” tanár megfelelő reakcióinak gyakorlására is, és szó lesz a szexuális nevelésről, valamint a nemek szempontjából érzékeny oktatásról és a feminista pedagógia alapelveiről is. Ide tartozik egy olyan gyakorlat is, amely további forrásokat kínál a résztvevőknek saját „genderérzékenységük” fejlesztésére.

Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 1.

Cél

A résztvevők megismertetése a különféle, társadalmi nemi szempontból érzékeny oktatáshoz használható anyagokkal (szövegek, brosúrák, filmek, videók, karikatúrák stb.), valamint olyan kulcskérdésekkel, amelyek segítik az óráik társadalmi nemi szempontból érzékeny módon történő megtervezését.

Várható eredmények

A gyakorlatnak köszönhetően a résztvevők:

- tisztában vannak az oktatási anyagokban jelen lévő rejtett tantervvel;
- ismerik a társadalmi nemi szempontból érzékeny oktatás különböző területeit;
- fontosnak tartják, hogy az oktatás tervezése során figyelmet fordítsanak a társadalmi nemi dimenziókra (a nemek közötti egyenlőségre);
- képesek oktatási (tanulási) célokat eredményekként (kompetenciákként) leírni, figyelmet fordítva a társadalmi nemi szempontokra a tartalom és az alkalmazott módszerek terén;
- konkrét ötletekkel, tervekkel rendelkeznek saját, társadalmi nemi szempontból érzékeny óráik megtervezéséhez;
- tisztában vannak a nemi szempontból érzékeny szakképzés jelentőségével.

Munkamódszer

Egyéni munka, prezentáció

Idő

90 perc

Előkészítés és anyagok

Készítsen posztereket tantárgy-csoportokra bontva, pl.:

- Nyelv / idegen nyelv / irodalom
- Történelem, társadalomtudomány és politikatudomány / földrajz és közgazdaságtan
- Biológia és környezetvédelem / kémia / fizika / matematika
- Ének-zene / képző- és iparművészeti oktatás
- Testnevelés és sport
- Pályaorientáció / háztartás-gazdaságtan és táplálkozás

Minden poszteren szerepeljenek ötletek az adott tantárgyakban a nemekkel kapcsolatos témákról – a javasolt ötleteket lásd: [7. sz. melléklet](#) (172. o.)

Osszon ki filctollakat a résztvevők között.

Ideális, ha minden posztert külön papírra/kartonra/táblára függesztünk ki.

Ezenkívül gyűjtsön társadalmi nemi szempontokra érzékeny, a nemek egyenlőségét elősegítő anyagokat (szövegeket, prospektusokat, karikatúrákat stb.) a tantárgyakhoz kapcsolódóan, és tegye őket az asztalokra. Az online elérhető anyagok (filmek, videók, zene és mások) bemutatásához biztosítson laptopot és internet-hozzáférést.

Folyamat

A feladat bemutatása (5 perc)

A tréner röviden ismerteti a különféle posztereket és egyéb anyagokat.

Megkéri a résztvevőket, hogy menjenek oda mindegyik poszterhez és írjanak hozzájuk saját ötleteket.

A tréner megkéri a résztvevőket, hogy olvassák át az így elkészült anyagokat.

Plakátok és anyagok olvasása, kommentálása és böngészése (45 perc)

A résztvevők elolvassák a posztereket és további ötleteket adnak hozzájuk, majd átolvassák az így elkészült anyagokat.

Az eredmények, ötletek és kérdések bemutatása (40 perc)

A tréner megkéri a résztvevőket, hogy ismertessék észrevételeiket és ötleteiket a társadalmi nemek szempontjaira érzékeny tanórai tervezéssel kapcsolatban.

Megkéri őket, hogy mutassanak be egy ötletet vagy oktatási anyagot (vagy egy filmet, videót, zenét), amely különösen tetszik nekik.

Tipp

A megbeszélés során célszerű arra is kitérni, milyen okok miatt lehet esetleg sikertelen az ötletek megvalósítása.

Változatok

Javasolhatja egy Google-dokumentum létrehozását is, amelyben feltüntetheti az összes ötletet, amelyekhez mindenki hozzáadhatja a sajátjait.

Források

Amazone (2007). *Toolbox Einkommensschere* [Nemek közötti bérkülönbség eszköztár].

Bregenz. https://www.amazone.or.at/images/fr_jobplan/M_Toolbox.pdf

Kaiser, A., & Wigger, M. (2000). *Beispiele für die Arbeit in einer jungen- und Mädchengerechten Grundschule* [Példák fiúknak és lányoknak megfelelő, általános iskolában végzett munkához]. Hildesheim: Niedersächsischen Landesinstitut für Fort- und Weiterbildung im Schulwesen und Medienpädagogik.

Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 2.

Cél

Megtanulni, hogyan vehetjük figyelembe a társadalmi nemekhez kapcsolódó kérdéseket az egyes iskolai tantárgyakban.

Várható eredmények

A gyakorlatnak köszönhetően a résztvevők

- képesek lesznek javasolni és kialakítani olyan, a tantárgyak oktatásába beépíthető tevékenységeket, amelyeknek az a célja, hogy a tárgy tanításában (tantervében) növelje a társadalmi nemi viszonyokra való érzékenységet.

Munkamódszer

Csoportmunka és megbeszélés, vita. A tevékenység tíz vagy annál több résztvevő esetén használható.

Idő

60 perc

Előkészítés és anyagok

Üres papírlapok (ugyanolyan méretű, mint a flipchart), táblafilcek

Folyamat

- A tréner kérdezze meg, milyen tárgyakat tanítanak (vagy fognak tanítani) a résztvevők.
- Ezután üres papírlapokra felírja a tantárgyak nevét. Egyes hasonló tárgyakat (ha kevés lenne belőlük) egy kategóriába lehet csoportosítani (pl. természettudományok).
- A tréner kiosztja a papírlapokat az egyes asztalokra.
- Önkénteseket keres, akik vállalják a moderátorok szerepét az egyes asztaloknál.
- A többi résztvevőt megkéri, hogy csatlakozzanak bármelyik vitaasztalhoz. Ügyeljen arra, hogy a résztvevők egyenletesen oszoljanak el a beszélgetőasztaloknál.
- Megkéri a résztvevőket, hogy a csoportokban gondolkodjanak el arról, hogyan lehetne a nemekkel kapcsolatos konkrét témákat vagy tevékenységeket beépíteni az egyes tantárgyak tanításába.
- 15 perc vita után a tréner megkéri a résztvevőket, hogy menjenek át egy másik szabadon választott vitaasztalhoz; a moderátorok ott maradnak az asztaluknál. Ismét figyeljen arra, hogy biztosítsa a résztvevők egyenletes eloszlását a vitaasztaloknál.
- A moderátorok összefoglalják az előző beszélgetést az újonnan érkezők számára, majd a csoport újabb témákat és tevékenységeket keres.
- 15 perc elteltével a tréner ismét megkéri a résztvevőket, hogy üljenek egy másik asztalhoz és csinálják végig ugyanazt.
- A végén megkéri az összes asztal moderátorát, hogy mutassák be a beszélgetések eredményeit az összes résztvevő számára.

Nevelési-oktatási tevékenységek tervezése a nemek közötti egyenlőség jegyében

Célok

Megérteni a nemek kérdésére érzékeny oktatás és óratervezés jelentőségét.

Reflektálni a nemek közötti egyenlőség elemeire a tanítás során.

Fejlesztani a résztvevők készségét, hogy olyan módon tervezzenek oktatási tartalmakat, hogy azokban tükröződjön a nemek közötti egyenlőség.

Várható eredmények

A résztvevők

- tudatában lesznek a társadalmi nemek szempontjára érzékeny tanítás és óratervezés fontosságának;
- képesek lesznek megérteni a „genderérzékenység” dimenzióit a tanítás során;
- képesek lesznek megtervezni nemek közötti egyenlőségre figyelő oktatási tevékenységeket.

Munkamódszer

Magyarázat, csoportmunka, egyéni munka, egész csoport megbeszélése

Idő

70–90 perc

Előkészítés és anyagok

Óratervező lapok (**8. sz. melléklet**, 180. o.)

Tábla vagy flipchart táblafilcekkel

Folyamat

- A tréner bevezeti a nemek közötti egyenlőségre érzékeny oktatás tervezésének témáját azzal, hogy megkérdezi a résztvevőket, hogyan lehetnek a nevelési-oktatási tevékenységek ilyenek.
- Ha korábbi feladatként valamilyen elemzést végeztek (tankönyv-elemzés, osztálytermi tevékenység megfigyelése, környezeti megfigyelés) (lásd a **2.4. fejezetet**), hivatkozhat ennek eredményére, vagy közvetlenül e feladat előtt is állhat az elemző feladat eredményeinek átbeszélése.
- A csoport a tréner segítségével példákat sorol fel a különféle nevelési-oktatási tevékenységekre (normál tanóra, tanórán kívüli tevékenység, szexuális nevelés, osztályfőnöki óra). Ezután a tréner kisebb csoportokra osztja a résztvevőket (az előbbi tevékenységek szerint) és arra kéri a csoportokat, hogy készítsenek egy listát azokról a kritériumokról, amelyek alapján az adott tevékenység a társadalmi nemek dimenziójára figyelő, érzékeny és a nemek közötti egyenlőséget előmozdító lehet.
- Ezután a tréner felírja a táblára a megbeszéléseken összeszedett kritériumokat a tevékenységek szerint csoportosítva (valószínűleg sok közös lesz). Érdemes különféle dimenziókat felsorolni: tartalom, módszer (vö.: **Bevezetés a feminista pedagógiába** a 77. oldalon); a munkaszervezés (pl. fiúk és lányok szerepe csoportokban és kialakításukkor), tanárok viselkedése, figyelem a tanulók eltérő szükségleteire, az LMBT+ emberek befogadása, stb. Ki is lehet egészíteni a résztvevők szempontjait.
- A tréner elmagyarázza, hogy fontos ennek az érzékenységnak a beépítése az iskolai tevékenységek tervezésébe. Nem minden elemet lehet előre megtervezni részletesen (például a tanárok viselkedése inkább egyszerűen kapcsolódik ahhoz, ami valójában az osztályban történik), de a dimenziók nagy részét be lehet építeni a tervbe.
- A tervezés fontosságát és módjait mutatja be ezután a tréner. Az oktatás tervezésének nagyon sok modellje van. Itt használhatunk egy egyszerű változatot, amely célokat, módszereket, tevékenységeket és eszközöket jelöl meg (ld. **8. sz. melléklet**, 180. o.) Mutassa be az óratervező lapokat és kérdezze meg a résztvevőket, hogy egyértelmű-e, mit kell írniuk a különféle címek alá. (Valószínűleg a tanároknak

és legalább néhány tanárképzésben részt vevő hallgatónak már volt tapasztalata az oktatás tervezésében: ők segíthetnek a többieknek.)

- A tréner a résztvevőket 3–5 fős csoportokra osztja, esetleg érdeklődési körük és témáik szerint. Ha különféle tantárgyakat tanítanak, akkor azok, akik a tantárgy órájának tervét szeretnék elkészíteni, közös, transzverzális témát találhatnak (ha teljesen eltérőek a tantárgyak, akkor ebben a csoportban a résztvevőknek legalább abban kell közösnek lenniük, hogy természettudományos vagy humán tudományt tanítanak /fognak tanítani).
- A résztvevők csoportokban dolgoznak és kitöltik a kiosztott lapokat. Mindenki írja le, amiben a csoportban megállapodtak. Mindenkinek legyen egy példánya az óratervből.
- A csoportmunka után megismerik egymás munkáját (vö. Változatok).
- A tréner ezután vitát facilitál a nemek közötti egyenlőségre figyelő oktatás és annak tervezése témájában a tervek alapján. Hozzáadhatja a saját gondolatait, ötleteit is a résztvevőkéhez. Érdekes visszatérni a táblán szereplő kritériumok listájához és együtt ellenőrizni, megbeszélni, hogy a tervek megfelelnek-e ezeknek.

Tipp

Ezt a gyakorlatot célszerű a kurzus vége felé vagy a második részében megcsinálni, mivel a résztvevőknek eddigre már meg kell érteniük a nemek közötti egyenlőséget előmozdító, a társadalmi nemek kérdésére érzékeny oktatás néhány fogalmát, alapelvét.

Változatok

Csoportmunka után a résztvevők egyszerűen bemutathatják csoportmunkájukat az egész csoportnak, de jobb, ha interaktívabb módszert használnak, például:

- „Kettő marad, kettő megy”: két (véletlenszerűen kiválasztott) résztvevő marad a csoportban, míg a többiek (1–3 résztvevő) egy másik csoportba lépnek, és az újonnan alakult csoportban bemutatják egymásnak a tervüket. Ezután ugyanazok az egyének más csoportba mennek és ugyanazt teszik, amíg mindenki meg nem hallgatta minden csoport bemutatását.
- Mozaik módszer: a csoportban mindenkinek fel kell készülnie arra, hogy másokkal beszéljen a tervéről. A csoportmunka után új csoportokat alkotnak, amelyekben egyenként (ha a létszám úgy jön ki, akkor akár ketten) képviselik a korábbi csoportot. Mindegyik új csoportban kell lennie legalább egy embernek a korábbi „szakértői” csoportokból. A résztvevők az újonnan alakult csoportokban mutatják be egymásnak a terveiket röviden (mindenkinek 2–3 perce van).

Ha kevesebb idő áll rendelkezésre, a felvezető beszélgetés helyett a tréner röviden bemutathatja vagy egyszerűen ki is oszthatja a kritériumlistát a nemek szempontjára érzékeny oktatásról.

Figyelem!

A résztvevőknek, akik nem szakértő tanárok, nehézséget okozhat a szakmailag megfelelő tervezés. Lehetséges például, hogy nem tudnak megfogalmazni megfelelő oktatási célokat. Ebben az esetben a tréner segíthet nekik néhány javaslattal, de a hangsúlyt a tervezés társadalmi nemek és a nemek közötti egyenlőséget előtérbe állító szempontjaira kell fektetni. Ennek a feladatnak nem az a célja, hogy megtanítsa a résztvevőknek az oktatási tevékenységek tervezését. A legfontosabb nem az, hogy szakmailag kiváló óraterveket készítsenek, hanem, hogy a nemek szempontja megfelelően legyen beépítve a tervekbe.

A tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából

Célok

Felhívni a figyelmet a nemek reprezentációjára a tankönyvekben, támogatni a tanárokat/tanársjelölteket abban, hogy a tananyagot a nemekre érzékeny szempontok alapján válasszák ki, és lehetőség szerint a tanulókat is támogatni a nemi egyenlőtlenségek, szerepek, sztereotípiák és diszkrimináció kezelésében.

Várható eredmények

A résztvevők

- azáltal, hogy maguk elemeznék tankönyveket, felismerik a „rejtett tantervet” és a diszkriminációt a tankönyvekben és a tanításhoz kapcsolódó anyagokban;
- megismerhetnek jó gyakorlatokat a nemek közötti egyenlőséget figyelembe vevő anyagok feldolgozásával;
- felismerik, amit a tankönyvek hallgatólagosan és kifejezetten üzennek a nemekről, a szexualitásról és a nemek közötti kapcsolatokról;
- képesek elemezni, hogyan határozzák meg a nemeket elméleti és konceptuális szinten a tankönyvekben, tananyagokban;
- ötleteket dolgoznak ki a normakritikus és megkülönböztetéstől mentes megfogalmazásokhoz, és reflektálnak arra, milyen szövegrészekkel és gondolatokkal ösztönözhetik és segíthetik a tanulóikat, hogy foglalkozzanak a nemi egyenlőséget előmozdító, diszkrimináció-ellenes témákkal a médiában és a tananyagokban;
- képesek a fenti szempontoknak megfelelő tananyagokat kiválasztani.

Munkamódszer

Csoportmunka (2–4 fő), prezentáció, beszélgetés

Idő

60–90 perc (a résztvevők számától, az elemzett könyvek számától és az irányító kérdések számától függően)

Előkészítés és anyagok

Útmutató kérdések listája tankönyv-elemzéshez

Példának használt tankönyvek

VAGY: kérje meg a résztvevőket, hogy hozzanak be egy vagy két tankönyvet, amelyeket az iskolában tanulóként használtak, vagy amelyekkel tanárként dolgoznak vagy a jövőben dolgozni fognak.

Polyamat

A gyakorlat bemutatása (5 perc)

- A tréner beszél a tankönyvek kulcsfontosságú szerepéről.
- Bővebben bemutatja az elemzés két legfontosabb dimenzióját: az egyik a képek és az azokban bemutatott emberek, a másik pedig a szövegek: a tartalom és a nyelvhasználat.
- Bemutatja az általa vagy a résztvevők által behozott tankönyveket, és megkéri őket, hogy alkossanak 2, 3 vagy 4 fős csoportokat és válasszanak egy vagy két könyvet elemzésükhöz.

Csoportmunka (30–45 perc)

- Útmutatások a csoportmunkához:
Válasszanak egy vagy két tankönyvet és elemezzék azokat az alábbi kritériumok alapján:⁴
Három különböző szín használható a tartalom megjelöléséhez: nem teljesíti (piros), részben teljesíti (sárga), teljesíti (zöld) az adott könyv az elvárást. Gyűjtsenek példákat minden alábbi szemponthoz, és értékeljék azokat néhány kritérium mentén a felsoroltak közül:

4/ Ez Hladschik (2015) angol nyelvű szövegének kissé átdolgozott kivonata; további kritériumok találhatóak az eredeti szövegben.

- *Történelmi háttér / társadalom:*
  - A tankönyv a különféle társadalmi csoportok történelmi küzdelméről szól a nemzetközi és nemzeti szinten.
  - A tankönyv leírja és magyarázza a megkülönböztetés különféle formáinak történelmi hátterét.
  - A tankönyv bizonyos társadalmi csoportokkal nem mint „problémákkal” foglalkozik, és nem is „problematizál” szisztematikusan egyes különösen identitásteremtő tulajdonságokat.
  - A tankönyv nem (csak) moralizál és tiszteletre szólít fel a különféle csoportokkal szemben, hanem hivatkozik a jogi normákra is (pl. a nemek és a szexuális irányultság vonatkozásában).

- *A tankönyv a gyermekeket és felnőtteket a következőképpen mutatja be:*
  - nem csak sztereotipikus, hanem változatos tevékenységekkel foglalkoznak;
  - változatos, nem csak sztereotipikus tulajdonságokkal, érzelmekkel és viselkedési formákkal rendelkeznek;
  - az emberek, nemüktől függetlenül, aktív és passzív módon is töltik mindennapi életüket és szabadidejüket;
  - érdekes és változatos hobbikkal rendelkeznek és eltérő sportok iránt érdeklődnek;
  - a nem sztereotipikus viselkedést a tankönyv értékelés nélkül, semlegesen vagy pozitív módon mutatja be.

- *Munka:*
  - A diákok sokféle példát láthatnak jövőbeli munkalehetőségeikre (nemtől függetlenül).
  - A tankönyv serkenti a hallgatók (ön)reflexióját az atipikus szakmai karrierrel vagy szakmaválasztással kapcsolatban.
  - A tankönyv férfiakat és nőket egyformán mutat be vezető pozícióban és a munkahelyi hierarchia különböző szintjein.
  - A tankönyv foglalkozik a különböző munkahelyek megbecsültségével (fizetés és presztízs tekintetében) a nemek közötti egyenlőség szempontjából. Foglalkozik a munkaerőpiac nemi szegregációjával is.
  - A munkaerőpiac nemi vonatkozású kihívásai is megjelennek (karrierlehetőségek, a nemek közötti bérszakadék, a munka és a család összeegyeztethetősége, részmunkaidős foglalkoztatás stb.)
  - A házimunkákat nők és férfiak is végzik.

- *Társadalom:*
  - A tankönyv megjeleníti a lányok és nők részvételét a nyilvános térben és a társadalmi életben (pl. önszerveződő csoportok, politikai pártok, szülők képviselői az iskolában, osztályok képviselői stb.)
  - A tankönyv az erőszak különféle formáival foglalkozik, és alternatívákat, ellentétes stratégiákat és konfliktusmegoldási utakat kínál fel.
  - A tankönyv leírja és megmagyarázza a nemi alapú diszkrimináció történelmi hátterét.

- *Szexuális orientáció:*
  - A tankönyv kimondja, hogy a szexuális irányultság minden formáját tiszteletben kell tartani. A tankönyv nem különbözteti meg hátrányosan a partnerségek bizonyos formáit, például az azonos nemű emberek párkapcsolatát.
  - A tankönyv objektív módon tájékoztatja az olvasót a szexuális irányultságról és a nemi identitásról.
  - A szexuális viselkedés nem sztereotipikusan ábrázolt.
  - A tankönyv megkérdőjelezi a nemek bináris rendszerét, és tartalmazza például olyan emberek képeit, akiket első pillantásra nem lehet „női” vagy „férfi” kategóriába sorolni.
  - A tankönyv nem redukálja a szexualitást a reprodukció biológiai funkciójára, hanem megemlíti a kapcsolódó társadalmi-kulturális szempontokat is.
  - A tankönyv pozitív lehetőségeket kínál a tanulóknak az identifikációra (ha pl. szexuális orientációjuk vagy nemi identitásuk, illetve önkifejezésük eltér a többségi normától).

• *Illusztrációk:*

- Az illusztrációk nem mondanak ellent a szöveg üzenetének.
- Az illusztrációk nem erősítik meg a sztereotípiákat és az előítéleteket (a ruházatot, a frizurákat, a színeket, a hobbjukat, a munkahelyeket, tulajdonságokat, érzelmeket stb. illetően).

A csoportmunka bemutatása (20–30 perc)

A tréner megkéri a résztvevőket / csoportokat, hogy mutassanak be példákat, amelyeket egyik vagy másik szín alá soroltak a kritériumok mentén.

Változatok

Ez a tevékenység órán kívüli egyéni feladatként is megadható (2.4. fejezet).

Tanárként ezt a gyakorlatot tanulókkal is végig lehet vinni.

Ha rövidebb az idő, a tréner megkérheti a résztvevőket, hogy elemezzék a könyveket az alábbi kérdések megválaszolásával:

- Hogyan jelennek meg a férfiak és a nők a tankönyvekben?
- Milyen gondolatokat közvetítenek ezek a tankönyvek a férfiak és nők világról?
- Mit olvashatnak ki a tanulók a tankönyvből „sorok közötti” üzenetként a társadalom felépítéséről/struktúrájáról a nők és a férfiak szempontjából?
- Milyen hatással vannak ezek a tankönyvek a tanulóokra?

Megkérheti a résztvevőket arra is, hogy keressenek példákat a nemi egyenlőségre figyelő tankönyvekre is, és osszák meg eredményeiket.

A fenti gyakorlat hazai adaptálása nehézségekbe ütközhet, mert ezek a szempontok nálunk valószínűleg sokkal kevésbé jelennek meg, a tankönyvválasztás szabadsága korlátozott, és a szempontrendszer egy része egyébként is inkább specifikus társadalmi ismeretekkel foglalkozó tankönyvekben vizsgálható meg releváns módon. Ezért alternatívaként az itt megadott „rövidebb verzió” kritériumaiból kiindulva a résztvevőkkel a tréner össze is állíthat egy jobban alkalmazható szempontrendszert, illetve kiindulhatnak a már létező magyar nyelvű tanulmányokból is ehhez (ld. a Szakirodalom gyakorlatot a 109. oldalon).

Forrás

Hladschik, P. (2015). *Guidelines on how to identify Discrimination in Textbooks, focusing on Gender and sexual Orientation* [Útmutató a tankönyvek diszkriminatív tartalmának beazonosításához, különös tekintettel a nemekre és a szexuális orientációra]. Koszovó. https://bim.lbq.ac.at/sites/files/bim/attachments/normallydifferent_-_identify_discrimination3.pdf (angol verzió 1–34. oldal)

A nemek közötti egyenlőségre, társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanár az iskolában – improvizáció

Cél

A nemi sztereotípiák az iskolában témájának tárgyalása úgy, hogy a résztvevők érveket fogalmazzanak meg a nemek közötti egyenlőségre érzékeny oktatással kapcsolatban.

Várható eredmények

Tipikus helyzetek improvizálásával a résztvevők

- erősítik képességüket, hogy reagáljanak a nemi sztereotípiákra és előmozdítsák a nemek közötti egyenlőség dimenzióját az oktatásban;
- gyakorolják a kommunikációt a tanulókkal, kollégákkal és a szülőkkel;
- érveket találnak olyan iskolai helyzetekhez kapcsolódva, amelyekben nemi sztereotípiákkal szembesülnek.

Munkamódszer

Dramatevékenység – improvizáció, páros munka, csoportmunka és egész csoportos beszélgetés

Az improvizáció a drámapedagógia egyik alapvető módszere, amely a felkészülés nélküli színjátékot használja a játék elemeként. Az improvizáció sok formája szándékosan helyezi a szereplőket bizonyos szerepekbe és alakít ki drámai szituációkat. Ez arra ösztönzi a résztvevőket, hogy gondolkodjanak a helyzet okain, ehhez kapcsolódóan vegyenek fel valamilyen hozzáállást és próbálják kezelni a szituációt. Az ilyen improvizáció célja a résztvevők személyes és társadalmi fejlődésének támogatása.

Idő

45 perc

Előkészítés és anyagok

- Szituációs kártyák minden párnak, amelyek alapján improvizálni fognak
- Nyomtatott utasítások a tréner számára

Folyamat

- A tréner párokra osztja az egész csoportot. A párnak egy kapott helyzetet kell eljátszania improvizálva. Az egyik szereplő mindig a nemek közötti egyenlőségre érzékeny tanár, míg a párja a kártyán megadott másik szerepet vállalja.
- A tréner odaadja a szereplőknek a szituációs kártyát, amin a szerepek és a kezdő mondat szerepel. A szereplők elolvassák maguknak a kártyákat.
- Az improvizáció mindig azzal kezdődik, hogy a tréner felolvassa a helyzetet, majd az egyik szereplő elolvassa a kezdő mondatot a kártyán. Az improvizáció akkor fejeződik be, amikor a tréner tapsol.
- Az improvizáció megkezdése előtt a tréner elmagyarázza, hogy a „genderérzékeny” tanár szerepében lévő szereplőnek az a feladata, hogy érveket keressen és fogalmazzon meg a jelenetben a saját perspektívájából, mint nemek közötti egyenlőségre figyelő tanár. A másik résztvevő feladata pedig az ellenérvek megtalálása és kifejezésre juttatása. Mindkét játékosnak el kell fogadnia és reagálnia kell arra, amit a másik mond. Feladatuk egy igazi párbeszéd/jelenet létrehozása. Fontos, hogy eközben jól értsék és megértsék a másik véleményét.
- A tréner felolvassa az egész csoport előtt a szituációt, a szereplők egyike pedig a kezdő mondatot.
- A tréner elindítja az improvizációt tapsal.

- Kb. két percig hagyja, hogy a pár vitatkozzon. A párbeszéd a kártyán szereplő mondattal kezdődik. Az improvizációt taps fejezi be.
- Először a pár vitatja meg mindkét oldal erős érveit.
- Ezután az egész csoport elmondja a véleményét a vitáról és az érvekről.
- Most a szerepek megváltóznak: a pár másik tagja a „genderérzékeny” tanár. Megismétlődik a teljes eljárás egy új szituációs kártyával.
- Jó, ha a tréner lecseréli a párt két improvizáció után, hogy a többiek is kipróbálhassák a szerepeket.

Szituációs kártyák:

Próbáljon a nemek közötti egyenlőségre érzékeny tanárként reagálni a bemutatott helyzetben.

1. (A tréner a következő helyzetet olvassa fel:) Az egyik szereplő a „genderérzékeny” tanár, a másik Martin, az általános iskola hetedik osztályos tanulója. Martin nem fél hangosan kimondani, amit gondol. Valamilyen projekt vagy szabadidős tevékenység keretében főztek az osztály tagjai. A tanár arra kéri a távozó fiúkat, hogy segítsenek rendet rakni, kitakarítani a főzés helyszínén (a konyhában). Martin azonban ezt válaszolja:
(Mondat az improvizáció megkezdésére: Martin, a 7. osztályos tanuló:) *„De ez a lányok munkája!”*
2. (A tréner ezt olvassa fel:) Az egyik szereplő a „genderérzékeny” általános iskolai tanár, a másik egy tanuló szülője. A szexedukációs órát követő napon egy elégedetlen szülővel találkozol, aki ezt mondja: ...
(Mondat az improvizáció elindításához: Szülő:) *„Milyen ostobaságot mondott Ön a gyerekeknek?! Hogy két anya vagy két apa felnevelhet egy gyermeket?! A családjukban hagyományos nézeteket vallunk, és határozottan nem értek egyet azzal, amit mondott! Ellenzem, hogy ezzel tömjé a gyerekek fejét.”*
3. (A tréner ezt mondja:) Az egyik szereplő a „genderérzékeny” tanár, a másik Mátyás, a kollégája, aki tíz éve tanít már az általános iskolában. Ől a tanárban és gyakran beszélget szünetekben. Az egyik szünetben egy kollégájának panaszkodik ...
(Mondat az improvizáció elindításához: Mátyás, tanár kolléga:) *„Tegnap este javítottam a félévi témazárókat, és két gyereknek négyest kellett, hogy adjak. Petra keményen próbálkozott, de mit lehet tenni, ha a lányoknak nincs agyuk a matematikához? Dani szintén négyest kapott, valószínűleg rossz napja volt.”*
4. (A tréner így szól:) Az egyik szereplő a „genderérzékeny” tanár, a másik Martina, az általános iskola ötödikes tanulója. A testnevelés órán a tanár az egész osztálynak azt javasolja, hogy focizzanak együtt. Néhány lánynak azonban nem igazán tetszik az ötlet, és elkezdnek beszélni egymással. Martina ezt mondja hangosan:
(Mondat az improvizáció elindításához: Az 5-dikes Martina:) *„Nem lehetne valami lányos sportot játszsanunk? Mint a kézi vagy a gimnasztika?”*

Feldolgozást segítő kérdések

Hogyan érezte magát az improvizáció során?

Hogyan sikerült válaszolni nemek közötti egyenlőségre érzékeny tanárként?

A „genderérzékeny” tanár mely érveire volt nehéz reagálni másik szereplőként?

Melyik ellenérvre volt nehéz válaszolni mint a nemi egyenlőségre figyelő tanárnak, és miért?

Melyek voltak az ellenérvek, amelyekre „genderérzékeny” tanárként könnyű volt válaszolni, és miért?

Változatok

Az improvizációt lehet tovább folytatni úgy, hogy a résztvevők javasolnak további szituációkat. Akár lehet azzal kezdeni a gyakorlatot, hogy gyűjtsenek a jelenetekhez szituációkat, akár ezen a ponton lehet kérni őket, hogy csoportokban/párokban találjanak ki hasonlókat, vagy csak egyszerűen fel lehet tenni a kérdést, hogy még milyen ötleteik vannak szituációkra (akár saját tapasztalataikból).

A résztvevőktől származó idézetek

Örülök, hogy megpróbáltam vitatkozni. Szeretném folytatni ezt a gyakorlatot, és kipróbálni még több helyzetet. (egyetemi hallgató)

Forrás

Az 1. kártyát a következő szakirodalom ihlette: Jarkovská, L. (2013). *Gender před tabulí: Etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. [A társadalmi nem az iskolatábla előtt: a nemek reprodukciójának etnográfiai kutatása az osztályteremben]. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství v koedici s Masarykovou univerzitou.

A 3. számú kártyát a következő szakirodalom ihlette: Babanová, A., & Miškolci, J. (2007). *Genderově citlivá výchova: Kde začít?* [Nemek közötti esélyegyenlőségre érzékeny oktatás. Hogyan kezdjük neki?]. Praha: Žába na prameni.

A szexuális nevelés órán – főszerepben a tanár

A szexuális nevelés az oktatás és tanulás rendkívül vitatott területe Európában és világszerte. Nincs egyetértés, vajon az iskoláknak vagy a családoknak kell-e azt biztosítaniuk. És ha az iskolák ezt megteszik, akkor milyen keretek között, kik és milyen életkorban tegyék. A tanároknak gyakran nehéz vagy kínos a szexualitásról beszélgetni a diákokkal. Az iskolai szexedukáció gyakran orvosi vagy erkölcsi/vallási keretek között valósul meg, amelyben a fiatalokat nem tekintik önmaguk jogán szexuális cselekvőnek, hanem szexuálisan „ártatlan” gyermekeknek vagy felelőtlen, erkölcstelen fiataloknak, akiket „veszélyeztetnek” a szexuális úton terjedő fertőzések vagy a korai terhesség. Orvosi keretek között a szexuális nevelés gyakran a reproduktív szervekről és a terhesség megelőzéséről szóló biológiai-fiziológiai információk szolgáltatására korlátozódik, miközben a szexualitás és a szexuális öröm témájának kapcsolati és kommunikációs aspektusait elhanyagolják. Az erkölcsi/vallási alapú szexuális nevelés a kapcsolatokra összpontosít, de gyakran arra készíti a fiatalokat, hogy ne fedezzék fel saját szexualitásukat, és érezzenek bűntudatot a szexuális vágyaik vagy tevékenységeik miatt. A szexuális nevelés nagyon gyakran heteronormatív, továbbá figyelmen kívül hagyja a fiatalok etnikai, osztálybeli, kulturális és vallási háttérét, így nem foglalkozik sok fiatal valóságos tapasztalataival és a szexualitással kapcsolatos aggodalmaival. A szexuális nevelés gyakran nem foglalkozik a párkapcsolati erőszakkal, a családon belüli erőszakkal, valamint az iskolai nemi alapú és szexuális erőszakkal, így a fiatalok (főleg, de nem csak a lányok) úgy vannak kitéve mindennek, hogy nincs tudásuk, hozzáférésük az elérhető segítséghez. Ezek azok a fő kérdések, amelyeket érdemes felvetni és tematizálni a következő gyakorlat megbeszélése során.

Cél

Eljátszani egy szexedukációs órát és a szexuális neveléshez kapcsolódó kérdéseket, gondolatokat megvitatni, tisztázni.

Várható eredmények

A résztvevők

- betekintést nyernek egy tipikus középiskolai szexuális nevelés órába;
- mérlegelik és megbeszélik a szexuális neveléssel kapcsolatos kérdéseket;
- reflektálnak a szexuális neveléssel kapcsolatos megközelítésekre és módszertani megoldásokra.

Munkamódszer

Drámapedagógia – improvizáció, csoportmunka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

45–60 perc

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges, de a tréner felírhatja a szerepeket kártyákra

Folyamat

- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy üljenek körbe és képzeljék el, hogy egy középiskolai szexuális nevelés órán vannak. A tréner, aki ismeri a szexuális nevelés témáját, a tanárt fogja játszani.
- A tréner néhány résztvevőnek szerepeket ad (vagy hangosan vagy kártyákon, úgy hogy csak a szereplők lássák a szerepüket): például szexuálisan tapasztalt macho fiú; szexuálisan tapasztalt lány, akit „ribancnak” hívnak; éretlen fiú, aki megpróbálja megzavarni az osztályt, tréfálva és folyamatosan kommentálva a felvetéseket; szexuálisan tapasztalatlan lány, akit zavar a téma; hosszú távú kapcsolatban élő lány, aki az iskola elvégzése után férjhez akar menni; zárkózott meleg fiú / leszbikus lány; melegséget nyíltan vállaló fiú / leszbikus lány; heteroszexuális fiú vagy lány, aki titokban szerelmes a tanárba; vallásos diák; stb. Az, hogy a tréner milyen szerepeket oszt ki, attól is függ, hogy milyen kérdéseket kíván utána kiemelni a vitában.

- A tréner elmagyarázza, hogy most improvizálni fognak. Elkezd tartani az órát, a résztvevők pedig a szerepüknek megfelelően, illetve a kiadott szerep nélküliek saját belátásuk szerint részt vesznek az órában. A közös improvizáció tapssal kezdődik és tapssal ér véget. A tréner tapsol, felveszi a tanár szerepét, és ismerteti a mai szexuális nevelés óra témáját. Ez lehet valamelyik bevett téma az iskolai szexedukációban, mint például a biológiai és érzelmi érés, a fogamzásgátlás, a nemi úton terjedő betegségek megelőzése, a romantikus és a szexuális kapcsolatok, stb. A tanár, akit megjelenít, nem igazán érzi magáénak ezt a feladatot.
- A csoport egésze körülbelül 15–25 percig játszik spontán módon. A tréner úgy vezeti az órát, hogy a megvitatni kívánt kérdések felmerüljenek. Miután a tanár/tréner befejezi a szerepjátékot egy tapssal, beszélgetést indít, amelyben a résztvevők reflektálhatnak a szerepjátékban megélt tapasztalataikra és a szexuális nevelés általánosabb kérdéseire:
  - Hogyan érezték magukat mint diákok a szerepekben? (Mit hiányoltak? Milyen releváns információkat kaptak vagy nem kaptak? Milyen volt ezen az órán jelen lenni?)
  - Milyen szexedukációs óra lett volna és szexuális nevelés lenne általában jó, hasznos a kiosztott szerepekben lévő tanuló típusoknak (és mindenki másnak)?
  - Milyen kérdéseik, aggodalmaik, problémáik (és tapasztalataik, ha tanárok) vannak a szexuális neveléssel kapcsolatban?
  - Hogyan látják a szexuális nevelés helyzetét a mai oktatásban? Hogyan lehetne jobb? Milyen a jó szexuális nevelés? Mik ennek az alapvető kritériumai?

Változatok

Alternatív lehetőség, hogy a tréner nem ad semmilyen szerepet a résztvevőknek, hanem megkéri őket, hogy spontán módon játsszanak, a középiskolai tapasztalataik alapján. Mivel ez drámagyakorlat, a résztvevők valószínűleg így is felvesznek majd spontán szerepet az improvizáció során.

Tippek

- Ehhez a tevékenységhez jó felkészülés lehet a [Nevelés-oktatási tevékenységek tervezése a nemek közötti egyenlőség jegyében](#) a 65. oldalon.
- Ha két tréner van a kurzuson, akkor a másik tréner szintén játszhat szerepet, de a jelenet utáni megbeszélést segítheti, ha külső megfigyelő marad és jegyzeteket készít.

A nemek közötti egyenlőségre figyelő és a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás alapelvei

Cél

Reflektálni a nemek közötti egyenlőségre érzékeny oktatás alapelveire két hand-out segítségével.

Várható eredmények

A nemi szempontból érzékeny oktatás alapelveinek alapos megbeszélése révén, amelyeket két különböző szerző készített és sorolt fel, a résztvevők

- megismerkednek azzal, mit jelent valójában a „genderzékenység” az osztályteremben;
- képesek összehasonlítani a nemi érzékenységek alapelveit az iskolában két forrás felhasználásával;
- képesek felismerni, hogy az elvek közül melyeket alkalmazták már maguk is a tanítás során ha vannak ilyenek. Ha csak készülnek a tanításra, akkor pedig a korábbi iskolai tapasztalatokra reflektálhatnak.

Munkamódszer

Egyéni munka, csoportmunka és beszélgetés – A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható, mivel rugalmasan hozzáigazítható az adott résztvevők számához.

Idő

60 perc

Előkészítés és anyagok

Segédanyagok: 1) a nemek közötti egyenlőségre figyelő oktatás Anna Babanová nyomán; 2) a nemek közötti egyenlőségre érzékeny oktatás alapelvei PS Chandler nyomán (9. sz. melléklet, 184. o.)

Folyamat

Csoportos beszélgetés az alapelvekről, amelyeket Babanová készített (30 perc):

- A tréner a résztvevőket 3 – 4 fős csoportokra osztja és odaadja az 1. anyagot a csoportoknak.
- Megkéri a résztvevőket, hogy beszélgessenek az alapelvekről kis csoportokban.
- Megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg a megbeszélés legfontosabb pontjait a többi csoporttal.

Egyéni munka a PS Chandler által készített alapelvek listájával (30 perc)

- A tréner kiosztja a 2. anyagot mindenkinek egyenként.
- Megkéri a résztvevőket, hogy válaszoljanak egyénileg a listán szereplő összes kérdésre.
- Amikor az összes résztvevő elvégezte a feladatát, feltesz néhány reflektív kérdést a közös megbeszéléshez.

Példák a kérdésekre:

Mi lepte meg legjobban, és miért?

Milyen alapelveket alkalmazott már a tanítási gyakorlatban?

Melyik alapelv nem működne Önnél, és miért?

Források

Babanová, A. *Strategie genderové citlivosti pro vyučující* [A nemekkel szembeni érzékenység stratégiai tanárok számára]. https://drive.google.com/file/d/0BwmtSPKg_uXZQk43MjVmNXhtMUE/view

Chandler, PS. (1994). The Gender Equity Quiz. [Kvíz a nemek egyenlőségéről]. *Learning*, 22(5), 57.

Bevezetés a feminista pedagógiába

A feminista pedagógia alkalmazása nemcsak azért fontos a nemek egyenlőségének témájára érzékenyítő tanárképző kurzusokon, hogy annak legfontosabb elveit megismertessük a résztvevőkkel, hanem hogy azokat később saját tanításukban is használhassák. Ezért a bevezetés nemcsak a következő, elméleti előadást is magába foglaló gyakorlatot jelenti, hanem arra kéri a tanárokat és tanárjelölteket, hogy reflektáljanak saját tanítási gyakorlatukra is. A legfontosabb azonban, hogy maga a folyamat vegye figyelembe a tanítás tárgyát: kövessük a feminista pedagógia alapelveit. Íme az alapelvek: (1) Kinek a hangja? – biztosítsuk, hogy a tanteremben mindenki egyenlően jusson szóhoz, és a tanítási folyamatban egyetlen szereplő hangja se váljon dominánssá. (2) Hatalmi hierarchiák: tudatosítsuk az osztályban és az iskolában fennálló hatalmi viszonylatokat, és teremtsünk olyan körülményeket, hogy a hatalmon és a felelőségen egyenlően osztozzon mindenki, beleértve a tanárt is, aki maga is legyen elkötelezett a diákoktól való tanulás iránt. (3) Tudás, tanulás, tanítás: tudatosítsuk, milyen tudástartalmakat tartunk legitimnek, s ki állítja elő ezeket a tartalmakat, ismerjük el a diákok személyes tapasztalatainak, tudásának értékét, s vonjuk be azt is a tanulási folyamatba.

Cél

A résztvevőkkel megismertetni a feminista pedagógia alapelveit és további gondolkodásra ösztönözni őket arról, hogy hogyan tudnák saját tanítási gyakorlatukban használni a feminista módszereket és elveket.

Várható eredmények

A gyakorlat végére a résztvevők

- bevezetést kapnak a feminista pedagógiába;
- elgondolkodnak azon, hogyan tudnák a feminista pedagógiát tanítási gyakorlatukban alkalmazni;
- megbeszélik ötleteiket egymás között.

Munkamódszer

Előadás és csoportmunka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

30 perc

Előkészítés és anyagok

Powerpoint prezentáció ([10. sz. melléklet](#), 186. o.), tábla/flipchart

Folyamat

- A tréner rövid előadást tart a feminista pedagógia főbb pontjairól a következő három területre fókuszálva:
  1. Kinek a hangja?
  2. Hatalmi hierarchiák
  3. Tudás, tanulás, tanítás
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy alkossanak három csoportot. Állapodjanak meg, melyik csoport melyik területet beszéli meg a fenti három közül, s megkéri őket, hogy az utolsó dián szereplő két kérdést vitassák meg.
- A kiscsoportos megbeszélést követően a tréner megkéri a három csoport egy-egy tagját, hogy foglalja össze, mire jutottak. Közben táblára/flipchartra jegyzetel.

Figyelem!

1. A táblára/flipchartra írt jegyzetek hasznosak lesznek, ha olyan gyakorlat következik, ahol óravázlatot terveznek, ekkor ugyanis a résztvevők a feminista pedagógia alapelveit követve írhatják meg az óravázlatot.

2. Ideális esetben ez a gyakorlat egy olyan órán kívüli egyéni feladatot követ, amiben feminista pedagógiai szakirodalmat olvasnak a résztvevők. Nagyszerű alkalom a gyakorlat arra is, hogy a tréner megvizsgálja, a résztvevők mit értenek a nemek egyenlőségére figyelő (*gender inclusive*) pedagógián. Ha a résztvevők főleg arról beszélnek, hogyan vigyék be a tanításba a társadalmi nemi tartalmakat (mint „hozzáadott értéket”), ahelyett, hogy a társadalmi nemek figyelembevételét mint pedagógiai megközelítést alkalmazzák, s a nemek egyenlőségére érzékeny kommunikáció a tanítás részévé váljon, akkor a maradék időben a trénernek szánjanak több időt arra, hogy elmélyítsék a résztvevők gondolkodását abban, hogy hogyan lesz a "hozzáadott értékből" gender-érzékeny szemléletmód.
3. A résztvevők egy része a frontális előadást preferálja, mások nem. Fontos, hogy a gyakorlat elején és végén is legyenek interaktív részek, s az előadó a prezentáció elméleti pontjait sok gyakorlati példával illusztrálja.

Az egyes országok többé vagy kevésbé támogatják a nemi egyenlőséget előmozdító oktatás megvalósulását (törvények, nem kormányzati szervezetek és különféle anyagok révén). A tréner által összeállított lista célja, hogy kompakt információkat nyújtson a tanároknak arról, hogy hol találhatnak támogatást és forrásokat a témával kapcsolatban.

Cél

A résztvevők támogatása a nemek közötti egyenlőséget előmozdító oktatás megvalósításában az osztályokban vagy az iskolában.

Várható eredmények

A források listájának segítségével

- megismerik azokat rendelkezéseket, szervezeteket, kiadványokat, amelyek a nemek közötti egyenlőséget előmozdító illetve a társadalmi nem kérdéseire érzékeny oktatáshoz kapcsolódnak;
- olyan alapvető tájékozottságra tesznek szert, amely kiindulópontja lehet a további információszerezésnek.

Munkamódszer

Prezentáció, magyarázat, megbeszélés

Idő

Legalább 30 perc

Előkészítés és anyagok

Források listája minden résztvevő számára – egy kiegészíthető példány megtalálható a [11. sz. mellékletben](#) (187. o.)

A számítógépen megjelenítendő források listája (ehhez számítógép, projektor, internet-kapcsolat, hangszórók szükségesek)

Esetleg számítógépek, laptopok az internetes kereséshez (a résztvevők okostelefonjukat is használhatják)

Könyvek vagy brosúrák, amelyek foglalkoznak a nemi egyenlőségre érzékeny oktatással

Folyamat

- A tréner kiosztja az előre elkészített listát weboldalakkal, szervezetekkel, irodalommal stb., amely hasznos információkat nyújt a tanároknak, tanárjelölteknek ([11. sz. melléklet](#), 187. o.)
- Megmutat néhány példát a listából.
- Megkérdezi a résztvevőket, hogy vannak-e kérdéseik, vagy hiányzik-e valamilyen téma vagy általuk ismert forrás a listából. Ha igen, a tréner legközelebb órán vagy e-mailben továbbíthatja a témáról a megfelelő információkat.

Tipp

A lista jobb oldalán található egy oszlop, ahová a résztvevők feljegyzéseket fűzhetnek.

Küldje el e-mailben a listát a képzés után – könnyebb rákattintani a hivatkozásokra, mint beírni őket.

Változatok

Ha több idő van, a résztvevők maguk is kereshetnek néhány erőforrást, és/vagy kiválaszthatnak egyet, megnézhetik a neten, és elmondhatják róla a véleményüket (egyénilag, párban vagy akár csoportban).

2.3.3. Pályaválasztás

A pályaválasztás fontos mérföldkő a gyerekek életében nyolcadikban, illetve a középiskolai érettségi vagy szakvizsga előtt. Sok tanulót befolyásolhat a tanárok véleménye; különösen az osztályfőnökök, pályaválasztási tanácsadók, iskolapszichológusok töltenek be ebben fontos szerepet. Bár mára a továbbtanulási lehetőségek kapuja mindenki előtt szélesre nyílt, még mindig előfordul, hogy a társadalomban továbbra is erős nemi szegregáció miatt a lányok automatikusan az úgynevezett elnőiesedett, nőknek való szakokra jelentkeznek továbbtanuláskor, míg a fiúk a maskulinabb pályák felé indulnak el. Sajnos sokszor a tanárok is arra biztatják a tanulókat és diákokat, hogy a nemüknek hagyományosan „megfelelő” szakmát válasszanak. Így észrevétlen maradhat és elsikkadhat a gyerekek nemtől független személyes tehetsége és rátermettsége. Ezáltal tudat alatt korlátozzuk őket tanácsainkkal abban, hogy kibontakoztathassák a bennük rejlő lehetőségeket.

Cél

A pályaválasztás témájának bevezetése, előtérbe helyezve az ahhoz kötődő előítéleteket és nemi sztereotípiákat.

Várható eredmények

A videók megtekintése után a résztvevők

- felismerik a pályaválasztáshoz kötődő előítéletes és sztereotipikus gondolkodásmódot;
- felismerik, hogy ezek az előítéletek már egész kis kortól mélyen gyökereznek az emberekben;
- felfedezik, mekkora befolyással lehet a nemi szocializáció a pályaválasztásra.

Munkamódszer

Filmvetítés, megbeszélés. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

30 perc

Előkészítés és anyagok

A Pályaválasztási tanácsadó és az Inspiráljuk a jövőt! - Mérlegen az egyensúly Inspiring the Future – Redraw the Balance c. videók előkészítése. (A második csak angolul hozzáférhető.)

Folyamat

- A tréner lejátsza a videókat és megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg benyomásaikat egy csoportban és válaszoljanak a következő kérdésekre:
  - Találtak valami meglepőt vagy felháborítót a videókban?
  - Hogyan értékelik a tanárok és a pályaválasztási tanácsadók szerepét?
  - Megjegyezte, milyen (angol) kifejezéseket használnak a második videóban a szakmák leírásához?
  - Megfigyelték, hogyan nevezzük a szakmákat? Mikor illesztjük oda például, hogy „-nő” (tanárnő, óvónő, ápolónő)?
- Foglalja össze és rendszerezze a résztvevők benyomásait és megjegyzéseit! A főbb pontokat írja fel a flipchartra/táblára!

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=KrthjdS8LsM>

<https://www.youtube.com/watch?v=qv8VZVP5csA&t=9s>

Pályaválasztási szerepjáték

Cél

Tudatosítani a résztvevőkben saját előítéleteiket és azokat a nemi sztereotípiákat, melyek a pályaválasztáshoz kötődhetnek, hogy érzékenyen tudjanak reagálni ezekre és megtanulják tisztelni a tanulók egyéni döntéseit.

Várható eredmények

A két való életből vett, szokványos sztereotipikus élethelyzet eljátszásával a résztvevők:

- felismerik a pályaválasztásban rejlő előítéleteket;
- képesek lesznek mások (például a szülők) előítéleteire érzékenyen reagálni;
- tiszteletben tartják majd a tanulók egyéni döntéseit.

Munkamódszer

Dramapedagógiai szerepjáték és improvizáció. A gyakorlat tetszőleges számú résztvevővel használható, de minimum három szereplő szükséges hozzá.

Idő

60 perc

Előkészítés és anyagok

A két való életből vett szituációt leíró kártya

1. helyzetgyakorlat

Fanni nagyon jó matematikából és fizikából. Repülőtervező mérnök szeretne lenni. A szülők megérkeznek az iskolába. Lányuk választását nem tartják megfelelőnek, inkább olyan pályára irányítanák őt, ami jobban illik egy nőhöz.

2. helyzetgyakorlat

Ábelt régóta érdekli a pedagógiai munka, szeret gyerekekkel foglalkozni. A főiskolán óvodapedagógiát szeretne tanulni, hogy majd óvóbácsi lehessen. A szülők megérkeznek az iskolába. Fiuk választását nem tartják megfelelőnek, szívesebben irányítanák őt valamilyen férfiasabb pályára.

Folyamat

- A tréner három csoportra osztja a résztvevőket.
- Az 1. és 2. helyzetgyakorlat leírását kiosztja a csoportok között.
- Megkéri a csoport tagjait, hogy az adott szituációt dolgozzák fel szerepjátéknak. Fontos, hogy mindenki vegyen részt a játékban, ne maradjon senki passzív szemlélő!
- Megkéri a résztvevőket, hogy gyűjtsenek a diákok döntését támogató érveket, de a szülők aggodalmait is vegyék figyelembe.
- A felkészülésre 15 perc áll rendelkezésre.
- Ennek leteltével a tréner megkéri a csoportokat, hogy adják elő a helyzetgyakorlatot.
- Megkéri a résztvevőket, hogy osszák meg megfigyeléseiket, reflexióikat és érzéseiket a csoporton belül a következő kérdésekre reagálva:

A feldolgozást segítő kérdések

Milyen érzés volt részt venni a szerepjátékban?

Mi volt a legnehezebb a szerepjátékban? (pl. megvédeni a tanuló álláspontját)

A szülők melyik érvével volt a legnehezebb azonosulni? Miért?

Szülőként a tanárok melyik érve volt a legmeggyőzőbb?

Pedagógusként hogyan támogathatjuk tanítványainkat abban, hogy a vágyott pályára lépjenek?

Pedagógusként hogyan támogathatjuk tanítványainkat, ha renthagyó szakmát szeretnének választani?

Hogyan befolyásolja a kívülállók véleménye a pályaválasztást?

Összefügg-e a nemi szocializáció és a pályaválasztás, s ha igen, hogyan?

2.3.4. LMBT+ emberek az iskolában

Az LMBT+ emberek jelen vannak minden iskolában, függetlenül attól, hogy láthatóak-e vagy sem. Nagyon fontos a szexuális és a nemi kisebbségek és sokféleség témáját bevinni a nemek közötti egyenlőségre érzékenyítő kurzusba, mivel az LMBT+ tanulókat érintő helyzeteket nem mindig könnyű kezelni. A homo- és transzfób zaklatás, ideértve a verbális és fizikai erőszakot, vagy a szociális kirekesztést, a kortársak és a tanárok részéről is széles körben elterjedt az iskolákban. Mindeközben az LMBT+ emberek létezését a társadalomban sok ország iskolai tanterve nem jeleníti meg. Az iskolán kívüli tevékenységek és az iskolai rituálék (pl. szalagavató) többnyire heteronormatív mintákat követnek, és az LMBT+ diákok kirekesztetteknek és magányosnak érezhetik magukat, ha nincs olyan, akivel az iskolában beszélhetnek a problémáikról.

Még ha a hivatalos tanterv láthatatlanná is teszi sok esetben az LMBT+ embereket, a tanárok bevonhatják az LMBT+ emberekről és témákról szóló tartalmakat a tanításba tantárgyuktól függően. Több országban a tanároknak lehetőségük van részt venni az LMBT+ emberekről, zaklatásról és erőszakról szóló képzéseken. A tanároknak figyelniük kell arra, hogy inkluzív, nem heteronormatív nyelvet és kommunikációs stílust alkalmazzanak, különösen, amikor az LMBT+ diákokat érintő kérdésekkel foglalkoznak.

Ebben a részben a fórumszínház alkalmazását mutatjuk be, egy olyan drámatechnikáét, amely felhasználható számos nemekkel kapcsolatos kérdés feldolgozására, beleértve a homofób zaklatást is. Három kitalált, de tipikus történet szerepel a gyakorlat leírásában. A 2.6. fejezetben vannak olyan további valós történetek, amelyek LMBT+ emberekkel és iskolai helyzetükkel kapcsolatosak, és amelyek felhasználhatók a fórumszínház vagy más dramatikus tevékenységek vagy viták anyagaként. A Videók részben is javasolunk két olyan videót, amelyek felhasználhatók az LMBT+ emberek és az iskola témájának feldolgozásához: Homofób zaklatás és Milyen, ha interszexnek születik valaki.

Homofób zaklatás – fórumszínház

Cél

Lehetővé tenni a résztvevők számára, hogy különböző viselkedési stratégiákat próbáljanak ki az iskolai helyzetek kihívásaira válaszolva (különös tekintettel a homofób zaklatás /bullying/ esetében).

Várható eredmények

Tipikus helyzetek improvizálásával a résztvevők

- megvitatják a homofób zaklatás témáját;
- felismerik és pontosítják, mik a saját félelmeik és fenntartásai a homofób zaklatás kezelésével kapcsolatban;
- elemzik a homofób bullying mechanizmusait;
- erősítik képességüket a hasonló helyzetek kezelésére a gyakorlatban.

Munkamódszer

Drámagyakorlat – fórumszínház, csoportmunka. A gyakorlathoz legalább 6 résztvevőre van szükség. A tevékenység során a résztvevők 3–6 fős munkacsoportokra oszlanak.

Ezt a technikát a fórumszínház ihlette. A fórumszínház az elnyomottak színházának egyik technikája, amelyet a brazil rendező és politikus, Augusto Boal alkotott. Az elnyomottak színházának célja a párbeszéd előmozdítása a dramatizáció révén, és a különféle társadalmi elnyomástól szenvedő elnyomott csoportok és egyének ösztönzése arra, hogy ismerjék fel saját élethelyzetüket, jogaikat, a változáshoz szükséges, meglévő képességeiket és a hatalmukban álló lehetőségeket.

A **fórumszínház** társadalmi problémák etikai vonzataival foglalkozik, a célcsoportból álló közönség hozza a témákat saját életükből vett valós példák formájában. A Protagonista (a Főhős) különböző konfliktushelyzetekből próbál kikerülni, de próbálkozásai kudarchoz vezetnek. Az előadás (esetünkben a jelenet) után a nézőközönséget a játékvezető Joker invitálja közös beszélgetésre. Ők a kritikai gondolkodás eszközeivel próbálnak segíteni a főszereplőnek megoldani a helyzetet, elemzik a vázolt szituációt, és megoldási javaslatokkal élnek az egyéni élethelyzetekre. A nézők azonnal ki is próbálhatják ötleteiket a színpadon a főszereplő bőrébe bújva. Így passzív nézőből cselekvő „játészó-nézők” lesznek. A fórumszínház egyedülálló lehetőséget kínál különböző ötletek, vélemények felfedezésére és ütköztetésére, s hogy egy-egy szituációra alternatív megoldási lehetőségeket találjunk. Mégis, a fórumszínház az adott helyzetre nem „megoldást” keres, hanem célja, hogy jó beszélgetés kerekedjen a téma kapcsán a közönség soraiban, s arra biztassa őket, hogy amennyiben a való életben hasonló helyzetben találják magukat, lépjenek a tettek mezejére.

Ez a gyakorlat annyiban tér el az eredeti fórumszínház módszerétől, hogy a résztvevők nem feltétlenül érintettek, és nem feltétlenül az ő történetüket játsszuk el, de a módszer elemei így is jól használhatóak.

Idő

60 perc

Előkészítés és anyag

Az alábbi helyzetek egyikének leírása (nyomatott példányok a résztvevők számára)

Eljárás

- A tréner a résztvevőket csoportokra osztja úgy, hogy legalább két csoport legyen, és mindegyik csoport 3–6 főből álljon.
- Minden csoport készít egy rövid jelenetet a kapott nyomatott helyzetleírás szerint.
- Az egyik csoport kezd és eljátssza az előkészített jelenetet.
- A tréner beszélgetést indít a jelenetben nem szereplő megfigyelő résztvevőkkel. Például: *Mit láttak? Milyen címet adnának ennek a jelenetnek? Hol érezték a legnagyobb feszültséget a jelenetben?*

- Ezután arra ösztönzi a másik csoport résztvevőit, hogy lépjenek be a jelenetbe és vegyék fel a tanár szerepét, alternatív módszereket kínálva a helyzet és a meglévő nyomás kezelésére. Például ilyen kérdésekkel: *Kinek van ötlete arra, hogyan tudnánk másképp, a nemek közötti egyenlőségre (a nemek kérdéseire) érzékeny módon cselekedni a tanár szerepében, hogy enyhítsük a jelenetben a feszültséget?*
- Miután a nézők/színészek megvalósítják az egyedi ötleteket, a tréner a csoporttal együtt elgondolkozik rajtuk. Például: *Mi változott a helyzetben most? Milyen cselekvési stratégiát láttunk? Miért gondoljuk, hogy (nem) hatékony? Kinek van ötlete a helyzet más megoldására?*
- Több ilyen stratégiát is ki lehet próbálni mindaddig, amíg a tréner úgy nem látja, hogy kimerültek a lehetőségek, vagy lejárt a rendelkezésre álló idő.
- Ezután a tréner további közös reflexióra, beszélgetésre hívja meg a résztvevőket.

Feldolgozást segítő kérdések

- Mi segíti elő a társadalomban a homofób zaklatás létezését, megjelenését?
- Mi hiányzik társadalmunkból / Mire nem képes a társadalmunk (illetve az iskola), ami miatt a homofób zaklatás létezik?
- Mit tehetünk személyesen annak érdekében, hogy megszabaduljunk a homofób zaklatástól a társadalomban és az iskolában?

Tipp

A nézőknek/szereplőknek néha nehéz a csoport előtt véleményt nyilvánítani. A tréner hagyhatja, hogy a résztvevők párban vagy kisebb csoportokban vitassák meg az egyes kérdéseket és alternatív megoldási ötleteket. Ezután azok a párok/csoportok, akik szeretnék, megoszthatják gondolataikat az egész csoporttal.

Változatok

Ahelyett, hogy előkészített jelenettel dolgozna, a tréner meghívhatja a résztvevőket, hogy osszanak meg részleteket olyan homofób zaklatási helyzetekről a csoportokban, amelyeket a mindennapi gyakorlatuk alatt tapasztaltak meg a diákok vagy akár tanárok részéről. Ha még nem rendelkeznek tanítási gyakorlattal, kérje meg őket, hogy emlékezzenek vissza saját iskolai tapasztalataikra. A gyakorlat során (akkor is, ha ezekben a helyzetekben ők diákok voltak) tanár szerepben kell majd lenniük a jelenetben. Miután az egyes csoportok kiválasztottak egy-egy történetet, a tréner megkéri őket, hogy mutassák be a másik csoport számára. A helyzetnek nyitott végűnek kell lennie, még mielőtt a tanár megkezdi annak megoldását, vagy valamilyen sikertelen megoldást kell bemutatnia (még akkor is, ha az eredeti történetben épp egy sikeres stratégia érvényesült, utána azt meg lehet osztani természetesen, és megbeszélni, hogy miért volt sikeres, valóban az volt-e, stb.)

Használható az Állóképszínház technikája is (lásd: 14. o.) a fórumszínház jelenet kialakítására.

A fórumszínház technikája felhasználható a tanárok viselkedési stratégiáinak feldolgozására más helyzetekben is (lásd: 2.6. A drámatevékenységekhez felhasználható történetek gyűjteménye).

Figyelem!

Lehetőleg ne változtassuk meg az antagonisták/agresszorok szerepét a jelenetekben (ne alakuljanak át közben), mert a való életben sem változtathatjuk meg az antagonistákat varázsütésre. Csak önmagunkon és tetteinken alakíthatunk.

Szituációk

A testnevelés óra után a tanár a fiúk öltözője mellett megy el, és a nyitott ajtón keresztül lát egy helyzetet. A 10.-es Balázs a 7.-es Pétert sarokba szorította, Péter rövidnadrágban van, meztelen felsőtesttel és a földön ül összegörnyedve. Balázs fölötte áll és azt kiabálja neki: „te buzi!” A többiek tehetetlenül néznek.

Egy tanár a 7-esek osztályterme előtt sétál el a szünetben, amikor meghall egy beszélgetést. A gyerekek az egyik kollégájáról beszélgetnek, és arról vitatkoznak: igaz-e, hogy a tanár lesbikus. Öltözködési stílusát furcsának minősítik, férfiasnak tartják a viselkedését, és lesbikának nevezik. Az egyik diák meg is kérdezi az elhaladó tanártól: „Igaz, hogy a Zsófi néni lesbikus?”

Az általános iskola 6-os osztályában vagyunk. Szünet van, a tanulók az osztályban vannak, Anna néni, a tanár pedig kint. Bence, az egyik tanuló egy új sárga tolltartót vesz elő az iskolatáskájából, és a padjára teszi. Két osztálytársa, Pisti és Dani elveszik tőle. Bence megpróbálja visszaszerezni, de a két másik fiú elkezd egymásnak dobálni a tolltartót, Bencét pedig csúfolják, hogy buzi és a tolltartója is buziknak való. Anna néni belép az osztályba épp abban a pillanatban, amikor valaki „buzit” kiállt, és látja a három tanuló közötti konfliktust.

2.3.5. Az iskolában előforduló nemi alapú erőszak

Az iskolában előforduló nemi alapú erőszakot az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) és az Egyesült Nemzetek Lányok Nevelése Kezdeményezése (UNGEI) (2015) ekképp határozza meg: „az iskolákban és azok környékén előforduló szexuális, fizikai vagy pszichológiai erőszak, vagy az ilyen cselekményekkel való fenyegetés, amelyet a nemekhez kapcsolódó társadalmi normákból és sztereotípiákból kiindulva követnek el, amit egyenlőtlen hatalmi dinamika tesz lehetővé” (2. o.) Ez a jelenség a nemi alapú hátrányos megkülönböztetés és az emberi jogok megsértésének egyik formája, ami több millió gyermeket érint és minden országban előfordul, így a jelen projektben részt vevő országokban is, mint ez nyilvánvaló tanárok és tanulók beszámolóiból és sajtómegjelenésekből. A jelenség társadalmi nemeken alapuló természete miatt a probléma megértéséhez és kezeléséhez fontos nemi szempontú megközelítést alkalmazni.

Az iskolai nemi alapú erőszak a tanulók és a diákok iskolai életéhez köthető, és nemcsak az iskolába menet és az iskolában, hanem az interneten is előfordulhat. Az áldozatok többsége lány, de a társadalmi nemi normák és a káros nemi sztereotípiák (pl. homofóbia) miatt fiúk is válhatnak iskolai nemi alapú erőszak áldozatává. Az erőszak elkövetői kikerülhetnek a többi gyerek közül, de a tanulók ki vannak téve a tanárok vagy más felnőttek által az iskolai környezetben elkövetett potenciális erőszaknak is. A gyermekekkel szemben elkövetett erőszak más formáihoz hasonlóan az ilyen típusú erőszak miatt elszenvedett trauma következményei nem csak az érintett gyerekek fizikai és érzelmi egészségére, hanem kognitív és érzelmi fejlődésükre nézve is súlyosan károsak.

A témáról szóló nemzetközi szakirodalom szerint az iskolai nemi alapú erőszak kezelése során társadalmi nemi szempontú és a gyermekek jogain alapuló, valamint a teljes iskolát átfogó megközelítést célszerű alkalmazni.

Ebben a fejezetben véleményvonal típusú feladat, illetve több drámagyakorlat található a nemi alapú erőszak különféle típusainak megvitatására, valamint egy kifejezetten a lányok elleni iskolai erőszakra fókuszáló feladat. Ezenkívül feldolgozásra javasoljuk a „Szexuális zaklatás” (138.o.) és a „Kérsz teát?” (139.o.) című videókat is.

A nemi alapú erőszak – beleértve az iskolában előforduló nemi alapú erőszakot is – gyerekek és fiatalok körében történő megelőzése és kezelése olyan téma, amelyre sokféle szereplő, a kormányoktól a civil szervezetekig, releváns kezdeményezéseket és forrásokat hozott létre. Javasoljuk, hogy kutasson fel és mutasson be olyan tréningeket és anyagokat, amelyek a hazai közegben elérhetőek, hogy a tanárok elmélyíthessék tudásukat és elősegíthessék a tanulók témáról szóló további ismeretszerzését.

Hova állok? Nemi alapú erőszak az iskolában: ki mit gondol róla?

Célok

Megbeszélni az iskolai nemi alapú erőszak különböző formáit, a kamaszok közti párkapcsolati erőszak jelenségét és a pornókultúra hatását a serdülőkre. Vélemények megosztása és ütköztetése, az egészséges párkapcsolattal kapcsolatos tudatosság növelése.

Várható eredmények

A résztvevők

- végiggondolják és megfogalmazzák a véleményüket az iskolai nemi alapú erőszak különböző megjelenési formáiról.

A trénerek

- feltérképezik a résztvevők véleményét a fenti kérdésekről;
- felhívják a figyelmet a gyermekjogok védelmén alapuló megközelítésre.

Munkamódszer

Egyéni munka, prezentáció

Idő

20 perc a „Véleményvonal” gyakorlatra és 10 perc a megbeszélésre

Előkészítés és anyagok

Javasoljuk, hogy a tréner készüljön fel a gyermekek erőszak elleni védelmével, a kiskorúakkal, tanulókkal létesített szexuális kapcsolat és szexuális zaklatásuk kezelésének jogi hátterével, és ha létezik, iskolai etikai kódexekkel, melyek ezeket a témákat kezelik.

Állítások listája

Folyamat

- A tréner közli, hogy a serdülők életében előforduló jelenségekről fog állításokat tenni. A (leendő) tanárkollégák talán már találkoztak is ilyen jelenséggel, vagy kezelniük is kellett egy kialakult helyzetet.
- Megkéri a résztvevőket, hogy a teremben álljanak egy képzeletbeli vonal („véleményvonal”) bizonyos pontjaira, attól függően, hogy mennyire értenek egyet az állítással. A sor egyik vége lesz a „teljesen egyetért”, a másik az „egyáltalán nem ért egyet”.
- Elmondja, hogy a vonal bármelyik részén elhelyezkedhetnek és bármikor helyet is változtathatnak. Lehetőségük van egyeztetni a többiekkel, miközben a helyüket keresik.
- Az alábbi állításokat tehetjük, ha tanárokkal dolgozunk:
  1. Egy tanárnak mindig közbe kell avatkoznia, ha egy diákot zaklat vagy bántalmaz egy másik diák.
  2. Nem olyan nagy dolog, ha egy tanár szexuális tartalmú megjegyzéseket tesz a diákok előtt, pl. magyartanár a nyolcadikosoknak, példamondat összetett mondatra: „Karácsonyra kaptam egy vibrátort, de mivel nem tudtam, hogyan kell használni, tovább ajándékoztam a nagyanyámnak.”
  3. Van olyan eset, amelyben elfogadható, hogy egy tanárnak szexuális kapcsolata legyen egy diákjával.
  4. Manapság a fiatalok elég és megfelelő információt szereznek a szexualitásról és a szexbe való beleegyezésről.
  5. A családon belüli erőszak vagy a diákok viszonyai végülis magánügy, amibe a tanárnak nem szükséges beavatkoznia.
- Minden egyes állítás után a facilitátor megkérdezi a sor két végén állókat, miért foglaltak el szélső pozíciókat. Megkérdezi a középen állókat is, ők ki miért választották azt a helyet. Emlékezteti a résztvevőket, hogy helyet változtathatnak, miután meghallgatták a többiek véleményét, s ha elmozdulnak, megkérdezi, miért döntöttek így.

- A gyakorlat végeztével mindenki leülhet, és közösen megbeszéljük a következő kérdéseket:
  - Hogy érezte magát a gyakorlat alatt?
  - Milyennek találta az állításokat? Kihívást jelentettek? Nehezek vagy unalmasak voltak?
  - Meglepődött azon, hogy milyen különböző vélemények születtek? Ha igen, miért?
  - Lehet „helyes” és „helytelen” választ adni az állításokra, vagy mindez csak egyéni vélemény kérdése?

Tippek

- Megkérhetjük a résztvevőket, hogy sor helyett álljanak félkörbe, úgy jobban látják egymást.
- Adjunk segítséget a résztvevőknek, hogy utána járjanak, mi egy tanár feladata, hogy a gyerekek erőszakmentesen nőhessenek fel, s mik a legjobb megoldások, ha be kell avatkozni, mikor egy tanuló erőszakot szenved el egy másiktól vagy egy felnőttől, vagy akár csak fennáll ennek a veszélye.

Reakciók egy tanár szexista megjegyzéseire – fórumszínház

Célok

Elősegíteni, hogy a résztvevők megtapasztalják a diákok érzéseit a tanárok hatalommal való visszaélésével kapcsolatban.

Megtalálni azokat a módszereket, amelyek segítségével a diákok asszertíven reagálhatnak a tanárok hatalommal való visszaélésére és különösen a tanárok esetleges szexista megjegyzéseire.

Reflektálni arra, hogy a résztvevők hogyan tudnak segíteni saját diákjaiknak vagy társaiknak asszertívvá válni ilyen helyzetekben.

Várható eredmények

A résztvevők

- elgondolkodnak arról, hogy a tanárok hogyan élhetnek vissza hatalmukkal az osztályteremben, és ez hogyan hathat a tanulókra;
- átlátják a diákok önálló cselekvésének és asszertivitásának fontosságát;
- megértik, hogyan használhatják a diákok ezt az asszertivitást;
- felismerik, hogy a tanárok hogyan tudnak segíteni a diákoknak ennek kialakításában.

Munkamódszer

Drámatevékenység, megbeszélés

Idő

60 perc

Előkészítés és anyagok

A történet leírt változata: kiosztandó példányok mindenkinek

Megfelelő hely a jelenethez és a részvételhez

Tábla és táblafilcek, ha vannak olyan pontok, amelyeket a tréner ki akar emelni a beszélgetés során

Folyamat

- A tréner bevezeti a témát azzal, hogy megkérdezi a résztvevőket, tapasztaltak-e valaha olyat, hogy egy tanár visszaélt a hatalmával, különös tekintettel arra, ha ez a nemek kérdését érintette.
- A tréner kiosztja és felolvassa a következő történetet:
  - *A középiskolában egy történelemtanár ízléstelen szexista vicceket mesélt és megalázó megjegyzéseket tett a nőkről a történelemtanítás keretében. Például egyetértően beszélt a nők elnyomásáról a középkorban. A lányok a tekintetükkel jelezték, hogy ez nem tetszik nekik. Azt is elmondta egy felelő lánynak, hogy az 1848-as évi forradalom nem nőies téma, és inkább az akkori demográfiai helyzetről kérdezte a felelet során. A lányok panaszkodtak osztályfőnöküknek, aki nő volt, de ő nem állt ki mellettük. Azt mondta: „valahogy el kell ezt viselnetek, ő egy nagy presztízsű tanára az iskolánknak”.*
- A tréner bemutatja a jelenetet a következő vagy hasonló szavakkal:
  - Néhányan közületek az osztály tagjait játsszák. Én a tanár leszek, aki szexista megjegyzéseket tesz. Reagáljatok, ahogy gondoljátok. Különbéféle módokat próbálhattok ki ebben a helyzetben, amik hatékony közbelépést jelenthetnek.
- Ezután a tréner a Fórumszínház módszerét (14. o.) alkalmazza, de kissé eltérő módon. Ebben az esetben egy kisebb csoport játssza el az osztály szerepét, míg a többiek figyelik a jelenetet, és bármikor beléphetnek és a résztvevők bármelyikét lecserélhetik úgy, hogy a vállára teszik a kezüket (vagy más alkalmas jellel). A tréner próbáljon meg a tanár szerepében hitelesen reagálni és érvényesíteni a hatalmát. Ha azonban lát olyan pontot, ahol a diákoknak sikerül valamit elérni, a hatalom valamilyen gyenge pontját megtalálni, vagy olyan aktív stratégiát választani, ami valóban hatékony lehet, akkor ez is derüljön ki a játékból.

- Ha szükséges, a tréner próbálja ösztönözni a résztvevőket a beavatkozásra és más megoldások megtalálására a jelenet során, akár egy-egy tapssal megállítva azt.
- A jelenet (miután a tréner úgy látja, hogy kimerültek a megoldási lehetőségek vagy valamilyen előreívő stratégia jelent meg és ment végig) tapssal zárul. A jelenet után beszélgetést kezdenek a jelenettel kapcsolatos kérdésekről és a kipróbált „megoldásokról”. Fontos, hogy a tréner visszajelezzze, ő mikor mit érzett a szerepben, és a résztvevők is beszéljenek az érzéseikről. Jó, ha különféle hangok jelennek meg (pl. ha volt olyan részt vevő, aki végig csendben maradt, akkor az ő érzéseire és választásának indokaira is fontos kitérni).
- Folytassa a beszélgetést arról, hogy a résztvevők mit tehetnének tanárként, hogyan segíthetnék a tanulókat abban, hogy kiálljanak magukért.

Tipp

Mindig a tréner legyen a tanár. Próbálja meg beleélni magát a szerepbe, és ne hagyja, hogy a résztvevők túl korán találjanak egy egyszerű (és talán nem hatékony) megoldást. A másik tréner (ha van) akár a külső körben maradhat, de beállhat az osztály tagjai közé is, és játszhat olyan szerepet, amely az adott jelenet során nem annyira jellemző (pl. ha mindenki cselekedni akar, akkor passzív maradhat, vagy fordítva, hogy a jelenet árnyalásában segítsen), de akár teljesen külső megfigyelő is lehet, aki aztán megosztja a tapasztalatait a csoporttal.

Változatok

Ha a résztvevők elmondanak egy hasonló, releváns történetet, akkor ezt is használhatják. (A tréner előzetesen is gyűjthet történeteket és választhat közülük ehhez vagy bármely másik drámagyakorlathoz.) Úgy is fel lehet dolgozni a jelenetet, hogy a fórumszínház eredeti módszerét használjuk, amint az a kézikönyvben máshol ([Homofób zaklatás](#) gyakorlat, 137. o.) szerepel: úgy, hogy a résztvevők kis csoportokban végezzék el a jelenetet. Ezesetben el kell dönteniük, hogy ki lesz a tanár (de a szerepe nem változtatható meg).

Figyelem!

Ez a téma érzékeny és egyes résztvevők számára nehezen kezelhető lehet. Ha a résztvevők kényelmetlenül érzik magukat, hagyja, hogy kívül maradjanak a drámajátékon. Ha kiderül, hogy a téma bárkinek nehéz, biztosítson minden résztvevőt, hogy ez egy biztonságos környezet, és csak szerepeket játszanak.

Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás – csoportos improvizáció

Célok

Felhívni a figyelmet a tanárok kollégákkal szembeni felelősségére.
Segíteni a résztvevőket, hogy megértsék, miért marad gyakran rejtve a szexuális zaklatás az iskolai környezetben.

Várható eredmények

A résztvevők

- megértik, hogy fontos beavatkozni szexuális zaklatás esetén;
- reflektálnak rá, hogy miért marad rejtve a szexuális zaklatás (különösen az oktatási intézményekben és környezetben);
- megismerkednek kommunikációs és beavatkozási módszerekkel a tanárok által történő szexuális zaklatás kezelésében.

Munkamódszer

Dramajáték (improvizáció), megbeszélés

Idő

60 perc

Előkészítés és anyagok

A történet leírt változata: kiosztandó példányok mindenkinek

Megfelelő hely a jelenethez és a részvételhez

Tábla és táblafilcek, ha vannak olyan pontok, amelyeket a tréner ki akar emelni a beszélgetés során

Folyamat

- A tréner beszélgetést kezdeményezve vezeti fel a témát, amelyben a résztvevők tapasztalatai kerülnek elő a tanárok hatalommal való visszaéléséről, a diákokkal való romantikus kapcsolatairól és a szexuális zaklatásról. A téma érzékeny, de ha már kialakult egy biztonságos légkör, várható, hogy a résztvevők megosztanak általuk ismert történeteket, vagy általánosságban nyitottak a témáról való beszélgetésre.
- A tréner kiosztja és felolvassa a következő történetet:
  - Egy gimnáziumban volt egy 28 éves férfi tanár, Sándor, aki egy évig intim kapcsolatban állt egyik diákjával (egy lánnyal). A kapcsolatot nem titkolták, de közben a tanár titokban zaklatott két másik lányt. A két lány közül az egyik elmondta ezt az egyik tanárának, így derült fény az esetre. Az eset megosztotta a tanári kart. A vezetés nem akarta kirúgni a tanárt, mert félték a botránytól, és azért, mert a problémás tanár szülei befolyásosak voltak és pénzügyi támogatást nyújtottak az iskola számára. Végül felkérték, hogy magától (csendben) távozzon az iskolából, menjen máshová dolgozni. Nemcsak őt, hanem azt a tanárt is hasonlóan „eltanácsolták”, aki beszámolt a visszaélésről.
- Párban vagy kis csoportokban kérje meg a résztvevőket, hogy beszéljenek a tanári kar tagjainak eltérő hozzáállásáról és megközelítéséről ebben és hasonló esetekben.
- Mutassa be a csoportos improvizáció módszerét a következő szavakkal:
  - Olyan jelenetet fogunk eljátszani, amely az érintett iskola nevelőtestületének értekezletét jeleníti meg, és improvizálni fogunk. Én az igazgató leszek, mindenki más a tanárok szerepét játssza.
  - Amikor tapsolok, elkezdődik a jelenet, és amikor újra tapsolok, akkor véget ér. A két taps közti időszakban mindenkit kérek, hogy maradjon egy elképzelt tanári szerepben ebben az iskolában. Ne mondjon senki semmit a szerepén kívül. Ne szóljon ki a jelenetből. Például, ha szüksége van valamilyen információra, ami nincs benne a szerepjátékban, vagy bármi másra, ami a jeleneten

teljesen kívül áll, próbálja meg azt úgy előhozni, hogy közben benne marad a szerepben.

Például, ha zsebkendőre van szüksége, mondja azt: „kedves kollégák, van-e valakinek zsebkendője, bent hagytam az enyémet osztályban”. Vagy, ha meg akarunk tudni valamit: „jajj, tudjátok én még új vagyok itt, milyen tárgyat is tanít Sándor?” Erre azért van szükség, hogy az improvizáció jól működjön.

- Bármely tanártípust eljátszhat bárki, nem kell a saját véleményét képviselnie, és bármilyen véleményt kifejezhet, különösen azok közül, amelyeket korábban a csoportmunka során körvonalaztunk. Arra bátorítom a csoportot, hogy képviseljen valóban különböző véleményeket. Jelenjenek meg az érvek.
- Ez egy improvizáció (a részvételi színházban használt módszer). Ez azt jelenti, hogy mindenki kiválaszthatja, milyen szerepet szeretne játszani, de azt javaslom, hogy mindenki vegyen részt a beszélgetésben véleménye kifejezésével.
- Nem kell tudniuk az eset minden részletét, és új elemeket is adhatnak hozzá a történethez (mindaddig, amíg azok alapvetően nem változtatják meg a fő történetet).
- A tréner a részletes ismertetés után hagyja, hogy a résztvevők kérdéseket tegyenek fel. Győződjön meg arról, hogy megértették, hogyan működik az ilyen csoportos improvizáció.
- A tréner elindítja az improvizációt tapssal. Megpróbálja utánozni a valós helyzetet, például ezzel a mondattal indítva azt: *„Kedves kollégák, köszönöm szépen, hogy itt vagytok ezen a napsütötte péntek délutánon. Tudom, hogy mindannyian szeretnétek már hazamenni, de van egy nagyon fontos kérdés, amivel foglalkoznunk kell. Tehát kérem türelmeteket!”*
- A tréner ezután ismerteti a helyzetet, felteszi a kérdést, mi történjen a tanárral (aki nincs ott), és facilitálja a megbeszélést ebben az improvizációs helyzetben: összefoglalhatja a résztvevők véleményét, provokálhatja más nézetek megjelenítését kérdésekkel, és ha úgy látja, állást foglalhat.
- 10–15 vagy maximum 20 perc elteltével tapssal zárja le az improvizációt (miután sokféle vélemény előkerült, esetleg megoldás is született – bár legtöbbször a megoldás elnapolása a jó döntés, hogy nyitva maradjon a történet).
- Ezután egy hosszabb megbeszélést indít, amely a különböző véleményekről szól, és arról, hogy mit kell tenniük a tanároknak ilyen helyzetekben.

Tipp

Az improvizáció során először próbáljon egy semleges pozíciót felvenni, segítve a résztvevőket a különböző álláspontok megjelenítésében, de ha úgy gondolja, hogy nincs jelen a párbeszédben egy bizonyos perspektíva (akár valamilyen problémás megoldásmód, pl. a történetben felvázolt válasz), próbálja meg kérdéseivel kiprovokálni ezt a megközelítést és/vagy foglaljon el egy világosabb álláspontot (amelyet a résztvevők esetleg nem képviseltek addig).

Változatok

Ha a résztvevők hasonló releváns történetet osztanak meg, akkor ezekkel is lehet dolgozni. (A tréner előzetesen is gyűjthet történeteket és választhat közülük ehhez vagy bármely másik drámagyakorlathoz).

Figyelem!

Ez a téma érzékeny és egyes résztvevők számára nehezen kezelhető lehet. Ha a résztvevők kényelmetlenül érzik magukat, hagyja, hogy kívül maradjanak a drámajátékon. Ha kiderül, hogy a téma bárkinek nehéz, biztosítson minden résztvevőt, hogy ez egy biztonságos környezet, és csak szerepeket játszanak.

Lányok elleni iskolai erőszak (máshol: „nemi alapú erőszak”)

Célok

Előhívni a résztvevők emlékeit, vannak-e a lányok elleni iskolai erőszakról szakmai tapasztalataik. Felvázolni a lányok elleni iskolai erőszak jelenségének gyermekjogi és nőjogi értelmezési keretét.

Várható eredmények

- A tanárok saját tanítási tapasztalataikból merítenek példákat, a hallgatók saját iskolai tapasztalataikból.
- Vezetett beszélgetés során a résztvevők a lányok elleni iskolai erőszak különböző formáit elemzik, meg-lévő szakmai útmutatókat, megoldási javaslatokat keresnek.

Munkamódszer

Csoportmunka, megbeszélés

Idő

30 perc (15 perc csoportmunka, 15 perc visszajelzés és beszélgetés, de igény szerint akár több időt is lehet rá szánni)

Előkészítés és anyagok

Papír, tollak és tábla/flipchart a csoportmunkához és a visszajelzéshez

Kinyomtatott szakmai háttéranyag a vezetett beszélgetéshez (lásd: [12. sz. melléklet](#), 190. o.)

Folyamat

- A tréner maximum 4-6 fős csoportokat alkot és vitaindító kérdéseket tesz fel nekik.
- A csoportok választott szóvivő útján összefoglalják a megbeszélteket, majd a tréner vezetett beszélge-tést kezdeményez a témáról. A felmerülő gondolatokat a táblára jegyzeteli, esetleg hozzátesz további információkat, nemzetközi és magyar olvasnivalókat javasol.

Vitaindító kérdések:

- Tapasztalt már saját lány diákjai elleni erőszakot? Ha igen, annak milyen formáját?
- Kik voltak az elkövetők? Férfiak, fiúk, nők vagy lányok?
- Milyen következménnyel járt az ügy a lány, az elkövető(k) és az iskola számára?
- Mi a véleménye, a lányok elleni iskolai erőszaknak van bármilyen speciális jellemzője?
- Van különbség a lányok elleni erőszak és a nemi alapú erőszak között?
- Fel tud idézni olyan újsághírt, híradó-részletet stb., ami lányok elleni iskolai erőszakról számol be a közelmúltból?

Kati története – két feladat a párkapcsolati erőszakról

Célok

A résztvevők tájékoztatása a pubertáskorban vagy felnőttkorban előforduló párkapcsolati erőszak lehetséges formáiról, folyamatáról és társadalmi nemi meghatározottságáról.

A résztvevők segítése annak eldöntésében, hogy tanárként hogyan célszerű közbelépniük és eljárniuk, ha a tanulók közötti párkapcsolati erőszak jut a tudomásukra.

Várható eredmények

A feladatoknak köszönhetően a résztvevők

- megértik a bántalmazó párkapcsolat kialakulásának folyamatát felnőttkorban és a tinédzserek között, ennek különféle formáit, ciklikus természetét (azaz, hogy általában ugyanazon szakaszok ismétlődnek benne), fokozatos eskalálódását, és hogy a párkapcsolati erőszak áldozatai túlnyomórészt nők;
- megértik, hogy tanárokként kötelesek beavatkozni és segíteni az erőszak áldozatává vált tanulóknak, valamint, hogy az érintett áldozatok az efféle kapcsolatokban hosszú és összetett folyamaton mennek keresztül, amelyek során a tanár közbelépése esetleg nem váltja ki azonnal a várt hatást.

Munkamódszer

Drámajáték, csoport- és pármunka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

45 perc

Előkészítés és anyagok

Kilenc sál vagy könnyű takaró, Kati története és a tinédzserkori párkapcsolat története ([13. sz. melléklet](#), 192. o.)

Folyamat

- Ennek a tevékenységnek a végrehajtásához két trénerre van szükség, vagy, ha ez nem lehetséges, egy olyan résztvevőnek kell eljátszania a narrátor szerepét, aki ismeri a feladat tartalmát. Ha a narrátor nem a trénerek közül kerül ki, akkor előzetesen olvassa el a feladat szövegét, hogy tudja, a narrátornak minden, a szövegben jelzett lépés után szünetet kell tartania, hogy valaki rátehessen egy sálát/takarót a szereplőre, vagy eltávolíthassa azt.
- A másik trénernek (vagy a feladatot ismerő másik résztvevőnek) célszerű játszania Kati szerepét, mivel a feladat negatív emlékeket felidéző vagy enyhén traumatizáló hatású is lehet.

A feladat lépései

1. feladat

- A tréner szétosztja a kilenc sálát/takarót, és az egyik résztvevőnek azzal az utasítással adja oda, hogy az első mondat felolvasása után tegye az első sálát/takarót Kati fejére; hasonlóképpen, a feladat közepén elhangzó kérdést követő első mondat szünetében ő vegye le az első sálát/takarót.
- A tréner ezt mondja a résztvevőknek: „Most egy történetet fognak hallani. Szeretnék egy önkéntest megkérni, hogy üljön a kör közepén található székre. Csak ott kell ülnie és csendben lennie. Egy ponton hall egy kérdést, amelyre válaszolhat, ha szeretne. Kérem, hogy a többiek maradjanak csendben a feladat során. Azok, akiknél sál/takaró van, figyeljenek a történet felolvasása közbeni szünetekre.”
- Miután a narrátor felolvasta az első két mondatot (az első bekezdést), a beavatott tréner/résztvevő ráhelyezi az első sálát/takarót a Katit játszó ember fejére, majd a többiek, akiknél a további sálak vannak, minden bekezdés felolvasása után szintén ráhelyeznek egyet a szereplő fejére.
- Amikor minden sálát/feltettek Katira, a narrátor felteszi a kérdést: *Kati, miért kell így élned? Miért nem hagyod ott a férjed?* Ezután a narrátor egy hosszabb szünetet tart, majd elkezd felolvasni a második kilenc mondatot.

- Az első bekezdés után, amelyben Kati kezdi visszanyerni erejét, várjon egy kicsit a csoportra. Ha senki sem mozdul, az egyik tréner vegye le az első sálat/takarót Katiról. Minden mondat után lekerül egy sál. A végére Katin már nincs egy sem.
- A tréner a feladatot követően rövid szünetet tart, majd elkezd a beszélgetést.
- A tréner megkérdezi Katit, hogyan érezte magát a feladat során.
- A többi résztvevőnek is felteszi az alábbi kérdéseket: Hogyan érezték magukat a feladat során? Szerintük miért került sor erre feladatra?
- A tréner ügyel arra, hogy mindenki szóhoz jusson a beszélgetés során. Pozitív és negatív élmények egyaránt szóba kerülhetnek.

2. feladat

- Ezután a tréner elmondja a résztvevőknek, hogy ki fogja osztani egy tinédzserkori párkapcsolat bántalmazóvá válásának történetét a lány szemszögéből elmesélve, akit a barátja bántalmaz. Elmondja, hogy ez tükrözi a heteroszexuális kapcsolatokban elkövetett bántalmazások tipikus mintáját, bár ennek az ellenkezője is megtörténhet. Meleg és leszbikus kapcsolatokban szintén előfordulhat, hogy az egyik partner bántalmazó magatartást tanúsít a másikkal szemben. Ezenkívül a kamaszoknak felnőttel is lehet kapcsolatuk, amelyben bántalmazást szenvedhetnek el.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy olvassák el a történetet, majd dolgozzanak párban.
- Kéri, hogy vitassák meg a következő kérdéseket:
  - Milyen lépéseket tehet vagy milyen segítséget kaphat az áldozat a bántalmazás megszűntetésére?
  - Amikor tanárként azt hallja, hogy diákja párkapcsolati bántalmazást szenvedett el, Ön szerint kötelessége beavatkozni? Ha igen, hogyan avatkozna be, és mit várna, mi történjen?
  - Mit tenne, ha kiderülne, hogy a bántalmazó partner is az iskolaközösség tagja?

Tippek

Fontos, hogy a résztvevők átlássák, hogy a bántalmazó kapcsolatok jellemzően folyamatszerűek és idővel fokozatosan súlyosbodnak. Az áldozat a folyamat bármely pontján dönthet úgy, hogy segítséget kér (segélyvonalon, hatóságnál, ügyvédnél, a rendőrségnél stb.) Egy bántalmazó kapcsolatból nehéz kilépni, és a legtöbb áldozat csak több kilépési kísérlet után jár sikerrel. A legveszélyesebb időszak az, amikor az áldozat megpróbálja megszakítani kapcsolatát a bántalmazójával, ezért az áldozat biztonságának garantálása mindennél fontosabb.

Az áldozatoknak szükségük van megfelelő szakértői segítségre és az áldozathibáztatás mellőzésére; fontos, hogy a segítő erkölcsi állásfoglalást tegyen az áldozat mellett, és kifejezze, hogy elítéli a bántalmazó partner által elkövetett erőszakot.

Forrás és további információk

Köberlein, L. (ed.) (2010). *Szívdobbanás. Párkapcsolat erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz.* <http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/04/szivadobbanas.pdf>

2.4. ÓRÁN KÍVÜLI EGYÉNI FELADATOK

A társadalmi nemek megjelenése az oktatásban nagyon szerteágazó téma, így nem lehet mindenre kitérni a képzés néhány alkalma alatt. Ezért azt javasoljuk, iktasson be a résztvevők számára egyéni feladatokat, amelyeket a tréning alkalmak között otthon elvégezhetnek, s a következő alkalommal megbeszélhetik őket. Ez a fejezet ilyen gyakorlatokat tartalmaz, elsősorban megfigyeléseket (tanárok és diákok közötti interakciók megfigyeléseit, az iskolai környezet megfigyelését, és az attribúciós elmélet alapján annak megfigyelését, hogy a diákok minek tulajdonítják iskolai sikereiket és kudarcukat). Ezek az órán kívüli egyéni feladatok azért hasznosak, mert a kurzus során elhangzó információkat az iskolai élet gyakorlati tapasztalataival egészítik ki. A fejezet tartalmaz továbbá tankönyvelemzési kérdéseket és az iskolához kötődő szexuális zaklatásról és erőszakról szóló médiamegjelenések elemzését is. Javasoljuk továbbá, különösen egyetemi hallgatóknak, tudományos cikkek, folyóiratok olvasását és ezek szemináriumi megvitatását.

Cél

Megismertetni a résztvevőkkel a diák-attribúció jelenségét, azaz hogy milyen külső és belső tényezőknek tulajdonítják tanulási sikereiket, és a társadalmi nemek ezt hogyan befolyásolhatják.

Várható eredmények

A résztvevők

- felismerik a sikerre vonatkozó attribúciók típusait és a társadalmi nemek hatását ezekre;
- eszközt kapnak hozzá, hogy megértsék, minek tulajdonítják a diákok sikereiket;
- megismerik, hogyan támogathatják a tanítványokat abban, hogy realisabb képet kapjanak eredményeikről a tanár egyénre szabott visszajelzéseiből.

Munkamódszer

prezentáció, egyéni munka, házi feladat, órai megbeszélés

Idő

Az elején 15 perc prezentáció; az egyéni munkára szánt idő attól függ, hányszor használják a kérdőívet; 5–10 perc személyenként a beszámolóra; 10 perc egy kisebb előadásra

Előkészítés és anyagok

Két kérdőív kinyomtatva a résztvevőknek

Diavetítés az attribúció-elméletről (választható)

Folyamat

A házi feladat előtti bevezető prezentáció (15 perc)

- A tréner rövid előadást tart arról, milyen siker-attribúciók léteznek oktatási kontextusban, és ezeket hogyan lehet a társadalmi nemekkel összhangba hozni (lásd: 1. prezentáció).
- Kiosztja a kérdőíveket papíron (**14. sz. melléklet**, 194. o.)
- Megkérdezi a résztvevőket, fel tudják-e használni a kérdőívet egy vagy több osztályban.
- Elmondja a résztvevőknek, hogy szabad kezet kapnak, melyik kérdőívet szeretnék használni, és hogy átalakíthatják a kérdőívet, hozzáigazítva tanítványaik körülményeihez.
- Javasolja, hogy a résztvevők osszák meg a végeredményt a diákjaikkal.
- A tréner elmondja a résztvevőknek, hogy 5–10 percet kapnak majd, hogy eredményeiket megosszák a képzés során, és megállapodnak a prezentációk időpontjában.

Órán kívüli egyéni feladat utáni feldolgozó prezentáció (5–10 perc résztvevőnként)

- Ha a kérdőívek alapján kiderül, hogy van nemek között különbség, a tréner megkérdezi a résztvevőket, mit gondolnak, hogyan támogathatják a tanítványokat abban, hogy kedvezőbb attribúciós minták alakuljanak ki.
- A tréner rövid előadást tart a re-attribúcióról (lásd: 2. prezentáció).

Figyelem!

Ha a képzést tanárképzésben résztvevő hallgatóknak tartják, nem tanároknak, idejében meg kell győződni róla, hogy van hozzáférésük osztályokhoz, ha nincs, találni kell tanárokat, akiknél hospitálhatnak (ebben az esetben előfordulhat, hogy meg kell szerezni az iskolaigazgató és a diákok szüleinek az engedélyét is).

Tipp

Osztályfőnöki órán rövid előadásban el lehet magyarázni az attribúciós elmélet lényegét, s hogy mit tehet a szülő, ha támogatni szeretné gyermekét, hogy megtalálja belső, sikerre vivő tanulási motivációját ahelyett, hogy a külső körülményeket okolná az esetleges kudarcokért.

1. Prezentáció: „Attribúció”

- Az attribúció egy cselekedet következményeinek szubjektív magyarázata.
  - „Azért kaptam jó jegyet a dolgozatra, mert szerencsém volt. Pont azt vettem át, amiket kérdeztek.” (külső-változó)
  - „Hülye vagyok a matekhoz.” (belső-állandó)
  - „Azért kaptam rossz jegyet, mert a tanár pikkel rám.” (külső-nagyjából állandó)
  - „Kivételesen sikerült. Sokat tanultam a tesztre.” (belső-változó)
- A sikert és a kudarcot különféleképpen lehet magyarázni. A fenti vélekedéseket nevezhetjük attribúciónak is, ez jöhet „kívülről” (pl. a tanár értékeléséből), vagy „belülről” (hogyan magyarázzák meg a diákok a sikert vagy a kudarcot), és lehet állandó vagy változó.
- A főként a STEM (természettudományok, matematika, informatika) területeken végzett kutatások szerint:
- A lányok hajlamosak:
  - a sikert változó faktoroknak tulajdonítani, pl. erőfeszítés (belső) vagy szerencse (külső);
  - a kudarcot pedig állandó faktoroknak tulajdonítani, pl. képesség-hiánynak.
- Ez akadályozó mintázatként is értelmezhető (pl. ha azt hiszi valaki, hogy a sikertelenség oka a képességeinek hiánya, azon nagyon nehéz változtatni).
- A fiúk hajlamosak :
  - a sikert belső tényezőknek tulajdonítani: saját képességeiknek;
  - a kudarcot pedig külső tényezőknek (pech, túl nehéz feladat), vagy belső, de változó faktoroknak (kis befektetett energia).
- Ez hasznos mintázatként értelmezhető (pl. ha azt hiszi az ember, hogy a sikertelenséget a befektetett energia hiánya okozta, ezen lehet változtatni).
- Ezekon felül kedvezőtlen attribúciót alkalmazhatnak a tanárok is:
  - Elvárják a lányoktól, hogy szorgalmasak és fegyelmezettek legyenek – ezért, ha rosszul teljesítenek, azt tehetségtelenségnek fogják értelmezni.
  - A fiúkat inkább szidják rossz magaviseletük miatt, és a gyenge teljesítményt gyakran lustaságnak, motiválatlanságnak tudják be.
  - A „Gólem-effektus” (negatív Pygmalion-effektus): a diákok teljesítménye romlik, ha a tanárok gyenge teljesítményt várnak tőlük (a fordítottja is igaz, ezt Pygmalion-effektusnak hívják, a diákok teljesítménye javul, ha a tanárok pozitív eredményeket várnak tőlük).
- Fontos a környezet is:
  - Az adott tantárgyat „fiús” tárgynak tekintik?
  - Melyik nemhez kapcsolják a tanárok a tantárgyat?
  - Melyik nemhez kapcsolják a szülők az adott tantárgyat?
  - A diákok a tantárgyat összegegyeztethetőnek tartják saját nemi szerepükkel/identitásukkal?

2. Prezentáció: „Segítsük a diákokat, hogy reálisabb attribúcióik legyenek”

Albert Ziegler (91., 93. o.) írja a következőket a re-attribúcióról, melynek célja a diákok támogatása abban, hogy kedvezőbb attribúcióik legyenek:

- Ha a diák hozzászólása jó volt, a tanár
  - megdicsérheti a diák erőfeszítését (pl. „látom, nagyon sokat készültél!”);
  - felhívhatja a figyelmet a diák tehetségére vagy jó képességeire (pl. „látszik, hogy járatos vagy a témában”);
  - visszacsatolást adhat a tartós jó teljesítményről (pl. „újra nagyon jól szerepeltél!”);
  - megjegyzést tehet a feladat nehézségére, s így növelheti a siker értékét, ami hasonló, mintha a tehetségnek tulajdonította volna azt (például: „a diákok ezt általában nehéznek találják”).
- Ha a diák rosszul felelt, a tanár
  - felhívhatja a figyelmet az erőfeszítés hiányára (például, „még egyszer nézd át az anyagot!”);
  - rámutathat, hogy a feladat milyen nehéz volt, ezzel csökkenti a kudarc súlyát (például, „ez általában nehezen megy a diákoknak”);
  - emlékeztethet rá, hogy ritkán sikerül valami ilyen rosszul („csak egy kis botlás volt ez, ne aggódj!”)
- Ha a diák
  - túlságosan alulértékeli a teljesítményét, a tanár mindenekelőtt erősítse meg a gyerek önbecsülését;

- túlságosan felülértékeli a teljesítményét, a tanár olyan visszajelzést adhat, ami megerősíti a gyerek motivációját;
- reálisan értékeli teljesítményét, a tanár kiegyensúlyozott visszajelzést adhat, mely egyszerre erősíti a motivációt és a diák önbecsülését.

Hivatkozások

Ziegler, A. (2002). Auf der Suche nach den Quellen der Geschlechtsunterschiede im MNT-Bereich [A STEM tárgyokban előforduló nemi különbségek nyomában]. In H. Wagner (szerk.), *Hoch begabte Mädchen und Frauen* [Briliáns tehetségű lányok és nők] (85–97. o.) Bad Honnef: K. H. Bock.

Cél

Felhívni a résztvevők figyelmét, milyen nagy a tanárok felelőssége a tanítás során, különösen, mikor a diákokkal lépnek interakcióba.

Várható eredmények

A résztvevők

- megismernek egy olyan eszközt, amellyel megfigyelhetik a tanítási folyamatot;
- felismerik, viselkedésük hogyan járulhat hozzá a nemi sztereotípiák csökkentéséhez.

Munkamódszer

Videó, egyéni munka, órán kívüli egyéni feladat, beszámoló, vita

Idő

20 perc a videó lejátszására és a házi feladat elmagyarázására; az egyéni munkára szánt idő attól függ, hányszor használják a kérdőívet; 5–10 perc a résztvevők beszámolóira

Előkészítés és anyagok

A résztvevőknek kiosztandó kérdéssor a megfigyeléshez

Számítógépen bemutatandó videóhoz kivetítő, internet, hangszórók

Folyamat

Az egyéni feladat előkészítése: prezentáció (min. 20 perc)

- A tréner megmutatja a Kettős mérce c. videót (141. o.)
- A csoport megvitátja a videót. Kérdések a feldolgozáshoz:
  - Mit látunk a videóban? Mi az üzenete?
  - Mit gondol, miért viselkedett így a tanár?
  - Mit tehetett volna a tanár, hogy ne vegye el a diáklány kedvét?
  - Átélt vagy hallott már hasonló helyzetekről?
- A tréner kiosztja a megfigyeléshez használatos kérdéssort (lásd: 15. sz. melléklet, 195. o.)
- Megkérdezi a résztvevőket, lesz-e módjuk osztályban használni a megfigyelőlapokat.
- Elmondja a résztvevőknek, hogy a megfigyelőlap csak javaslat; ki kell választaniuk, melyik megfigyelőlapot és melyik kérdéseket használják majd (előnyös, ha csak néhány kérdésre koncentrálnak, különben a feladat nem kivitelezhető). A résztvevők egyedül vagy 2–3 fős csoportokban végezhetik a megfigyelést.
- Elmondja a résztvevőknek, hogy 5–10 percük lesz majd a kurzus során beszámolni az eredményekről, és megbeszélnek a beszámolóik időpontját.

Beszámoló az órán kívüli egyéni feladatról (5–10 perc résztvevőnként, 15 perc vita)

- Ha a megfigyelőlapokon különbség mutatkozott lányok és fiúk között, a tréner megkérdezi a résztvevőket, mit gondolnak, mi ennek az oka, s hogyan lehetne csökkenteni a nemi sztereotípiákat.
- Összegegyíti a felmerülő ötleteket flipcharton vagy táblán, hozzáadva sajátjait is.

Tipp

Ha a megfigyelést a kurzus egyik résztvevőjének óráján végzik el, javasoljuk, hogy a tanár ossza meg az eredményeket a tanulókkal.

Figyelem!

Ha egyetemi tanárképző kurzusról van szó, előre kell találni olyan tanárokat, akiknél a hallgató hospitálhat (ebben az esetben lehet, hogy szükség lesz az igazgató előzetes engedélyére a megfigyeléshez).

Változatok

A 2.6. fejezetben (*A drámatevékenységekhez felhasználható történetek gyűjteménye*) találhatóak az interakcióval foglalkozó gyakorlatok. Iskolai megfigyelés és ennek megvitatása helyett ezt a drámatechnikát is lehet használni a téma feldolgozásához.

Résztevők mondták

„A tanár egy *Eszement játékok* című tudományos sorozatot használt az órán, amiben 14 ember volt (szakértők, moderátor...): közülük 12 volt férfi, és csak 2 nő.” (hallgató)

„Észrevettük, hogy a tanár sokszor többször fegyelmezte a fiúkat, mint a lányokat.” (hallgató)

„Megfigyeltük, hogy néhány órán a fiúk sokkal több helyet foglaltak el, mint a lányok.” (hallgató)

„A beszámoló után megbeszéltük a hallottakat. Az egyik vitapont a következő volt: *Ki a felelős az osztályban uralkodó tanulási légkörért? A tanár? Vagy a diákok? Vagy az iskola?*” (hallgató) (A hallgatók különbözőnek találták a két megfigyelt iskolát. Az egyik iskolában a hangulat sokkal jobb volt, és arra jutottak, talán ez azért van, mert ez az iskola fontosnak tartja a közösségi tanulást. Itt a lányok sokkal felszabadultabban érezték magukat. Ez az iskola híres a nemekre érzékeny pedagógiai módszereiről.)

„A humor témája is előkerült; *hol húzódik a határ a vicces és a már nem vicces között? Milyen humor elfogadható, jó az órákon? És hogyan függ ez össze a tanár-diák viszonyal?*” (hallgató)

Cél

Felhívni a résztvevők figyelmét arra, milyen nagy felelőssége van az iskoláknak abban, hogy a lehető legkevesebb diszkrimináció és nemi sztereotípa jellemezze az iskolai környezetet.

Várható eredmények

A résztvevők

- megismerik, mit tehet az iskolai környezet a nemek egyenlőségéért;
- eszközt kapnak hozzá, hogy meglássák, mennyire támogatja az iskolai környezet a nemek egyenlőségét;
- ötleteket kapnak, hogyan tehető az iskolai környezet érzékennyé a nemek egyenlőségére.

Munkamódszer

Videó, megbeszélés, egyéni munka, házi feladat, beszámoló

Idő

20 perc a videó bemutatására és az órán kívüli egyéni feladat elmagyarázására

Az egyéni munkára szánt idő attól függ, hányszor használják a kérdőívet

5–10 perc a résztvevők beszámolóira

20 perc vita

Előkészítés és anyagok

A résztvevőknek kiosztandó két kérdéssor a megfigyeléshez

A videó bemutatásához laptop, kivetítő, internet, hangszórók

Folyamat

Az órán kívüli egyéni feladatok előkészítése: prezentáció (min. 20 perc)

- A tréner bemutatja a „[Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra?](#)” c. videót (140. o.)
- A csoport megvitatja a videót. Kérdések a feldolgozáshoz:
  - Mit látunk a videóban? Mi az üzenete?
  - A diszkrimináció milyen területeit mutatja be a videó?
  - Milyen pozitív változást vizionál a diáklány, mitől lesz támogató az iskolai közeg?
  - A tréner kiosztja a kérdőíveket (lásd: [16. sz. melléklet](#), 198. o.)
- Megkérdezi a résztvevőket, ki csinálja a megfigyelést, és ki kéri a tanulói kérdőívet (ez utóbbi esetében felhívja a figyelmet, hogy a kérdőívet nyugodtan adaptálják a tanítványaikhoz).
- Elmondja a résztvevőknek, hogy 5–10 percük lesz majd a kurzus során beszámolni az eredményekről, és megbeszélnek a beszámolók időpontját.

Beszámoló az órán kívüli egyéni feladatról (5–10 perc résztvevőnként, 20 perc vita)

- A résztvevők beszámolnak megfigyeléseikről.
- Figyeljünk oda, hogy a résztvevők a nemek és a sokféleség szempontjából kedvező kedvező és kedvezőtlen környezetről egyaránt számoljanak be. Ha csak a feladat egyik felét végezték el, erre hívjuk fel a figyelmet.
- A lányoknak és a fiúknak egyenlő esélyeket nyújtó környezet példáit flipchartra/táblára írhatjuk.
- A résztvevők megvitathatják, mit gondolnak, hogyan lehetne az iskolát mindenki számára otthonossá tenni, olyan helyé, ahol a lehető legkevesebb diszkrimináció és sztereotípa fordul elő.

Figyelem!

Ha egyetemi tanárképző kurzusról van szó, előre kell találni olyan tanárokat, akiknél a hallgató hospitálhat (ebben az esetben lehet, hogy szükség lesz az igazgató előzetes engedélyére a megfigyeléshez).

Tipp

Ha a tanárok a tanulói kérdőívet használják, fontos, hogy megbeszéljék az eredményeket a tanítványokkal, és megkérdezzék, szerintük minek kéne ahhoz változnia, hogy az osztály, az iskola a lehető leginkább diszkriminációmentes hely legyen, ahol nem a sztereotípiák uralkodnak.

Változatok

Ha nem marad idő az órán kívüli egyéni feladatra:

- A tréner kiosztja az „Iskolai környezet” c. lapot, (16. sz. melléklet, 198. o.) melyen a következő kérdések szerepelnek. A gyakorló tanárok ezek mentén osztályozhatják munkahelyüket, a hallgatók pedig visszaemlékezhetnek arra az iskolára, ahol maguk tanultak.
  1. Idézzé fel az órák közötti szüneteket! Mit csinálnak ilyenkor a lányok és a fiúk? Ugyanúgy használják az iskolai és osztálytermi tereket?
  2. Van különbség a lányok és a fiúk iskolai térhasználatában? Gondoljon a tornateremre, a folyosókra, az iskolaudvarra, a könyvtárra stb. Minden nemű diák egyenlően használja őket, vagy vannak olyan helyek, amiket a diákok egy csoportja preferál?
  3. Vannak olyan helyek az iskolában, amelyeket bizonyos gyerekcsoportok soha, vagy csak ritkán használnak?
  4. Milyen az iskolai dekoráció? Vannak a képek között nők és férfiak is, különböző korú, bőrszínű emberek, éptestűek és fogyatékkal élők is? Milyen kontextusban láthatóak? Az iskolai dekoráció ugyanolyan hatással van vajon a fiúkra és a lányokra?
- A tréner megkéri őket, hogy egyénileg válaszolják meg a kérdéseket.
- Ezután a résztvevők 3–4 fős csoportokat alkotnak és megosztják válaszaikat.
- Végül a csoport egy tagja összefoglalja a megbeszélést a többi csoportnak.
- A főbb pontok a flipchartra/táblára kerülnek.
- Ha a résztvevők a lányok/fiúk/nők/férfiak reprezentációjában különbséget fedeztek fel, kérdezzük meg, mi lehet ennek a következménye.
- A résztvevők szabadon véleményt cserélhetnek arról, hogyan tehető az iskolai környezet a lehető leginkább diszkrimináció- és sztereotípiamentessé. Ne feledjük, hogy a kérdőív csak fiúkról és lányokról, nőkről és férfiakról beszél. Beszélhetünk arról is, hogy a transznemű és az interszexuális tanulók milyen környezetben érezhetik magukat otthon.

Résztvevők mondták

„A mi iskolánkban feminista idézetek vannak a falon, és fontos volt, hogy tudós nők képeit is kitegyük.” (tanár)

„A fizikaborban Nobel-díjasok képei vannak a falakon, és mindig elmondom, hogy csak egyetlen tudós kapta meg a fizikai és a kémiai Nobel-díjat is, Marie Curie.” (tanár)

„Picit ambivalens, hogy az iskolában ugyan vannak feketék a folyosók falain, de azok főleg sportolók, nem tudósok vagy politikusok.” (tanár)

Szexuális zaklatás és erőszak az iskolákban, kollégiumokban és gyermekotthonokban – médiaelemzés

Cél

Felhívni a figyelmet a tanárok és nevelők által elkövetett szexuális zaklatásra és erőszakra az iskolában és a gyermekotthonokban. Ez az iskolai nemi alapú erőszak egy speciális formája.

Várható eredmények

A gyakorlat eredményeként a résztvevők

- megismerkednek a szexuális zaklatás és erőszak közelmúltban nagy port kavart eseteivel, amikor tanárok és egyéb személyzet áldozatává váltak általános iskolás és középiskolás gyerekek; utánajárnak, milyen volt ezek médiavisszhangja, és milyen társadalmi és jogi következményekkel jártak;
- felismerik ezt a fajta zaklatást és erőszakot a saját iskolai környezetükben is, és képesek lesznek lépéseket tenni ezek megakadályozására vagy megfékezésére.

Munkamódszer

Egyéni munka és csoportmunka (2–5 fős csoportok), vita

Idő

minimum 45 perc órán kívül, 30 perc a kurzuson

Előkészítés és anyagok

Flipchart papír a médiafigyelés és elemzés összefoglalására

Folyamat

- Mondjuk el a résztvevőknek, hogy bár a kiskorúak és gyermekkorúak elleni szexuális zaklatás és erőszak bűncselekmény, és a legtöbb országban törvénybe ütközik, hogy egy tanár szexuális kapcsolatot részesítsen egy kiskorúval (18 év alatti személlyel), mégis egy relatíve gyakori jelenségről beszélünk. Bár igencsak magas a látencia ezekben az ügyekben, a legsúlyosabb, ismétlődő esetekről beszámol a sajtó is.
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy végezzenek sajtófigyelést az elmúlt öt év hasonló eseteiről. Koncentrálnak néhány nagy port kavart esetre, vagy célul tűzhetik ki, hogy olyan sok hírt gyűjtsenek össze erről, amennyit csak tudnak. A feladat része, hogy elemezzék is a médiatartalmat a következő (javasolt) kérdések segítségével:
  - Milyen ügyet/ügyeket tárt fel a sajtó?
  - Milyen következménye lett a történeteknek az áldozatra, az elkövetőre és az iskolára/intézményre nézve?
  - Hogyan számolt be a sajtó a történetekről, pl. megjelent-e a riportokban, mennyire súlyos esetek ezek, találkozhattunk-e áldozathibáztató vagy elbagatellizáló megfogalmazásokkal a beszámolóokban?
  - Társadalmi szinten lett-e komolyabb következménye az esetnek/eseteknek?
- A következő órán a tréner megkéri a résztvevőket, hogy alkossanak 2–5 fős csoportokat és hasonlítsák össze az eredményeket a fenti kérdések segítségével (15 perc).
- A csoportmunka után egy választott felszólaló megosztja a többiekkel az eredményeket.

- Folytassunk vitát a következő kérdések segítségével:
  - Az áldozat megfelelő védelmet kapott-e, elegendőnek találják-e az elkövetőt súlytó lépéseket?
  - Milyen következményei kéne, hogy legyenek az ilyen eseteknek egyéni és társadalmi szinten?
  - Mit tehet valaki a saját iskolájában, hogy megelőzze az ilyen eseteket, vagy ha megtörténnek, hogyan kéne rájuk reagálni?

Célok

Felhívni a résztvevők figyelmét arra, hogy milyen fontos szerepet töltenek be a tankönyvek a nemi sztereotípiák közvetítésében, vagy épp ellenkezőleg, a nemekre érzékeny tartalom hogyan járul hozzá a nemek egyenlőségéhez.

Kialakítani a résztvevőkben a reflektáló, kritikus szemléletet azzal kapcsolatban, hogy a tankönyvek hogyan ábrázolják a társadalmi nemeket.

Várható eredmények

A résztvevők

- kritikus, reflektáló szemléletet sajátítanak el a tankönyvelemzés során, ahol a társadalmi nemek megjelenését vizsgálják;
- elemezni tudják majd a tankönyvekben a nemek megjelenését;
- megismerkednek a tankönyvelemzés módszereivel.

Munkamódszer

Prezentáció, egyéni munka, megbeszélés

Idő

40–60 perc órán, 2–3 óra egyéni munka otthon, további 30–40 perc megbeszélés órán

Előkészítés és anyagok

Tankönyvelemzés és a társadalmi nemek reprezentációjáról szóló szakirodalom (lásd: Szakirodalom, a gyakorlat végén)

A nemekre érzékeny tankönyvelemzés szempontjainak listája

Folyamat

- A résztvevők valószínűleg házi feladatként elolvasták valamelyik cikket az órára. Rövid felvezető beszélgetésben kérjük meg őket, hogy mondják el véleményüket az olvasmánnyal kapcsolatban.
- A tréner kiosztja a tankönyvelemzés szempontjait tartalmazó lapot.
- Kioszt egy pár oldalas részt egy választott tankönyvből, s megkéri a résztvevőket, hogy a fenti szempontoknak megfelelően elemezzék azt csoportokban.
- A csoportok bemutatják saját kategóriáikat. Gyekezzünk nagyjából egységes listát összeállítani órán kívüli egyéni feladatnak.
- A tréner elmagyarázza az órán kívüli egyéni feladatot: válasszunk ki egy tankönyvet, az adott kategóriákat követve nézzük át, emeljünk ki egy-két fontosabb pontot, majd elemezzük a könyvet (a szöveget a képekkel együtt). Tegyük világossá, hogy nem kutatói munkát várunk el tőlük, csak egy gyors és alapszintű elemzést.
- A résztvevők a kapott kategóriák alapján elvégzik az órán kívüli egyéni feladatot (válogathatnak is közöttük).
- A tréner megkéri a résztvevőket, hogy készítsenek tematikus összefoglalót elemzésükről a következő órára.
- Órán csoportokban mutatják be eredményeiket, majd a tréner rövid megbeszélést kezdeményez a tankönyvekről, s a bennük megjelenő nemi reprezentációkról. Megkérdezhetjük a résztvevőket (csoportonként vagy az egész osztályt), hogyan használhatnák ezeket a tankönyveket arra, hogy segítsék a diákoknak elkerülni, hogy a bennük levő nemi előítéletek befolyásolhassák őket.

Tippek

Ha lehetséges, egy tankönyvből több részletet válasszunk ki: olyat, ami erős sztereotípiákkal él, és olyat, ami a nemek egyenlőségére érzékenyebb.

Javasolhatjuk, hogy a résztvevők saját szaktárgyuk leginkább használt tankönyvcsaládját elemezzék.

Ketten is elemezhetik ugyanazt a tankönyvet, és az órán megoszthatják az elemzéseiket.

Változatok

A résztvevők csoportosan is dolgozhatnak a szakirodalmon, és előállhatnak saját elemzési kategóriákkal is olvasmányaik alapján.

Ha kevés idő van a felkészülésre, az előkészítő szakasz csoportmunkája elhagyható, az elemzési kategóriákat a tréner maga is bemutathatja, ezeket tankönyvi példákkal illusztrálva.

A Tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából c. gyakorlatban (67. o.) található kategóriákkal is dolgozhatunk, vagy azokat felhasználhatjuk az órán kívüli egyéni munka felvezetéséhez.

Szakirodalom

Dominquez, L. M. (2003). *Gender textbooks evaluation* [Gender tankönyvek értékelése]. University of Birmingham. <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-artslaw/cels/essays/sociolinguistics/dominquez5.pdf>

UNESCO (2010). *Guidelines for textbook review and analysis from a gender perspective* [Útmutató a gender-szemléletű tankönyv kritikához és elemzéshez]. Hanoi: UNESCO Hanoi Office. <https://docs.iiep.unesco.org/peic/2748.pdf> (A 17-18. és a 21-22. oldalakon jól használható elemzési kategóriák találhatók. A 11. oldalon a tankönyvekben előforduló előítéleteket gyűjtik egybe.)

Bhattachaiyakorn, S., & Boonthong Y. (2017). An analysis of gender representation in an EFL textbook [Angol idegennyelvi tankönyvek nemi reprezentációjának elemzése]. The 5th National Conference on Humanities and Social Sciences, the Context and Direction for Thailand 4.0, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand, 31st August – 1st September 2017. https://www.academia.edu/35761698/AN_ANALYSIS_OF_GENDER_REPRESENTATION_IN_AN_EFL_TEXTBOOK_2017

Cél

Elmélyíteni a résztvevők társadalmi nemekkel kapcsolatos tudását kritikai gendertudományi szakcikkek segítségével.

Várható eredmények

A résztvevők

- megismerkednek a kritikai gendertudomány releváns elméleteivel;
- élesedik pedagógiai helyzetelemzési képességük;
- felismerik, hogyan segíthetnek ezek az elméleti alapok a pedagógiai helyzetek megértésében;
- átgondolják a genderelméletekhez való saját viszonyukat.

Munkamódszer

Egyéni munka otthon, csoportmunka (3–5 ember), megbeszélés, előadás, vita

Idő

Olvasás és írás órán kívüli egyéni feladatként: kb. 3 óra résztvevőnként

A résztvevők beadandóinak elolvasása: kb. 3 óra (trénernek)

Megbeszélés csoportokban: 30 perc

A csoportmunka eredményeinek ismertetése: 10 perc csoportonként

Előkészítés és anyagok

A kiválasztott tanulmány fénymásolatai vagy elektronikus verziója

Kinyomtatott kérdések a szövegfeldolgozáshoz a résztvevőknek

Folyamat

- A tréner a kurzus kezdete előtt egy-két héttel értesíti a résztvevőket az órán kívüli egyéni feladatról. A résztvevők a kurzus kezdete előtt olvassanak el 2 cikket és készítsenek rövid (1–2 bekezdéses) összefoglalót, amelyet küldjenek el a trénernek a kurzus kezdete előtt néhány nappal. Több cikkből választhatnak a résztvevők, a választásukat közölik a trénerrel. A tréner tegye hozzáférhetővé a résztvevők számára a szövegeket.
- A tréner a foglalkozás előtt, a beérkezett választások és összefoglalók alapján 3–5 fős csoportokra osztja a résztvevőket, és a szövegek megbeszéléséhez kérdéseket ad. A csoportokat be lehet úgy is osztani, hogy akik ugyanazt a szöveget olvasták, egy csoportba kerülnek, vagy úgy is, hogy minden csoportban minél több szövegről tudjanak beszélni, mert azokat legalább egy résztvevő elolvasta.
- A csoportos megbeszélés után minden csoportból egy résztvevő megoszt néhány kérdést, gondolatot a teljes csoporttal. A tréner figyeljen rá, hogy mindegyik szövegről szó essen.

Ajánlott magyar szakirodalom és kérdéssor a feldolgozáshoz

F. Lassú, Zs. (2017). 43. Fiúk és lányok az iskolában. In N. Kollár, K., & Szabó, É. (szerk.), *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*, III. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 317–338.

Ebben a fejezetben a szerző pszichológiai szempontból tekinti át a biológiai és társadalmi nem, valamint a szexualitás megjelenését a gyerekek fejlődésében és az iskolai környezetben, pszichoanalitikus, szociális/szocializációs és kulturális megközelítésekben. A szöveg kiindulópontként szolgálhat a gyerekkori nemi szocializáció témájának megvitatásához, illetve a különböző megközelítések kritikai értékeléséhez.

1. Milyen fő különbségekre emlékszik a lányok és fiúk között az iskolában, amiket a tanulmány említ?
2. Mik lehetnek e különbségek okai?
3. Az egyes bemutatott megközelítések közül melyikkel ért egyet leginkább és miért?

Kereszty, O. (2007). *A társadalmi nem (gender) mint a kutatás tárgya a pedagógiában. Educatio, 2007(4), 637–649.*

Ez a cikk áttekinti a feminista pedagógia alapelveit, reflektálva a feminista pedagógiák, valamint a társadalmi nemekre érzékeny diskurzusok és a gender mint elemzési kategória integrálásának hiányára a hazai oktatáskutatásban. Kitér a tudás konstruáltságának és pozicionalitásának elméletére, a tankönyvek nemileg sztereotipikus ábrázolásaira, valamint a tantervekben és tananyagokban a nők hiányára.

1. Mik az alapvető kiindulópontjai a feminista pedagógiá(k)nak?
2. Mit mond a feminista pedagógia a tudás konstruálásáról és a résztvevők pozíciójáról (a hatalomról)?
3. Milyen lehetőségei vannak a feminista pedagógiáknak Magyarországon véleménye szerint?

Szabó, H. P. (2016). *Általános iskolai történelemtankönyvek női témáinak összehasonlító elemzése II. Történelemtanítás, 7(1-2).*

A kétrészes tanulmány általános iskolai történelemtankönyveket elemez abból a szempontból, hogy hogyan jelennek meg bennük a nők, illetve mennyire reflektálnak az új tankönyvek a nő történeti kutatások eredményeire. Az első rész az elemzés elméleti kereteit és módszertani kérdéseit veszi végig, a második – a kurzushoz olvasmányként ajánlott rész – pedig alapos elemzést nyújt a vizsgált tankönyvekről. Az elemzés segítheti a kurzus résztvevőit a nemekre érzékeny szemléletmód kialakításában azáltal, hogy megmutatja, milyen szempontok szerint érdemes az iskolai tankönyvekben a nemek megjelenítését vizsgálni.

1. Mi jellemző az általános iskolai felső tagozatos történelemtankönyvek nőábrázolására a tanulmány alapján? Milyen pozitívumok és negatívumok vannak e tekintetben a vizsgált tankönyvekben?
2. Ön szerint milyen következményei vannak vagy lehetnek a gyerekek férfiakra és nőkre alkotott képének alakulására annak, hogy a történelemtankönyvek hogyan jelenítik meg a nőket és férfiakat?
3. Mit javasol Szabó a nők történelmi jelenléte és szerepe megjelenítésének kiegyensúlyozottabbá tétele érdekében?

Rédai, D. (2012): „Sok újat nem mondtak. Mi már mindent tudunk erről.” *Az iskolai szexuális nevelés és a középiskolás lányok szexualitása. In Kozma, T., & Perjés, I. (szerk.), Új Kutatások a Neveléstudományokban 2011. Budapest: MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága, ELTE Eötvös Kiadó, 313–330.*

Ez a tanulmány középiskolai terepmunkán alapul, és az iskolai szexuális nevelést vizsgálja abból a szempontból, hogy hogyan viszonyul a középiskolás lányok szexualitásához. A szerző felhívja a figyelmet, hogy az elképzelt középosztálybeli fehér heteroszexuális fiatalokhoz szóló szexuális nevelés nem reagál nagyon sok olyan diák szexuális tapasztalataira és problémáira, akik pl. alacsony társadalmi osztálybeli vagy roma etnikai-kulturális háttérből jönnek, vagy nem heteroszexuális irányultságúak.

1. Hogyan jelenik meg a szexuális kettős mérce a szexuális nevelés során, illetve a tizenévesek szexuális tapasztalataiban?
2. A leggyakoribb témákon kívül (nemi érés, fogamzásgátlás, nemi betegségek) milyen témákat lenne hasznos megvitatni az iskolai szexuális nevelés során?
3. Milyen tanítás-módszertani nehézségek merülnek fel a szexuális nevelés során?

Rédai, D. (2015). *Gender dichotómia a szexuális öröm diskurzusaiban. Socio.hu, 2015(1). DOI: 10.18030/socio.hu.2015.1.188*

Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogy a középiskolások és a szexuális nevelésért felelős iskolai védőnők hogyan beszélnek a szexualitásról, és azon belül a nemi örömről. Ezek a beszédmódok nemi különbségeket artikulálnak és hozzájárulnak a nemek közti megkülönböztetés és polaritás fenntartásához.

1. Hogyan konstruál társadalmi nemi különbségeket az, ahogyan a tanulmányban az interjúalanyok a szexualitásról beszélnek?
2. Hogyan viszonyulnak a lányok a szexuális kettős mércehez?
3. Milyen tanulságok vonhatóak le a tanulmányból a szexuális nevelés számára?

Caczhesz, E., Peák, B. (2020). A nők megjelenítése és szerepe az alsó tagozatos etikatankönyvekben. *Gyermeknevelés*, 8(2), 110–130. DOI: 10.31074/gyntf.2020.2.110.130 <http://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/914/771>

Ez a tanulmány a 2013-ban bevezetett etika tantárgyhoz készített etikatankönyvek nőképét, a nemek megjelenésének arányát, valamint a változó nemi szerepek megjelenését vizsgálja.

1. Sikeres volt-e a szerzők szerint az oktatáspolitikusok több évtizedes célja, hogy a tankönyvek és gyermekkönyvek a társadalmi nemek szempontjából érzékeny, modern szemléletet tükrözzenek?
2. A tankönyvekben tükröződnek-e valamilyen mértékben a korábbi, a nők tankönyvbeli reprezentációjával foglalkozó tanulmányok eredményei vagy javaslatai?
3. Helyet kapott-e a változó nemi szerepekkel kapcsolatos diskurzus az elemzett tankönyvekben?

Ajánlott angol szakirodalom és kérdéssor a feldolgozáshoz

Thorne, B. (1993). Chapter 4: Gender Separation: Why and How [4. fejezet: A nemek szétválasztása: miért és hogyan]. In *Gender Play. Girls and Boys in School*. [Nemi játékok. Fiúk és lányok az iskolában]. New Brunswick: Rutgers University Press, 49–61.

A könyv az iskolai terepmunka módszerén alapul és azt figyeli meg, hogyan „alakítják” a gyerekek a társadalmi nemüket; vagyis hogyan alkotják meg és adják elő saját nemileg meghatározott énüket az általános iskola alsó tagozatán. Az olvasásra ajánlott fejezet azt taglalja, hogyan és miért szeparálják el a fiúk és a lányok magukat egymástól, és hogyan választják el őket az iskolák maguk. A szöveg jó háttér és kiindulási alap a nemi szocializációról való beszélgetéshez, különösen, ami a társas szocializációt illeti (2.2.2. fejezet).

1. Mik az intézményes okai, hogy az iskolában jobban elkülönülnek a lányok és a fiúk?
2. Milyen gyakorlatok vannak az iskolában, amelyek csökkentik a nemi elkülönülést?
3. Mi motiválja egyénileg a gyerekeket az elkülönülésre? Milyen elméletek vannak erre?
4. Ön szerint tanárként be kell-e avatkozni a lányok és fiúk elkülönülésébe?

Solar, C. (1995). An Inclusive Pedagogy in Mathematics Education [Inkluzív pedagógia a matematikatanításban]. *Educational Studies in Mathematics*, 28(3), 311–333.

A tanulmány a feminista pedagógia elméletét vitatja meg, és a matematikaoktatáshoz dolgoz ki inkluzív pedagógiai keretrendszert. A szöveg jó háttér és kiindulási alap a feminista pedagógiához való beszélgetéshez (2.3.2. fejezet, 55–57. o.)

1. Mi az a feminista pedagógia? Mik a főbb jellemzői?
2. Hogyan jelenik meg a nemek közti különbségtétel/diszkrimináció a matematika-tanításban?
3. Hogyan lehet gender-inkluzívá tenni a matematika-oktatást?
4. Ha Ön matematika tanár vagy az lesz, elsősorban mire figyelhet, milyen lépéseket tehet, hogy inkluzívak legyenek az órái?

Garrahy, D. A. (2001). Three Third-Grade Teachers' Gender-Related Beliefs and Behaviour. [Három harmadikos tanító társadalmi nemekre vonatkozó meggyőződései és viselkedése]. *The Elementary School Journal*, 102(1), 81–94.

A tanulmány három harmadikos tanító pedagógiai meggyőződésén és tanítási gyakorlatán keresztül mutatja be, hogy ezek hogyan erősítik meg vagy ellensúlyozzák a nemek közti megkülönböztetést az iskolákban. A szöveg jó háttér és kiindulási alap a nemi szocializációról és a társadalmi nemek által meghatározott osztálytermi gyakorlatról való beszélgetéshez.

1. Milyen nemek közti iskolai egyenlőtlenségeket tártak fel az 1980–1990-es évek kutatásai?
2. Hogyan, milyen módokon kezelte különbözően a három tanár a fiúkat és a lányokat? Tudatos volt-e ez a megkülönböztetés?
3. Hogyan különbözött Suzan tanítási módja és kommunikációja a másik két tanárétól? Milyen hatással volt ez a tanulókra?
4. Mivel magyarázza a szerző a három tanár meggyőződései és tanítási gyakorlata közötti különbségeket?

Renold, E. (2006). "They won't let us play... unless you're going out with one of them." Girls, boys, and Butler's 'heterosexual matrix' in the primary years [Nem engedik, hogy játsszunk velük... hacsak nem kezdesz el járni valamelyikőjükkel." Lányok, fiúk, és a Butler féle „heteroszexuális mátrix” alsósoknál]. *British Journal of Sociology of Education*, 27(4), 489–509. DOI: 10.1080/01425690600803111

Ez az iskolai terepmunkán alapuló tanulmány azt térképezi fel, hogy az általános iskolás gyerekek kapcsolatait hogyan befolyásolja a heteronormatív biológiai és társadalmi nemek diszkurzív konstrukciója. Az olvasnivaló jó háttér és kiindulási pont a nemi szocializációról, nőiességről és férfiasságról, gyermekkori szexualitásról és a szexuális zaklatásról szóló beszélgetéshez. Javasoljuk, hogy ezt a tanulmányt csak az válassza, akinek van előzetes háttértudása a diskurzus-elemzésben és a performativitás-elmélet terén, különben az elméleti tartalom nehezen befogadhatónak bizonyulhat.

1. Mi az a „heteroszexuális mátrix”?
2. Hogyan jelenik meg a 10–12 éves gyerekek iskolai kapcsolataiban a heteroszexualitás?
3. Miben mondanak ellent a Renold által közölt példák annak az elképzelésnek, hogy a gyerekek csak a későbbi felnőtt heteroszexualitást gyakorolják, arra készülnek elő?
4. Hogyan tudják egyes gyerekek elkerülni a kortársaik által rájuk gyakorolt heteronormatív nyomást, miszerint a lányok és a fiúk csak romantikus kapcsolatban állhatnak egymással?

2.5. LEZÁRÁS / KIÉRTÉKELÉS

Kurzusok és tréningek végén fontos a megfelelő lezárás. A tréner mindig kérjen visszajelzést a résztvevőktől. A visszajelző kérdőívek tele vannak a trénernek hasznos információval: mit tanultak a résztvevők, milyen volt a csoportban a hangulat, milyen volt a kurzus szervezettsége, min lehetne javítani stb. A visszajelzés alapján a tréner legközelebb adaptálhatja a kurzust, vagy azonnal változtatásokat tehet a résztvevők igényeinek megfelelően.

A partnerszervezetek a következő lezáró gyakorlatokat és technikákat alkalmazták kurzusaik során.

Gyors visszajelzés

Cél

Gyors visszajelzést adni a kurzusról/tréningről, vagy az adott óráról/modulról, különböző szempontokból, úgymint tudásszint, érzelmi szint, a csoport hangulata munka közben, a részvétel lehetőségei és egyebek.

Várható eredmények

A résztvevők végiggondolják a teljes tréninget és összegyűjtik, mit tanultak meg.

A résztvevők megosztják gondolataikat és tapasztalataikat a többi résztvevővel és a trénerekkel.

A résztvevők visszajelzést adnak a kurzusról a trénereknek.

A trénerek előre elkészített kérdések segítségével információt kapnak, hogyan értékeljék a műhelymunkát, s hogyan tervezzék meg a következő alkalmat.

Munkamódszer

Egyéni és csoportmunka

Idő

10–30 perc, a módszer és a résztvevők számának függvényében

Előkészítés és anyagok

Nem szükséges, esetleg flipchart, filcek és/vagy öntapadós színes pöttyök

Folyamat – változatok

- **Egy szóban:** a résztvevők körbe mennek, és mindenki mond egyetlenegy szót az órával kapcsolatban.
- **Egy mondatban:** A résztvevők sorban kifejtik, mire jöttek rá, milyen felfedezést tettek azon az órán. A megállapításokat és véleményeket nem kommentáljuk.
- **Egytől tízig:** A tréner négy kérdést fogalmaz meg és húz egy vonalat 1-től 10-ig a flipcharton/táblán, a résztvevők körbe sétálnak és 1-10-ig szavaznak.
  - Be tudok kapcsolódni a szemináriumba: egyáltalán nem (1) – nagyon könnyen (10).
  - A ... (pl. nyelv)-ről szóló leckét : unalmasnak (1) – nagyon érdekesnek (10) találtam.
  - A ... (pl. társadalmi nemek és szexuális sokféleség, szexuális orientáció)-ról szóló lecke: szakmailag számomra nem releváns (1) – szakmailag nagyon hasznos nekem (10).
  - A kurzus túl könnyű volt nekem / túlterhelt engem.

Tipp: Adjunk üres lapokat, amelyekre a résztvevők ráírhatják a következő modulokkal kapcsolatos kívánságaikat, megjegyzéseiket (módszertan/témák/kérdések).

Célkereszt: Az értékelést elkészíthetjük úgy is, hogy a flipchartra célkeresztet rajzolunk. A célkereszt függőleges, merőleges és átlós vonalakkal szabdalva legyen, mint egy kerek torta. Az egyes tortaszelvényeket a kiértékelésre vonatkozó állításokkal címkézzük meg. A résztvevők öntapadós pöttyöket ragaszthatnak arra az állításra, amivel megegyezik saját értékelésük. Minél közelebb kerül a pötty a célkereszt közepéhez, annál elégedettebb a résztvevő.

Példaállítások:

- Milyenek találta a „szerepjátékos” részt?
- Várom, hogy új feladatokat kapjak.
- A mai modulból nagyon gyakorlati tudást viszek haza.
- Volt elég alkalom hozzászólni az órához.

Tipp: Rádásként megkérdezhetjük: „Van bármi más, amit szeretne megosztani?”

Ötujjas visszajelzés: Papírlapokra széttárt ujjas kezeket rajzolunk, s kiosztjuk a résztvevők között. Megkérjük a résztvevőket, hogy minden ujra írjanak egy mondatot (a kérdéseket írjuk le a papírra, flipchartra, táblára vagy Powerpointra).

- Hüvelykujj: Mi tetszett legjobban?
- Mutatóujj: Egy konkrét ötlet, amit meg fogok valósítani.
- Középső ujj: Mi tetszett legkevésbé?
- Gyűrűsujj: Kivel szeretnék beszélni?
- Kisujj: Mi az, ami nem teljesen világos számomra?

Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a visszajelző lap nem lesz nyilvános, de kérjük meg őket, hogy válasszanak egy ujját és beszéljenek róla a csoportnak.

Változat: A résztvevők saját maguk készítik el a lapot, saját kezüket körberajzolva.

Cél

Az automatikus írás spontán, asszociatív gondolatok és érzések lejegyzése öncenzúra nélkül. A cél ennek a folyamatnak az elindítása.

Várható eredmények

A résztvevők

- legyőzik a bennük lakozó „cenzort”;
- az írás tárgyáról gondolatokat generálnak: tudást, érzéseket, benyomásokat gyűjtenek össze;
- mozgósítják korábbi, informális tudásukat.

Munkamódszer

Egyéni munka

Idő

15 perc

Előkészítés és anyagok

Papír és íróeszköz minden résztvevőnek

Az automatikus írás szabályai

Stopperóra

Folyamat

A feladat bemutatása az osztálynak (5 perc)

A cél a gondolatok spontán kézírásos lejegyzése megadott időn belül (10 perc). Mindent le kell írni, ami az író eszébe jut egy konkrét kulcsszóról/tárgyról. A toll végig kézben marad, az írás folyamatát nem szabad megszakítani. A helyesírás nem számít.

A tréner bemutatja az automatikus írás fogalmát, a következő szabályokat papíron kiosztja vagy PowerPointban megosztja:

- Válasszon egy kezdő témát vagy fogalmat!
- 10 percre állítsa be a stopperórát!
- Kezdje el írni, ami az eszébe jut!
- Az író kéz folyamatosan maradjon mozgásban!
- Ne olvassa el, amit épp leírt! Ne hagyja abba az írást!
- Semmit se töröljön vagy radírozzon ki!
- Ne foglalkozzon a helyesírással, központozással és a nyelvhelyességgel!
- Hagyja magát elveszni a gondolataiban, önkontroll nélkül! A gondolati elkalandozás és nonszensz írás is megengedett.
- Ha semmi sem jut eszébe, írja azt, hogy „semmi sem jut eszembe”, addig, amíg valami beugrik!
- Mikor lejárt az idő, fejezze be a mondatot, amit épp írt, majd hagyja abba az írást!
A következő alkalommal folytathatja.

Adjunk meg egy témát vagy kiindulópontot az automatikus íráshoz, például:

- Mit mesélnék egy barátomnak a mai modulról?
- Ha visszagondolok iskolai és egyetemi éveimre, milyen szituációk és pillanatok jutnak eszembe, amikor a társadalmi nem fontos szerepet játszott?
- Ha visszagondolok a kurzus elejére és a tréning eddigi részét értékelem, ...

Biztosítsuk a résztvevőket, hogy a keletkező szöveget nem nézzük majd meg.

Egyéni írás (10 perc)

- A tréner elindítja a stopperórát és beállítja 10 percre.
- Megkéri a résztvevőket, hogy kezdjenek el írni.
- 10 perc elteltével megkéri a résztvevőket, hogy fejezzék be a mondatot, hagyják abba az írást, tegyék le a tollat, és várjanak a következő alkalomra.

Tippek

A keletkező szöveget nem szabad hangosan felolvasni, megszerkeszteni, vagy a trénerhez eljuttatni. Az a tapasztalat, hogy gyakran érdemes ezt a módszert többször gyakorolni, hogy a résztvevők rutinosak legyenek benne.

Változatok

Az automatikus írást arra is lehet használni, hogy előkészítsünk vele egy beszélgetést vagy egy visszajelző alkalmat.

Szakirodalom

Goldberg, N. (2016). *Writing down the bones: freeing the writer within* [Csontig hatoló írás: a bennünk rejlő író felszabadítása]. Boulder, CO: Shambala.

Elbow, P. (1998). *Writing with power: techniques for mastering the writing process* [Az írás hatalma: írástechnikák mesterfokon]. Oxford: Oxford University Press.

Cél

A résztvevők szóbeli visszajelzést adnak a trénernek, megosztva gondolataikat a képzésről (zárógyakorlat a kurzus végén).

Várható eredmények

- A résztvevők átgondolják az egész kurzust és azt, amit megtanultak alatta;
- A résztvevők megosztják gondolataikat és tapasztalataikat más résztvevőkkel és a trénerrel;
- A résztvevők visszajelzést adnak a trénernek a kurzusról.

Munkamódszer

Egyéni és csoportmunka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

30–40 perc (a csoport méretétől függően)

Előkészítés és anyag

Üres papír a résztvevők számára jegyzeteléshez

A táblára vagy flipchartra írt kérdések

Folyamat

- A tréner felírja a kérdéseket a táblára/flipchartra.
- Ad egy dpapírlapot minden résztvevőnek, hogy jegyzetelhessenek.
- Megkéri a résztvevőket, hogy körülbelül öt perc alatt jegyezzék fel a saját válaszaikat. Elmondja, hogy ez a jegyzet első körben saját maguk számára készül, de ennek alapján lesz majd egy közös megosztás is.
- Majd arra kéri a résztvevőket, hogy osszák meg jegyzeteik tartalmát az egész csoporttal. Nem kell feltétlenül minden pontról külön beszélniük, és érdemes azt is jelezni feljükk, hogy a jegyzeteket saját maguknak készítették, abból annyit osztanak meg, amennyit szeretnének.
- A tréner is visszajelzést adnak a csoportnak az öt kérdés mentén.

Kérdések

1. Milyen érzésekkel mész el a kurzusról?
2. Mi a legerősebb benyomásod?
3. Mit viszel magaddal, mit tanultál?
4. Mi az, amit nem szeretnél magaddal vinni?
5. Mit üzensz a trénernek?

Cél

Visszajelzést adni a trénereknek a kurzusról.

Várható eredmények

- A résztvevők átgondolják az egész képzést, és azt, amit megtanultak;
- A résztvevők visszajelzést adnak a trénereknek a kurzusról.

Munkamódszer

Egyéni munka. A gyakorlat bármilyen számú résztvevővel használható.

Idő

30–40 perc

Előkészítés és anyagok

A kérdőív ([17. sz. melléklet](#), 199. o.), nyomtatott formában kiosztható a résztvevők számára a képzés végén, vagy Google kérdőív formájában (vagy más digitális kérdőív platformot használva) online elküldhető nekik. Ez utóbbi lehetőség megkönnyíti az oktatók számára a válaszok összehasonlítását és értékelését, és a résztvevők számára is felhasználóbarátabb.

Folyamat

- A kurzus végén a tréner kiosztja a nyomtatott kérdőívet a résztvevőknek, vagy elküldi e-mailben a kérdőív linkjét közvetlenül a kurzus vége után.
- Megad egy határidőt a résztvevőknek a kérdőív kitöltésére. Amennyiben az online kérdőív válaszai nem mindenki részéről érkeznek meg a megadott határidőre, akkor a tréner emlékeztetőt küld a résztvevőknek.

Változatok

A kérdőív lehet anonim vagy névvel ellátott. Mindkettőnek megvannak a maga előnyei és hátrányai. Ha névtelen, akkor a résztvevők szabadabban kifejezhetik gondolataikat, ha névvel ellátott, akkor beazonosítható, hogy ki mit tanult, mivel megy el a kurzusról. Ha az anonim formát választjuk, mindenképp érdemes pl. az ezt megelőző zárókört vagy más szóbeli módszert is használni, hogy képet kapjunk arról, az egyes résztvevők személyesen mit tanultak és mit visznek magukkal.

Megjegyzés: Ez a gyakorlat eredetileg tanárképzésben résztvevő hallgatók kurzusára készült.

A kérdőívet tanároknak is oda lehet adni (vagy online eljuttatni) a kurzus végén, de ez esetben érdemes a mellékletben lévő kérdéseket némileg átalakítani, adaptálni a tanárok számára.

2.6. A DRÁMATEVÉKENYSÉGEKHEZ FELHASZNÁLHATÓ TÖRTÉNETEK GYŰJTEMÉNYE

Ebben a részben olyan történetek gyűjteményét kínáljuk, amelyeket különféle drámatechnikáknál lehet használni. A történetek többsége a próbakurzusok néhány résztvevőjének valós tapasztalatain alapszik, és azokhoz a témákhoz kapcsolódik, amelyekkel ezen a kurzuson dolgozunk. A történetek megosztása és a velük való munka erősítheti a résztvevők saját képességeibe vetett hitét vagy akár „gyógyító élményt” is jelenthet számukra, mivel biztonságos környezetben játsszák el a szerepeket a trénerék és a többi résztvevő támogatásával. Néhány történet azonban traumatikus élményeket idézhet fel néhány résztvevő számára, különösen sérülékenyek lehetnek, akik megosztották őket, ezért a trénereknek óvatosnak kell lenniük dramatizálásukkal kapcsolatban. Mivel ezek valós történetek, biztonságos térben történő eljátszásuk támogathatja, képessé teheti és felhatalmazhatja a (leendő) tanárokat arra, hogy a nemek közötti egyenlőség szempontjából érzékeny módon cselekedjenek a valóságos tanítási helyzetekben. Az egyes történetek alatt megjelöljük, melyik témával és milyen dráma módszerekkel lehet őket használni. A megfelelő drámatevékenységek leírása megtalálható a 13. oldalon (Improvizáció), és a 14. oldalon (Fórumszínház, Szociodráma – hangadás módszere).

Nem akart előbújás (outing)

Egy tizenéves fiú középiskolát váltott. Volt azonban egy lány, aki tudta, hogy a fiú meleg, és mire megérkezett az új iskolába, elterjesztette ezt az információt, és mindenki tudott róla. Az iskolában befogadó légkör volt, ezért nem szenvedett emiatt diszkriminációt, de az osztályfőnök nem tett semmit, annak ellenére, hogy tudott az esetről: például nem beszélgetett a témáról vele, a lánnyal vagy az osztállyal. Úgy tett, mintha nem történt volna semmi.

Témakörök: LGBT+ emberek az iskolában, befogadó iskolai környezet, homofóbia, *coming out*, *outing*, a tanár felelőssége

Javasolt drámatevékenységek: szociodráma – hangadás, csoportos improvizáció

Homofób zaklatás

1. helyzet:

Egy vidéki gimnáziumban volt egy fiú, aki magas hangon beszélt és nőiesen viselkedett. Erős férfi-dominancia volt az osztályban, és a többi fiú megfélemlítette őt. Például elvették az iskolatáskáját, buzinak hívták, és gúnyolódtak az öltözködésén. A fiú 10.-esként magántanulóvá vált és törölte magát az összes közösségi média oldalról. A tanárok egyáltalán nem avatkoztak bele a történésekbe. A lányok az osztályban védték őt, de csak addig, amíg kiderült, hogy tényleg meleg. (Ez egy hosszabb történet, nem egy jelenet, így lehet belőle a drámajátékhoz jeleneteket csinálni, vagy egy jelenetet kiválasztani, stb., pl. a fiú az osztályfőnökéhez fordul; óra közben a fiúk zaklatják a meleg tanulót; hogyan reagál az osztály; bele lehet helyezkedni a meleg tanuló helyzetébe is, és pl. elmondani a nevében, mit várt volna az osztálytársaktól, tanároktól, stb.)

2. helyzet

A testnevelés óra után a tanár a fiúk öltözője mellett megy el, és a nyitott ajtón keresztül lát egy helyzetet. A 10.-es Balázs a 7.-es Pétert sarokba szorította, Péter rövidnadrágban van, meztelen felsőtesttel a földön ül összegörnyedve. Balázs fölötte áll és azt kiabálja neki: „te buzi!” A többiek tehetetlenül néznek.

3. helyzet:

Egy tanár a 7-esek osztályterme előtt sétál el a szünetben, amikor meghall egy beszélgetést. A gyerekek az egyik kollégájáról beszélgetnek, és arról vitatkoznak, igaz-e, hogy a tanár lesbikus. Öltözködési stílusát furcsának minősítik, férfiasnak tartják a viselkedését és lesbikának nevezik. Az egyik diák meg is kérdezi az elhaladó tanártól: „igaz, hogy a Zsófi néni lesbikus?”

4. helyzet

Az általános iskola 6-os osztályában vagyunk. Szünet van, a tanulók az osztályban vannak, Anna néni, a tanár pedig kint. Bence, az egyik tanuló egy új sárga tolltartót vesz elő az iskolatáskájából és a padjára teszi. Két osztálytársa, Pisti és Dani elveszik tőle. Bence megpróbálja visszaszerezni, de a két másik fiú elkezd egymásnak dobálni a tolltartót, Bencét pedig csúfolják, hogy buzi és a tolltartója is buziknak való. Anna néni belép az osztályba épp abban a pillanatban, amikor valaki „buzit” kiállt, és látja a három tanuló közötti konfliktust.

Témakörök: nemi sztereotípiák, homofóbia, homofób zaklatás, társadalmi elszigeteltség, a tanár felelőssége, férfiasság

Javasolt drámatevékenységek: fórumszínház (a tanár cselekedeteire összpontosítva), szociodráma – hangadás

Homonegativitás

Szünet alatt a tanár 14 évesek csoportos beszélgetését hallja meg. A diákok Conchita Wurst Facebook oldalán lévő hozzászólásokról beszélnek, és egy diák azt mondja, hogy tetszik neki ez a hozzászólás: „te meleg disznó, meg kéne téged ölni”. Egy másik diák megvédi Conchita Wurstot, de máris megkapja a választ: „na, biztos te is meleg vagy”.

Témakörök: homonegativitás, homofóbia, homofób zaklatás

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció kis csoportokban, fórumszínház, amely a tanár szerepére összpontosít

Elfogult osztályzás

Egy férfi matematikatanár részrehajló volt, amikor dolgozatokat osztályzott. A lányok alacsonyabb pontokért kaptak ugyanolyan osztályzatot, mint a fiúk magasabb pontszámokért. A magyarázat az volt, hogy „a fiúknak a vérében van a matek” (azaz a fiúk természetesen jobbak matematikában, tehát a lányoknak jobb osztályzatot kell kapniuk ugyanazért a teljesítményért).. Sőt, igazából a tanár csak azokat a lányokat osztályozta így, akiket csinosnak vagy vonzónak talált, a többi lányt ugyanúgy értékelte, mint a fiúkat. A lányok, akik jók voltak matekból, ezt igazságtalannak találták, és ugyanígy a fiúk is. Ez az osztályozási gyakorlat így konfliktust váltott ki a lányok és a fiúk között, de a lányok között is, mivel a nem privilégizált lányok a jobb osztályzatot kapókat „kurvának” titulálták.

Témakörök: nemi sztereotípiák, nemi elfogultság, a lányok hátránya a természettudományos, matematika és informatika (STEM) tantárgyakban, nemi alapú konfliktusok az osztályban, ribancnak bélyegzés (*slutshaming*), tanári hatalom

Javasolt drámatevékenységek: szociodráma – hangadás, fórumszínház arra összpontosítva, hogy mit tehet az osztály

Tanár – diák közötti szexuális kapcsolat

Egy gimnáziumban volt egy 28 éves férfi tanár, Sándor, aki egy évig intim kapcsolatban állt egyik diákjával (egy lánnyal). A kapcsolatot nem titkolták, de közben a tanár titokban zaklatott két másik lányt. A két lány közül az egyik elmondta ezt az egyik tanárának, így derült fény az esetre. Az eset megosztotta a tanári kart. A vezetés nem akarta kirúgni a tanárt, mert félték a botránytól, és azért, mert a problémás tanár szülei befolyásosak voltak és pénzügyi támogatást nyújtottak az iskola számára. Végül felkérték, hogy magától (csendben) távozzon az iskolából, menjen máshová dolgozni. Nemcsak őt, hanem azt a tanárt is hasonlóan „eltanácsolták”, aki beszámolt a visszaélésről.

Témakörök: szexuális zaklatás, tanári erőszak, tanári hatalommal való visszaélés, a tanárok és a diákok közötti szexuális kapcsolatok

Javasolt drámatevékenységek: szociodráma – hangadás, fórumszínház, csoportos improvizáció: például a nevelőtestületi értekezlet eljátszása

Szexuális zaklatás és zaklatás azonos nemű csoportban

Az egyik iskolában egy 9-es fiú szexuálisan zaklatta a 7-es lányokat úgy, hogy szexuális tartalmú üzeneteket küldött a telefonjukra. A lányok szégyelltek ezt és titokban tartották, de egy lány végül elmondta az egyik barátjának, a barátja pedig egy tanárnak, így derült fény az esetre. Intézményi válasszal reagált az iskola: az ügyet az iskolabíróság elé vitték (fegyelmi testület, amely a tanárok, a diákok és a szülők képviselőiből áll). A fiú megrovásban részesült és abbahagyta a bántalmazást. Az iskola közvéleménye erősen a fiú ellen volt. Ugyanakkor ezeket a lányokat, akik a fiú áldozatai voltak, több lány is zaklatta, akik ribancnak hívták őket. Ezt a lányok általi (azonos nemű) zaklatást a tanárok nem vették komolyan, csak azt mondták nekik, hogy ne viselkedjenek így, de erre nem született olyan intézményi válasz, mint a fiú esetében.

Témakörök: szexuális zaklatás, online zaklatás (*cyberbullying*), nemi előítéletek, iskolai intézkedések (szexuális) zaklatás ellen, ribancnak bélyegzés (*slutshaming*)

Javasolt dráma tevékenységek: szociodráma – hangadás, fórumszínház

Az iskolai fogorvos szexista és szexuális tartalmú megjegyzése

Az iskolai fogorvos szexuális tartalmú megjegyzést tett, amelyben az orális szexre utalt egy 10-es diáklánynak. A tanuló sminket viselt, és a fogorvos azt mondta: „Valaki, aki ilyen gyönyörűen ki tudja sminkelni a szemét, biztosan nagyra tudja nyitni a száját is”. A mondatot kéjes vigyorral kísérte, így a diákok, akik ezt hallották, biztosak voltak benne, hogy ez nem csupán „ártatlan” vicc volt.

Témakörök: szexuális zaklatás

Javasolt drámatevékenységek: fórumszínház (a diákok cselekedeteire, fellépésére összpontosítva), szociodráma – hangadás

Szexizmus a történelemórán

A középiskolában egy történelemtanár ízléstelen szexista vicceket mesélt és megalázó megjegyzéseket tett a nőkről a történelemtanítás keretében. Például jóváhagyóan beszélt a nők elnyomásáról a középkorban. A lányok a tekintetükkel jelezték, hogy ez nem tetszik nekik. Egy felelő lánynak azt mondta, hogy az 1848-as forradalom nem nőies téma, és inkább az akkori demográfiai helyzetről kérdezte a felelet során. A lányok panaszkodtak osztályfőnöküknek, aki nő volt, de ő nem állt ki mellettük. Azt mondta: „valahogy el kell ezt viselnetek, ő egy nagy presztízsű tanára az iskolánknak”.

Témakörök: nemi elfogultság, nemi sztereotípiák, szexizmus, tanári felelősség

Javasolt drámatevékenységek: fórumszínház a diákok cselekedeteire, lehetőségeire összpontosítva, szociodráma – hangadá

„Egyenlőtlen egyenletek”

Matematikaóra, 8. évfolyam. A tanár felírja a következő egyenletet a táblára: $5x - 7 = 3x + 15$, majd azt mondja a diákoknak, hogy akinek van ötlete arra, hogyan kell megoldani az egyenletet, emelje fel a kezét. Anna bekiáltja: „Helyezzük az x-eket egy oldalra”. A tanár bólint és azt mondja: „Pontosan”. A tanár ezután megkérdezi, hogy ez mit jelent ebben az adott esetben. Márk felemeli a kezét, de nem tud válaszolni, mivel a lányok egy csoportja bekiabálja a lehetséges válaszokat.

Témakörök: nemi sztereotípiák, tanár–diák és diák–diák interakciók, nemi alapú konfliktusok az osztályban, tanári felelősség

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció kis csoportokban, a tanár cselekedetére összpontosítva, fórumszínház

Lányos sport

A testnevelés órán (5. osztályban) a tanár az egész osztálynak azt javasolja, hogy focizzanak együtt. Néhány lánynak azonban nem igazán tetszik az ötlet, és elkezdnek beszélni egymással. Martina pedig hangosan így kommentálja a tanár ötletét: „Nem lehetne valami lányos sportot játszunk? Mint a kézi vagy a gimnasztika?”

Témakörök: nemi sztereotípiák, kulturális alapú meggyőződések

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció párokban

Feladatmegosztás

Fizikaóra, 6. évfolyam. A tanulóknak három kísérletet kell végezniük három csoportban, és az eredményekről protokollt kell készíteniük. Kati, Domonkos és Anna együtt dolgoznak.

A tanár megfigyeli a csoportot és észreveszi, hogy Domonkos azonnal elkezdte a kísérletet. Amikor Kati be akar kapcsolódni, a fiú azt mondja neki: „Te inkább csak írd meg a protokollt! Neked olyan szép kézírásod van”. Anna csak bólint.

Témakörök: nemi sztereotípiák, a lányok hátránya a természettudományos, matematika és informatikai (STEM) tantárgyakban, férfidominancia

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció kis csoportokban (a tanár cselekedetére összpontosítva), fórumszínház

Bodyism (előítélet valaki testi megjelenése alapján)

Testnevelésóra. Egy tanár elhalad a lányok öltözője mellett, amikor meghallja az egyik 12 éves tanuló, aki ezt mondja: „R. olyan kövér, ne engedjük játszani a csapatunkban. És legközelebb, amikor a közelünkben öltözködik, sikítsuk, hogy »Fúj, de büdi!« Na, ki csatlakozik hozzám?”

Témakörök: nemi sztereotípiák, diszkrimináció, megjelenés alapú diszkrimináció (*lookism*), *bodyism* (megkülönböztetés testi megjelenés alapján), előítéletek, társadalmi kirekesztés

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció kis csoportokban a tanár cselekedeteire összpontosítva, fórumszínház a tanár viselkedésére fókuszálva

Szexista megjegyzés

9. évfolyam, matekóra. A tanár három új lány tanulót hoz egy osztályba, ahol 19 fiú és 6 lány diák van. A tanár bemutatja a tanulókat az osztálynak, és arra kéri őket, hogy üljenek le hátul. Többen a fiúk közül felkiáltanak: „Tanár úr! Igazán jó ízlése van!” A tanár nem reagál.

Az óra végén, amikor megy kifelé a helyiségből, a tanár megkérdezi a tanulókat: „Hallottátok az osztálytársaitok szexista beszélését?”

Témakörök: szexizmus, nemi alapú megkülönböztetés

Javasolt drámatevékenységek: fórumszínház a tanár cselekvésére összpontosítva, szociodráma – hangadás

Elégedetlen szülő

A szexedukációs órát követő napon a tanárhoz bemegy egy elégedetlen szülő és ezt mondja neki: „Milyen ostobaságot mondott Ön a gyerekeknek?! Hogy két anya vagy két apa felnevelhet egy gyermeket?! A családjában hagyományos nézeteket vallunk, és határozottan nem értek egyet azzal, amit mondott! Ellenzem, hogy ezzel tömjé a gyerekem fejét.”

Témakörök: társadalmi nemek és vallás, nemi alapú hagyományok, tanár-szülő kapcsolat, szexuális nevelés, homonegativitás

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció párban

Pályaválasztás

1. szituáció

Fanni nagyon jó matematikából és fizikából. Repülőtervező mérnök szeretne lenni. A szülők bejönnek az iskolába. Lányuk választását nem tartják megfelelőnek, inkább olyan pályára irányítanák őt, ami jobban illik egy nőhöz.

2. szituáció

Ábelt régóta érdekli a pedagógiai munka, szeret gyerekekkel foglalkozni. A főiskolán óvodapedagógiát szeretne tanulni, hogy majd óvóbácsi lehessen. A szülők bejönnek az iskolába. Fiuk választását nem tartják megfelelőnek, szívesebben irányítanák őt valamilyen férfiasabb pályára.

Témakörök: nemi sztereotípiák, kulturális alapú meggyőződések, karrier-tanácsadás, nőies és férfias foglalkozások

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció kis csoportokban

Focizó lány

9–10 éves gyerekek játszanak a játszótéren nagyszünetben (egy cigány többségű általános iskolában, egy szegregátum közelében). Egy kislány is beáll focizni a fiúkkal. A tanár így kommentálja egyik kollégájának a jelenetet: „Az anyukája nem engedi, hogy fociedzésre járjon, mert az nem lányos, pedig többször próbáltam vele beszélni. A fiúk elfogadják őt. Azt mondják nekem, »tanító néni, ez ciki, mert ő kenterbe ver minket, fiúkat a fociban!«” Hirtelen a focizó lány kissé agresszívvé válik, a tanár figyelmezteti: „csak nőiesen!”

Témakörök: nemi sztereotípiák, lányok hátránya férfiasnak tekintett sportokban, társadalmi osztály, etnicitás és nemi struktúrák

Javasolt drámatevékenységek: szociodráma – hangadás

Kettős mérce a fegyelmezésben

Egy nyolc éves lány rendszeresen figyelmetlen az osztályban, úgy ül ott, mintha nem is lenne jelen. Néha szemtelen és megzavarja az órákat. Az osztályfőnöke megszidja ezért, behívja a szüleit egy megbeszélésre, és azt ajánlja nekik, hogy vigyék el lányukat a nevelési tanácsadóba. Több fiú is van ugyanakkor, akik a lányhoz nagyon hasonlóan viselkednek. Nem koncentrálnak az órákon és nem figyelnek a tanári magyarázatokra. Ugyanakkor a tanár a fiúk viselkedését adottnak tekinti, és nem próbál beavatkozni a szülei közreműködésével.

Témakörök: nemi sztereotípiák, nemi elfogultság

Javasolt drámatevékenységek: improvizáció kisebb csoportokban a tanár cselekedeteire összpontosítva, szociodráma – hangadás

Cheerleading

Volt egy cheerleading, szurkolói (vagy magyarul, a nemi sztereotípiákra rájátszó névvel: pompomlány-) csoport egy falusi általános iskolában. A csoportban nem meglepő módon csak lányok voltak. Egy napon egy tizenhárom éves fiú felkereste a pompomlányok női edzőjét az iskolai tornateremben. Azt mondta neki, hogy szeretne belépni a csoportba. Az edző gyanakvással nézett a fiúra. Egy darabig habozott, de aztán meghívta a fiút a következő edzésre. Évekkel később a fiú felnőtt férfiként a korábbi általános iskolájában egy sikeres szurkolói (cheerleading) csoportot vezetett.

Témakörök: nemi sztereotípiák, nemi előítéletek a sportban, férfiasság

Javasolt drámatevékenység: szociodráma – hangadás

2.7. VIDEÓK

A rövid videók hatásos eszközül szolgálnak a tanítás során ahhoz, hogy bármilyen témáról könnyedén beszélgetést kezdeményezzünk. Ebben a fejezetben rövid leírását adjuk azoknak a videóknak, amelyeket mi a kurzus során hasznosnak találtunk. Az egyes fejezetek témái sorrendjében ismertetjük őket.

The Light (Megvilágosodás)

Időtartam

3' 52"

Rendező, producer, előadó

HollySiz

Műfaj

Zeneklip

Nyelv

angol

Célközönség

tanárképzők, tanárok, 6-19 éves diákok

Leírás

A klip szavak nélkül meséli el egy kisfiú történetét, s megmutatja, milyen nehéz úgy tennie, ahogy szeretne (itt lányruhát hordani). Láthatjuk, a szülők milyen különbözőképpen reagálhatnak a gyerekük kívánságaira, milyen nyomás alatt vannak saját maguk is, de azt is, hogyan támogathatják a gyereküket. Jó kiindulási pont a tanári reakciókról és felelősségről szóló beszélgetéshez, vagy a „gender” nemi identitásként (és nem társadalmi nemként, szocializációként) való értelmezéséről indított vitához.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=Cf79KXBCIDg>

További források

Az angol dalszöveg: <https://www.songtexte.com/songtext/hollysiz/the-light-1b5f3524.html>

Időtartam

2' 36"

Rendező, producer, előadó

Finansforbundet (a norvég pénzügyi dolgozók szakszervezete)

Műfaj

tudatosságnövelő videó

Nyelv

dán, angol felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 6-19 éves diákok

Leírás

A videó a nemek közötti bérkülönbségek témáját járja körül. Lányokat és fiúkat tesznek párba, és egy egyszerű feladatra kérik meg őket. Mikor befejezték, jutalmat kapnak. De a lányok mindig kevesebbet kapnak, mint a fiúk, és magyarázatként azt mondják nekik, ez azért van, mert ők lányok. A gyerekek szerint ez igazságtalan, és azt is elmondják, miért.

A videó jó kiindulási alap ahhoz, hogy a nemek egyenlőségéről beszéljünk és felvessük a kérdést, vajon miért fogadják el a felnőttek ezeket az egyenlőtlenségeket, ha a gyerekek könnyen felismerik bennük az igazságtalanságot és diszkriminációt.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=hLr2GNRnmXM&t=4s>

Időtartam

1' 06"

Műfaj

rövid, humoros oktatóvideó

Nyelv

magyar, angol felirattal

Rendező, producer, előadó

Szeleccki Rozália

Szeleccki Rozália rendező nyerte a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség *Egyenlő-e a nő?* c. közösségi média pályázatát (mely a társadalmi nemekre érzékeny Hüpatia média-díj különdíja volt), 2015-ben a nők és férfiak közötti egyenlőtlenségről szóló kisfilmjével.

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 14-19 éves diákok

Leírás

A vicces videóban a riporter egy fiatal, városi értelmiségi párt (egy nőt és egy férfit) interjúvol meg egy utcai közvélemény-kutatás keretében a nők és férfiak közötti egyenlőségről. Bár a válaszokból úgy tűnik, a válaszoló férfi mindent tud a témáról (a nők alacsony száma a politikában, nemek közötti bérkülönbség, családon belüli erőszak, gender tanulmányok mint diszciplína stb.), a valóságban nem hagyja beszélni partnerét, belevág a szavába, s alapvetően dominánsan túlbeszéli a kérdéseket („mansplaining”). Viselkedése ellentmond haladó nézeteinek. A végén az lesz a benyomásunk, hogy a magánéletben elnyomó alak lehet, s a fiatal nő talán párkapcsolati erőszak áldozata. A képsorok jól illusztrálják a feminista közmondást is: „A személyes egyben politikai is.”

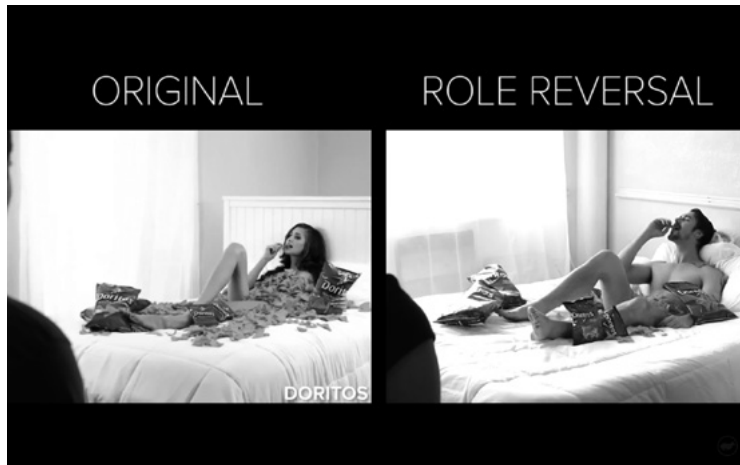
A feldolgozáshoz javasolt kérdések

- Hogyan írná le, mit váltott ki Önből a film?
- Mit gondol, mi lehet a videó üzenete kimondva és implicit módon?
- Mi jut eszébe, ha meghallja azt a szót, hogy „gender”? Mit jelent, és hogyan fordítaná le magyarra? Mi köze lehet a „gendernek” ahhoz, ahogy a nő és a férfi viselkedik a videóban?
- Mit gondol, összekapcsolható-e ez a videó az iskolával? Fel tudná használni diákokkal is?

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=12RD2RY81h8>

Időtartam

1' 38"

Rendező, producer, előadó

BuzzFeedVideo

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol, angol felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 13-19 éves diákok

Leírás

A videóban felcserélt szerepekben láthatunk reklámbeli férfiakat és nőket: ha férfiak játsszák a nők szerepét, komikussá válnak. A fő kérdés, hogy vajon miért nem látjuk a nőket is komikusnak ugyanezekben a helyzetekben? Jó kiindulópont a videó a nemi szerepekről, sztereotípiákról szóló beszélgetéshez. Milyen hierarchiák jelennek meg bennük, miért szexualizálják a nőket, miért ábrázolják őket gyengének vagy csábítónak? A videót felhasználhatjuk a [Google képek nőkről és férfiokról](#) (34. o.) és a [Véleményvonal a társadalmi nemről](#) (31. o.) gyakorlatok után is, amelyekkel be lehet vezetni a társadalmi nemek témáját.

Forráshttps://www.youtube.com/watch?v=2SrpARP_M0o

Lányos játékok és fiús játékok. A BBC Stories kísérlete

Időtartam

3' 25"

Rendező, producer, előadó

BBC

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol, angol felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 6-19 éves diákok

Leírás

A videó egy pszichológiai kísérletet mutat be. Felnőtt önkénteseket kérnek meg, hogy kisgyerekekkel játsszanak. A jelentkezők önkéntelenül is „lányos játékokat” nyújtanak annak a kisgyereknek, akit lánynak néznek, és „fiús játékokat” annak, akit fúnak. Végül kiderül, hogy a fiú valójában kislány, és fordítva.

A videó jó kiindulási pont a nemi szocializációról, a szülői elvárásokról és a lányos-fiús megosztásban gondolkodó játékiparról szóló beszélgetéshez.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqF0iI&t=1s>

Időtartam

1' 04"

Rendező, producer, előadó

A Gillette reklámfilmje, zenéjét szerezte John Parr

Műfaj

A Gillette borotvagyár számára készült reklám

Nyelv

angol

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 13-19 éves diákok

Leírás

A reklám 1989-ben készült, ez vezette be a márka híressé vált szlogenjét: Férfiasan tökéletes („*The Best a Man Can Get*”). Különböző férfiakat mutat borotválkozás közben vagy után, akik a sztenderd férfiszépség ideáljának felelnek meg különféle férfias szerepekben: szakmájukban, a sportban, mint apák vagy nők kedvesei. A dalszöveggel együtt a reklám azt üzeni, hogy ha ezt a márkát használják a férfiak, a legjobbat kapják majd az élettől, amit megérdemelnek.

A videó jó bevezetés lehet férfiszerepekről, viselkedési mintákról és szocializációról szóló beszélgetéshez. Megtárgyalhatjuk, volt-e ezekben változás a reklám megjelenése óta. Férfiasságképét érdemes összehasonlítani a 30 évvel később készült, 2019-es „*We believe: The Best Men Can Be*” (Hiszünk benne, hogy a legjobbat hozzuk ki a férfiakból) reklámmal, amit szintén a Gillette készített.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=OAKVDCqVY6w>

We Believe: The Best Men Can Be – Hiszünk benne, hogy a legjobbat hozzuk ki a férfiakból

Időtartam

1' 48"

Rendező, producer, előadó

Kim Gehrig

Műfaj

A Gillette borotvagyár vállalati közösségi felelősségvállalás keretében készített reklámfilmje

Nyelv

angol, angol felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 13-19 éves diákok

Leírás

A reklám egy régi, 1989 óta használt márkaszlogent változtat meg, mikor a „Férfiasan tökéletes” kijelentést kérdőjelbe teszi. Enyhe iróniával mutat be olyan jeleneteket, amikor a férfiak viselkedése negatív társadalmi mintákat követ: gyerekek közötti erőszak, szexizmus, macsó verbális lenyomás, szexuális zaklatás és toxikus maszkulinitás. A reklám ezt a magyarázatot fűzi a képsorokhoz: „Hiszünk a férfiakban lakozó jóban: hogy a helyes szavakat választják, s helyesen cselekszenek”, hiszen „saját fiaik őket figyelik, s belőlük lesznek a jövő férfiai”. A legvégén az új szlogen megerősíti azt az üzenetet, hogy a férfiaknak arra kell törekedniük, hogy a legjobbat hozzák ki magukból („The Best Men Can be” „The Best a Man Can get” helyett). A videó jó kiindulópontja lehet egy beszélgetésnek arról, hogy mi okozza a férfiak negatív viselkedését, a fiúk milyen nemi szocializációt kapnak, és kinek a felelőssége, hogy változtasson ezen. Férfiasságképét érdemes összehasonlítani az 1989-es eredeti Gillette reklámmal, melynek „Férfiasan tökéletes” volt a szlogenje.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=koPmuEyP3a0>

American Male: Az amerikai férfi – videó a toxikus maszkulinitásról

Időtartam

6' 13"

Rendező, producer, előadó

Írta és rendezte: Michael Rohrbaugh

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, angol felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 14-19 éves diákok

Leírás

Az American Male az MTV privilégiumok témáját bemutató *Look Different* kreatív pályázatára készült díjnyertes videó, amely egy fiatal amerikai férfi hétköznapijait mutatja be. Látjuk, ahogy mindenáron férfias akar lenni. A narráció bemutatja, hogyan nevelte magát kicsi korától egyre maszkulinabbá.

A film végén a homofób agresszió egy erőszakos jelenetbe torkollik.

A videó jó kiindulási alap lehet a hegemon, toxikus maszkulinitásról szóló beszélgetéshez, ahol feltárjuk az elvárt nemi szerepek és a homofóbia közötti összefüggéseket és a nemi szocializáció erejét.

Forrás

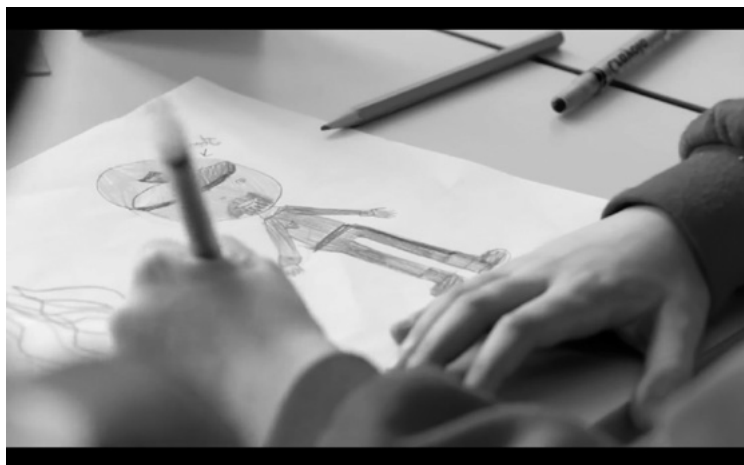
<https://www.youtube.com/watch?v=zJ-Pyhk7GQA>

További források

<https://xyonline.net/content/toxic-masculinity-primer-and-commentary>

https://en.wikipedia.org/wiki/Toxic_masculinity

Inspiring The Future – Redraw The Balance [Inspiráljuk a jövőt! – Mérlegen az egyensúly]

Időtartam

2' 08"

Rendező, producer, előadó

MullenLowe kreatív marketing cégcsoport, London

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, angol felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 6-19 éves diákok

Leírás

A film azt mutatja be, milyen korán elválasztják az iskolás gyerekek a férfias és nőies szakmákat. Mikor megkérte őket a tanítónéni, hogy rajzoljanak egy tűzoltót, egy sebészt és egy vadászpilótát, 61 képen férfiakat szerepeltettek, és csak öt nőt rajzoltak. A videó jó kiindulási alap a pályaválasztást meghatározó nemi sztereotípiákról szóló beszélgetéshez. Érdekes megemlíteni, hogy bizonyos nyelvekben (pl. szláv és latin nyelvek), ahol van nyelvtani nőnem és hímnem, a szakmák elnevezése is igazodik ehhez, és a hímnemű forma az alap.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=qv8VZVP5csA&t=1s>

Pályaválasztási tanácsadó

Időtartam

1' 28"

Rendező, előadó

Kateřina Hausenblasová, Tereza Peroutková

Producer

Towards Gender Sensitive Education Erasmus Projekt

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, cseh, magyar, német változattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 14-19 éves diákok

Tartalom

A film olyan szituációt mutat be, amikor a pályaválasztási tanácsadó képtelen tiszteletben tartani a diákok egyéni választásait. A fiatalok vágyott szakmája eltér a nőiesnek/férfiasnak tartott hagyományos elképzelésektől.

A videó jó kiindulási alap lehet az iskolai pályaválasztási tanácsadás szerepéről és a diákokra gyakorolt hatásáról szóló beszélgetéshez. Felmerülhet az egyéni elképzelések és az egyéni döntések fontosságának témája is.

Forrás

angol változat: <https://www.youtube.com/watch?v=VtkRIOlFVqM>

cseh változat: <https://www.youtube.com/watch?v=0ao3n4im1Mg>

német változat: <https://www.youtube.com/watch?v=-aPCneLLDqU>

magyar változat: <https://www.youtube.com/watch?v=Krthjds8LsM>

Milyen, ha interszexnek születik valaki

Időtartam

3' 25"

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, angol és olasz felirattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 13-19 éves diákok

Leírás

Négy fiatal interszexuális aktivista – Sean Saifa Wall, Pidgeon Pagonis, Emily Quinn és Alice Alvarez – beszél arról, milyen, ha az ember interszexuális.

Elmagyarázzák, hogy mit jelent az „interszex” kifejezés, amely láthatóvá teszi az interszex emberek testét és identitását, elkülönítik a transzneműséget az interszexualitástól, és megkérdőjelezik a testükön végzett orvosi beavatkozásokat. Megvilágítják, miért káros, ha az orvosok hallgatásba burkolóznak velük kapcsolatban, milyen ördögi kört alkot a szégyenérzet és a stigmatizáció. Üzenetük, hogy te és a tested úgy csodálatos, ahogy van, nemcsak interszex embereknek szól.

Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=cAUDKEI4QKI>

Időtartam

1' 05"

Rendező, előadó

Kateřina Hausenblasová, Tereza Peroutková

Producer

Towards Gender Sensitive Education Erasmus projekt

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, cseh, magyar, német változattal

Célközönség

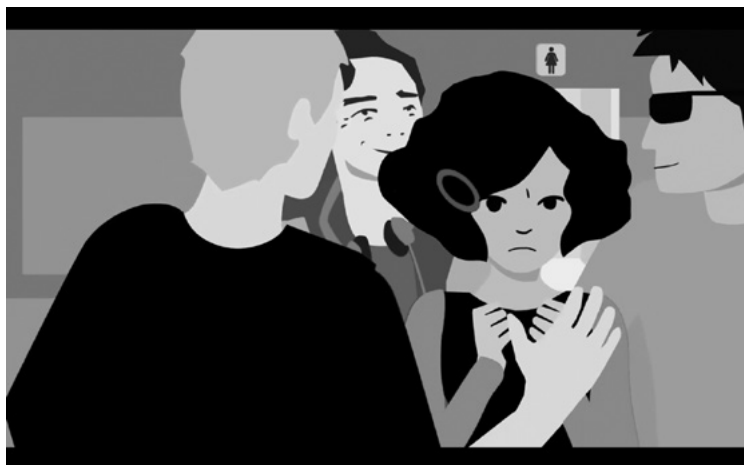
Tanárképzők, tanárok, 14-19 éves diákok

Leírás

A film az iskolai homofób zaklatást mutatja be; megtudhatjuk belőle, ez a viselkedés milyen érzelmi hatással lehet az áldozatra. A videó jó kiindulási alap lehet a tanárok és a kortárscsoport hatásáról szóló beszélgetéshez. Vajon lehet-e szerepük abban, hogy megelőzzék és megállítsák a homofób zaklatást és odaforduljanak az ilyen erőszak áldozataihoz? Végül a férfiaság témája is szóba kerülhet.

Forrásangol változat: <https://www.youtube.com/watch?v=XIe0lg21v94>cseh változat: <https://www.youtube.com/watch?v=9ni51l7AR4k>német változat: <https://www.youtube.com/watch?v=qD0050q-K9Q>magyar változat: <https://www.youtube.com/watch?v=Zq5qGyyALuc>

Szexuális zaklatás

Időtartam

1' 11"

Rendező, előadó

Kateřina Hausenblasová, Tereza Peroutková

Producer

Towards Gender Sensitive Education Erasmus projekt

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, cseh, magyar, német változattal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 14-19 éves diákok

Tartalom

Egy diáklányt fiú iskolatársai zaklatnak. A film két különböző tanári reakciót mutat be, melyek a szexuális zaklatáshoz való eltérő hozzáállásokra vezethetőek vissza, és azt is megnézhetjük, melyiknek milyen hatása van.

A videó jó kiindulási pontja lehet egy beszélgetésnek arról, hogy mit tehet egy tanár, ha az iskolában szexuális zaklatás fordul elő.

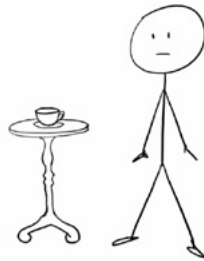
Forrás

angol változat: <https://www.youtube.com/watch?v=-wzv7rtle58>

cseh változat: <https://www.youtube.com/watch?v=zD01hrcDN1Y>

német változat: <https://www.youtube.com/watch?v=k1E0I-IDB-8>

magyar változat: <https://www.youtube.com/watch?v=SgG91aOX3yc>

Időtartam

2' 49"

Rendező, producer, előadó

RockStarDinosaurPiratePrincess és Blue Seat Studios

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, angol felirattal, cseh szinkronnal

Célközönség

Tanárképzők, tanárok, 13-19 éves diákok

Leírás

A videó a szexuális beleegyezés fogalmát magyarázza el egy humoros párhuzammal. „Ha még mindig gondot okoz megérteni, mi az a beleegyezés, képzelj el, hogy nem szexet kezdeményezel valakivel, hanem teával kínálsz neki.”

A videó jó kiindulási alap a szexuális nevelésről és szexuális erőszakról szóló beszélgetéshez. Ugyancsak jó a szexuális erőszakról szóló beszélgetés lezárásaként, levezetésként, feloldásként. A NANE Egyesület *Kérsz teát?!* címmel vitte színre a szituációt 2016-ban. (Írta és rendezte: Bánki Gergely és Sipos Vera)

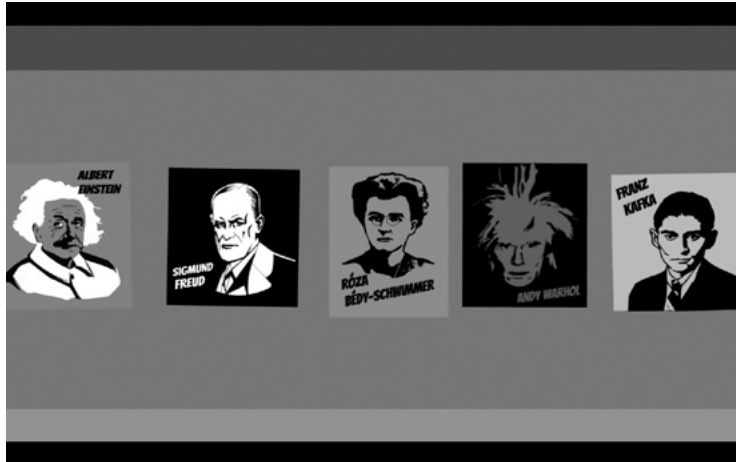
Forrás

<https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrxVavnQ>

Kérsz teát?! magyarul: <https://www.youtube.com/watch?v=Ck48pD4a3sU>

<https://www.youtube.com/watch?v=tKzF0XcqNe4>

Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra ?

Időtartam

1' 15"

Rendező, előadó

Kateřina Hausenblasová, Tereza Peroutková

Producer

Towards Gender Sensitive Education Erasmus projekt

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, cseh, magyar, német változat

Célcsoport

Tanárképzők, tanárok, 13-19 éves diákok

Leírás

A videóban egy diáklányt látunk, aki az iskola folyosóján sétálva a diszkrimináció és a nemi sztereotípiák jegyeit fedezi fel. A lány ekkor a képzelet erejével és tetteivel megváltoztatja az iskolai környezetet. A célja, hogy az iskola minden diák számára támogató legyen, nemétől függetlenül.

A videó jó kiindulópont egy beszélgetéshez arról, hogy hogyan tehetjük az iskolát diszkrimináció- és sztereotípiamentes övezetté.

Forrás

angol változat: <https://www.youtube.com/watch?v=NGLnyMT3niw&t=2s>

cseh változat: <https://www.youtube.com/watch?v=fqICwEbKVZ4&t=4s>

német változat: <https://www.youtube.com/watch?v=8Lb7oSCRzaI&t=1s>

magyar változat: <https://www.youtube.com/watch?v=RN1BBrhF7I&t=3s>

Időtartam

1' 42"

Rendező, előadó

Kateřina Hausenblasová, Tereza Peroutková

Producer

Towards Gender Sensitive Education Erasmus projekt

Műfaj

Érzékenyítő videó

Nyelv

angol eredeti, cseh, magyar, német változat

Célcsoport

Tanárképzők, tanárok, 14-19 éves diákok

Leírás

A filmben egy tanórát látunk, ahol a férfi tanár másként reagál a lányok és a fiúk órai részvételére, ezért a főszereplő diáklány inkább visszahúzódik és nem vesz részt aktívan tovább az órán.

A videó jó kiindulási alap egy beszélgetéshez arról, hogy a tanárok hogyan motiválhatják részrehajlás nélkül tanítványaikat.

Forrásangol változat: <https://www.youtube.com/watch?v=8akZHA0xaX4>cseh változat: <https://www.youtube.com/watch?v=JHeyFR51a1w>német változat: <https://www.youtube.com/watch?v=ZRrC3QXH6s>magyar változat: <https://www.youtube.com/watch?v=e4tXTWpxgzk>

KURZUSLE- ÍRÁSOK

3

Projektünk keretében mindegyik partnerszervezet két nemekre érzékeny tréninget tartott gyakorló tanárok, illetve tanár szakos egyetemi hallgatók számára. Bár a projekt kezdetétől megosztottuk egymással gyakorlatainkat és átvettük egymás ötleteit, a partnerek saját kurzusai mind az előkészítés, mind a lebonyolítás szempontjából egyediek lettek.

Mindegyik partnerszervezet ideális kurzustervét közöljük ebben a kézikönyvben, amelyekben összegyűjtöttük az általuk használt feladatokat. Ezek az ideális leírások mind a közölt gyakorlatokban, mind a kurzus lebonyolításának módjában különbözhetnek. Kurzusaink során bemelegítő gyakorlatokkal kezdtük az alkalmakat a tanulási folyamat elősegítésére és a jó csoporthangulat kialakítása érdekében, ám ezeket nem foglaltuk bele a leírásokba. Ezekhez ihletet meríthetünk a következő könyvekből: *175 Theatre Games: Warm-up Exercises for Actors* [175 színházi gyakorlat: bemelegítő gyakorlatok színészeknek] (Hurley, 2009), vagy *The Big Book of Icebreakers: Quick, Fun Activities for Energizing Meetings and Workshops* [A nagy jégtörőkönyv: rövid, vicces gyakorlatok értekezletek és workshopok felrázására] (West, 1999). Magyarul az élménypedagógiáról szóló könyveket is kereshetünk.

Minden kurzus 30 órás, ám a tantermi és az otthoni tanulás arányában eltérhetnek egymástól. Mindegyik leírás tartalmaz szünetekre kihagyott időkeretet is, de a trénerekre bízunk, az egyes csoportok igényeinek megfelelően ezeket hogyan osztják be.

A tanfolyamok időkeretét a résztvevők igényei és az adott ország továbbképzési/egyetemi szokásrendje szabta meg. Az egyetemek hallgatói számára sikeres volt a három napos kurzus (ELTE), a kéthetenkénti négy órás találkozás (Masaryk Egyetem), illetve a heti három órás kurzusszervezés (EfEU). A gyakorló tanárok célcsoportjának kétnapos (Magyar Női Érdekvédelem Szövetség), illetve háromnapos (Gender Information Center NORA) kurzusokat tartottunk.

Tanárszakos hallgatók kurzusa – Masaryk Egyetem (MU)

30 óra (teljes időkeret): 24 óra – 6 alkalom, egyenként 4 óra (30 perces szünettel) + 6 óra otthoni munka

1. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
115 perc	– Nytó gyakorlatok Gender (társadalmi nem)	A tanfolyam és a résztvevők bemutatása (15 perc) Hibabarát hozzáállás, biztonságos közeg (20 perc) Igaz vagy hamis (20 perc) Feltérképezés (30 perc) Mikor azt mondjuk: „gender” (társadalmi nem) (30 perc)
30 perc	Szünet	
125 perc	– Nemi szocializáció Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	A társadalmi nem fogalmáról és a feminizmusról tartott rövid előadás (10 perc) Mondatelemzés (80 perc) Az olvasnivaló bemutatása (15 perc) Gondolatok megosztása körben (20 perc)

Házi feladat: Olvasmányok (120 perc)

2. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
105 perc	Nytó gyakorlatok Nemi szocializáció	Gondolatok megosztása (15 perc) Gyerekkori nemi elvárások (60–90 perc)
30 perc	Szünet	
135 perc	Órán kívüli egyéni feladatok Nemi szocializáció Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Szakirodalom – csoportos megbeszélés (30 perc) Iskolai emlékek (70 perc) Az olvasnivaló szakirodalom bemutatása (15 perc) Gondolatok megosztása körben (20 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok: Szakirodalom (120 perc)

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
105 perc	Nyitó gyakorlatok Iskolában előforduló nemi alapú erőszak Videóvetítés LMBT+ emberek az iskolában	Gondolatok megosztása (15 perc) Hova állok? Nemi alapú erőszak az iskolában: ki mit gondol róla (10 perc) Homofób zaklatás – csoportos megbeszélés (10 perc) Milyen, ha interszexnek születik valaki – csoportos megbeszélés (10 perc) Homofób zaklatás – fórumszínház (60 perc)
30 perc	Szünet	
135 perc	Órán kívüli egyéni feladatok Videóvetítés Iskolában előforduló nemi alapú erőszak Videóvetítés Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Szakirodalom – csoportos megbeszélés (30 perc) Szexuális zaklatás – csoportos megbeszélés (10 perc) Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás – csoportos improvizáció (60 perc) Kettős mérce – csoportos megbeszélés (5 perc) Instrukciók a megfigyeléshez: az iskolai környezet (10 perc) Zárókör (20 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok: Megfigyelés: az iskolai környezet (60 perc)

4. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
115 perc	Nyitó gyakorlatok Iskola a társadalomban, társadalom az iskolában Órán kívüli egyéni feladatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Gondolatok megosztása (15 perc) Iskolai és iskolán kívüli társadalmi hatások (40 perc) Megfigyelés: az iskolai környezet Résztevők beszámolója (30 perc) Bevezetés a feminista pedagógiába (30 perc)
30 perc	Szünet	
125 perc	Iskola a társadalomban, társadalom az iskolában Pályaválasztás A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Videóvetítés Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Nemi sztereotípiák az iskolában – szociodráma a hangadás módszerével (40 perc) Videóvetítés (20 perc) Forrásgyűjtemény (30 perc) Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra – csoportos megbeszélés (10 perc) Instrukciók a megfigyeléshez: interakció (10 perc) Zárókör (15 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok: Megfigyelés: interakció (60 perc)

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
80 perc	Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Gondolatok megosztása (15 perc) Megfigyelés: interakció A résztvevők beszámolója (30 perc) A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanár az iskolában (35 perc)
15 perc	Szünet	
60 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás elvei (60 perc)
15 perc	Szünet	
100 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Lezárás/kiértékelés	A tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák alapján (80 perc) Zárókör (20 perc)

6. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
110 perc	Nyitó gyakorlatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Gondolatok megosztása (20 perc) Iskolai tantárgyak a nemek szempontjából 1. (90 perc)
30 perc	Szünet	
130 perc	A társadalmi nemek szempontjaira érzékeny tanítás Lezárás/kiértékelés	Nevelési-oktatási tevékenységek tervezése a nemek közötti egyenlőség jegyében (70 perc) Írásos visszajelzés a tanfolyamról (40 perc) Zárókör (20 perc)

Tanárszakos hallgatók kurzusa – Feminista Oktatást és Pedagógiai Modelleket Fejlesztő Egyesület (EfEU)

30 óra (teljes időkeret): 21 óra – 7 alkalom, egyenként 3 óra (plusz 15 perc szünet) + 9 óra otthoni munka

1. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
60 perc	– Nyitó gyakorlatok Társadalmi nem (gender)	A tanfolyam, a trénerek és a résztvevők bemutatása (15 perc) Mozgás a térben (30 perc) Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések (15 perc) Hibabarát hozzáállás, biztonságos közeg (15 perc) Karikatúrák (45 perc)
15 perc	Szünet	
75 perc	Társadalmi nem (gender) Lezárás/kiértékelés	A nők és a szexuális kisebbségek családban, oktatásban és a politikában betöltött szerepének rövid története (60 perc) Automatikus írás: „Mit mondanék egy barátomnak a tanfolyam mai első napjáról...”(15 perc)

2. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
105 perc	Nyitó gyakorlatok Nemi szocializáció	Gondolatok megosztása (15 perc) Mondatok, amiket hallottunk VAGY Gyerekkori nemi elvárások (90 perc)
15 perc	Szünet	
75 perc	Órán kívüli egyéni feladatok Gender (társadalmi nem) Lezárás/kiértékelés	Instrukciók a szakirodalomhoz (15 perc) Legyen Ön is milliomos! (45 perc) Automatikus írás: „Ha visszaemlékezem iskolai és egyetemi éveimre, milyen helyzetekben és pillanatokban játszott szerepet a társadalmi nem?” (15 perc)

Órán kívüli egyéni feladat: Szakirodalom (120 perc)

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
85 perc	Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok	Gondolatok megosztása (15 perc) Szakirodalom megbeszélése (70 perc)
15 perc	Szünet	
95 perc	Nemi szocializáció Lezárás/kiértékelés	Iskolai emlékek (80 perc) Rövid visszajelzés (15 perc)

4. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
115 perc	Nyitó gyakorlatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Gondolatok megosztása (10 perc) Nyelvhasználat (105 perc – a magyar változathoz kihagytuk, főként olyan nyelvekre vonatkozik, mint a német, ahol vannak nyelvtani nemek)
15 perc	Szünet	
65 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Videóvetítés Órán kívüli egyéni feladatok Videóvetítés Házi feladatok Lezárás/kiértékelés	A tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából c. feladat felvezetése (10 perc) Kettős mérce (5 perc) Instrukciók a megfigyeléshez: interakció (10 perc) Instrukciók a megfigyeléshez: attribúció (15 perc) Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra – csoportos megbeszélés (10 perc) Instrukciók a megfigyeléshez: iskolai környezet (10 perc) Rövid visszajelzés (5 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok:

Megfigyelés: interakció (120 perc)

Megfigyelés: attribúció (180 perc)

Megfigyelés: az iskolai környezet (120 perc)

5. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
60 perc	Nyitó gyakorlatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Gondolatok megosztása (15 perc) Tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából A résztvevők beszámolója (45 perc)
15 perc	Szünet	
120 perc	Videóvetítés LMBT+ emberek az iskolában Lezárás/kiértékelés	Homofób zaklatás – csoportos megbeszélés (15 perc) Homofób zaklatás – fórumszínház (90 perc) Rövid visszajelzés (15 perc)

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
80 perc	Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Gondolatok megosztása (10 perc) Megfigyelés: interakció A résztvevők beszámolója (20 perc) Megfigyelés: attribúció A résztvevők beszámolója (20 perc) Bevezetés a feminista pedagógiába (30 perc)
15 perc	Szünet	
100 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Lezárás/kiértékelés	Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 1. (90 perc) Automatikus írás: „Ha visszagondolok a szeminárium elejére és végigtekintek az eddigieken...” (10 perc)

7. alkalom

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
120 perc	Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok Iskolai nemi alapú erőszak	Gondolatok megosztása (10 perc) Megfigyelés: iskolai környezet Részvevők beszámolója (30 perc) Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás – csoportos improvizáció (80 perc)
15 perc	Szünet	
60 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Lezárás/kiértékelés	Felhasznált irodalom (30 perc) Öt ujjas visszajelzés (30 perc)

Tanárszakos hallgatók kurzusa – Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE PPK)

30 óra (teljes időkeret): 21 óra – 3 nap, egyenként 7 óra (plusz 100 perc szünet) + 9 óra otthoni munka

A kurzus előtt

Instrukciók e-mailen a szakirodalom otthoni elolvasásához (240 perc)

1. NAP

Délelőtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
90 perc	– Nytító gyakorlatok	A kurzus, az előadók és a résztvevők bemutatása (30 perc) Feltérképezés (60 perc)
20 perc	Szünet	
80 perc	Gender (társadalmi nem) Videóvetítés	Véleményvonal a társadalmi nemről (15 perc) Google képek nőkről és férfiakról (30 perc) Felcserélt nemi szerepek a reklámokban (15 perc) American Male – az amerikai férfi, videó a toxikus maszkulinitásról – csoportos megbeszélés (20 perc)
10 perc	Szünet	
40 perc	Történetgyűjtés –	A társadalmi nemekre vonatkozó történetek közül választás, majd megbeszélés (30 perc) Rövid összefoglalás a társadalmi nemek és a feminizmus elméletéről (10 perc)

Ebédészünet – 50 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
90 perc	Órán kívüli egyéni feladatok –	Szakirodalom csoportos megbeszélése (60 perc) A társadalmi nemek praktikus kérdései trénerek számára (30 perc)
20 perc	Szünet	
120 perc	Nemi szocializáció – Lezárás/kiértékelés	Gyerekkori nemi elvárások (70 perc) Beszélgetés a nemi szocializációról (30 perc) A társadalmi nemekkel kapcsolatos történetek gyűjtése másnapra (5 perc) Zárókör (25 perc)

Dél előtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
110 perc	– Nyitó gyakorlatok Nemi szocializáció	Bemelegítő gyakorlatok (10 perc) Gondolatok megosztása (30 perc) A trénerek által kiválasztott résztvevői iskolai emlékek, történetek megbeszélése (70 perc)
20 perc	Szünet	
100 perc	Nemi alapú egyenlőtlenség az iskolában	A résztvevők megosztják a társadalmi nemekkel kapcsolatos történeteiket (60 perc) Nemi sztereotípiák az iskolában a szociodráma hangadás módszerével, a trénerek által választott résztvevői történetek felhasználásával (40 perc)

Ebédszünet – 60 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
100 perc	– LMBT+ emberek az iskolában Videóvetítés	Bemelegítés (10 perc) Homofób zaklatás – a trénerek által kiválasztott résztvevői történetek felhasználásával készült fórumszínház (70 perc) Homofób zaklatás – csoportos megbeszélés (20 perc)
20 perc	Szünet	
110 perc	Nemi alapú erőszak az iskolában Videóvetítés Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás – csoportos improvizáció a trénerek által kiválasztott résztvevői történetek alapján (60 perc) Szexuális zaklatás – csoportos megbeszélés (20 perc) Feladatok a szakirodalomhoz (10 perc) Zárókör (20 perc)

Egy hét szünet

Órán kívüli egyéni feladat: Szakirodalom (300 perc)

Dél előtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
100 perc	– Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok	Bemelegítő gyakorlat (10 perc) Gondolatok megosztása (20 perc) Az olvasmányok megbeszélése (70 perc)
20 perc	Szünet	
120 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás –	A szexuális nevelés óra (80 perc) Csoportos megbeszélés: szexuális nevelés az iskolában (40 perc)

Ebédszünet – 60 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
110 perc	– Videóvetítés A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Bemelegítő gyakorlatok (10 perc) Kettős mérce – csoportos megbeszélés (15 perc) Párhuzamos jelentek: erre vagy arra – csoportos megbeszélés (15 perc) A társadalmi nemek szempontjaira érzékeny óratervezés (70 perc)
20 perc	Szünet	
100 perc	– Lezárás/kiértékelés	Kérdések és válaszok: a hallgatók gyakorlati kérdéseket tehetnek fel mint leendő tanárok (70 perc) Írásos visszajelzés a kurzusról (30 perc)

Tanártovábbképzés – NORA

Társadalmi Nemek Információs Központ (GIC NORA)

30 óra (teljes időtartam): 16 óra – 2 nap, egyenként 8 óra (plusz 60 perc szünet) + 14 óra otthoni feladat

1. NAP

Délelőtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
105 perc	– – Nyitó gyakorlatok	A kurzus, a tréner és a résztvevők bemutatása, bemelegítő gyakorlatok (30 perc) A képzés főbb céljai (15 perc) Hibabarát hozzáállás, biztonságos környezet (20 perc) Feltérképezés (30–40 perc)
15 perc	Szünet	
135 perc	Gender (társadalmi nem)	Mikor azt mondjuk: „gender” (társadalmi nem) (30 perc) Vita a nők és férfiak közötti egyenlőségről (60 perc) Legyen Ön is milliomos! (45 perc)

Ebédészünet – 30 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
100 perc	Nyitó gyakorlatok Nemi szocializáció	Mozgás a térben (10 perc) Igaz vagy hamis (20–30 perc) Gyerekkori nemi elvárások (60–90 perc)
15 perc	Szünet	
140 perc	Iskola a társadalomban, társadalom az iskolában Nemi alapú erőszak az iskolában Videóvetítés Nyitó gyakorlatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Videóvetítés Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Iskolai és iskolán kívüli társadalmi hatások (30 perc) Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás – csoportos improvizáció (45 perc) Szexuális zaklatás – csoportos megbeszélés (10 perc) Instrukciók a Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések c. gyakorlathoz (10 perc) Instrukciók a Tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából c. gyakorlathoz (10 perc) Párhuzamos jelentek: erre vagy arra – csoportos megbeszélés (10 perc) Megfigyelés: iskolai környezet (10 perc) Rövid visszajelző gyakorlatok (15 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok:

Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések (240 perc)

Tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából (300 perc)

Megfigyelés: iskolai környezet (300 perc)

Dél előtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
120 perc	– Nyitó gyakorlatok Házi feladatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Bemelegítő gyakorlatok (10 perc) Gondolatok megosztása (20 perc) Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések (10 perc) Megfigyelés: iskolai környezet A résztvevők beszámolója (35 perc) Tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából A résztvevők beszámolója (45 perc)
15 perc	Szünet	
120 perc	– Pályaválasztás	Bemelegítés (15 perc) Pályaválasztás – szerepjáték (80 perc) Videóvetítés (25 perc)

Ebédszünet – 30 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
120 perc	– A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Bemelegítő gyakorlatok (10 perc) Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 1. (90 perc) A nemek közötti egyenlőségre, társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanár az iskolában (20 perc)
15 perc	Szünet	
120 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Lezárás/kiértékelés	A nemek közötti egyenlőségre figyelő és a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás alapelvei (60 perc) Forrásgyűjtemény (30 perc) Automatikus írás (15 perc) Írásos visszajelzés a kurzusról (15 perc)

Tanártovábbképzés – Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség (Női Érdek)

30 óra (teljes időtartam): 21 óra – 3 nap, egyenként 7 óra (plusz 90 perc szünet) + 9 óra otthoni feladat

1. NAP

Délelőtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
75 perc	Nyitó gyakorlatok	A kurzus, a trénerek és a résztvevők bemutatása (15 perc) Hibabarát hozzáállás, biztonságos közeg (15 perc) Keressen valakit, akire ráillik a leírás / Bingó (15 perc) Feltérképezés (30 perc)
15 perc	Szünet	
135 perc	Videóvetítés Gender (társadalmi nem)	Dzsenderológia – csoportos megbeszélés (15 perc) A nők és a szexuális kisebbségek családban, oktatásban és a politikában betöltött szerepének rövid története (45 perc) A „gender” fogalmának változó definíciói – Szövegmozaik gyakorlat (45 perc) Karikatúrák (30 perc)

Ebédészünet – 60 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
90 perc	– Iskola a társadalomban, társadalom az iskolában	Bemelegítő gyakorlat (10 perc) Iskolai és iskolán kívüli társadalmi hatások (40 perc) Nemi sztereotípiák az iskolában – szociodráma a hangadás módszerével (40 perc)
15 perc	Szünet	
120 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Órán kívüli egyéni feladatok Videóvetítés Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Tankönyvek vizsgálata a nemi sztereotípiák szempontjából (60 perc) Instrukciók a tankönyv-elemzéshez (15 perc) Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra – csoportos megbeszélés (10 perc) Instrukciók az etnográfiai résztvevő megfigyeléshez: iskolai környezet (10 perc) Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések (10 perc) Rövid visszajelző gyakorlatok (15 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok:

Tankönyvelemzés (120 perc)

Megfigyelés: Az iskolai környezet (120 perc)

Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések (60 perc)

2. NAP

Délelőtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
140 perc	Gender (társadalmi nem) Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Legyen Ön is milliomos! (30 perc) Napló-Jegyzetek-Szabad feljegyzések A résztvevők beszámolója (10 perc) Megfigyelés: az iskolai környezet A résztvevők beszámolója (20 perc) Tankönyvelemzés A résztvevők beszámolója (20 perc) A nemek közötti egyenlőségre figyelő és a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatás alapelvei (60 perc)
15 perc	Szünet	
100 perc	A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Pályaválasztás	Bevezetés a feminista pedagógiába (25 perc) Iskolai tantárgyak a társadalmi nemek szempontjából 1. (60 perc) Videóvetítés (15 perc)

Ebédészünet – 60 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
55 perc	– A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás	Bemelegítés (10 perc) Nevelési-oktatási tevékenységek tervezése a nemek közötti egyenlőség jegyében (45 perc)
15 perc	Szünet	
125 perc	Nemi alapú erőszak az iskolában Órán kívüli egyéni feladatok Lezárás/kiértékelés	Hova állok? Nemi alapú erőszak az iskolában: ki mit gondol róla? (15 perc) Lányok elleni iskolai erőszak (30 perc) Kati története – feladatok a párkapcsolati erőszakról (45 perc) Instrukciók a Szexuális zaklatás és erőszak az iskolában, gyermekotthonokban és bentlakásos iskolákban c. médiaelemzéshez (10 perc) Megfigyelés: attribúció (10 perc) Zárókör (15 perc)

Órán kívüli egyéni feladatok:

Szexuális zaklatás és erőszak az iskolában, gyermekotthonokban és bentlakásos iskolákban – médiaelemzés (60 perc)

Megfigyelés: attribúció (180 perc)

Dél előtt

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
130 perc	– Nyitó gyakorlatok Órán kívüli egyéni feladatok Nemi alapú erőszak az iskolában	Bemelegítés (10 perc) Gondolatok megosztása (20 perc) Szexuális zaklatás és erőszak az iskolában, gyermekotthonokban és bentlakásos iskolákban – médiaelemzés A résztvevők beszámolója (20 perc) Megfigyelés: attribúció A résztvevők beszámolója (20 perc) Tanári hatalommal való visszaélés és szexuális zaklatás – csoportos improvizáció (60 perc)
15 perc	Szünet	
100 perc	Nemi szocializáció Videóvetítés LMBT+ emberek az iskolában	Férfivá válni – ötletbörzén alapuló kirakós feladat (20 perc) Férfikutatások (40 perc) Szexuális zaklatás – csoportos megbeszélés (20 perc) Videóvetítés, csoportos megbeszélés (20 perc)

Ebédszünet – 60 perc

Délután

Idő	Kapcsolódó fejezetcím	Feladatok
80 perc	– LMBT+ emberek az iskolában	Bemelegítés (10 perc) Homofób zaklatás – fórumszínház (70 perc)
15 perc	Szünet	
110 perc	– A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás Lezárás/kiértékelés	Bemelegítés (10 perc) A nemek közötti egyenlőségre, társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanár az iskolában (50 perc) További irodalom (10 perc) Automatikus írás (15 perc) Írásos visszajelzés a kurzusról (25 perc)

MELLÉKLETEK

4

Elvárásaim a tréninggel kapcsolatban	Már tudom / tanultam	Tapasztaltam	Erről tanulnék	Aggodalmaim

A feladatban többek között az alábbi kérdések szerepelhetnek:

Iskolás koromban szerettem a matekot.

Tudok egyszerű mondatokat alkotni legalább 3 nyelven.

Ismerem az LGBT+ rövidítés jelentését.

Soha nem diétáztam még életemben.

Gyerekkoromban volt Barbie babám.

Szeretek főzni.

Gyerekként szívesen legóztam.

Diák koromban az iskolában szóba került a nők és férfiak közötti egyenlőség témája.

Voltam már olyan helyzetben, ahol valaki a „buzi” szót használta káromkodásként.

Vannak konkrét elvárásaim ezzel a tréninggel kapcsolatban.

Nem vagyok jártas a társadalmi nem/gender témakörében.

Meg tudok nevezni egy híres matematikust.

Voltam már olyan helyzetben, ahol valaki a „ribanc” szó használatával káromkodott.

Gyerekkoromban szerettem a szabadban játszani.

A történelem volt a kedvenc tantárgyam.

- 1828 Brunszvik Teréz Budán megnyitja az első magyar óvodát (német nyelven).
- 1836 Bezerédj Amália megalapítja az első vidéki óvodát uradalmi cselédek gyermekeinek a Tolna megyei Hidja-pusztán.
- 1867 Cselédtörvény. A (női) cseléd jogfosztott munkavállaló, az alkalmazó család alávetett része lesz.
- 1868 Megalakul az Országos Nőképző Egyesület Veres Pálné Beniczky Hermin vezetésével, mely a leányok középfokú oktatását tűzi ki célul (addig 12 év feletti lányokat csak az egyházban vagy otthon taníttathattak).
Ugyanebben az évben Kertbeny Károly, a Petőfivel is levelezésben álló író, először használja az általa kitalált „heteroszexuális” és „homoszexuális” kifejezéseket, és az elfogadás mellett érvel. A kifejezések később terjednek el széles körben.
- 1869 Megnyílik az első magyar leánynevelde Pesten Veres Pálné Beniczky Hermin tantervével.
- 1890 Megalakul a Magyarországi Szociáldemokrata Párt, mely programjába felveszi a női választójogot is.
- 1895 Ekkortól a nők is végezhetnek egyetemi tanulmányokat – ugyanakkor csak orvosi, gyógyszerészeti és bölcsészeti képzésen tanulhatnak. 1918-tól iratkozhatnak be bármilyen szakra.
- 1897 Hugonnai Vilmát, az első magyar orvosnőt Magyarországon is doktorrá avatják, elismerve ezzel 1879-ben szerzett zürichi diplomáját.
- 1904 Megalakul a választójogért küzdő Feministák Egyesülete (alapítója Glücklich Vilma pedagógus, nemzetközileg is elismert vezetője Bedy-Schwimmer Rózsa, újságíró). Kiadják a Nő és társadalom c. lapot.
- 1913 Budapesten nemzetközi női választójogi kongresszust rendeznek.
- 1914 Magyarországon először ünneplik meg a nemzetközi nőnapot.
- 1917 Vázsonyi Vilmos (a Polgári Demokrata Párt alapítója) benyújtja törvényjavaslatát, amely tartalmazza a 24 év feletti írni-olvasni tudó nők választójogát is, de végül ezt a Wekerle-kormány választójogi törvénye elveti.
- 1918 A polgári demokratikus forradalom során a Károlyi-kormány a nőknek is megadja a választójogot (24 év felett) az 1918. évi I. néptörvényben, majd a Tanácsköztársaság alatt ezt 18 évre szállítják le. A történelmi változások miatt valójában egyetlen választáson sem szavazhattak a nők. Később Klebelsberg Kúnó miniszter szigorította volna a nők számára a cenzust, végül a Bethlen-kormány rendelettel szabályozta 1922-ben a választójogot, különbséget téve nők és férfiak között. A nők számára megszabta a 30 éves korhatárt, a 6 elemi sikeres elvégzését, melyet kiválthatott 4 elemi, ha férjzett és legalább három gyermeke van, vagy saját keresetéből tartja fenn magát. Ha főiskolát vagy egyetemet végzett, 30 év alatt is szavazhatott.
- 1920 és 1944 között öt női képviselő került be a magyar parlamentbe:
- Slachta Margit, 1920, Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja;
  - Kéthly Anna, 1922-1948, Magyarországi Szociáldemokrata Párt;
  - Báró Orosdy Fülöpné Herzog Margit, 1931, pártonkívüli;
  - Melczer Lilla, 1932, Egységes Párt, 1935, Nemzeti Egység Pártja, 1939, Magyar Élet Pártja;
  - Toperczer Ákosné Hagara Róza, 1935-1939, Keresztény Nemzeti Szocialista Párt.
- (Az 1926 és 1945 között működő Felsőháznak nem volt női tagja.)
- 1920 A numerus clausus korlátozza a felsőoktatásban a zsidók arányát, ezzel felére esik vissza a nőhallgatók száma.
- 1937 Törvényben mondják ki, hogy az Ügyvédi Kamarába csak férfiak vehetők fel (a korábban felvett nők maradhatnak).
- 1945 Az általános választójog bevezetése (18 év fölött bárki szavazhat).
- 1946 Megszűnik a házasságon kívül született gyermekek jogi megkülönböztetése.
- 1949 Az összes nőszervezetet betiltják; a rendszerváltásig csak a kommunista párt ideológiájának megfelelő nőszervezetek létezhetnek.
- 1952–
- 1953 „Ratkó-korszak”, az abortuszt erősen korlátozzák.
- 1954 Az abortuszt szociális okokra hivatkozva újra el lehet végeztetni.
- 1955 Magyarország csatlakozik a new-yorki egyezményhez az emberkereskedelemtől és prostitúcióról.
- 1961 Megszűnik a felnőtt férfiak közötti beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatok büntethetősége nagykorúak esetében (20 év fölött, 1978 után 18 év fölött).

- 1967 A GYES bevezetése.
- 1982 Az apa is mehet GYES-re.
- 1982 Magyarország ratifikálja a Nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló ENSZ Egyezményt (CEDAW).
- 1985 A GYED bevezetése.
- 1987 Megalakul az első magyar meleg szervezet, a Magyar Homoszexuálisok „Homérosz Lambda” Országos Egyesülete, amelyet egy évvel később hivatalosan is bejegyeznek. Vezetője az első magyar a 20. században, aki nyíltan vállalta melegségét: Dr. Romsauer Lajos pszichiáter.
- 1993 Megrendezik az első Meleg és Leszbikus Filmfesztivált a Toldi moziban. A 90-es években számos LGBT szervezet és közösség alakul meg.
- 1997–
- 2000 A GYED megszüntetése a Bokros-csomag alatt.
- 1996 A törvény az együtt élő azonosnemű párokat élettársként ismeri el.
- 1997 Megjelenik a jogban a házasságon belüli nemi erőszak.
Ugyanebben az évben 1997. június 19–22. között újabb filmszemlét rendeznek a meleg szervezetek a Hunnia moziban, majd szeptember 6-án megtartják az első Meleg Büszkeség Napi Felvonulást Budapesten, amit azóta is minden évben megrendeznek.
- 1999 A szervezett bűnözésről szóló törvényben a prostitúció rendezésére előírják az ún. „türelmi zónák” létrehozását, ahol legális a prostitúció.
- 2000 Létrejön a Melegség és Megismerés (MM) iskolai program, ami azóta is működik. Keretében LGBT+ önkéntesek mennek iskolákba foglalkozásokat tartani, ahol a saját személyes történetükön keresztül kezdeményeznek párbeszédet a diákokkal és adnak át információkat az LGBT+ közösségről.
- 2002 Az Alkotmánybíróság megszünteti a beleegyezési korhatár különbségét azonosnemű személyek szexuális kapcsolata esetén, és azt 18-ról 14 évre szállítja le, ahogy heteroszexuális partnerek esetében.
- 2003 Elfogadják a törvényt az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról, amely széleskörűen védi az egyes kisebbségi csoportokat a hátrányos megkülönböztetéstől (köztük az LGBT közösséget is, valamint tiltja a nemi alapú diszkriminációt is).
- 2006 Magyarország csatlakozik az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményének az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyvéhez (Palermo Protokoll).
- 2008 A családi pótlék utolsó emelése (2020-ig); azóta a családi pótlék 31,5 százalékot veszített az értékéből.
A munkavállaló korú nők aránya a munkaerőpiacon 1990-ben 75.5%, 1996-ban 54,1%, 2016-ban 64.6%.
- 2009 Megnyílik a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye az azonosnemű párok számára, mely a házassághoz majdnem hasonló jogokat ad, kivéve egymás nevének felvétele, a közös örökbefogadás és a mesterséges megtermékenyítési eljárásban való közös részvétel lehetősége.
- 2011 Életkortól függetlenül 40 év jogosultsági idő (melybe a GYED és GYES is beletartozik) után a nők kordedvezményes nyugdíjba mehetnek.
- 2012 Az Alaptörvény L. cikke leszögezi, hogy házasság csak különmemű emberek között jöhet létre. *„Magyarország védi a házasság intézményét, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját.”* Ezt erősíti meg a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény.
- 2013 Az alkotmány negyedik módosítása során az Alaptörvény család-definíciója megváltozik, azzal, hogy kimondja, a „családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony”, így az együttélő párok nem alkotnak családot.
- 2013 A kapcsolati erőszak büntetőjogi tényállássá válik.
- 2014 A GYED extra bevezetése (többek között: a gyermek 1 éves kora után a szülő korlátlan időtartamban visszamehet dolgozni, míg kapja a GYED-et is).
- 2014 Magyarország aláírja az Európa Tanács Egyezményét a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (Isztambuli Egyezmény).
- 2018 Rendeletben szüntetik meg a társadalmi nemek (gender) tanszékeit (ez az ELTE-t és a CEU-t érinti).
- 2019 Családvédelmi Akcióterv a gyermekvállalás támogatására.

- 2020 Egy salátatörvény 33-as paragrafusa betiltja a transznemű emberek jogi nemváltoztatásának lehetőségét (a személyi iratokban a „nem” helyett csak a „születési nem” szerepelhet, ez érinti a névváltoztatási kérelmeiket is).
- 2020 A magyar parlament megszavazza az Isztambuli Egyezmény ratifikációját elutasító határozatot a „genderideológia” veszélyeire hivatkozva.

- 1) A magyar országgyűlés 199 tagja közül hány nő? (2019. október)
  - a) 12
  - b) 37
  - c) 23
  - d) 92

- 2) Az egyetemi/főiskolai hallgatók hány százaléka férfi? (2016)
  - a) 25,3%
  - b) 45,6%
  - c) 52,5%
  - d) 67%

- 3) Budapest 23 kerületéből hányban nő a polgármester? (2019. október, a választások után)
  - a) 0
  - b) 3
  - c) 11
  - d) 8

- 4) Melyik képzési területen végzeteknél magasabb a diplomás pályakezdő nők átlagbére mint a diplomás pályakezdő férfiaké (a Diplomás Pályakövető Rendszer – DPR – alapján)?
  - a) pedagógusképzés
  - b) egyiknél sem
  - c) orvos-és egészségtudomány
  - d) informatikai és műszaki

- 5) Magyarországon a nők hány százaléka szenvedett el fizikai és/vagy szexuális erőszakot 15 éves kora felett? (Az EU Alapjogi Ügynökségének – FRA – reprezentatív felmérése alapján 2014-ben)
  - a) 28%
  - b) 15%
  - c) 45%
  - d) 6%

- 6) Mekkora a lányok aránya a középiskolai szakképzésben az egészségügyi és a szociális gondoskodás területén? (2014)
  - a) 86%
  - b) 8%
  - c) 91%
  - d) 9%

- 7) Melyik országban értek el jobb eredményt a lányok a PISA 2015 matematika tesztjében, mint a fiúk?
  - a) Finnország
  - b) Ausztria
  - c) Kanada
  - d) Magyarország

- 8) Melyik országban voltak a legnagyobbak a nemek szerinti különbségek a PISA 2015 szövegértés tesztjében?
  - a) Finnország
  - b) Ausztria
  - c) Kanada
  - d) Magyarország

- 9) Budapesten 2000 személynevet viselő közterület van. Ezeknek hány százaléka viseli egy nő nevét?
  - a) 0,5%
  - b) 11%
  - c) 18%
  - d) 50%

1) A magyar országgyűlés 199 tagja közül hány nő? (2019. október)

- a) 12
- b) 37
- c) 23**
- d) 92

Forrás: <https://qubit.hu/2018/05/08/hatalmas-magyar-siker-a-noi-kepviselok-aranyat-tekintve-megeloztuk-burkina-fasot-mianmart-es-naurut-is>

Helyes válasz: c) 23

2) Az egyetemi/főiskolai hallgatók hány százaléka férfi? (2016)

- a) 25,3%
- b) 45,6%**
- c) 52,5%
- d) 67%

Forrás: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_level_and_sex,_2016_\(thousands\)_ET18.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_tertiary_education_students_by_level_and_sex,_2016_(thousands)_ET18.png)

Helyes válasz: b) 45,6% (134 800 férfi és 160 500 nő. A női hallgatók aránya fokozatosan haladta meg a férfi hallgatókét, és a különbség állandósult.)

3) Budapest 23 kerületéből hányban nő a polgármester? (2019. október, a választások után)

- a) 0
- b) 3**
- c) 11
- d) 8

Forrás: https://index.hu/belfold/2019/10/14/noi_ferfi_arany_az_uj_polgarmesterek_kozott/

Helyes válasz: b) 3 (V. Naszályi Márta I. kerület, Baranyi Krisztina IX. kerület, Németh Angéla XV. kerület).

4) Melyik képzési területen végzeteknél magasabb a diplomás pályakezdő nők átlagbére mint a diplomás pályakezdő férfiaké (a Diplomás Pályakövető Rendszer – DPR – alapján)?

- a) pedagógusképzés
- b) egyiknél sem**
- c) orvos-és egészségtudomány
- d) informatikai és műszaki

Forrás: https://www.felvi.hu/felsooktatasi-muhely/dpr/hazai_dpr/eurostudent_interaktivan_elemezhető_hazai_adatok

Helyes válasz: b) egyiknél sem. Nincs olyan terület, ahol a diplomás pályakezdő nők fizetése meghaladná a diplomás pályakezdő férfiak fizetését, a bérrés kb. 24 százalék a férfiak javára.

5) Magyarországon a nők hány százaléka szenvedett el fizikai és/vagy szexuális erőszakot 15 éves kora felett? (Az EU Alapjogi Ügynökségének – FRA – reprezentatív felmérése alapján 2014-ben)

- a) 28%**
- b) 15%
- c) 45%
- d) 6%

Forrás: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf

Helyes eredmény: a) 28%

6) Mekkora a lányok aránya a középiskolai szakképzésben az egészségügyi és a szociális gondoskodás területén? (2014)

- a) **86%**
- b) 8%
- c) 91%
- d) 9%

Forrás: https://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/12/mt_2017_hun_110-113.pdf

Helyes válasz: a) 86%. A műszaki, ipari és építőipari képzések területén 8% a lányok aránya, a matematika, számítástechnika és egyéb természettudományos képzések területén 9%, míg az oktatás (óvodapedagógia) területén 91%.

7) Melyik országban értek el jobb eredményt a lányok a PISA 2015 matematika tesztjében, mint a fiúk?

- a) **Finnország**
- b) Ausztria
- c) Kanada
- d) Magyarország

Forrás: https://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/12/mt_2017_hun_103-109.pdf

Helyes válasz: a) Finnország

8) Melyik országban voltak a legnagyobbak a nemek szerinti különbségek a PISA 2015 szövegértés tesztjében?

- a) **Finnország**
- b) Ausztria
- c) Kanada
- d) Magyarország

Forrás: https://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/12/mt_2017_hun_103-109.pdf

Helyes válasz: a) Finnország

9) Budapesten 2000 személynevet viselő közterület van. Ezeknek hány százaléka viseli egy nő nevét?

- a) 0,5%
- b) **11%**
- c) 18%
- d) 50%

Forrás: <https://atlo.team/terek-es-nevek-budapest-utcanevei/>

Helyes válasz: b) 11%

A „gender” fogalmának változó definíciói

Kováts Eszter: A sokjelentésű gender és elhallgatott ideológiai különbségeink politikai ára c. cikk alapján (www.merce.hu, 2018. dec. 29.)

GENDER =

<p>1. nemi (angolszász, „sex” mint biológiai nem, vs. „gender” mint társadalmi nem) – férfiak és nők közötti különbség Pl. „gender pay gap” = nemek közötti bérszakadék</p>	
<p>2. nő, lány (főleg szakpolitikákban) Pl. „gender budgeting” = nemekre bontott/érzékeny költségvetés elemzés – inkább azt nézi, hogy az adott szakpolitika hogyan hat a nőkre</p>	
<p>3. társadalmi nem strukturális elemzési kategória, szocializáció, azoknak a hatalmi viszonyoknak, szerepeknek, lehetőségeknek, korlátoknak a megragadására, amelyeket nőkhöz és férfiakhoz rendel az adott társadalom</p>	
<p>4. nemi identitás Egy adott személy magáénak érzett nemi identitása – azonosul-e valaki a születés kori biológiai nemével (nem egyenlő a szexuális orientációval)?</p>	
<p>5. Nem tudom eldönteni, hova tegyem a szöveget.</p>	

Helyezze el az olvasott részeszeteket A-tól G-ig a táblázatban!

- A.) F. Lassú, Zs. (2017). *Fiúk és lányok az iskolában (43. fejezet)*. In N. Kollár, K. & Szabó, É. (szerk.), *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve 3*. Budapest: Osiris Kiadó, 317–337.

A nemiség kérdéskörének megértéséhez először tisztáznunk kell a biológiai és társadalmi nem fogalmát. A két fogalom különválasztása nem problémamentes, mivel még a biológiailag meghatározott nem, azaz a test sem mentes a társadalmi diskurzus konstruktív természetétől (lásd Laqueur 2002; Csabai–Erős 2002). Másrészt a kutatások nagy része nem tesz különbséget biológiai és társadalmi nem között, amikor a nemi különbségeket vizsgálja, mivel sem a biológiai (kromoszomális) nem, sem a társadalmi nemi identitás vagy szerepazonosulás nem vizsgált változó a kutatásokban. A nemet egy egyszerű választással kell a vizsgálati személyeknek meghatározni, azaz el kell dönteni, hogy a résztvevő férfi vagy nő. Azt, hogy ezen a biológiai nemet, vagy a nemi identitását érti-e a válaszadó, senki nem kérdezi. Éppen ezért jelen kötetben a „nem” kifejezés alatt mi is kénytelenek vagyunk egy összerosott nemiség fogalmat érteni. Mindennek ellenére most tisztázzuk a két kifejezést.

A *biológiai nem* a személy nemi szerve által meghatározott jellemző, amely az esetek legnagyobb részében megegyezik a nemi kromoszómáinak sajátosságaival. Eszerint biológiailag férfiaknak tekintjük mindazokat, akik férfi, és nőknek azokat, akik női nemi szervekkel rendelkeznek. A látszólag egyszerű megkülönböztetés számos csapdát rejt magában, hiszen ismeretesek olyan esetek, amikor a nemi kromoszómákkal ellentétes külső nemi jelleg alakul ki, vagy a nemi jelleg meghatározatlan, nem egyértelmű. Az ilyen esetekre vonatkozó tolerancia és érzékeny elfogadás jele, hogy egyes országokban már bevezették a személyi azonosság rögzítésénél s nemre vonatkozó adatsorban a nő és férfi lehetőség mellett a „határozatlan” kategóriát is.

A kérdés tovább bonyolódik, amennyiben figyelembe vesszük a *társadalmi nem* fogalmát, amely az adott biológiai nemhez tartozás lélektani élménye (Gentile 1993). Legtöbb esetben a biológiai és a társadalmi nem megegyezik – azaz egy női testben élő személy nőnek érzi magát, de ezalól is lehetnek kivételek.

Segíthet a kérdéssel való megbirkózásban, ha megkülönböztetjük a társadalmi nem két fontos aspektusát: a nemi identitást és a nemi szerepet (318–319. o.).

- B.) Betlen, A., Krizsán, A., & Zentai, V. (2009). *Partszérlől a fősodorba. Gender mainstreaming kézikönyv*. Budapest: Szociális és Munkaügyi Minisztérium.

Mi a gender?

A gender – az ember neme. De nem az a neme, amely a testével veleszületett, hanem az a neme, amely egész kicsi korától erre a testi-biológiai nemre ráakódik, rászerveződik, hozzánő. Az ember társadalmi neme, a gender, éppúgy velejéig az övé, mint biológiai neme, hisz az ember – általában – nem választ magának gendert: az van neki, mint ahogy neve, nemzetisége, hovatartozása is.

A gender nem biológiai természetű tulajdonság, mint a vércsoport vagy a hajszín, de nem is afféle változó nézet vagy meggyőződés, amiről néhány jól irányzott érveléssel lehetne az embert beszélni.

A gender lényegi eleme a személyiségünknek, olyan viszonyok – a férfi-nő viszonyok, s bennük a saját ezekhez fűződő viszonyaink összessége, amelyet a társadalomtól (elsősorban közvetlen környezetünkötől) kapunk s építünk be személyiségünkbe. A gender nagyon bonyolult, többszörösen összetett dolog: több mint társadalmilag meghatározott és körülírt nemi hovatartozásunk: tartalmazza a női vagy férfi mivoltunkhoz kötődő szerepeinket, attitűdjeinket is, valamint a hozzánk fűződő társadalmi elvárásokat s nekünk az ezekhez való viszonyunkat is. (11. o.)

- C.) *Az Európa Tanács a nők elleni erőszak megelőzését és felszámolását célzó Isztambuli Egyezménye (2011)*

3. cikkely: Definíciók

c. gender: azok a társadalmilag kialakult szerepek, viselkedési formák, tevékenységek és jellegzetes tulajdonságok, amelyeket egy adott társadalom a nőkre és a férfiakra nézve megfelelőnek tekint;

d. „nők elleni nemi alapú erőszak” [*gender-based violence*]: olyan erőszak, amely egy nő ellen irányul azért, mert nő, vagy amely aránytalanul érinti a nőket.

- D.) Szekeres, V. (2014). A politika genderközgazdasági szempontból. In Juhász, B. (szerk.), *A nőtlen évek ára. A nők helyzetének közpolitikai elemzése 1989–2013*. Budapest: Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség.

A nemek (gender) költségvetése a költségvetés-készítés folyamatában alkalmazott gender mainstreaming, vagyis a nemek közötti egyenlőség lehetőségének minden politikai lépés minden szintjére és minden stádiumába való beépítését jelenti (Elson, 1998). A genderköltségvetés a kormányzati eszközök (adók, pénzügyi támogatások) nőkre és lányokra való hatásának ellenőrzésére összpontosít, és azt célozza meg, hogy az adott nagyságú eszközök hatékonyabb elosztásán keresztül az igénykielégítés a nemek között kiegyenlítettebb szinten valósuljon meg. (...) Indokolt tehát közpolitikai eszközök segítségével javítani a hátrányosabb helyzetben lévő csoport, a nők gazdasági és társadalmi körülményein (Seguino et al, 2009; Smith et al, 2008). (59. o.)

- E.) [A Jogászok Nemzetközi Bizottsága \(International Commission of Jurists\) és a Nemzetközi Emberi Jogi Szolgálat \(International Service for Human Rights\) \(2007\). Yogyakarta Alapelvek. Alapelvek a nemzetközi emberi jogi szabályok alkalmazásáról a szexuális irányultsággal és a nemi identitással kapcsolatban. <https://hatter.hu/kiadvanyaink/yogyakarta-alapelvek>](https://hatter.hu/kiadvanyaink/yogyakarta-alapelvek)

Bevezetés a Yogyakarta Alapelvekhez.

Lábjegyzet 2) A nemi identitás alatt minden ember mélyen és egyedi módon megélt társadalmi nemét értjük, amely megegyezhet a személynek születéskor tulajdonított biológiai nemmel vagy eltérhet attól, és amelybe beletartozik az egyén személyes testélete (amelyhez kapcsolódhat a testi megjelenés vagy működés saját szándékából történő megváltoztatása orvosi, műtéti vagy egyéb úton) és a társadalmi nem egyéb kifejezési eszközei, mint például az öltözködés, a beszédstílus vagy a gesztusok. (8. o.)

- F.) [Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete \(EIGE\) \[https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eige_hu\]\(https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eige_hu\)](https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eige_hu)

Tevékenység

A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE) az Európai Unió egyik szakosodott ügynöksége. Átfogó feladata, hogy az EU-ban és az EU határain kívül egyaránt elősegítse a nemek közötti egyenlőség térnyerését. Ehhez kutatási eredményeket, adatokat és bevált módszereket hív segítségül, melyek előállítása, illetve azonosítása céljából az alábbi tevékenységeket végzi:

- Tanulmányokat készít és statisztikai adatokat gyűjt a nemek közötti egyenlőség helyzetéről az EU-ban.
- Figyelemmel kíséri, hogy az EU hogyan tesz eleget nemzetközi kötelezettségvállalásainak a Pekingi Cselekvési Platformban foglaltakkal összhangban, és éves jelentésben összegzi az elért eredményeket.
- Küzd a nőkkel szembeni erőszak ellen, és koordinálja az európai Fehér Szalag kampányt, melynek célja, hogy a férfiak is minél nagyobb számban kinyilvánítsák elkötelezettségüket az ügy iránt.
- Megosztja a birtokában lévő ismereteket és online forrásokat az EU intézményeivel és tagállamaival, valamint a különböző szakterületeken tevékenykedő érdekelt felekkel, és támogatja őket abban, hogy minél hathatósabban fellépjenek a nemek közötti egyenlőtlenséggel szemben Európában és a világ más részein egyaránt.

- G.) Mészáros, Gy. (2018). *Az LMBT+ identitások és mozgalom politikai gazdaságtana a félperiférián. Fordulat 24(2), Társadalmi reprodukció: az élet újratermelése a kapitalizmusban.*

Érdemes megemlíteni, hogy különösen problémás a nem, mint identitáskategória kezelése. Ha a nem önmeghatározáson alapul, akkor azok a strukturális kérdésfeltevés lehetetlenülnek el, amelyek alapját adják a patriarchátus elleni rendszerkritikus harcnak. A nem valójában nagyon jól köthető azokhoz a biológiai (anyagi) alapokhoz, amelyek a biológiai reprodukciót szolgálják, és azokhoz a társadalmi-gazdasági alapokhoz, amelyek a társadalmi reprodukcióhoz kellene. (...) A kapitalizmusnak pedig saját fenntartása érdekében alapvető a patriarchátus fenntartása is – ahogy korábban kifejtettem – ezért tőkés érdek, hogy a rendszerkritikus feminizmus ne kapjon teret. Ezt támogató tendencia, ha a nemek identitásként azonosítódnak és ennek következtében az elnyomás az egyén önmeghatározása elleni (szimbolikus) elnyomásként jelenik meg. (229. o.)

1. Dia: Férfikutatások, férfiemancipáció

- Milyen az „igazi férfi”? A „hegemón maskulinitás” és a „mérgező (toxikus) maskulinitás” fogalma
- Michael S. Kimmel (NY, 1990-es évek): *Men and masculinities* [A férfi és a férfiasság] folyóirat
- Férfikutatások – egy szakma születése
- R.W. Connell (Ausztrália): *Masculinities* [Férfiasságok] (1995) c. könyv
- Feminizmust támogató, szolidáris az erőszakot elszenvedő nőkkel (lásd: Fehér Szalag mozgalom)
- Magyar példák: Hadas Miklós, Szemán Dénes, Szél Dávid (Aparara), Szil Péter

2. Dia: Férfijogi mozgalom

- 1970-es évek, Warren Farrel
- Kedvenc témák: elvált apák, gyermekelhelyezés (később: indiai hozomány, családon belüli erőszak)
- PAS (Parental Alienation Syndrome) – szülői elidegenítési szindróma: van ilyen egyáltalán?
- Kényszerláthatás
- Válasz a feminizmusra, visszalépés, antifeminizmus
- Nálunk ez a fősodor (Tamási Erzsébet, Puzsér Róbert, Bedő Imre – Férfiak Klubja, Elvált Apák Egyesület, Valódi Egyenlőségért Civil Társaság stb.)

3. Dia: Női szövetségek

„Az igazi férfi nem szemléli sokáig tétlenül, szomorúan, rezignáltan, hogy ez a mai, vad világ hogy kifordult önmagából. Tudja, hogy az életunt, alul motivált, fásult és gyenge férfiakat ez a közeg maga alá gyűri, és kicsontozza, majd végül hanyatlik, és elbukik, ki egykor férfinak hitte önmagát. A férfi karaktere harcokon keresztül edződik ma is nap, mint nap, és mi, nők útra bocsájtó csókjainkkal valójában rátok adjuk fegyvereiteket, ahogyan elrendezzük a kabát hajtókáját, vagy megigazítjuk a félrecsúszott nyakkenődöt.” (Király Eszter újságíró a Férfiak Klubja oldalán, 2017)

4. Dia: A feminizmus férfi szövetségesei

- Apák GYED-en, GYES-en
- Apák napja ünnep meghonosítása, lásd: Jól-Lét Alapítvány kezdeményezése
- A „svéd unikum”: svéd apák, mint nemzeti büszkeség
<http://www.johanbavman.se/swedish-dads/>

5. Dia Magyar Apakép

„Mi a különbség édesapám és az Isten közt? A különbség jól látható: Isten mindenütt ott van, ezzel szemben édesapám is mindenütt ott van, csak itt nincs.”

(Esterházy Péter: *Harmonia Caelestis*)

6. Dia Hogyan neveljük a fiúkat?

- Steve Biddulph (ausztrál pedagógus)
- Fiúk „veszélyben” – oktatási teljesítmény, ön-agresszió, bullying, veszélykeresés
- Három szakasz a tesztoszteron szintjében: 0–6 éves kor, 6–13 éves kor, 14 év fölött
- Mozgásigény, finommotoros készségek
- Apa, apával töltött idő, férfitársak, mentorok, „férfivá avatás”
- Érzelmek, nőkhöz való nem erőszakos viszony
- Iskola: bölcsőde nélkül, későbbi iskolakezdés, sport, koedukáció jó vagy rossz a fiúknak? Pedagógiai viták
- Pornó negatív szerepe

Szakirodalom

- Biddulph, S. (2017). *Hogyan neveljük fiúkat?* Budapest: Partvonal Könyvkiadó.
- Biddulph, S. (2010). *The New Manhood* [Új férfiasság]. Sydney: Finch Kiadó.
- Bonino, L., & Szil, P. (2006). *Hétköznapi hímsovinizmus. A párkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak, Stop férfierőszak projekt, Budapest.*
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities* [Férfiasságok]. St. Leonards, N.S.W.: Allen and Unwin.

- Connell, R. W. (szerk.) (2000). *Male Roles, Masculinities and Violence: A Culture of Peace Perspective* [Férfiszerepek, férfiaságok és erőszak: Kísérlet a béke kultúrájának létrehozására]. UNESCO.
- Farrell, W. (1990). *Why men are the way they are: the male-female dynamic*. [Miért olyanok a férfiak, amilyenek: a férfi-női dinamika] Toronto & London: Bantam.
- Farrell, W. (2001). *Father and child reunion: how to bring the dads we need to the children we love* [Apa-gyermek találkozó: hogyan hozzuk össze az általunk szeretett gyerekeket azokkal az apákkal, akikre nagy szükségünk van]. Sydney: Finch Kiadó.
- Farrell, W., & Gray, J. (2018). *The Boy Crisis: Why Our Boys Are Struggling and What We Can Do About It* [Fiúk krízisban: Miért rossz a fiúk teljestménye, és mit tehetünk értük?]. Dallas, TX: BenBella Books.
- Hadas, M. (2003). *A modern férfi születése*. Budapest: Helikon.
- Hadas, M. (2010). *A férfiaság kódjai*. Budapest: Balassi.
- Kimmel, M. (2018). *Healing from Hate: How Young Men Get Into—and Out of—Violent Extremism* [Kigyógyulás a gyűlöletből: hogyan kerülnek fiatal férfiak az erőszakos extrémizmusba, és hogyan jönnek ki belőle]. University of California Press.
- Kimmel, M. (2008). *Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men* [Pasiföldje: A veszélyes táj, ahol a fiúkból férfiak lesznek]. New York: Harper.
- Szil, P. (2005). *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége*. Budapest: Stop férfierőszak projekt.

POSZTEREK**„Nyelv, idegen nyelv és irodalom” poszter**

- Társadalmi nemi szempontból méltányos nyelvhasználatra törekedjünk, és ezt is tanítsuk.
- Tekintsük át az általunk használt tananyagot: tartalmaz-e szövegeket különböző nemű, etnikai és társadalmi háttérű szerzőktől?
- A diákok által feldolgozandó szövegek vagy olvasmányok kiválasztásánál vegyük figyelembe azt a szempontot, hogy szerepelnek-e bennük nem sztereotip szereplők is.
- Kérjük meg a tanulókat, hogy nevezzenek meg három általuk ismert író (vagy a három legkedvesebb írójukat, vagy három híres író). Ha több férfit említenek, mint nőt, akkor kérdezzük meg, vajon mi lehet ennek az oka.
- Kérdezzük meg a tanulóktól, hogy mit olvasnak éppen. Lehet, hogy nehéz egy lánynak/fiúnak bevallani, hogy milyen könyvet olvas? Kezdeményezzünk beszélgetést a gyerekirodalom nemek szerinti szétválasztásáról, az inkább a lányoknak vagy inkább a fiúknak szánt könyvekről.
- Virginia Woolf (1882–1941) írt egy esszét „Saját szoba” címmel (1929, magyarul Bécsy Ágnes fordításában először 1986-ben jelent meg). Kérjük meg a tanulókat, hogy írjanak egy rövid esszét arról, hogy mit gondolnak, miről szólhat a szöveg, vagy arról, mire gondolnak a cím hallatán. Ezután meséljünk a szerzőről és az esszé tartalmáról.
- Olvassuk fel Bertolt Brecht „Egy olvasó munkás kérdései” című versét – [https://www.magyarulba-belben.net/works/de/Brecht%2C Bertolt-1898/Fragen eines lesenden Arbeiters/hu/39328-Egy olvas%C3%B3 munk%C3%A1s k%C3%A9rd%C3%A9sei](https://www.magyarulba-belben.net/works/de/Brecht%2C+Bertolt-1898/Fragen+eines+lesenden+Arbeiters/hu/39328-Egy+olvas%C3%B3+munk%C3%A1s+k%C3%A9rd%C3%A9sei). Kérjük meg a tanulókat, hogy írjanak verset „Egy olvasó munkásnő kérdései” címmel. (A „történelem” témakörben is fel lehet dolgozni ugyanezt a témát.)

Egy olvasó munkás kérdései (Méliusz József fordításában)

Ki építette a hétkapus Thébát?
 A könyvekben királyok nevei szerepelnek.
 Királyok hordták oda a sziklatömböket?
 És a többször lerombolt Babilon –

Ki építette fel annyiszor?
 Az aranyvisszfényű Lima mely
 Házaiban laktak az építőmunkások?
 A kőművesek hová mentek
 Ama estén, amikor elkészült a Nagy Fal?
 A hatalmas Róma tele diadalívvel.
 Ki építette fel őket?

Ki fölött győztek a cézárok?
 A sokszor megénekelte Bizánc
 Lakosai csak palotákban laktak?
 Még a legendás Atlantiszon is ordítottak
 Az éjben a rabszolgák után a megfutók,
 Midőn elnyelte földjüket a tenger.

Az ifjú Nagy Sándor meghódította Indiát.
 Egymaga?
 Cézár megverte a gallokat.
 Nem tartózkodott mellette legalább a szakácsa?

Spanyolországi Fülöp sírt, amikor
 hajóhadát elsüllyesztették.
 Más senki se sírt?
 Második Frigyes győzött a Hétéves Háborúban.

Ki győzött kivüle?

Minden lapon egy győzelem.

Ki főzte a győzelmi lakomát?

Minden tíz esztendőben egy nagy férfiú.

Ki viselte a költségeket?

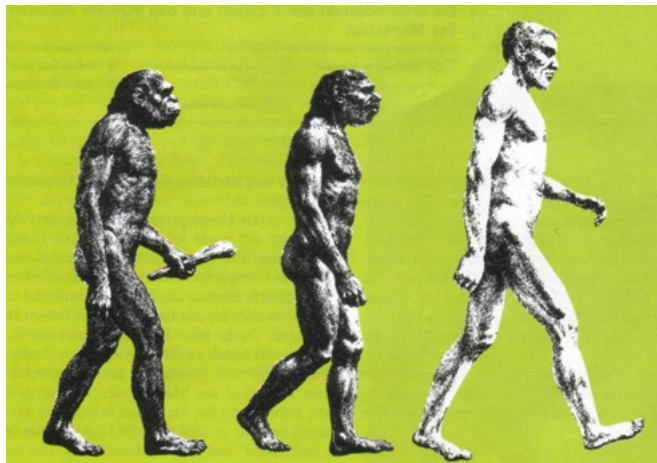
Milyen sok híradás. Milyen sok kérdés.

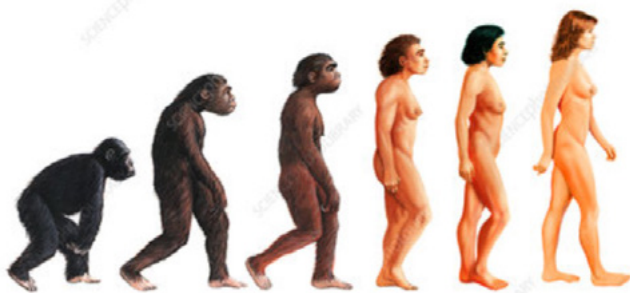

„Történelem, földrajz, társadalmi és állampolgári ismeretek” poszter

- Ismertessük meg a diákokkal a feminizmus, a nők és férfiak közötti egyenlőségért vívott mozgalom első és második hullámának történetét – a hátterüket, céljaikat, fontos képviselőiket, a mozgalom különböző csoportjait, sikereiket és kudarcaikat.
- Olvassuk fel Bertolt Brecht „Egy olvasó munkás kérdései” című versét – [https://www.magyarulbabilben.net/works/de/Brecht%2C Bertolt-1898/Fragen_eines_lesenden_Arbeiters/hu/39328-Egy_olvas%C3%B3_munk%C3%A1s_k%C3%A9rd%C3%A9sei](https://www.magyarulbabilben.net/works/de/Brecht%2C%20Bertolt-1898/Fragen_eines_lesenden_Arbeiters/hu/39328-Egy_olvas%C3%B3_munk%C3%A1s_k%C3%A9rd%C3%A9sei). Kérjük meg a tanulókat, hogy írjanak egy verset „Egy olvasó munkásnő kérdései” címmel. (Irodalom témakörben is fel lehet dolgozni ugyanezt a témát.)
- Használjuk a KSH Időmérleg vizualizációját a nők és férfiak által végzett tevékenységek megoszlásának érzékeltetésére: https://www.ksh.hu/interaktiv/idomerleg/animacio.html#!lang=hu&colors=act&dataset=WOMEN&utm_source=kshhu&utm_medium=banner&utm_campaign=theme-idofelhasznalas-idomerleg
- Ha az általunk használt tankönyv túl kevés információt tartalmaz nőkről, egészítsük ki az anyagot a nők történelméről, elért eredményeiről szóló anyagokkal. Például:
  - Rosalind Miles (2000) : Az idő leányai. A nők világtörténelme.
  - Nőkép, nőiség és női sorsok a történelemben: <http://tntefjournal.hu/vol6/iss1/czeferner.pdf>
  - Pető Andrea (2008): A nők és a férfiak története Magyarországon a hosszú 20. században.
  - Pető Andrea – Berteke Waaldijk: A női példaképek élettörténetének feldolgozása: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/peto-andrea-berteke>,
  - Estók János – Szerencsés Károly (2007): Híres nők a magyar történelemben.
  - Híres nőkről szóló gyerekkönyvek, pl. Esti mesék lázadó lányoknak, Magyar mesék lázadó lányoknak – 25 nő története, 50 elszánt magyar nő.
  - Nőkért.hu „Arcképcsarnok” híres nőkről: <https://nokert.hu/kategoriak/arckepcsarnok>

Evolúció – Vitassuk meg, hogy a témáról miért ehhez hasonló képek szerepelnek az iskolai könyvekben:

„Biológia, környezetvédelem, kémia, fizika, matematika” poszter

- Ismertessük meg a diákokat a biológia, a kémia, a fizika, a matematika területén kiemelkedő eredményeket elért női és férfi, ill. különböző etnikai és társadalmi háttérrel rendelkező tudósokkal.
  - A témával foglalkozó weboldalak, pl. <https://www.mathscareers.org.uk/article/five-famous-female-mathematicians/>, amely öt híres női matematikust mutat be.
  - Tudós magyar nők a világban – Négy portré: <https://oroszildiko.blogspot.com/2016/03/tudos-magyar-nok-nagyvilagban.html>
  - Női tudósok listája: https://hu.wikipedia.org/wiki/N%C5%91i_tud%C3%B3sok_list%C3%A1ja
- Hívjunk meg a biológia, kémia, fizika, matematika területén dolgozó sokféle (különböző etnikai és társadalmi háttérrel rendelkező) nőt és férfit az iskolába, és beszéljünk velük munkájukról. Vagy ha ez nem lehetséges, akkor mutassunk be néhány videót a témában.
- Nézzük meg „A számolás joga” című filmet (életrajzi dráma azokról az afroamerikai női matematikusokról, akik az 1960-as években dolgoztak a NASA-ban; magyar nyelvű előzetes: <https://www.youtube.com/watch?v=vT6PEPXm4M8>), és beszéljünk a diszkriminációról.
- Ismerjük meg pl. kérdőív segítségével, hogy a diákok általában milyen tényezőknél tulajdonítják sikereiket vagy kudarcaikat.

„Testnevelés és sport” poszter

- Testnevelés órán beszéljünk a lányokkal a menstruációról – a pozitív és a negatív aspektusairól egyaránt.
- Vizsgáljuk meg a tanulókkal, hogyan használják az iskolában a nyilvános tereket, és hogy a téren egyenlően osztoznak-e a lányok és a fiúk. Ha nem, beszéljük meg a tanulókkal, hogy mit lehet tenni ennek megváltoztatására.
- Nézzük meg a diákokkal együtt a „Billy Elliot” című filmet vagy musicalt (angol előzetes: <https://www.youtube.com/watch?v=lm7n8HGQOMs>). Beszéljünk a nemi szerepekről és a sportról.
- Nézzük meg a diákokkal a „Csavard be, mint Beckham” c. filmet. Beszéljünk velük a nemekről és a labdarúgásról.
- Mutassuk meg a „Fuss úgy, mint egy lány” (www.youtube.com/watch?v=XjJQBjWYDTs) videót, és beszéljük meg a diákokkal, miért gondolják, hogy a filmben lévő emberek egy része gyengébbnek, esetlenebbnek tette magát, amikor úgy futott/harcolt, „mint egy lány”, vagy mit gondolnak, hogy néztek volna ki ezek a tevékenységek, ha úgy végzik őket, „mint egy fiú”.
- Nézzük meg a videót „Ez a lány aztán tud – és te?” a lány diákokkal (www.youtube.com/watch?v=j-sP0W7-tEOc). Mit gondolnak a videó céljairól?
- Ha az iskolában sportolók poszterei is ki vannak téve, nőkről és férfiakról egyaránt szerepeljenek fotók.
- Ha az órán koedukált osztállyal dolgozunk, esetleg más kérdések merülhetnek fel.

„Pályaválasztási tanácsadás, erkölcsstan, hittan, osztályfőnöki órák, szexuális felvilágosítás” poszter

- Kérjük meg a tanulókat, hogy rajzoljanak le egy tűzoltót, egy sebészt és egy harci pilótát, és adjanak nekik neveket. Ezt követően derítsük ki, melyik tanuló milyen nemű személyt rajzolt. Megnézhetjük velük

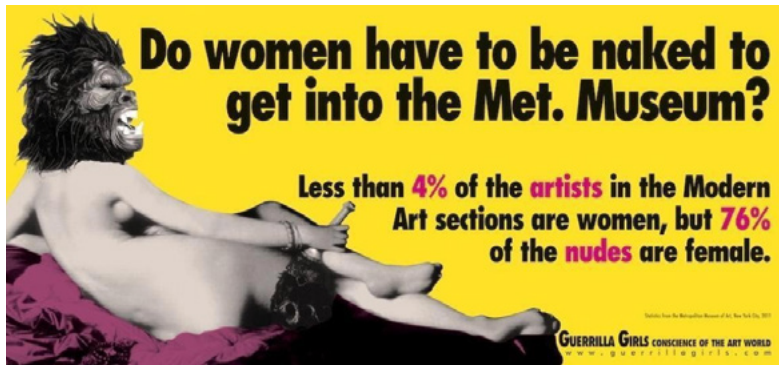
az „Inspiring The Future – Redraw The Balance” [Inspiráljuk a jövőt! – Mérlegen az egyensúly!] c. videót (www.youtube.com/watch?v=qv8VZVP5csA; angolul), és megbeszélhetjük a diákokkal a szerepmoდეllek és a nemekre érzékeny nyelvhasználat fontosságát.

- Nyomtassuk ki a (német nyelvű) memória játékot a www.wien.gv.at/menschen/frauen/stichwort/bildung/educationbox/pdf/educationbox2015-memospiel.pdf webhelyről, és adjuk oda a diákoknak, hogy játsszanak vele. Ezután kérdezzük meg őket, hogy ismerik-e az összes foglalkozást/tevékenységet (ha nem, hagyjuk, hogy más tanulók megmagyarázzák őket). Kérdezzük meg, ismernek-e ezekben a munkakörökben dolgozó embereket, és hogy miért alakult ki az, hogy vannak munkák, melyeket elsősorban férfiak vagy nők végeznek. A fizetett és fizetetlen munkák fontosságáról, megosztásáról is beszéljünk.
- Győződjünk meg róla, hogy ugyanazt a kompetenciát várjuk el a diákoktól (ne csak erős fiúkat kérjünk meg, ha szükségünk van az asztalok mozgatására, vagy ne csak lányokat, ha valamit le kell tisztítani stb.)
- Hívjunk meg az osztályba/iskolába olyan embereket, akik nem a saját nemükre jellemző területen dolgoznak (például női ácsot, férfi ápolót, női pilótát, háztartásbeli férfit). Meséljenek munkájukról, tapasztalataikról, és válaszoljanak a kérdésekre.
- A „Háztartási akadályverseny” https://mediaserve.kompetenz.net/filestore/6/2/0/6_c024820b3b4d1a5/6206_f9a789029efa69c.pdf?v=2015-08-03+11%3A47%3A37 (német nyelven) lehetőséget kínál a fiú tanulóknak, hogy gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek a házimunka terén és a gondozási készségek megszerzésében. A következő területeken fejleszti a készségeket: „élelmszer és táplálkozás”, „mosás”, „takarítás”, „háztartásszervezés”, és „mindennapi tervezés”. [Magyarul N. Browning és J. Moseley \(2006\): A háztartás titkai csak férfiaknak c. könyve adhat humoros eligazítást a témában.](#)

„Ének-zene, rajz, művészeti tárgyak, technika” poszter

- Győződjön meg arról, hogy a diákok ismernek különböző nemű, etnikai és társadalmi háttérű művészeket.
- A [Gerilla Lányok honlapján](#) 1989-es, 2004-es és 2011-es poszttereket találunk, amelyeken összehasonlítják a new yorki Metropolitan Múzeumban kiállított női művészek számát és a női aktok számát. (A plakát szövege magyarul: Egy nőnek meztelennek kell lennie ahhoz, hogy bekerüljön a Met-be? A modern művészeti részlegben a művészeknek csak 4%-a nő, de az aktok 76%-a készült nőkről.) Menjünk el a tanulókkal egy művészeti múzeumba, és tegyük meg ugyanezt.

- Ha az általunk használt tankönyv nem tartalmaz elegendő női képzőművészt, nézzük meg a https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_20th-century_women_artists oldalon a női művészeket, és mutassunk be a tanulóknak néhányat, vagy hagyjuk, hogy a diákok válasszanak ki és mutassanak be egy-egy művészt. Hasonló weboldal női zenészekről: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:Zeneszerz%C5%91n%C5%91k>
- Mutassuk be a Dove „Evolúció” <https://www.youtube.com/watch?v=iYhCn0jf46U> c. videót vagy Boggie „Parfüm” című klipjét <https://www.youtube.com/watch?v=5qrGOi41iwE>, és beszéljünk a diákokkal a szépségideálok irreális jellegéről és a képek manipulálásáról napjainkban. A korábbi időkben jellemző női szépségideálokról lásd pl. [500 Years of Female Portraits in Western Art](#) [Női portrék a nyugati művészet 500 évében] <https://www.youtube.com/watch?v=nUDIoN-Hxs>. A férfi szépségideálokról szóló cikk (angolul) itt található: <https://lammily.com/magazine/male-body-ideals-through-time>.

- Mutassuk meg a transzneműség megosztó témáját felvető „The light” [A megvilágosodás] c. zenei klipet (www.youtube.com/watch?v=Cf79KXBCIDg (angolul) HollySiz (Cécile Cassel) francia énekesnőtől, mely egy lánynak öltöző fiúról szól. Beszélgessünk a tanulókkal arról, miről szólhat ez a dal, mi történik, ha úgy viselkedünk, ami nem tetszik a többieknek, s hogy ők hogyan reagálnának, ha a főszereplő gyerek egy rokonuk lenne. A dal szövege magyarul itt található: <https://www.nyest.hu/hirek/a-vilagossag-a-sotetsegben-fenylik>
- Készítsünk egy Útlevél életrevalóknak c. bizonyítványt!

Az útlevél célja, hogy a gyerekek önértékelés segítségével konkrét, könnyen elsajátítható műveletek révén eredményeket érjenek el. Ezáltal saját felelősségvállalásuk is fejlődik, miközben a mindennapi élethez hasznos dolgokat tanulnak. Mindig kössünk egyedi megállapodást minden gyerekkel. Lehet, hogy az egyik gyerekeknek arra van szüksége, hogy a belátási képességén finomítson, egy másiknak pedig arra, hogy határozottabban álljon ki magáért (lásd: Kaiser és Wigger 2000). A cél elérését a tanár vagy az osztály ellenjegyezheti.

ÚTLEVÉL ÉLETREVALÓKNAK				
Tanuló neve:				
Osztály:		Iskola neve:		Alíírás:
Együtt az osztályban	Gondoskodom magamról és másokról		Kertészkedni és szerelni tanulok	Ebben is jó vagyok
Információt szerzek az osztályt érintő dolgokról	Felvarrok egy gombot	Megtanulok süteményt sütni	Fűrészelek, szeget verek be, használom a csavarhúzót	
Egy társammal közös gyakorlatot oldok meg, közben megértő és kedves vagyok vele	Beágyazok	Elmosogatok, eltörölöm az edényeket	Levágok és kifaragok egy varázspálcát	
Mások előtt énekelek vagy mondok beszédet	Kivásalok egy inget	Leszedem az asztalt	Biztonságosan kezelek több szerszámot is	
Beszélgetést vezetek	Ünnepi módra hajtogatom a szalvétákat	Kipucolom a cipőket	A használati utasítás alapján összeszerелеk egy polcot	
Gondoskodom másokról	Szépen megterítetek egy asztalt	Kisúrolom a mosdókagylót az osztályban	Megjavítom egy bicikli gumibelsőjét	
Hallatom a hangom az osztályban	Én készítem az ebédet	Gondoskodom az iskolában egy kisebb gyerekről	Növényeket vetek, ültetek, gondozom őket és leszüretelelem a termésüket a kertben	
Egyedül megszervezek egy látogatást, találkozókat tervezek	Elmegyek bevásárolni az ebédhez			

- Mutassuk meg biológia órán a nemek kialakulásáról szóló résznél a „My intersex story” [Az én intersex történetem] c. filmet (<https://youtu.be/XXELQ5GNSwY> – angolul különböző feliratokkal, mely az OII – Organisation Intersex International második európai találkozásán készült Dániában. (Az „intersex” régies, már nem használt változata a „hermafrodita”).
- Közös angol és kémia projektet hozhatunk létre a „Celebrate the women behind the periodic table” [Emlékezzünk meg a periódusos rendszer mögött álló nőkről] c. cikk elolvasásával. (Letölthető: <https://www.nature.com/articles/d41586-019-00287-7> vagy a következő angol podcast lejátszásával www.nature.com/magazine-assets/d41586-019-00287-7/d41586-019-00287-7_16429660.mpga).
- Ismerjük meg pl. kérdőív segítségével, hogy a diákok általában milyen tényezőknél tulajdonítják sikereiket vagy kudarcaikat. (Lásd az Attribúciók c. kérdőívet, [14. sz. melléklet](#))

„Pályaválasztási tanácsadás/családi háztartási gazdaságtan és táplálkozás” poszter

- Kérjük meg a tanulókat, hogy rajzoljanak le egy tűzoltót, egy sebészt és egy harci pilótát, és adjanak nekik neveket. Ezt követően derítsük ki, melyik tanuló milyen nemű személyt rajzolt. Megnézhetjük velük az „Inspiring The Future – Redraw The Balance” [Inspiráljuk a jövőt! – Mérlegen az egyensúly!] c. videót (www.youtube.com/watch?v=qv8VZVP5csA; angolul), és megbeszélhetjük a diákokkal a szerepmoделlek és a nemekre érzékeny nyelvhasználat fontosságát.
- Nyomtassuk ki a (német nyelvű) memóriajátékot a www.wien.gv.at/menschen/frauen/stichwort/bildung/educationbox/pdf/educationbox2015-memospiel.pdf webhelyről, és adjuk oda a diákoknak, hogy játsszanak vele. Ezután kérdezzük meg őket, hogy ismerik-e az összes foglalkozást/tevékenységet (ha nem, hagyjuk, hogy más tanulók megmagyarázzák őket). Kérdezzük meg, ismernek-e ezekben a munkakörökben dolgozó embereket, és hogy miért alakult ki az, hogy vannak munkák, melyeket elsősorban férfiak vagy nők végeznek. A fizetett és fizetetlen munkák fontosságáról, megosztásáról is beszéljünk.
- Osszuk ki egy tevékenységlistát tartalmazó feladatlapot! (Amazone, 2007, 28. o.)
  - Az apa reggel 7-kor indul el a munkahelyére, és este 7-re ér haza.
  - Nagymama beteg lett. Az anya elmegy hozzá délután, hogy sétáljon kicsit vele és bevásároljon neki.
  - Ápoló(nő) vagy egy kórházban.
  - Segítesz egy munkatársadnak felújítani a fürdőszobáját.
  - Csütörtök estétként a szomszéd kisbabájára vigyázol.
  - Lecseréled apa kocsiján a kerekeket.
  - Kiporszívózod a szőnyeget a nappaliban.
  - Bepelenkázod a kishúgodat.
  - Délután leviszed az öcsédet a játszótérre.
  - Apa beteg. Otthon maradsz, teát főzöl neki és ebédet készítesz.
  - Anyukád otthon van, a nappaliban újságcikket ír az egyházi közösségi lapba.
  - Anyukád vásárolni megy a közértbe.
  - Ma apukád paradicsomos spagettit főz.
  - Nagypapád a télikert ablakait pucolja.
- Kérdezzük meg a tanulókat: „Olvassátok el a példákat! Talán ismerősek lesznek a szituációk. Nevezhetjük-e ezeket a tevékenységeket munkának? Igen vagy nem? Miért?” Hagyjuk, hogy csoportokban megbeszéljék, munkának tartják-e ezeket, vagy sem. Majd beszéljük meg közösen a véleményeket, és beszéljünk a fizetett és fizetetlen munkáról, arról, hogy miként függ ez össze az illető nemével, s milyen következményei lehetnek a női-férfi munkamegosztásnak a munkahely és a házimunka terén. (Amazone, 2007, 28. o.)
- Győződjünk meg róla, hogy ugyanazt a kompetenciát várjuk el a diákoktól (ne csak erős fiúkat kérjünk meg, ha szükségünk van az asztalok mozgatására, vagy ne csak lányokat, ha valamit le kell tisztítani stb.)
- Hívjunk meg az osztályba/iskolába olyan embereket, akik nem a saját nemükre jellemző területen dolgoznak (például női ácsot, férfi ápolót, női pilótát, háztartásbeli férfit). Meséljenek munkájukról, tapasztalataikról, és válaszoljanak a tanulók kérdéseire.
- Olvassunk fel rövid történeteket olyan nőkről és férfiakkól, akik nem a nemükre jellemző tipikus szakmákban dolgoznak.

Tipp

Tegyük ki egy asztalra szóróanyagokat, újságkivágásokat, videókat, stb. az összes tantárgy kapcsán használható témákról, pl. iskolai zaklatás (bullying), rasszizmus, LMBT+ emberek, stb.

Források

Amazone (2007). *Toolbox Einkommensschere* [Bérkülönbség Eszköztár]. Bregenz.

https://www.amazone.or.at/images/fr_jobplan/M_Toolbox.pdf

Kaiser, A., & Wigger, M. (2000). *Beispiele für die Arbeit in einer jungen- und mädchengerechten Grundschule* [Szakmák általános iskolásoknak, melyek lányoknak és fiúknak is illenek]. Hildesheim: Niedersächsischen Landesinstitut für Fort- und Weiterbildung im Schulwesen und Medienpädagogik.

Szabadidős programterv

Tervezzenek meg egy olyan szabadidős tevékenységet (ez lehet osztálykirándulás, közösségépítő nap, valamilyen közös foglalkozás, intézménylátogatás, stb.); a diákcsoport mérete is különböző lehet: osztály, csoport, évfolyam, iskola stb.), ami nem kifejezetten a nemek közötti egyenlőségről szól, de ennek szempontjai mégis jelen vannak a tervezéskor. Ügyeljének a feminista pedagógia elveinek érvényesítésére is.

Célok (adjanak meg minél konkrétabb, megvalósítható / nem túl általános / pedagógiai, fejlesztési célokat – itt megjelenhet a nemek kérdése, de szintén minél konkrétabban):

Módszerek (adjanak meg olyan megvalósítási módokat, amik a célok elérését szolgálják, de ezek még ne feltétlenül konkrét tevékenységek legyenek):

Tevékenységek, a szabadidős tevékenység részletei (itt adhatják meg a tevékenységek pontos tervét időkeretekkel, a másik oldalon folytatható):

Készítsenek egy olyan 4–5 alkalmas tematikus foglalkozástervet, amiben a nemek egyenlőségének kérdését középpontba állítják. A tematikus terv nem annyira órákban, mint témákban és módszerekben gondolkodik. Igyekezzenek a feminista pedagógia elveit is követni a tervezésben (pl. módszerek).

Átfogó célok (minél konkrétabb nevelési-oktatási célok, amikben szeretnék fejleszteni a pár óra során a tanulókat):

Fő témakör:

Megjegyzés					
Eszközök					
Módszerek					
Témák					
Tervezett idő					

Készítsenek 4–5 alkalmas tematikus tervet szexualitás témakörben (lehet osztályfőnöki, tantárgyi vagy akár vegyes terv). A tematikus terv nem annyira órákban, mint témákban és módszerekben gondolkodik. Lgyekezzenek a feminista pedagógia elveit is követni a tervezésben (pl. módszerek).

Átfogó célok (minél konkrétabb nevelési-oktatási célok, amelyekben szeretnék fejleszteni a pár óra során a tanulókat):

Tervezett idő	Témák	Módszerek	Eszközök	Megjegyzés

Készítsenek egy minél részletesebb óratervet, amely a tantárgyuk egy konkrét témájához kapcsolódik, és érvényesítik benne a nemek egyenlőségének szempontját és a feminista pedagógia alapelveit (témák, feldolgozás, módszerek). Az óra ne teljes egészében a nemekről szóljon, hanem adjon alkalmat az adott téma gender vonatkozásainak tárgyalására is.

Fő nevelési-oktatási célok (amelyekben szeretnék, ha a tanulók fejlődnének az óra alatt), illetve kimeneti kompetenciák (ismeretek, készségek, attitűdök):

Eszközök, megjegyzés					
Alkalmazott módszerek					
Témák, tevékenységek					
Tervezett idő					

Nemek közötti egyenlőség az osztályteremben

Tudja meg, hogy egyenlő esélyeket ad-e az osztálya a lányoknak és a fiúknak, töltsse ki a következő ellenőrzőlistát!

- ✓ Bátorítom-e az együttműködő tanulást nemek szerint vegyes csoportokban, azáltal, hogy a lányokat és a fiúkat vegyesen ültetem, és elkerülöm-e a diákok olyan csoportokra osztását, amelyekben csak velük azonos neműekkel dolgoznak?⁵
- ✓ Különbféle pozíciókba helyezem-e magam az osztályteremben az órák során, hogy ösztönözsem a gyermekeket a nem-hagyományos játék- és munkaformákra?
- ✓ Egyensúlyba hozom-e a lányok és fiúk számára feltett kérdéseket a beszélgetések során az osztályban, olyan szabályokat hozok vagy ösztönzök-e, amelyek egyenlő időt biztosítanak a hozzászólásokra, és név szerint felszólítom-e a diákokat, hogy biztosítsam mindenki lehetőségét a hozzászólásra?
- ✓ Egyenlő segítséget és alapos útmutatást nyújtok-e a lányoknak és a fiúknak?
- ✓ A lányok és fiúk tudományos eredményeire vonatkozó elvárásaim azonosak-e?
- ✓ Meghívok-e olyan látogatókat az osztályba, akik nem a hagyományos nemi szerepek szerinti szakmákban dolgoznak?
- ✓ A lányokat és a fiúkat azonos módon és gyakorisággal fegyelmezem-e?
- ✓ Megvitatom-e a nemekkel kapcsolatos kérdéseket a tanulókkal, amikor az iskolában előfordulnak a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos helyzetek?
- ✓ Előmozdítom-e a fizikai aktivitást a nem hagyományos nemi szerepekben? Bátorítom-e például a lányokat arra, hogy focizzanak, vagy a fiúkat, hogy tapsolós-pacsizóst játsszanak (alsó tagozatban)?
- ✓ Egyenlő arányban vagy forgó rendszerben helyezem-e a fiúkat és lányokat vezető és támogató pozíciókba?
- ✓ Kiegyensúlyozottan osztom-e fel az osztályteremben fontos munkákat (székek és asztalok mozgatása, takarítás stb.) mindkét nem között?
- ✓ Igyekszem-e olyan könyveket, számítógépes programokat és egyéb tananyagokat használni (pl. kiegészítő képek), amelyek mentesek a nemi sztereotípiáktól?
- ✓ Rámutatok-e a nemi sztereotípiákra, amikor a tananyagban találkozom velük?
- ✓ Elegendő időt hagyok-e problémamegoldó tevékenységekre?

Chandler, P. S. (1994). A nemek közötti egyenlőség kvíze. *Tanulás*, 22(5), 57. o. alapján.

5/ Gyakran előfordul, hogy (nyugodtabb) lányokat azért ültetnek (hangosabb) fiúk mellé, hogy a pedagógus az órát könnyebben tudja vezetni. Ez nem a nemekre érzékeny pedagógia, hanem a lányok eszközként használása arra, hogy a tanárnak megkönnyítsék a munkáját. Ezáltal a fiúk nem az együttműködést tanulják meg, hanem hogy nem kell felelősséget vállalniuk a saját viselkedésükért. Ezért azt javasoljuk, hogy a tanár átgondoltan használja a vegyes ültetés stratégiáját, a tanulókkal megbeszélve, és változtassa meg az ülésrendet néhány hetente.

- ✓ Nagyra értékelem a sokféleséget.
- ✓ Nem hiszek abban a kijelentésben, hogy „a kivétel erősíti a szabályt”.
- ✓ Kerülöm a sztereotipikus állítások alkalmazását:
  - A fiúk így viselkednek / ilyenek / tudnak / nem tudnak ...
  - A lányok így viselkednek / ilyenek / tudnak / nem tudnak ...
- ✓ Tágítani igyekszem a lány- és fiúlét normahatárait.
- ✓ Felismerem, hogy a lányokkal és a fiúkkal kapcsolatos kijelentéseim önbeteljesítő jóslatként működhetnek.
- ✓ Tisztelem azt a helyzetet is, amelyben valaki elégedett bizonyos hagyományos nemi szerepfelfogásokkal.
- ✓ Tisztelem a kisebbségi nézőpontokat és a diákjaimat is erre tanítom.
- ✓ Meghatározom a gyerekekkel együtt a közös munka és együttélés szabályait. Ezeket a szabályokat látható helyen közzétesszük.
- ✓ Zaklatás elleni stratégiát határozunk meg a tanulókkal együtt. Ragaszkodom ezekhez a szabályhoz és nem tolerálom a szexista magatartás semmilyen formáját.
- ✓ Beszélék a gyerekekkel a nemekhez kapcsolódó kérdésekről.
- ✓ A játék során nem osztom az osztályt lányokra és fiúkra.
- ✓ Erősítem a partnerséget a tanárok és a gyerekek között.
- ✓ Megengedem, hogy a gyerekek kifejezzék függetlenségüket.
- ✓ A nemek közötti egyenlőséget figyelembe vevő tanításra törekszem.
- ✓ Figyelek a lányok és fiúk tevékenységeinek egyensúlyára az osztályban.
- ✓ Figyelek arra, hogy a lányokat és fiúkat egyforma gyakorisággal szólítom fel.
- ✓ Felkínálom a lehetőséget a „csendesebb” gyerekeknek is a megszólalásra.
- ✓ A lányok és fiúk hasonló teljesítményének értékelésekor figyelmet fordítok arra, hogy ne használják kettős mércét.

Anna Babanová (<http://denikcitlivky.tumblr.com/>) alapján.

PPT prezentáció:**1. dia:**

A feminista pedagógia 3 fő aspektusa:

1. Hang
2. Hatalom, Hierarchia
3. Tudás, Tanulás, Tanítás

2. dia:

Hang

- Kik beszélnek a tanórán? Miért?
- Kik nem beszélnek a tanórán? Miért?
- Kinek a hangját hallja meg/nem hallja meg a tanár?
- Kivel milyen hangon beszél a tanár?
- Vannak-e nemi minták abban, hogy kik, hogyan, milyen gyakran szólalnak meg, és hogy kikkel hogyan, milyen gyakran beszél a tanár egy tanórán? Vannak-e különbségek ezekben a különböző tantárgyak tanóráin?
- Hogyan lehet biztosítani, hogy mindenki megszólaljon és mindenkinek meghallja a hangját a tanár és a diáktársak?

3. dia:

Hatalom, Hierarchia

- Tanár és diákok közti hatalmi viszonyokra reflektálás, tudatosítás
- Diákok közti hatalmi viszonyokra reflektálás, tudatosítás (ki beszél?)
- Hogyan lehet egyenlőtlen hatalmi viszonyok között olyan tanulási környezetet teremteni, amiben mindenki elkötelezett és felelős a tanulásért?
- Egyetem: felnőtt-felnőtt hierarchia vs. iskola: gyerek-felnőtt hierarchia – milyen intézményekben lehet megváltoztatni a hierarchikus viszonyokat és hogyan, milyen mértékben?
- Hatalom – felelősség megosztása a közös tanulás megvalósulása érdekében

4. dia:

Tudás, Tanulás, Tanítás

- Milyen ismeretek számítanak legitim/értékes tudásnak? Kik hozzák létre a tudást?
- Személyes tapasztalatok, élmények, tudások fontossága, tananyaggá tétele – hogyan használhatjuk fel a személyes tapasztalatokat tanításra/tanulásra?
- Kinek a személyes tudása számít? (hang, hatalom/hierarchia)
- Bevigye-e a tanár is a személyes tudását? – sérülékenység, hitelesség (hatalomra reflektálás)
- Hogyan lehet olyan tanulói közösséget teremteni, ahol a személyes tudások megosztása biztonságos és értékes?
- Transzformatív tanulás elősegítése (pl. sztereotípiákkal szembesülés, látókör szélesítése, nézőpontok sokféleségének felismerése, motiváció a változásra)
- Láthatatlan csoportok és tudások láthatóvá tétele (pl. nők a történelemben)

5. dia:

- Hogyan lehet ezeket a szempontokat és kérdéseket bevinni az iskolai oktatásba?
- Hogyan tudjuk alkalmazni a feminista pedagógia elveit és módszereit a tanítás során?

A társadalmi nemi szempontokra érzékeny tanítás irodalma – Link-és anyaggyűjtemény

Állami, nemzetközi hivatalos segédanyagok a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatáshoz	A résztvevők jegyzetei
<i>A nemek egyenlőségéhez vezető mérföldkövek az oktatási rendszerben</i>	
<i>Pedagógiai alapelvek</i>	
<p><i>Nyelvhasználat</i></p> <p>Európai Parlament: A nemek szempontjából semleges nyelvhasználat az Európai Parlamentben. https://www.europarl.europa.eu/cms-data/187101/GNL_Guidelines_HU-original.pdf</p> <p>Huszár Ágnes (2009): Női nyelv? Férfi nyelv? Gendernyelvészet Magyarországon. 3. http://www.matud.iif.hu/2009/09mar/03.htm</p>	
<p><i>Tankönyvekről, oktatási segédanyagokról</i></p> <p>Az Európai Unió Nemek Egyenlősége Intézetének (EIGE) szakanyagai az oktatáspolitikáról. https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/education</p>	
<p><i>Egyéb</i></p> <p>Kompasz. Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Az Európa Tanács oktatási segédanyaga fiataloknak. https://rm.coe.int/kompasz-hun-2004/16808cf89b?fbclid=IwAR2SOGr9sYn4yuc5EldGi1xv8guyQZsCLWPPRPr58E3onW-PeIH2I-iQxpLY:</p> <p>Czibere Ibolya: Gender ABC. http://nem.hu.anthropolis.hu/wp-content/uploads/2020/01/Gender-ABC.pdf</p> <p>ENABLE (European Network Against Bullying in Learning and Leisure Environments) átfogó bántalmazás elleni képzés. https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/s/enable</p> <p>YounGo App: a gyermekvédelemben élő gyermekek és fiatalok számára készült telefonos alkalmazás. http://youngo.hu/#/</p>	
Civil és tudományos segédanyagok a társadalmi nemi szempontokra érzékeny oktatáshoz	
NEM – Nemi Esélyegyenlőségi Útmutató – Anthropolis Egyesület. http://nem.hu.anthropolis.hu/	

Yelon: szexedukáció és zaklatás honlap és chat fiataloknak – Hintalovon Alapítvány. https://yelon.hu/	
Kapcsolódj be! Turn me On – szexedukációs projekt – Patent Egyesület. http://turnmeon.hu/patent/	
No stereotypes but Diversity – Erasmus+ projekt, Ady Endre Gimnázium, Budapest, XIII. https://twinspace.etwinning.net/46023/pages/page/297072	

LMBT+	
<p><i>LMBT történelem</i></p> <p>http://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/konyvlap/magyarorszagilmbt-tortenelem-2013.pdf</p> <p>LMBT Történelmi Hónap. http://lmbttortenetiho-nap.hu/</p> <p>s Herstory Archívum – Labrisz Egyesület. https://labrisz.hu/leszbikus_herstory/labrisz_archivum</p>	
<p><i>LMBT+ emberek és az iskola</i></p> <p>Melegség és megismerés iskolai program – Labrisz és Szimpozion. http://melegsegesmegismeres.hu/</p> <p>Kövesi, Gy., Rédei, D. (2018). <i>Még mindig tabu? LMBT személyek az iskolában.</i> Tanári kézikönyv. Budapest: Labrisz Leszbikus Egyesület. http://melegsegesmegismeres.hu/tanaroknak/</p> <p>Még mindig tabu? LMBT személyek az iskolában. Videók tanároknak LMBT+ témák feldolgozásához. http://melegsegesmegismeres.hu/video-es-hanganyagok/</p> <p>LMBT érzékenyítő képzés. Oktatás – Háttér Társaság. https://docplayer.hu/106268995-Lmbt-erzekenyito-kepzes-oktatas-keszitette-tamogatok.html</p>	

Lányokkal dolgozunk	
Ciklus-show – MFM projekt. https://www.mfm-projekt.hu/ciklus_show	
Az én testem – Hoppál Bori. http://www.azentes-tem.hu/	
Lányok napja – Nők a tudományban Egyesület (NATE). http://nokatud.hu/esemenyek/lanyok-napja-2020/	

Fiúkkal dolgozunk	
Férfiküldetés – Kiskamasz felvilágosítás. https://kiskamasz-felvilagositas.hu/fiuknak/	

További források, pl. nemi alapú erőszak	
Szívdobbanás – Párkapcsolati erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése. Kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz – NANE Egyesület http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/04/szivdobbanas.pdf	
Civil Gyermejjogi Központ – Hintalovon Alapítvány. https://hintalovon.hu/	

Tudástár irányított beszélgetéshez

A lánygyermek elleni iskolai erőszaknak különböző formái lehetnek, mint például:

- iskolai bántalmazás (bullying): fiúk fizikai erőszakot követnek el lányok ellen
- iskolai bántalmazás (bullying): lányok fizikai erőszakot követnek el lányok ellen
- iskolai bántalmazás (bullying): fiúk verbális erőszakot követnek el lányok ellen
- iskolai bántalmazás (bullying): lányok verbális erőszakot követnek el lányok ellen
- testi fenyegetés tanárok részéről (bár a legtöbb országban tilos, mégis előfordul)
- serdülő (ex)partnerek közötti párkapcsolati erőszak
- homofób zaklatás
- erőszak a kibertérben, online zaklatás
  - „bosszúpornó” – képalapú szexuális erőszak (szexuális tartalmú fotó vagy videó nyilvános posztolása bosszúból, függetlenül attól, hogy eredetileg akár közös beleegyezésen alapult az elkészítése)
  - „bugyilisifotók” (pl. szoknya alá fotózás mobillal, vagy wc-n készült titkos fotó feltöltése nyilvánosan)
  - online cukrosbácsi/néni (grooming) = gyermekek online szexuális kizsákmányolása (ha valaki serdülő vagy felnőtt lányokkal online kapcsolatba lép, gyakran álprofilról, ún. „kamuregisztrációval”, hogy intim partnerkapcsolatot kezdeményezzen, melynek végső célja szexuális tartalmú képanyagoknak, majd magának a gyermeknek kereskedelmi forgalomba vitele. Másik neve: selyemfiú (loverboy/jelenség).
- Lányok szexuális zaklatása és velük való szexuális visszaélés férfi tanárok, edzők, papok, iskolai személyzet által; intim partnerkapcsolat lányokkal.
- Lányok prostitúciós célú emberkereskedelme (gyermek-prostitúció): a selyemfiúk és futtatók a gyermekotthonok, javító intézetek előtt várják a lányokat, hogy prostituálják őket.⁶

Mindez előfordulhat:

- az iskola területén
- iskolába jövet-menet
- az iskola környékén
- a kibertérben (esetleg az iskolában is használt interneten)

Mivel sok káros hatása lehet a lánygyermek elleni iskolai erőszaknak, ennek megelőzése nagyon fontos:

1. Hosszútávú, messzemenő egyéni negatív következmények a következő területeken:
  - testi egészség, és az egészségre káros, önszélyeztető viselkedés (pl. sebesülések, nemi úton terjedő betegségek, nem kívánt terhesség, étkezési zavarok);
  - mentális egészség (pl. depresszió, PTSD, disszociációs zavar, önkárosítás, öngyilkossági gondolatok dédelgetése, öngyilkossági kísérlet);
  - erőszakos viselkedés (az erőszak és a mások elleni erőszak reprodukálása) (pl. törvénybe ütköző cselekedetek, párkapcsolati erőszak, az erőszak intergenerációs reprodukciója);
  - tanulmányi (pl. koncentrációhiány, tanulási képességek hanyatlása, korai iskolaelhagyás).
2. Negatív pénzügyi következmények: az egészségügyi kiadások és az igazságszolgáltatás hosszútávú, magas költségei.
3. A családra, a közösségre és a társadalomra nézve káros következmények.

A lánygyermek elleni iskolai erőszakot (más néven: nemi alapú erőszakot) elősegítik a következő jelenségek:

- pornókultúra, a megerőszakolás dicsőítése (mindkettő online könnyen hozzáférhető);
- családon belüli erőszak;
- a popkultúrában jelenlevő túlszexualizált, a prostitúciót dicsőítő és erőszakos világkép (rap, hip hop stb. dalok szövegei, klipjei);
- túlszexualizált divat- és szépségtrendek kislányoknak, serdülőknek (smink, iskolai egyenruha nélküli országokban lányok által az iskolában is hordott bizonyos ruhadarabok, pl. neccharisnya, miniszoknya, top);
- a meleg és biszexuális emberekkel szembeni előítélet és intolerancia, homofóbia.

6/ Ez a gyakorlat a lányokra fókuszál, de fiúk és interszex gyerekek is áldozatává válhatnak az ilyen típusú erőszaknak.

Javasolt cselekvési terv:

Lásd pl. az ENSZ „az egész iskolát bevonó megközelítését”: együttműködés a diákok, tanárok, iskolai személyzet, vezetőség, önkormányzat, helyi közösség és az állami oktatásirányítási intézmények között. Ennek 8 „minimum sztenderd” eleme van:

1. Az iskola vezetősége és a helyi közösség elköteleződése, hogy biztonságos, a nemekre érzékeny tanulási környezetet hoznak létre;
2. Iskolai viselkedési kódex megalkotása és bevezetése;
3. A tanárok és az iskolai személyzet képzése;
4. A gyerekek megerősítése, hogy tisztában legyenek a gyermekjogokkal, a részvételi demokráciával és a nemek egyenlőségével;
5. Az esetek jelentésének, az ügyek monitorozásának és az elkövetők elszámoltathatóságának javítása;
6. Minden eset kivizsgálása;
7. Az iskola tereinek biztonságossá tétele;
8. A szülők bevonása.

Források:

European Women's Lobby (2017a). *#HerNetHerRights. Mapping the state of online violence against women and girls in Europe* [#HerNetHerRights. A nők és lányok elleni online erőszak feltérképezése Európában]. https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_report_2017_for_web.pdf

European Women's Lobby (2017b). *#HerNetHerRights. Resource Pack on ending online violence against women and girls in Europe* [#HerNetHerRights. Oktatócsomag a nők és lányok elleni online erőszak megfékezéséhez Európában]. https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_resource_pack_2017_web_version.pdf

UNESCO & UN Women (2016). *Global Guidance on Addressing School-related Gender-based Violence* [Globális útmutató az iskolai nemi alapú erőszak kezeléséhez]. <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2016/global-guidance-on-addressing-school-related-gender-based-violence-en.pdf?la=en&vs=4311>

United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI) (n.d.). *A whole school approach to prevent school-related gender-based violence: Minimum Standards and Monitoring Framework* [Az iskolai nemi alapú erőszak megelőzése – Az egész iskolát bevonó modell: minimum sztenderdek és monitoring keretrendszer]. <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2018/09/Whole-School-Approach-to-Prevent-SRGBV-Minimum-Standards-Framework-UNGEI.pdf>

További szakirodalom:

ENSZ (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action* [Pekingi Nyilatkozat és Cselekvési Program]. https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf

Európa Tanács (2011). *Protecting children from sexual violence – A comprehensive approach* [A gyermekek védelme a szexuális erőszaktól – átfogó megközelítéssel]. https://www.coe.int/t/dg3/children/lin5/WhatWeKnow/Publication_en.asp

Európa Tanács (2007). *Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse* [Az Európa Tanács egyezménye a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről]. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500092.tv>

UNICEF (2011). *Convention on the elimination of all forms of discrimination against women in brief for adolescents* [A nőkkel szembeni diszkrimináció valamennyi formájának felszámolásáról szóló (CEDAW) egyezmény röviden, kamaszoknak]. https://www.unicef.org/gender/files/CEDAW_In_Brief_For_Adolescent-Web_Version.pdf

UNICEF (1990). *Convention on the Rights of the Child* [Egyezmény a gyermek jogairól]. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>

Kati története

1. Kati 28 éves. 20 éves korában ment férjhez Zolihoz. Két gyerekük van, 3 és 7 évesek.
2. Amikor Kati gyerek volt, sokszor látta, hogy az apja megveri az anyját. Néha hetente többször is. Ahogy Kati visszaemlékszik, az anyjának néha orvoshoz kellett mennie a sérülései miatt.
3. Kati 20 évesen ment hozzá Zolihoz. Zoli már ekkor mondogatta, hogy majd ő kezeli a pénzt, mert Kati ehhez úgysem ért. Csak annyi pénzt adott neki, ami ételre elég volt Katinak, és mindig beszámoltatta arról, mire költötte a pénzt. Kati úgy gondolta, ez rendben van, hiszen Zoli többet keres, és ő tényleg nem ért a pénzhez.
4. A házasság első évében Kati teherbe esett. Zoli ekkoriban kezdte rendszeresen mondogatni, hogy Kati nem tudja, hogyan kell a házat rendben tartani, és mekkora szerencséje van vele, mert Kati nem kellene senki másnak.
5. Az első gyerek születése után Zoli elkezdte verni Katit. Azt mondta, hogy Kati jobban szereti a gyereket, mint őt.
6. Kati elment az anyjához, hogy elmesélje neki, Zoli veri őt. Az anyja azt mondta, hogy ez a házassághoz tartozik és meg kell tanulnia elfogadni a verést. „Egy asszonynak szüksége van az urára” – mondta.
7. Katinak a nagyobbik fia elmondta, hogy fél az apjától, aki sokszor kiabál vele és néha meg is üti. Arról beszélgettek, hogy Kati is fél tőle, de hát egy gyerekeknek szüksége van apára.
8. Kati elmondta egy munkatársának, hogy a férje veri, és segítségre van szüksége. A munkatársa elmondta a kollégáinak, akik szintén továbbmondták. Estére mindenki Katiról pletykált.
9. Mivel Kati sokszor hiányzott indokolatlanul, kirúgták. Most nincs pénze, és úgy érzi, esélye sincs arra, hogy megváltozzon a helyzete.

Kérdés: Kati, miért kell így élned? Miért nem hagyod ott a férjed?

(kis szünet, Kati válaszolhat, de nem muszáj neki)

1. Kati egy női magazinban olvasott egy nőről, aki kijött egy bántalmazó kapcsolatból. A cikk mellett szerepelt egy segélyvonal leírása is.
2. Kati úgy döntött, nem fogja tovább elviselni, hogy verik. Felhívott egy segélyvonalat, és hosszasan beszélgetett az egyik ügyeletessel, aki többek között elmondta neki, hogy joga van a biztonsághoz, és nem vele van a baj, hiszen a párkapcsolati erőszak sajnos nagyon elterjedt.
3. Kati egy este életében először őszintén elbeszélgetett nagyobbik fiával arról, hogy mennyire aggódik apjuk erőszakossága miatt, és hogy ezen változtatni akar.
4. Több hétnyi gondolkozás után Kati felhívta a nővérét, és kérte, hogy egy időre hadd költözzenek hozzá a fiúkkal. A nővére már évek óta lemondott Katiról, és most örömmel vette, hogy végre cselekedni kezd.
5. Kati egy délután összecsomagolt és a fiaival együtt átköltözött a nővéréhez. Közösén átgondolták, hogy mit tehetnek, ha Zoli megjelenne és erőszakkal vissza akarná kényszeríteni Katit és a gyerekeket.
6. Kati elkezdett munkát keresni. Az ismerőseinél érdeklődött, vett néhány hirdetési újságot, és feleleveníttette számítógépes ismereteit.
7. Kati nemrég megkeresett egy ügyvédet és megérdeklődte, hogyan kaphatná meg a gyerekek feletti felügyeleti jogot. Arról is beszéltek, hogyan tudná elindítani a válást.
8. Kati talált egy megfelelő állást.
9. Mikor kézhez kapta első fizetését, keresett egy albérletet és elköltözött a nővérétől.

Forrás:

Képzési anyag, NANE Egyesület

Egy kamaszkori párkapcsolat története:

1. Egy barátod bulijában vagy, és meglátsz valakit, aki megtetszik. Az illető is rád néz, és többször rád mosolyog. Te visszamosolyogsz.
2. Két hét múlva véletlenül összetalálkoztatok a buszon. Beszélgettek, és azon kapod magad, hogy nagyon kedvesnek és szimpatikusnak találsz. Megtudod, hogy nemrég került be egy barátod osztályába, és hogy párszor már el is ment ide-oda a barátod társaságával.
3. Azt mondja, szeretne újra látni, és elkéri a telefonszámodat.
4. Másnap kapsz egy sms-t, amiben azt kérdi, lenne-e kedved szombat este bemenni vele és a többiekkel a városba.
5. Nagyszerűen telik az este, remekül érzitek magatokat. Ő elbűvölő, jól néz ki, és úgy érzed, mindenki irigykedik rád, amiért így odavan érted.
6. Elkezdtek találkozgatni, egyre jobban megismeritek egymást, és egyszer csak észreveszed, hogy beleszerettél, és ő is szerelmes beléd. Majdnem minden nap találkoztatok. Iskola után gyakran megvárjátok egymást és együtt mentek haza.
7. Nagyon gyakran felhív, és ilyenkor tudni szeretné, mit csinálsz éppen és kivel vagy.
8. Feltűnik, hogy nem szereti, mikor nélküle töltöd az estét, például mikor nélküle mész el valahová. Ilyenkor rossz kedve lesz, és hülye megjegyzéseket tesz a barátáidra, barátnőidre. Emiatt gyakran összevitattok.
9. Egyik nap például el akarsz menni a strandra a többiekkel, de ő dühös lesz, és nem akarja, hogy elmenj.
10. A veszekedés után bocsánatot kér, és elmagyarázza: azért lett ideges, mert elképzelte, hogy más fiúk félpucéran fognak téged bámulni a strandon.
11. Ezután egy ideig minden nagyon jó vele. Kedves, figyelmes, te pedig ismét rájössz, milyen nagyon szeret téged. Egy nap aztán újra összeesztok: te szeretnél este elmenni valahová a többiekkel, ő viszont azt hiszi, megcsalod valakivel, és emiatt szeretnél nélküle menni.
12. Másnap megkérdezi, kikkel találkoztál és mit csináltál pontosan. Te elmondod az igazat, de ő nem hisz neked.
13. Délután újra bocsánatot kér. Azt mondja, annyira fontos vagy neki, hogy nem bírna elviselni a tudatot, hogy másnak is tetszel.
14. Szidja a barátait, és azt mondja, nem akarja, hogy velük lógjál. Szerinte rossz hatással vannak rád. Különösen a legjobb barátodat, Gabit utálja, akit „idióta seggfejnek” nevez. Megmondod neki, hogy fejezze be a sértegetést, de a következő napokban azért tartasz egy kis távolságot Gabitól, csak hogy ne idegesítsd fel.
15. Néhány napig úgy viselkedik, mintha mi sem történt volna: kedves, aranyos, még ajándékot is vesz neked. Egy ideig nagyon jól érzitek magatokat együtt. Lesi minden kívánságodat, és te nagyon boldog vagy.
16. Nagyon könnyen féltékenykedni kezd: az is elég, ha csak beszélgetsz valakivel az iskola előtt, miközben őrá vársz. Egyre gyakrabban sérteget, és egyszer olyan hangosan ordít veled, és olyan fenyegetően néz, hogy egészen megijedsz.
17. Még aznap délután bocsánatot kér. Azt mondja, elvesztette a fejét, mert annyira fontos vagy neki, hogy nem bírja elviselni a gondolatot, hogy valaki másnak is tetszel.
18. Azt mondja, te hozzá tartozol, és emiatt nem kellene nélküle eljárnod társaságba. Egyszerűen képtelen elviselni, mikor ilyet csinálsz. Azt is mondja, szakítani fog veled, ha újra nélküle mész el szórakozni.
19. Az iskolai buli végeztével – ahová nélküle mentél el – megvár a házatok előtt, és vádaskodni kezd. Kiabál veled, egyre dühösebb lesz, és végül pofon vág.
20. Másnap kapsz egy sms-t, amiben bocsánatot kér és megesküszik, hogy ez soha többé nem fog előfordulni.

Forrás és további információk

Köberlein, L. (ed.) (2010). *Szívdobbanás. Párkapcsolat erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz.* <http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/04/szividobbanas.pdf>

KÉRDŐÍV AZ ATTRIBÚCIÓRÓL / ELŐFELTÉTELEZÉSEKRŐL:

Ha meg szeretné ismerni a diákjai attribúcióit (a sikerrel / kudarcral és a nemekkel kapcsolatban), kérje meg őket, hogy töltsék ki a következő kérdőívet, mielőtt leadják a házi feladatot vagy a dolgozatot.

Gondolod, hogy jó házi feladatot/dolgozatot/esszét írtál?

Szerinted milyen osztályzatot ____ / hány pontot ____ értél el?

Amikor kiosztja a dolgozatokat vagy feladatokat – sikertől vagy kudarcától függően – felteheti a kérdést (döntse el, hogy a tanulóknak fel kell-e írni a nevüket a papírra, vagy csak a nemüket):

A házi feladatod/dolgozatod/esszéd (nagyon) jól sikerült. Véleményed szerint ez azért történt így, mert ...

- a feladatok egyszerűek voltak
- sokat tanultál rá
- jártas vagy a témában
- úgy gondolod, hogy szerencséd volt
- Egyéb: _____

Sajnos a házi feladatod/dolgozatod/esszéd nem sikerült olyan jól. Véleményed szerint ez azért történt így, mert ...

- a feladatok nehezek voltak
- nem tanultál eleget előtte
- nem vagy elég járatos a témában
- úgy gondolod, hogy nem volt szerencséd
- Egyéb: _____

VAGY kérdezze meg:

A házi feladatod/dolgozatod/esszéd (nagyon) jól sikerült – szerinted kinek vagy minek volt köszönhető a siker: neked, vagy valami/valaki másnak? Írj válaszként néhány sort:

Sajnos a házi feladatod/dolgozatod/esszéd nem sikerült igazán jól – szerinted kinek vagy minek köszönhető ez: neked, vagy valami/valaki másnak? Írj válaszként néhány sort:

Megfigyelőlap: „Javaslatok óramegfigyeléshez”**1. Hogyan vesznek részt a tanulók az órán?**

- 1.1. Milyen munkamegosztás figyelhető meg a tanulók között csoportmunka és egyéb feladatok során? (Hogyan viszonyul ez a sztereotip férfi és nő szerepekhez?)
- 1.2. Milyen csoportban jellemző viselkedések figyelhetők meg ezzel kapcsolatban? (Melyik tanuló tervez gyakrabban, melyik ír jegyzeteket, melyik diák szerepel vagy beszél gyakran, melyik csendes és visszafogott inkább?)

2. Hogyan működik együtt a tanár a tanulókkal?

- 2.1. Melyik csoportokhoz fordul a tanár gyakrabban és melyekhez kevésbé?
- 2.2. Melyik diákokat (csoportokat) dicséri inkább tevékenységeikért?
- 2.4. Melyik diákokat (diákok csoportját) fegyelmezi gyakrabban? Hogyan igyekszik a tanár bekapcsolni a tanulókat az órai munkában való részvételre?
- 2.5. Milyen a vita- és beszélgetéskultúra az osztályban? A tanár és a diákok megszólalásai milyen arányban vannak jelen? Milyen álláspontok uralkodnak a vitában? Vannak-e, akiknek kevesebb a beszédidejük, ritkábban hallatják hangjukat vagy mások kevésbé veszik figyelembe, amit mondanak?

3. Minden diák tudja követni az oktatási folyamatot?

- 3.1. Vannak-e olyan együttműködési és interakciós szabályok, amelyek ösztönzik az összes tanuló részvételét?
- 3.2. Hogyan biztosítja a tanár, amikor csoportokat alkot, hogy a tanulók váltakozó szerepeket és készségeket gyakoroljanak?

4. Figyelembe veszi-e a tanár, amikor képeket és szövegeket használ, a következőket:

- 4.1. Milyen szerepmolleket és üzeneteket közvetítenek a képek és szövegek?
- 4.2. Kiket szólítanak meg és kiket hagynak figyelmen kívül a képek és szövegek?

Felhasznált irodalom

IMST Gender_Diversitäten Netzwerk (2017). *Gender_Diversität Handreichung: Diagnoseinstrumente zur gender- und diversitätskompetenten Unterrichtsreflexion* [Útmutató a nemi sokféleséghez. Diagnosztikai kézikönyv a gender-és diverzitás-érzékeny oktatáshoz]. https://www.imst.ac.at/app/webroot/files/GD_Handreichung_web_final.pdf

A 2.2. és a 4. kérdéshez: IMST Gender_Diversitäten Netzwerk (2018). *Gender_Diversität Handreichung: Gender- und Diversitätskompetentes Handeln im Unterricht* [Útmutató a nemi sokféleséghez. Gender- és diverzitás-érzékeny oktatás]. Wien. https://www.imst.ac.at/app/webroot/files/GD-Handreichungen/GD_HandreichungII_web.pdf

Ki mennyi helyet foglal el?

Ki mikor hangos?

Kié a vezetős szerep kis csoportokban?

Ki törli le a táblát?

Ki oldja meg az osztályteremben felmerülő technikai problémákat?

Min viccelődnek?

Hogyan jelenik meg az elfogadás a csoportban?

Milyen jellemzői vannak az osztály kívülállóinak?

Milyen viselkedéssel válnak a lányok és a fiúk kívülállóvá?

Milyen nyelvet, gesztusokat használnak a lányok és a fiúk, és mi van ezek mögött (pl. ki kuncog, pletykál, sikít, ül keresztezett lábakkal, lakozza a körmeit, beszél, hangosan hívja fel a figyelmet magára, dobál dolgokat, lökdös dolgokat vagy másokat, vagánykodik, él a fizikai dominanciájával, stb.)?

Milyen tendenciákat lehet megfigyelni a nőiesség és a férfiasság megjelenési formáiban az osztályban?

Milyen csoportok (esetleg klikkek) léteznek az osztályban, és milyen hatással vannak ezek az osztály egészére?

Mely tulajdonságok kötik össze ezeket a csoportokat, és melyek választják el őket?

Milyenek azok a tanulók, akikre nem jellemző, hogy a domináns viselkedési mintákat követik? Milyen viselkedést mutatnak másokhoz képest?

Felhasznált irodalom

IMST Gender_Diversitäten Netzwerk (2017). *Gender_Diversität Handreichung: Diagnoseinstrumente zur gender- und diversitätskompetenten Unterrichtsreflexion* [Útmutató a nemi sokféleséghez. Diagnosztikai kézikönyv a gender- és diverzitás-érzékeny oktatáshoz]. https://www.imst.ac.at/app/webroot/files/GD_Handreichung_web_final.pdf

	Lányok	Fiúk
Ki teszi fel a kezét, ha beszélni akar?		
Ki szól hozzá az órához magától (felszólítás nélkül)?		
Kihez fordul a tanár, amikor a diákok felteszik a kezüket?		
Melyik diákot szólítja fel a tanár, ha nem jelentkezik senki?		
Ki kap dicséretet a teljesítményéért?		
Ki kap dicséretet a tulajdonságai miatt (szorgalom, fegyelem ...)?		
Ki zavarja meg az órát? Ki beszél hangosan?		
Kit kell figyelmeztetni?		
Ki segít másoknak?		

Felhasznált irodalom

Verein Amazone (szerk.) (2013). *Mach es gleich! -Mappe* [Legyünk egyenlőek!-Gyűjtemény], 63. o. Bregenz. <https://www.amazone.or.at/machesgleichMappe.pdf>

„Környezet és tér” kérdőív tanárok számára

Azokat a helyeket és területeket, amelyeket az iskolában szünet alatt megfigyel (például az osztályterem, tornaterem, folyosó, iskolaudvar, könyvtár stb.), minden tanuló használja, vagy bizonyos helyeket előnyben részesítenek a tanulók meghatározott csoportjai (kategóriák szerint: nem, életkor, etnikai hovatartozás, vallás, fizikai képesség stb.)?

Milyen tevékenységeket végeznek a tanulók a szünet alatt – ezekben szerepet játszanak-e olyan kategóriák, mint a nem, életkor, etnikai hovatartozás, vallás, fizikai képesség stb.? Ha igen, milyen módon?

Vannak olyan helyek és területek, amelyeket valamelyik csoport csak néha vagy soha nem használhat? Miért?

Vannak híres emberek képei az osztálytermek, folyosók vagy előcsarnokok falán? A nem, az életkor, az etnikai hovatartozás, a vallás, a fizikai képesség stb. kategóriáit egyenlően képviselik? Milyen összefüggésekben jelennek meg a híres emberek?

Vannak-e képek a diákokról az osztálytermek, folyosók vagy előcsarnokok falán? A nem, az életkor, az etnikai hovatartozás, a vallás, a fizikai képesség stb. kategóriáit egyenlően képviselik? Milyen környezetben / milyen tevékenységeket folytatva jelenítik meg a diákokat?

A jelzések, feliratok, útmutató táblák, faliújságok nyelve, tartalma, ábrái érvényesítik a nemek közötti egyenlőséget?

Ha lehetséges, készítsen fényképeket a nemek közötti egyenlőség és a sokféleség szempontjából fair és nem fair környezetről és terekről.

Felhasznált irodalom

Verein Amazone (szerk.) (2013). *Mach es gleich! -Mappe [Legyünk egyenlőek!- Gyűjtemény]*, 63. o. Bregenz. <https://www.amazone.or.at/machesgleichMappe.pdf>

Kérdőív

1. Hasznosnak találtad a kurzust a jövőbeli tanári gyakorlatod szempontjából? Jelöld be az alábbi skálán a válaszod: 1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

Fejtsd ki! Ha hasznosnak találtad, mit találtál leghasznosabbnak, ha nem, mi hiányzott? Ha bizonytalan vagy benne, miért?

---

2. Megfelelő elméleti tudást szereztél a kurzuson a nemek, szexualitás és iskola témájában? Jelöld be az alábbi skálán a válaszod: 1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

Van a fenti, elméleti tudásra vonatkozó kérdéssel kapcsolatban megjegyzésed?

---

3. A gyakorlati készségek, tudások szempontjából hasznos volt a kurzus? Jelöld be az alábbi skálán a válaszod: 1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

Tanultál a kurzuson órai munkára felhasználható módszereket, technikákat? Ha igen, hasznosnak találtad ezeket? Melyik módszereket, technikákat fogod használni a tanítás során? Fejtsd ki válaszod és írd meg, ha ehhez kapcsolódóan bármilyen további megjegyzésed van!

---

4. Milyen más segítségre lenne szükséged ahhoz, hogy gender-érzékeny tanár legyél? Lenne-e szükséged további információkra, módszerekre, készségfejlesztésre, stb.?

---

5. Milyennek találtad a kurzus szerkezetét, felépítését?

Milyennek találtad a kurzus időbeosztását?

Van-e bármilyen további megjegyzésed a kurzus felépítésével kapcsolatban?

---

6. Van-e bármilyen további megjegyzésed a számunkra, oktatók és a kurzus megalkotói számára?

---

7. Kérünk, írd meg egy olyan reflexiót, amiben kicsit személyesebben írsz egy-két bekezdést az alábbi kérdésekről: Hogyan jöttél erre a kurzusra, milyen volt ott lenned, és mi változott benned, azóta esetleg mi üledett le? Hogyan élted meg? Mit vittél magaddal? Hogyan kapcsolódik mindez a tanári létedhez (ha tanár leszel; ha nem, akkor a képzésedhez vagy a jövőbeli lehetséges munkádhoz általában)?

IRODALOMJEGYZÉK

- Amazone. (2007). *Toolbox Einkommensschere. Brezgenz. Letölthető: https://www.amazone.or.at/images/fr_jobplan/M_Toolbox.pdf*
- Babanová A. (2015. augusztus 17.). *Deník citlivky. Elérhető: <http://denikcitlivky.tumblr.com/>*
- Babanová, A. *Strategie genderové citlivosti pro vyučující. Elérhető: https://drive.google.com/file/d/0BwmtSPKg_uxZQk43MjVmNXhtMUE/view*
- Babanová, A., & Miškolci, J. (2007). *Genderově citlivá výchova: Kde začít?.* Praha: Žába na prameni.
- Beijing Platform for Action. Elérhető: <http://eige.europa.eu/monitoring-the-bpfa>
- Bertolt Brecht: Egy olvasó munkás kérdései – magyar fordítás. Letölthető: [https://www.magyarulbabelben.net/works/de/Brecht%2C Bertolt-1898/Fragen eines lesenden Arbeiters/hu/39328-Egy_olvas%C3%B3_munk%C3%A1s_k%C3%A9rd%C3%A9sei](https://www.magyarulbabelben.net/works/de/Brecht%2C%20Bertolt-1898/Fragen%20eines%20lesenden%20Arbeiters/hu/39328-Egy_olvas%C3%B3_munk%C3%A1s_k%C3%A9rd%C3%A9sei)
- Bhattachaiyakorn, S., & Boonthong Y. (2017). An analysis of gender representation in an EFL textbook. The 5th National Conference on Humanities and Social Sciences, the Context and Direction for Thailand 4.0, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand, 31st August – 1st September 2017. https://www.academia.edu/35761698/AN_ANALYSIS_OF_GENDER_REPRESENTATION_IN_AN_EFL_TEXTBOOK_2017
- Biddulph, S. (2017). *Hogyan neveljük fiúkat?* Budapest: Partvonal Könyvkiadó.
- Biddulph, S. (2010). *The New Manhood.* Sydney: Finch Publishing.
- Boal, A. (2006). *The Aesthetics of the Oppressed.* London: Routledge.
- Boal, A. (2002). *Games for Actors and Non-Actors.* London: Routledge.
- Bräuer, G. (1998). *Schreibend lernen. Grundlagen einer theoretischen und praktischen Schreibpädagogik.* Innsbruck: Studien-Verlag.
- Browning, N., & Moseley, J. (2006). *A háztartás titkai csak férfiaknak.* Budapest: M & C.
- Category: *Female musicians.* Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Women_in_music
- Celebrate the women behind the periodic table. (n.d.). Elérhető: http://www.nature.com/magazine-assets/d41586-019-00287-7/d41586-019-00287-7_16429660.mpga
- Chandler, P.S. (1994). *The Gender Equity Quiz. Learning, 22(5), 57.*
- Clark, J. (1997). *Lessons for the Living: Drama and the Integrated Curriculum* [Leckék az élőknek: a dráma és az integrált tanterv]. Newmarket, Ont: Mayfair Cornerstone.
- Connell, R. W. (1995) *Masculinities* [Férfiasságok]. St. Leonards, N.S.W.: Allen & Unwin.
- Connell, R. W. (szerk.) (2000). *Male Roles, Masculinities and Violence: A Culture of Peace Perspective* [Férfiszerepek, férfiasságok és erőszak: Kísérlet a béke kultúrájának létrehozására]. UNESCO.
- Council of Europe (2005). *The Council of Europe and Gender Budgeting. In Gender budgeting Final report of the Group of specialists on gender budgeting (EG-S-GB).* Elérhető: <https://rm.coe.int/1680596143>
- Council of Europe (2011). *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (No. 210).* Elérhető: https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/default_en.asp
- Das Memo Spiel – Educational Box. (n.d.). Elérhető: <http://www.wien.gv.at/menschen/frauen/stichwort/bildung/educationbox/pdf/educationbox2015-memospiel.pdf>

Dissens – Institut für Bildung und Forschung e.V. (n.d.). *Bingo Interventionen für geschlechtliche und sexuelle Vielfalt*. Elérhető: <https://interventionen.dissens.de/fileadmin/Interventionen/Methodenbesc>
Does Gender-Fair Language Pay Off? The Social Perception of Professions from a Cross-Linguistic Perspective. (n.d.). Elérhető: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4720790/>

Dominquez, L. M. (2003). *Gender textbooks evaluation*. University of Birmingham. Elérhető: <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-artslaw/cels/essays/sociolinguistics/dominguez5.pdf>

Elbow, P. (1998). *Writing with power: techniques for mastering the writing process*. Oxford: Oxford University Press.

Emma (n.d.). *Politics, things that make you think, and recreational breaks*. Elérhető: <https://english.emmaclit.com>

European Institute for Gender Equality (EIGE). Elérhető: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eige_en

Farrell, W., & Gray, J. (2018). *The Boy Crisis: Why Our Boys Are Struggling and What We Can Do About It*. Dallas, TX: BenBella Books.

Farrell, W. (1990). *Why men are the way they are: the male-female dynamic*. Toronto, London: Bantam.

Farrell, W. (2001). *Father and child reunion: how to bring the dads we need to the children we love*. Sydney: Finch Publishing.

Five famous female Mathematicians. Elérhető: <http://www.mathscareers.org.uk/article/five-famous-female-mathematicians>

Frauen an der Universität Wien. Elérhető: <http://geschichte.univie.ac.at/de/themen/frauen-der-universitat-wien>

Frauenanteil im Nationalrat. (n.d.). Elérhető: <https://www.parlament.gv.at/SERV/STAT/PERSSTAT/FRAUENANTEIL/fraue>

Frauenpolitik in Österreich seit 1970. (n.d.). Elérhető: <https://frauenmachengeschichte.at/frauenpolitik-in-oesterreich-seit-1970/>

Garrahy, D. A. (2001). Three Third-Grade Teachers' Gender-Related Beliefs and Behaviour. *The Elementary School Journal*, 102(1), 81–94.

Gender_Diversität Handreichung (2018). *Gender- und Diversitätskompetentes Handeln im Unterricht*. Wien. Elérhető: www.imst.ac.at/app/webroot/files/GD-Handreichungen/GD_HandreichungII_web.pdf

GenderAtlas: Bürgermeisterinnen in Österreich. (n.d.). Elérhető: <http://genderatlas.at/articles/buergermeisterinnen.html>

GenderAtlas: Straßennamen – Wer ist im öffentlichen Raum sichtbar? (2015). Elérhető: <http://genderatlas.at/schule/articles/strassennamen.html>

Giuffrida, A. (2018. október 31). Missing girl's family asks Vatican for details after remains found. Discovery in Vatican property seen as potential breakthrough in case of teenagers who disappeared in 1983. *The Guardian*. Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/31/remains-found-in-vatican-property-spark-hopes-of-solving-35-year-mystery>

Goel, U. (2016). Die (Un)Möglichkeiten der Vermeidung von Diskriminierungen. In AG Lehre / Zentrum für transdisziplinäre Geschlechterstudien / Humboldt-Universität zu Berlin (Ed.), *Diskriminierungskritische Lehre. Denkanstöße aus den Gender Studies* (pp. 39–47). Berlin. Elérhető: www.gender.hu-berlin.de/de/studium/diskriminierungskritik-1/broschuere-der-ag-lehre-diskriminierungskritische-lehre-denkanstoesse-aus-den-gender-studies

Guerrilla Girls. (n.d.). *Naked through the ages*. Elérhető: <http://www.guerrillagirls.com/naked-through-the-ages>

Hadas, M. (2003). *A modern férfi születése*. Budapest: Helikon.

Hadas, M. (2010). *A férfiasság kódjai*. Budapest: Balassi.

Háttér Társaság a Melegekért (2010). *Yogyakarta Alapelvek. Alapelvek a nemzetközi emberi jogi szabályok alkalmazásáról a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatban*. Budapest: Háttér Társaság. Letölthető: <http://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/yogyakartaalapelvek.pdf>

Hladschik, P. (2015). *Guidelines on how to identify Discrimination in Textbooks, focusing on Gender and sexual Orientation*. (angol verzió: 1–34. o.) Kosovo. Elérhető: [http://c1940652.r52.cf0.rackcdn.com/5667fbd5b8d39a2c7c00044b/Normallydifferent---identify-discrimination\(3\).pdf](http://c1940652.r52.cf0.rackcdn.com/5667fbd5b8d39a2c7c00044b/Normallydifferent---identify-discrimination(3).pdf)

HollySiz: *The Light Songtext*. Elérhető: <https://www.songtexte.com/songtext/hollysiz/the-light-1b5f3524.html>

Hurley, N. (2009). *175 Theatre Games: Warm-up Exercises for Actors*. UK: Meriwether Pub.

IMST Gender_Diversitäten Netzwerk (2017). *Gender_Diversität Handreichung: Diagnoseinstrumente zur gender- und diversitätskompetenten Unterrichtsreflexion*. Wien. Elérhető: https://www.imst.ac.at/app/webroot/files/GD_Handreichung_web_final.pdf.

IMST Gender_Diversitäten Netzwerk (2018). *Gender_Diversität Handreichung: Gender- und Diversitätskompetentes Handeln im Unterricht*. Wien. Elérhető: https://www.imst.ac.at/app/webroot/files/GD-Handreichungen/GD_HandreichungII_web.pdf

IVIM / OII DEUTSCHLAND Die deutsche Vertretung der Internationalen Vereinigung Intergeschlechtlicher Menschen. (2008. január 1.). Elérhető: <https://oiigermany.org/>

Jacky Fleming Cartoons. (2012, október 11.). Elérhető: <https://www.jackyfleming.co.uk/cartoons/nggallery/cartoons/postcards>

Jarkovská, L. (2013). *Gender před tabulí: Etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Praha: SLON.

Kaiser, A., & Wigger, M. (2000). *Beispiele für die Arbeit in einer jungen- und mädchengerechten Grundschule*. Hildesheim: Niedersächsischen Landesinstitut für Fort- und Weiterbildung im Schulwesen und Medienpädagogik.

Kimmel, M. (2008). *Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men*. New York: HarperCollins.

Kimmel, M. (2011). *The Social Construction of Gender Relations. In The Gendered Society*. New York: Oxford University Press.

Kimmel, M. (2018). *Healing from Hate: How Young Men Get Into – and Out of – Violent Extremism*. Oakland, CA: University of California Press.

Köberlein, L. (ed.) (2010). *Szívdobbanás. Párkapcsolat erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz*. <http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/04/szivdobbanas.pdf>

Kováts, E. (2018. november 23). *The consequences of the differing meanings of gender in policy and activism for politics*. Elérhető: <http://blogs.lse.ac.uk/gender/2018/11/26/the-consequences-of-the-differing-meanings-of-gender-in-policy-and-activism-for-politics/>

Kövesi, Gy. & Rédei, D. (2014). *MM és gender. Elmélet és gyakorlatok az MM önkéntes óraadók képzéséhez*. Budapest: Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozion Egyesület.

List of 20th-century women artists. Elérhető: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_20th-century_women_artists

Macrorie, K. (1984). *Writing to be read* (3. kiadás). Portsmouth: Boynton/Cook Publishers.

Male Body Ideals Through Time. Elérhető: <https://lammily.com/magazine/male-body-ideals-through-time>
Mecheril, P. (2004). *Einführung in die Migrationspädagogik*. Weinheim: Beltz.

Oh, I see?!. Biographical Comics of LGBTI*. Elérhető: <http://ohisee.org/>

Reilly-Cooper, R. (2015). *Trans issues and gender identity*. Elérhető: <https://sexandgenderintro.com/trans-issues-and-gender-identity/>

Renold, E. (2006). „They won't let us play... unless you're going out with one of them.” *Girls, boys, and Butler's 'heterosexual matrix' in the primary years*. *British Journal of Sociology of Education*, 27(4), 489–509. DOI: 10.1080/01425690600803111.

Schneider, C., & Tanzberger, R. (2016): *Auf dem Weg zur Chancengleichheit. Didaktische Anregungen zum Unterrichtsprinzip „Erziehung zur Gleichstellung von Frauen und Männern“ und zum Gleichbehandlungsgesetz für Berufsschullehrerinnen und -lehrer*. Wien: AK Wien/ Abt. Frauen und Familie. Wien. Elérhető: https://aws.arbeiterkammer.at/assets/uploads/Auf_dem_Weg_zur_Chancengleichheit_fertig6.pdf

Solar, C. (1995). *An Inclusive Pedagogy in Mathematics Education. Educational Studies in Mathematics*, 28(3), 311–333.

Sommers, J. (2008). *Interactive theatre: Drama as social intervention. Music and Arts in Action*, 1/1, 61–86. Elérhető: <http://www.musicandartsinaction.net/index.php/maia/article/view/interactivetheatre>

STATISTIK AUSTRIA, Hochschulstatistik. (2019. augusztus 21.). *Ordentliche Studierende an öffentlichen Universitäten 1955–2018*. Elérhető: https://www.statistik.at/wcm/idc/idcplg?IdcService=GET_PDF_FILE&RevisionSelectionMethod=LatestReleased&dDocName=021631

STATISTIK AUSTRIA, Lohnsteuerdaten – Sozialstatistische Auswertungen. (2019. december 12.). *Brutto- und Nettojahreseinkommen der Lehrlinge 2018*. Elérhető: www.statistik.at/wcm/idc/idcplg?IdcService=GET_PDF_FILE&RevisionSelectionMethod=LatestReleased&dDocName=019350

STATISTIK AUSTRIA, S. (2018. november 29.). *Lehrerinnen und Lehrer exkl. Karenzierte im Schuljahr 2017/18 nach Schultypen*. Elérhető: www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bildung/schulen/lehrpersonen/119682.html

Suchań, B. & Breit, S. (2016). PISA 2015. *Grundkompetenzen am Ende der Pflichtschulzeit im internationalen Vergleich*. Elérhető: http://www.bifie.at/wp-content/uploads/2017/04/PISA15_Erstbericht_Gesamt_final_web.pdf

Swedish Dads by photographer Johan Bävman. (2015. október 31.). Elérhető: <http://www.johanbavman.se/swedish-dads/>

Szil Péter (2005). *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? A családon belüli erőszak: a férfiak felelősége*. Budapest: Stop férfierőszak projekt.

The European Women's Lobby (2018). *Read and share! #HerNetHerRights Resource Pack & Report*. Elérhető: <https://www.womenlobby.org/Launch-of-HerNetHerRights-Resource-Pack-Report?lang=en>

Thorne, B. (1993). Chapter 4: Gender Separation: Why and How. *In Gender Play. Girls and Boys in School* (pp. 49–61). New Brunswick: Rutgers University Press.

Toxic masculinity. (2016. november 3.). Elérhető: https://en.wikipedia.org/wiki/Toxic_masculinity

205

Toxic masculinity: A primer and commentary. (n.d.). Elérhető: <https://xyonline.net/content/toxic-masculinity-primer-and-commentary>

Two Western Journalists Killed in Syria Shelling. (2012. március 1.). Elérhető: <https://www.nytimes.com/2012/02/23/world/middleeast/marie-colvin-and-remi-ochlik-journalists-killed-in-syria.html>

UNESCO Women (2016). *Global guidance on addressing school-related gender-based violence*. Elérhető: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/12/global-guidance-on-addressing-school-related-gender-based-violence>

UNESCO & MOET (2010). *Guidelines for textbook review and analysis from a gender perspective*, HaNOI: UNESCO Hanoi Office. Letölthető: <https://docs.iiep.unesco.org/peic/2748.pdf>

UNESCO/UNGEI (2015). *School-related gender-based violence is preventing the achievement of quality education for all. Global Monitoring Report Policy Paper 17*. Paris: UNESCO. Letölthető: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002321/232107e.pdf>

United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI). (n.d.). *A whole school approach to prevent school-related gender-based violence: Minimum Standards and Monitoring Framework*. Elérhető: <https://drive.google.com/file/d/1VJuzyS3L1ZLI0udemaiW1ZWUQlaWeqQx>

Verein Amazone (szerk.) (2013). *mach es gleich! – Mappe* (63. o.) Bregenz. Letölthető: <https://www.amazone.or.at/machesgleichMappe.pdf>

Werder, L.v. (1995). *Kreatives Schreiben in den Wissenschaften*. Berlin: Schibri-Verlag.

West, E. (1999). *The Big Book of Icebreakers: Quick, Fun Activities for Energizing Meetings and Workshops*. New York: McGraw Hill Professional.

What's in a pronoun? Why gender-fair language matters. (n.d.). Elérhető: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5774006>

Wichtige Meilensteine und Maßnahmen zur Geschlechtergleichstellung im österreichischen Bildungswesen (n.d.). Elérhető: https://bildung.bmbwf.gv.at/schulen/bw/ueberblick/zeittafel_frauen.html

Wissenswertes über unsere Bürgermeister/innen. (2017. május 30.). Elérhető: <https://gemeindebund.at/unsere-buergermeister-innen>

WKO Statistik (2019. december 31.). Lehrlingsstatistik. Die zehn häufigsten Lehrberufe. Elérhető: http://wko.at/statistik/jahrbuch/LL_Top10.xlsx

Women's Suffrage. (n.d.). Elérhető: <http://www.ipu.org/wmn-e/suffrage.htm>

Ziegler, A. (2002). Auf der Suche nach den Quellen der Geschlechtsunterschiede im MNT-Bereich. In H. Wagner (szerk.), *Hoch begabte Mädchen und Frauen* (pp. 85–97). Bad Honnef: K.H. Bock.

Always #LikeAGirl. Elérhető: <http://www.youtube.com/watch?v=XjQBJWYDTs>

BBC (2017. augusztus 16.). *Girl toys vs boy toys: The experiment – BBC Stories*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqF0il&t=1s>

Bend It Like Beckham – Trailer. Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=Z7Pt_GMDdGo

Billy Elliot Trailer. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=lm7n8HGOQMs>

Dove evolution. Elérhető: <http://www.youtube.com/watch?v=iYhCn0jf46U>

Dzsenderológia. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=12RD2RY81h8>

Finansforbundet. *Gender Equality Explained By Children*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=hLr2GNRnmXM&t=4s>

Gehrig, K. *We Believe: The Best Men Can Be | Gillette (Short Film)*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=koPmuEyP3a0>

Gillette. *The best a man can get*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=OAKVDCqVY6w>

Hausenblasová, K., & Peroutková, T. (2019). *Homofób zaklatás*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=Zq5qGyyALuc>

Hausenblasová, K., & Peroutková, T. (2019). *Kettős mérce*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=e4tXTWpxgzk>

Hausenblasová, K., & Peroutková, T. (2020). *Pályaválasztási Tanácsadó*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=KrhjdS8LsM>

Hausenblasová, K., & Peroutková, T. (2020). *Párhuzamos jelenetek: erre vagy arra?* Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=RN1BBrhF7l&t=3s>

Hausenblasová, K., & Peroutková, T. (2020). *Szexuális zaklatás*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=SgG91aOX3yc>

Hidden Figures | Teaser Trailer [HD] | 20th Century FOX. Elérhető: <http://www.youtube.com/watch?v=RK8xHq6dfAo>

HollySiz. *The Light (Clip official)*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=Cf79KXBCIDg>

If Women's Roles In Ads Were Played By Men. Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=2SrpARP_M0o

MullenLowe. *Inspiring The Future – Redraw The Balance*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=qv8VZVP5csA&t=9s>

RockStar Dinosaur Pirate Princess and Blue Seat Studios. *Tea and Consent*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrxVavnQ>

Rohrbaugh, M. (2016). *„American Male’ Short Film | Look Different | MTV*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=zJ-Pyhk7GQA>

This Girl Can? What about you?. Elérhető: <http://www.youtube.com/watch?v=jsP0W7-tEOc>

What It's Like To Be Intersex. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=cAUDKEI4QKI>

